

Soolise võrdõiguslikkuse monitooring 2009

Sotsiaalministeeriumi toimetised nr 1/2010

sotsiaal
ministeerium

Soolise võrdõiguslikkuse monitooring 2009

Vaike Vainu (Turu-uuringute AS)

Liina Järviste (Sotsiaalministeerium)

Helen Biin (Tartu Ülikool)

Uuringuraport

Uuringuraporti valmimisel olid abiks mitmed kolleegid Sotsiaalministeeriumist. Eriline tänu siinkohal Piia Tammpuule ja Käthlin Sanderile. Samuti soovin tänada töö retsensenti Kairi Kasearu Tartu Ülikoolist põhjaliku tagasiside ning heade nõuannete eest.

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti tuleviku heaks

ESF

Trükise väljaandmist toetab Euroopa Liit ESF-i programmist „Soolise võrdõiguslikkuse edendamine 2008–2010”

Lisateave:

Sotsiaalpoliitika info ja analüüsi osakond
Sotsiaalministeerium
Gonsiori 29, 15027 Tallinn
info@sm.ee

Trükk ja küljendus: AS Ecoprint
Esikaane foto: FOCUS Database AS

ISSN-L 1736-3896
ISSN 1736-3896 (trükis)
ISSN 1736-390X (online)
ISSN 1736-8472 (CD)

Autoriõigus: Sotsiaalministeerium, 2010

Trükitud taaskasutatud paberile

Sisukord

Lühikokkuvõte	5
1. Sissejuhatus	7
Uuringu taust ja eesmärk	7
Teoreetiline taust	11
Uuringuraporti eesmärk	14
2. Metodoloogia ja rahvastiku üldandmed	15
2.1. Küsitlustöö ja valim	15
2.2. Andmetöötlus	17
2.3. Rahvastiku üldandmed	20
2.4. Leibkond	29
3. Võrdväarsus Eesti ühiskonnas	31
3.1. Naiste ja meeste positsioon Eesti ühiskonnas	31
3.2. Naiste ja meeste rollid ning hoiakud	33
3.3. Kokkuvõte	40
4. Haridus	41
4.1. Sissejuhatus	41
4.2. Hariduse omandamine	42
4.3. Tüdrukute ja poiste koolis õpetamine	43
4.4. Oluliste oskuste ja omaduste arendamine kodus ja koolis	45
4.5. Ebavõrdne kohtlemine koolis (ülikoolis)	48
4.6. Kokkuvõte	50
5. Tööelu	51
5.1. Sissejuhatus	51
5.2. Töötaja taust	53
5.3. Kogemused tööelus	60
5.4. Hoiakud meeste ja naiste võimaluste suhtes tööturul	69
5.5. Kokkuvõte	84
6. Sissetulek, toimetuleku kindlustamine ja majanduslik sõltuvus	89
6.1. Suurim sissetulek leibkonnas	89
6.2. Majanduslik sõltuvus pereliikmest	91

6.3. Pere majandusliku toimetuleku kindlustamine	93
6.4. Kokkuvõte	94
7. Töö- ja pereelu ühitamine	95
7.1. Eelistused töökoormuse suhtes	95
7.2. Koolieelikust lastega pere elukorralduse eelistused	97
7.3. Meeste ja naiste rollid	99
7.4. Tööandja suhtumine vanemapuhkuse kasutamisse / paindlikku tööaega	105
7.5. Kokkuvõte	118
8. Pereelu	119
8.1. Väljaspool leibkonda elavad lapsed	120
8.2. Kodutööde jagunemine	121
8.3. Erimeelsused kodutööde jagamises	128
8.4. Otsuste langetamine perekonnas	130
8.5. Kokkuvõte	132
9. Naiste ja meeste esindatus poliitikas	135
9.1. Naiste osalus esinduskogudes	135
9.2. Erinevate huvide esindatus poliitikas	138
9.3. Kokkuvõte	140
10. Turvalisus	141
10.1. Turvatunne eri situatsioonides	141
10.2. Füüsilise jõu kasutamine perekonnas	143
10.3. Isiklik kokkupuude soolise ja seksuaalse ahistamisega	145
10.4. Suhtumine prostitutsiooni	150
10.5. Kokkuvõtte	154
11. Kokkuvõte	157
11.1. Tulemuste kokkuvõte	157
11.2. Arutelu	165
Kirjandus	169
Lisa 1. Valimivea piirid	173
Lisa 2. Haridustaseme mõisted	174
Lisa 3. Faktoranalüüsi tulemused	176
Summary	185

Lühikokkuvõte

Sooline võrdõiguslikkus tähendab naiste ja meeste võrdseid õigusi, võimalusi, kohustusi ja vastutust. Vaatamata de jure võrdõiguslikkusele on naiste ja meeste õigused, kohustused, võimalused ja vastutus tegelikkuses erinevad ning sooline ebavõrdsus üsnagi levinud. Sellest annavad tunnistust nii sooline palgalõhe ehk naiste suurem vaesus kui väheste naiste jõudmine otsustajate sekka. Teisalt on jälle meeste õigused, kohustused ja võimalused mitmetes eluvaldkondades (nt pereelu) piiratud ning selle tagajärjel nende tervise ja elukvaliteedi näitajad kehvemad kui naistel.

Sooline ebavõrdsus avaldub igas ühiskonnas tööturul. Erinevates eluvaldkondades kehtivad soostereotüübid ja hoiakud mõjutavad nii naiste kui meeste toimetulekut tööturul ja tööelus. Näiteks see, mida peetakse kasvatuses poistele või tüdrukutele sobilikuks ja soovitavaks, kajastub hiljem tööturu soolises segregatsioonis. Samuti avaldab koduste tööde jaotus ning naiste topeltkoorem mõju sellele, kas naised suudavad ja soovivad perekondlike kohustuste kõrvalt karjääri teha. Ka seksuaalse ahistamise levik ning suhtumine prostitutsiooni peegeldavad ilmekalt seda, millised on soolised võimusuhted ühiskonnas. Lisaks eelnimetatule mõjutab lähisuhtevägivald inimeste psüühilist ja füüsilist tervist ja toimetulekut, mis avaldab mõju ohvrite töövõimele ning töö hakkamasaamisele. Seega avaldavad kehtivad soostereotüübid ja hoiakud naistele sobivate rollide ning meeste sobivate rollide suhtes otsest või kaudset mõju inimeste tööalasele eneseteostusele.

Millised on aga ühiskonnas levinud hoiakud ja arvamused naiste ja meeste võrdõiguslikkuse ning ebavõrdsuse kohta? Kaardistamiseks eestimaalaste hoiakuid, arvamusi ja kogemusi naiste ja meeste võrdõiguslikkuse ning ebavõrdsuse küsimustes viidi 2009. aasta suvel läbi elanikkonnaküsitlus „Soolise võrdõiguslikkuse monitooring“ (SVM). SVM 2009 käigus küsitleti 1517 inimest vanuses 15–74 aastat. Käesoleva uuringuraporti eesmärk on kirjeldada SVM tulemusi ning võimalusel võrrelda neid 2005. aasta monitooringu ja Soome samalaadse uuringuga. SVM 2009 viidi läbi Euroopa Sotsiaalfondi programmi „Soolise võrdõiguslikkuse edendamine 2008–2010“ toel.

Suur osa uuringust keskendub töötamise ning töö- ja pereelu ühitamise teemadele. Lisaks käsitletakse hariduse, laste sotsialiseerimise, majandusliku toime-

tuleku, poliitika ja turvalisuse (suhtumine lähisuhtevägivalda ja prostitutsiooni, soolise ja seksuaalse ahistamise kogemused) teemasid.

Olulisemate järel dustena saab välja tuua, et teadlikkus soolisest ebavõrdsusest ning võrdõiguslikkuse vajalikkusest ei ole kõrge, kuid on võrreldes 2005. aastaga mõnevõrra suurenenud. Kõige stereotüüpsemad vaated naiste ja meeste rollidele kehtivad laste kasvatamisel ning tööjaotusel perekonnas. Samuti kehtib kuvand mehest kui peamisest perekonna toimetuleku kindlustajast. Eeltoodu on seotud ka inimeste käitumisega tööturul, kuna kodune tööjaotus mõjutab naiste ja meeste võimalusi tööelus hakkama saada.

Tuleb märkida, et eestimaalaste hulgas on siiski levinud ka märgatav toetus võrdõiguslikumate hoiakute suunas. Naiste karjääripüüdlusi ning eneseteostust avalikus ja tööelus, sealhulgas juhtidena pigem toetatakse. Samuti mõistetakse naiste materiaalse sõltumatuse olulisust ning tunnistatakse naiste panust perede toimetuleku kindlustamisel. Märkimisväärne hulk inimestest aktsepteerib ja toetab meeste osalemist hoolitsemisega seotud töödes ja tegevustes – seda nii pereelus kui ka nn naiste ametites. Lisaks on üha enam hakatud tajuma ka meeste perekondlike kohustuste piiranguid tööelule.

Üldiselt tuleb tõdeda, et naised on soolise ebavõrdsusega enam kokku puutunud ning tajuvad seda rohkem kui mehed. Samuti pooldavad naised enam võrdõiguslikkust. Hoiakutes ilmnevad märkimisväärsed erinevused eesti ja muust rahvusest inimeste vahel, kusjuures mitte-eestlased on pigem traditsioonilistest hoiakutega ning naiste ja meeste rollide suhtes stereotüüpsemate vaadetega. Kõige enam toetavad võrdõiguslikkust eesti rahvusest naised.

1. Sissejuhatus

Uuringu taust ja eesmärk

Sooline võrdõiguslikkus tähendab naiste ja meeste võrdseid õigusi, võimalusi, kohustusi ning vastutust. Hoolimata *de jure* võrdõiguslikkusest on naiste ja meeste õigused, võimalused, kohustused ja vastutus Eesti tegelikkuses erinevad. See avaldub sageli naiste viletsamas positsioonis tööturul ning kehvemas sotsiaal-majanduslikus olukorras. Teisalt on ka meeste õigused, võimalused ja kohustused Eestis mitmes eluvaldkonnas piiratud ning nende tervise ja elukvaliteedi näitajad kehvemad kui naistel.

Kuidas üldiselt hinnata naiste ja meeste võrdõiguslikkuse olukorda Eestis? Maailmas on kasutusel mitu soolist võrdõiguslikkust mõõtvat indeksit, mis järjestavad riike oma metodoloogia alusel, näiteks ÜRO Arenguprogrammi (UNDP) või Maailma Majandusfoorumi (*World Economic Forum*) indeksid. Üleilmses võrdluses ei ole sooline ebavõrdsus Eestis esmapilgul väga oluline probleem. Maailma Majandusfoorumi indeksi (*gender gap index*) järgi asus Eesti 128 riigi hulgas 37. kohal, oma lähinaabritest oleme aga märgatavalt halvemas seisus: Soome oli samas edetabelis 2. ning Läti 14. kohal (Maailma majandusfoorum 2009).

Võrdluses teiste riikide ja lähinaabritega torkab Eesti silma oma tööturu olukorraga. Meil on Euroopa Liidu riikide kõige suurem sooline palgalõhe (30%, EL-i keskmine on 17%) ning samuti on meie tööturg kõige enam sooliselt jaotunud nn naistetöödeks ja meestetöödeks. Ebavõrdsus tööelus ja sissetulekutes mõjutab aga naiste ja meeste võrdväärsust teistes eluvaldkondades. Kõige otsesemalt mõjutab ebavõrdsus sissetulekutes inimeste ressursse käesoleval hetkel ja tulevikus (nt töötuskindlustushüvitis, vanemahüvitis, pensionid). See erinevus kajastub näiteks ka naiste ja meeste suhtelise vaesuse määrades: 2007. a oli see määr naistel 22% ja meestel 17%. Eriti suured olid suhtelise vaesuse erinevused eakate puhul (naiste määr 39%, meestel 21%). Naiste vaesus on tihedalt seotud laste vaesusega, mis omakorda mõjutab märkimisväärselt ühiskonna jätkusuutlikkust.

Ka haridus on oluline ressurss, millele ligipääsul ilmnevad soolised erinevused. Hariduselu on meil Euroopa Liidu riikidest peaaegu kõige enam sooliselt jaotunud: 2007. a oli kõrgkoolide lõpetajate seas naised 69%. Vaid Lätis oli naissoost lõpetajate veelgi suurem ülekaal (Euroopa Komisjon 2010). Ka põhikooli katkestajaid on meil suhteliselt palju ning nende hulgas domineerivad noormehed. Eesti hariduselu iseloomustab lisaks eelnimetatule naiste ülekaal õpetajate seas.

Poliitiline võimngi ei ole Eestis sooliselt tasakaalus. Aastal 2009 oli Eesti ELi riikide valitsuste soolist koosseisu arvestades viimaste seas: meist tahapoole jäid ainult Ungari ja Küpros (Euroopa Komisjon 2010).

Seega on Eesti mitme väga olulise naiste ja meeste ebavõrdsuse näitaja poolest Euroopa Liidu keskmisest märgatavalt maas või isegi viimastel kohtadel. Samas ei taju Eesti elanikud soolist ebavõrdsust olulise probleemina. Kui võrrelda ees- timalaste hoiakuid teiste Euroopa Liidu riikide elanike hoiakutega, ilmnevad suured erinevused. Peaaegu kaks kolmandikku (62%) EL-i elanikke arvab, et nende riigis on sooline ebavõrdsus kas väga levinud või levinud, kuid Eestis on samal seisukohal alla poole (42%) elanikke (Eurobaromeeter 2010).

Naiste ja meeste võrdne kohtlemine ja soolise võrdõiguslikkuse edendamine on demokraatliku ühiskonna olulised põhimõtted. Sooline diskrimineerimine rikub inimõigusi. Võrdse kohtlemise põhimõte on muu hulgas sätestatud ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioonis, kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelises paktis ning naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise konventsioonis. Euroopa Liidu õiguses ja poliitikas on sugude võrdse kohtlemise printsiibil väga oluline roll. Eestis on naiste ja meeste võrdsed õigused kehtestatud Eesti Vabariigi põhiseaduses, samuti näiteks soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise seaduses, töölepinguseaduses ning avaliku teenistuse seaduses.

Sooline võrdõiguslikkus on nii põhimõte kui ka eesmärk. Põhimõttena tähendab see eespool nimetatud naiste ja meeste õiguste, võimaluste ja kohustuste võrdsust. Selle põhimõtte kohaselt ei tohi naiste ja meeste erinevused tuua kaasa ebavõrdsust nende sotsiaalses positsioonis või kohtlemises. Eesmärgina tähendab sooline võrdõiguslikkus ühiskonda, kus naiste ja meeste eneseteostus ei ole piiratud. See ei tähenda mitte seda, et naised ja mehed peaksid olema täiesti ühesugused, vaid seda, et traditsioonilised rollid ja hoiakud ei tohi tekitada ega süvendada ebavõrdsust.

Seaduses deklareeritud võrdsed õigused ei too alati kohe kaasa reaalselt naiste ja meeste võrdõiguslikkust igapäevaelus. Soolist ebavõrdsust mõjutavad väga paljud kompleksed tegurid. Tuntud väärtusteuurijad Ronald Inglehart ja Pippa Norris (2003) väidavad, et majanduslik areng ning õiguslikud ja institutsionaalsed reformid on väga vajalikud, et tagada sugude võrdõiguslikkuse areng pikemas perspektiivis. Ent teisalt mõjutab naiste ja meeste võrdõiguslikkuse arengut väga suurel määral kultuur ehk väärtused, hoiakud ja uskumused naiseks ja meheks olemise kohta (*ibid.*).

Järelkult on oluline, kuidas ja milliseid poliitikaid luuakse soolise võrdõiguslikkuse edendamiseks ning ebavõrdsuse vähendamiseks ja hoiakute mõjutamiseks

riiklikul tasandil. Soolist võrdõiguslikkust edendavaid poliitikaid on keeruline kujundada (ja ka hinnata), kui puudub taustateave selle kohta, millised on valitsevad ühiskondlikud hoiakud ning olukord naiste ja meeste võrdõiguslikkust ja ebavõrdsust puudutavates küsimustes. Sel põhjusel on Sotsiaalministeeriumi tellimisel korraldatud aastatel 2003, 2005 ja 2009 rahvastikuküsitlus „Soolise võrdõiguslikkuse monitooring” (SVM). SVM-i eesmärk on koguda elanike arvamuste ja hoiakute väljaselgitamise kaudu teavet valitsevate ühiskondlike hoiakute kohta soolise võrdõiguslikkuse ja ebavõrdsusega seotud küsimustes.

Eelnimetatud kolme monitooringu meetod on olnud sarnane, kuid küsimused mõnevõrra erinevad.¹ Küsimuste muutmise üks kaalukaid põhjuseid on asjaolu, et alates 2000. aastast on Eestis tunduvalt arenenud riiklik statistikakogumine. Statistikaamet korraldab mitmesuguseid regulaarseid riiklikke vaatlusi (uuringuid), millega on iga aastaga hõlmatud üha enam ka soolise võrdõiguslikkusega haakuvaid teemasid, mida pole mõtet eriuuringuga katta. Aastate jooksul on samuti muutunud tellija visioon käesoleva uuringu sisust ja sihtidest. Seepärast on iga kord uuringu ankeeti ajakohastatud. Siiski on 2005. ja 2009. a uuringutes soovitud säilitada teatud teemade puhul küsimuste võrreldavus: tinglikult võib öelda, et 2009. a monitooring on 2005. a uuringu jätk ja sisuline edasiarendus. SVM on kujunenud regulaarseks uuringuks, millega kogutakse vastavalt vajadusele puuduolevat teavet ning jälgitakse valitud põhiliste indikaatorite muutumist ajas.

SVM-iga hõlmatavate teemade valikul on lähtutud arusaamast, et soolise võrdõiguslikkuse puudumine avaldub naiste ja meeste erinevas ligipääsus mitmesugustele ressurssidele, näiteks poliitilisele võimule, tööle, rahale (töötasule), aga ka ajale. 2009. a monitooringus käsitleti järgmisi teemasid:

1. Töö ja töötamine (hoiakud soolise palgalõhe, eneseteostuse ja tööturu segregatsiooni suhtes).
2. Töö ja pereelu ühitamine (hoiakud töö- ja perekondlike kohustuste ühitamise suhtes ja takistused sellele, kodutööde jaotus ja koormus, rahulolu pereeluga ning selle seos võrdõiguslikkusega jmt).
3. Haridus ja laste sotsialiseerimine (hoiakud tüdrukute ja poiste sobilikult sotsialiseerimise ja soorollide suhtes, hoiakud soolise ebavõrdsuse suhtes haridusvaldkonnas ja kogemused sellega).
4. Majanduslik toimetulek (hoiakud ja kogemused, rollijaotus perekonnas, majanduslik sõltumine leibkonnaliikmetest).

¹ 2009. a monitooringu metodoloogia kohta vt pkt 2.

5. Poliitika (hoiakud naiste esindatuse suhtes poliitilistes institutsioonides).
6. Vägivald (suhtumine kehalisse karistamisse ja vägivaldada nii partnerite kui ka laste puhul), teadlikkus ja kokkupuude lähisuhtevägivallaga oma eraelus, hoiakud prostitutsiooni ja seksioistu kriminaliseerimise suhtes, hoiakud soolise ja seksuaalse ahistamise suhtes ning kogemused sellega.

Taustatunnustena käsitleti veel järgmisi teemasid:

7. Vastaja sotsiaal-demograafiline profiil (sugu, vanus, rahvus, haridus, suhtluskeel, perekonnaseis, tööalane staatus, majanduslik olukord).
8. Vastaja leibkonnaliikmete sotsiaal-demograafiline profiil.

Tähelepanu tuleb juhtida asjaolule, et seekordse monitooringu sisu ja tulemuste tõlgendamist on mõjutanud 2008. a lõpus Eestit tabanud kiire majanduslangus, mis tõi endaga kaasa hüppelise tööpuuduse ja üleüldise ebakindluse kasvu. Ühelt poolt on 2009. a SVM-i küsimuste koostamisel võetud arvesse tempokalt muutuvat majandusolukorda ning see uuring aitab mõista Eesti naiste ja meeste hoiakuid ja olukorda keset majanduslangust. Teisalt aga peab n-ö tavaindikaatorite ja nende muutuste tõlgendamisel kaaluma seda, kas ning kuivõrd on vastajaid mõjutanud küsitluseagne majandusolukord.

Lisaks on raporti koostamisel kasutatud mõnda rahvusvaheliselt võrreldavat indikaatorit. Enim on SVM 2009 ankeedi ja analüüsi koostamisel kasutatud Soome sarnase uuringu „Tasa-arvo baromeetri” („Võrdõiguslikkuse baromeeter”) 2004. ja 2008. a andmeid.² Siiski peab tähelepanu juhtima asjaolule, et kuna paljude rahvusvaheliste uuringute metodoloogiad erinevad SVM-ist märgatavalt, ei ole võimalik teha põhjalikumalt võrdlevat analüüsi. Seega jäävad rahvusvahelised võrdlused pigem kirjeldavateks näideteks kui süvitsi minevaks võrdlusanalüüsiks. Raportis on toodud välja statistiliselt olulised seosed, kuid välja on jäetud mõned sisuliselt ebaolulised.

SVM 2009 küsitlustööd toetas Euroopa Sotsiaalfondi programm „Soolise võrdõiguslikkuse edendamine 2008–2010”. Küsitlustöö teostas Turu-uuringute AS ajavahemikus 4. juuni – 21. juuli 2009. Uuringu valim oli 1517 inimest. Käesolev uuringuraport on Liina Järviste ja Helen Biini edasiarendus Vaike Vainu (Turu-uuringute AS) poolt Sotsiaalministeeriumile esitatud esialgselt uuringutulemuste analüüsist.

² Soome võrdõiguslikkuse baromeeter on Soome Sotsiaal- ja Tervishoiuministeeriumi tellitud küsitlusuuring, mille eesmärk on mõõta Soome elanike hoiakuid ja kogemusi seoses võrdõiguslikkusega. Uuringut korratakse iga kolme aasta tagant 15–74-a elanike seas. 2008. aasta baromeetri valimi suurus oli 2500 inimest ning uuringumeetodiks oli telefoniintervjuu.

Teoreetiline taust

Käesolev uuring lähtub kahest olulisest ideest. Esiteks sellest, et sugu on peamine alus, mille järgi ühiskonnaelu on korraldatud (Kimmel 2004): naiseks ja meheks olemine on inimeste eristamise aluseks ning üks tähtsamaid inimese staatuse ja rolli mõjutajaid ühiskonnas, soosuhed on oma olemuselt võimusuhted (Flax 1990). Teadaolevalt on enamik ühiskondi rajatud eeldusele, et naised ja mehed on erinevad ning ühtlasi ei ole nad võrdsed. Näiteks kehtib peaaegu kõikides ühiskondades sooline tööjaotus ning meeste domineerimine ja ülemvõim. Sooline tööjaotus tähendab peaaegu alati ka ebavõrdset tööjaotust (Kimmel 2004). Sooline ebavõrdsus ehk sooline kihistumine kujutab endast naiste ja meeste erinevat ja ebavõrdset seisundit mis tahes valdkonnas nende osalemise määra, ressursidele (raha, aeg, staatus, ametikoht, materiaalsed hüved, suhted, teave jne) ligipääsu, õiguste kasutamise, võimu ja mõjujõu, tööst saadava tasu ning muude hüvede suhtes.

Teiseks on käesoleva monitooringu teoreetiliseks aluseks sotsiaalkonstruktivistlik seisukoht, et sotsiaalne tegelikkus on konstrueeritud inimeste tegevuse käigus ning sõltub nende teadmistest ja hoiakutest (Berger ja Luckmann 1966). Järelikult on ka naiseks ja meheks olemine sotsiaalselt konstrueeritud kogum arusaamu, norme ja kogemusi selle kohta, mis on naiselik ja mis mehelik, mida tähendab naiseks ja meheks olemine. Ühiskonnas levinud normide eiramine – naiseks või meheks olemine soorollidele mittevastavalt – on äärmiselt raske või suisa võimatu (McNay 1999). Arusaamad naiselikkusest ja mehelikkusest põhinevad bioloogilistel soerinevustel, mis on suhteliselt väikesed, st naised ja mehed on enam sarnased kui erinevad. Naistele ja meestele kohaseks peetav erineb ühiskonniti, kuid muutub ka ajas ühe ühiskonna piires (erinevate sotsiaalsete rühmade jaoks) ning seetõttu on viimasel paaril aastakümnel peetud soouurijate seas vajalikuks rääkida naiselikkusest ja mehelikkusest mitmuses ehk naiselikkustest ja mehelikkustest (vt nt Butler 1990, Connell 1995, Kimmel 2004, West ja Zimmerman 1991).

Leidub erinevaid teooriaid selle kohta, kuidas mõjutavad väärtused inimeste hoiakuid naiselikkuste ja mehelikkuste suhtes. Inglehart ja Norris (2003) on järeldanud üle 70 riigis korraldatud maailma väärtuste uuringu (*World Values Survey*) põhjal, et kultuur ja traditsioonid mõjutavad suurel määral inimeste maailmavaadet, sh arusaamu naiselikkustest ja mehelikkustest. Nad leiavad, et maailmas on aset leidmas märkimisväärne hoiakute ja väärtuste muutmine, mis toetab võrdväärsemaid soorolle. Ronald Ingleharti teooria kohaselt kaasneb ühiskonna moderniseerumisega agraristest industriaalseks ning sealt

edasi postindustriaalseks ühiskonnaks väärtuste teisenemine. Selle teooria järgi paigutuvad väärtused kahele teljele: (1) traditsioonilised (*traditional*) vs. ilmalik-ratsionaalsed (*secular-rational*) väärtused ning (2) toimetuleku- (*survival*) vs. eneseväljenduslikud (*self-expression*) väärtused.

Traditsiooniliste väärtuste hulka kuuluvad religiooni tähtsustamine, sotsiaalsele normidele vastamine, autoriteedile allumine, kindlad arusaamad hea ja kurja kohta, perekonna ning naiste-meeste rollide mõtestamine eeskätt laste saamise seisukohalt (naise olulisim roll on olla ema, mehe olulisim roll leivateenija). Neile vastanduvad ilmalik-ratsionaalsed väärtused: kirikul puudub märkimisväärne mõju, oluliseks peetakse inimeste isiklikke püüdlusi, mitte ühiskonna või perekonna heakskiitu, seksuaalsusse suhtutakse liberaalselt ning aktsepteeritakse nii vabasid kooselusid kui ka samasoolisi suhteid.

Toimetuleku- ja eneseväljenduslike väärtuste skaalal tähistavad toimetulekuväärtused eeskätt inimese materiaalse heaolu tagamist. Toimetulekuväärtuste domineerides on ühiskonnas tavaline inimestevaheline usaldamatus, tolerantuse puudumine, samuti ei taju üksikindiviidid oma isiklikku vastutust ühiskonna ees. Eneseväljenduslike väärtuste laiemas levikuga kaasneb aga sallivuse ja usalduse kasvamine. Muu hulgas on Ingleharti väitel üks eneseväljenduslike väärtuste esilekerkimise ilminguid erinevad kodanikuliikumised, nt keskkonna ja naiste õiguste teemadel.

Seega kaasneb moderniseerumisega ühelt poolt üleminek traditsioonilistelt väärtustelt ilmalikele-ratsionaalsetele väärtustele. See tähendab paljuski religiooni mõju vähenemist. Teiseks muutuvad seoses majandusliku heaolu kasvuga ebaolulisemaks toimetulekuga seotud väärtused ning suureneb eneseväljendusega seotud väärtuste olulisus. Mida rikkamaks muutub ühiskond, seda tähtsamad on selle liikmetele elukvaliteet, üksikisiku autonoomia ja eneseväljendus, mitte niivõrd isiklikule heaolule suunatud materiaalsed püüdlused (Inglehart ja Norris 2003).

Moderniseerumise ning väärtuste teisenemisega on otseselt seotud ka suhtumine naiste ja meeste võrdõiguslikkusse. Ilmalike-ratsionaalsete väärtuste esilekerkimisega on seostatud naise-mehe abielul põhineva traditsioonilise perekonna nõrgenemist ning naiste rolli avaramat mõtestamist (Inglehart ja Norris 2003). Näiteks pere sünonüümiks ei ole ka tänapäeva Eestis ja arenenud lääneriikides enam kogu elu kestev ametlik abielu naise ja mehe vahel, kuhu sünnivad lapsed. Seda, kas ning kes on pere, ütlevad inimesed ise. Traditsioonilise tuumikpere nõrgenemisest annab märku mitu suundumust, näiteks on ilmalik-ratsionaalsete väärtuste ilmnemisel täheldatud eri ühiskondades (sh Eestis) abielude arvu vähenemist vabade kooselude arvelt. Lahutused ja elu jooksul mitme partneriga

elamine muutub tavaliseks ning samuti on märkimisväärne üksi last kasvatavate vanemate (enamasti naiste) hulk (Inglehart ja Norris 2003).

Sarnaselt teiste Lääne-Euroopa riikidega näitas 1990. lõpus ja 2000. aastate alguses tehtud maailma väärtuste uuring Eestit ühiskonnana, kus on ülekaalus ilmalik-ratsionaalsed väärtused. Ent ellujäämise vs. eneseväljenduslike väärtuste skaalal oli Eesti (koos teiste Ida-Euroopa riikidega) erinevalt Lääne-Euroopa ja Skandinaavia maadest tugevalt ellujäämisväärtuste poole kaldu ja seega ka suure soolise ebavõrdsusega ühiskond. Inglehart on ellujäämisväärtuste domineerimist põhjendanud nende riikide kommunistliku minevikuga ja üleminekuga kapitalistlikule ühiskonnakorraldusele. Suur ühiskondlik muutus tõi kaasa kindluse ja turvatunde märkimisväärse kõikumalöömise koos materiaalsete väärtuste esilekerkimisega.

Teisalt täheldati näiteks Lääne-Euroopa inimeste puhul asjaolu, et eneseväljendusega seotud väärtused on suuremas ülekaalus just nooremates põlvkondades ehk nende inimeste hulgas, kelle kujunemise ja kasvamise aeg on langenud suhtelise heaolu perioodi. See tähendab muu hulgas, et noorte naiste ja meeste hoiakud sugude võrdõiguslikkuse suhtes on omavahel sarnasemad kui näiteks noorte naiste ja eakate naiste omad (*ibid.*). Seega on ka SVM-i puhul oluline jälgida, kas ja millised põlvkondlikud erinevused ilmnevad suhtumises naiste ja meeste võrdõiguslikkusse Eestis.

Kuigi käesoleva monitooringu lähtepunktiks on seisukoht, et sugu on ühiskonnakorralduse alus, ei arva me, et kõik naised ja kõik mehed Eestis on ühesugused. Rahvus, vanus, haridus, sissetulek, elukoht – kõik need ja veel paljud muud tegurid kujundavad inimeste arusaamu naiseks ja meheks olemisest ning kogemusi nendega.

Siinse uuringu tulemuste analüüsimisel on võimaluse korral kasutatud interseksionaalset analüüsi. Interseksionaalsuse all mõistetakse feministlikus uurimuses „kõige laiemas tähenduses soo, rassi, klassi, seksuaalsuse, etnilise kuuluvuse ja teiste sotsiaalsete kategooriate või identiteetide ning erinevate rõhumise kogemuste omavahelist seotust või ristumist üksikisiku elus, sotsiaalsetes praktikates, institutsionaalsetes korraldustes ja kultuuriideoloogiates” (Koobak 2008, 39). Seega on käesolevas analüüsis võimaluse korral püütud vaadelda neid võimusuhteid ja sotsiaalseid hierarhiaid, mis tekivad erinevate sotsiaalsete ja kultuuriliste kategooriate ristumisel. Selle uuringu andmeid analüüsid on arvestatud vastajate puhul järgmisi kategooriaid: sugu, haridustase, rahvus, kodune keel, sissetulek, elukoht, perekonnaseis ja alaealiste laste olemasolu. Mõne küsimuse juurde on lisatud konkreetse teemaga seotud analüüsikategooriad nagu näiteks laste vanus ja tööhõive staatus.

Uuringuraporti eesmärk

Inglehart ja Norris (2003) tõdevad oma ülemaailmse väärtuste uuringu tulemusi analüüsid, et iga ühiskonna moderniseerumine kulgeb omamoodi ning seda mõjutavad ühiskonna kultuuritavad ja religioosne pärand. Kuigi SVM pole otseselt väärtuste uuring, võib 2009. a monitooringu tulemusi analüüsid ehk siiski küsida, kas viimase nelja aasta jooksul on Eesti nihkunud postmaterialistlike väärtuste ja sellega ka soolise võrdõiguslikkuse toetamise suunas?

Käesoleva uuringuraporti eesmärk on anda SVM 2009 peamiste tulemuste kirjeldava analüüsi abil ülevaade Eestis valitsevatest hoiakutest naiste ja meeste võrdõiguslikkuse ning ebavõrdsuse küsimuste suhtes. Lisaks on raporti siht pakuda teatavat ajalist ja geograafilist võrdlevat perspektiivi, kõrvutades võimaluse korral 2009. aasta tulemusi nii 2005. a omadega kui ka 2008. a Soome samalaadse uuringu tulemustega. Teisisõnu tahame vastata küsimusele, kas ja kui võrd on eestimaalaste hoiakud viimaste aastate jooksul muutunud ning kas ja kui võrd erinevad meie hoiakud põhjanaabri Soome elanike omadest.

Raporti ülesehitus ei järgi täpselt ankeedi ülesehitust, pigem on teemad esitatud üldise loogilise seotuse järgi. Esimesele, sissejuhatavale peatükile järgneb teise peatükina metodoloogia teema, kus anname ülevaate küsitlustööst, valimist ja andmetöötusest ning rahvastiku üldandmetest ja leibkonda puudutavast teabest. Kolmas peatükk käsitleb ühiskondliku võrdväärsuse teemat, neljas peatükk hariduse, viies peatükk tööelu ning kuues peatükk sisetuleku ja materiaalse võrdsuse teemat. Seitsmendas peatükis räägime töö- ja pereelu ühitamisest ning kaheksandas pereelust. Üheksandas peatükis vaatleme naiste, meeste ja poliitika küsimust ning kümndes peatükis mitmesuguseid turvalisusega seotud alamteemasid. Üheteistkümnendas, kokkuvõtvas peatükis esitame kõik peamised SVM-i tulemused. Siinses raportist on välja jäetud mõne ankeediküsimuse kirjeldav analüüs, mis on esitatud algraportis, ent mille tulemused ei olnud väga kõnekad või mille teemad ei olnud otseselt seotud võrdõiguslikkusega.

2. Metodoloogia ja rahvastiku üldandmed

2.1. Küsitlustöö ja valim

Uuringu üldkogumi moodustasid Eesti elanikud vanuses 15–74 aastat. Statistikaameti (www.stat.ee) andmete kohaselt oli 1. jaanuari 2008. aasta seisuga Eestis kokku 1 042 808 selles vanuses inimest (487 878 meest ja 554 930 naist).

Küsitluse valimi plaanitud suurus oli 1500 vastajat.³ Sellise valimi suuruse puhul on tulemused üldistatavad üldkogumile (95% usaldusnivool on maksimaalne veapiir 2,53%, väiksemate rühmade vaatlemisel võib viga olla suurem) (vt täpsemalt lisa 1, valimivea piirid).

Valimi koostamisel kasutati tõenäosuslikku mitmeastmelist juhuvalimit, võttes arvesse nii elanike soolist, vanuselist kui ka piirkondlikku jaotuvust, mis tagab valimi esinduslikkuse ka teiste taustatunnuste puhul. Valimi territoriaalne mudel koostati Statistikaameti rahvastikustatistika andmebaasi alusel seisuga 1. jaanuar 2008. Lähteadresside baasina kasutati Rahvastikuregistri aadressloendit.

Juhuvaliku esimeses etapis leiti 150 valimipunkti üle Eesti ja teises etapis igas valimipunktis konkreetsed intervjuueeritavad. Aadressi valikul rakendati lähteadressi meetodit, mille puhul antakse igale küsitlejale ette juhuslikult valitud aadress, kus küsitleja teeb esimese intervjuu. Edasi liigutakse kindla sammu alusel, et tagada valikusse sattunud elukohtade juhuslikkus. Linnades, alevites ja alevikes alustasid küsitlajat küsitlust etteantud lähteadressist ning liikusid edasi majanumbrite kasvavas suunas, külastades iga korterit.

Kui lähteadressiks oli paarisarvuline majanumber, liikusid küsitlajat ka edasi mööda paarisnumbrilisi maju; kui stardiaadressiks oli paaritu majanumber, liiguti edasi mööda paaritunumbrilisi maju. Eramajade piirkonnas külastati ühel

³ 2005. aastal kuulus valimisse 1000 vastajat vanuses 15–74 aastat. (Allikas: Soolise võrdõiguslikkuse monitooring 2005. Koostajad: TLÜ RASI ja SM)

pool tänavat järjest iga maja. Tänav lõpus pöörati esimesse rist- või põiktänavasse ning jätkati küsitlust eeltoodud reeglite alusel. Küsitleja jätkas teekonda seni, kuni vajalik arv intervjuusid oli tehtud. Külades valis küsitleja ise stardiaadressi. Järgmiste vastajate leidmiseks külas valis ta edasiliikumise suuna lähima talu (maja) järgi ning sealt edasi jätkas samas suunas, külastades järjest kõiki talusid (maju) sõltumata sellest, kummal pool teed need asusid. Kui marsruudile sattus kortermaja, külastati iga korterit. Teede hargnemiskohas jätkati marsruuti lähima maja/talu suunas. Teekonda jätkati seni, kuni vajalik arv intervjuusid oli tehtud. Igas valimipunktis küsitleti umbes kümnet inimest. Kui küsitlejal ei õnnestunud ühe õhtu jooksul vajalikku arvu intervjuusid teha, alustas ta järgmisel päeval liikumist samast lähteadressist, külastades neid kortereid (maju), kus eelmisel õhtul ei õnnestunud kontakti saada (ei avatud ust või sihtrühma kuuluvat vastajat polnud kodus).

Vastaja valikul rakendati nn noorima mehe reeglit⁴, mis näeb ette, et esimesena palutakse intervjuud noorimalt kodus olevalt meesterahvalt, kes on vähemalt 15-aastane. Kui mehi kodus ei ole, eelistatakse noorimat naist. Juhul, kui reeglitepärast valitud vastaja intervjuust keeldus, ei teinud küsitleja samas leibkonnas uut valikut, vaid jätkas marsruuti. Selline valikumeetod annab neile küsitletavate kategooriatele, keda on vähem tõenäoline kodust eest leida (eelkõige noored inimesed ja mehed), lisavõimaluse sattuda valimisse. Nii saavutatakse sugude ja eri vanuserühmade parem esindatus valimis. Samuti kasutati valimi vanuselise proportsionaalsuse tagamiseks kvooti vanima vanuserühma jaoks, st igas valimipunktis intervjuueeriti maksimaalselt kaht 60-aastast või eakamat vastajat.

Küsitlusmeetodiks oli silmast silma ankeetküsitlus. Turu-uuringute AS-i vastava ettevalmistuse saanud küsitlejad intervjuueerisid eesti ja vene keeles. Kõik küsitlustööks vajalikud materjalid (ankeet, metoodikakirjeldused, küsitlusjuhend) valmistas ette Sotsiaalministeerium, uuringufirmal oli nõustav ja suunav roll. Üks intervjuu kestis umbes üks tund.

Küsitlustööle eelnes ankeedi katsetamine. Tehti 25 prooviintervjuud, neist kaheksa Tallinnas, neli Tartus, neli Narvas ja Kohtla-Järvel, kaks Pärnus ning seitse mujal Eestis.

⁴ 2005. aastal küsitleti sünnipäevareegli alusel, st vastajaks valiti leibkonnaliige, kelle järgmine sünnipäev oli küsitluspäevale kõige lähemal. Kasutati nn kolme tagasipöördumise põhimõtet: kui potentsiaalne respondent polnud intervjuueerija esimese külas käigu ajal kodus, siis korrati visiiti kuni kolm korda. (Allikas: Soolise võrdõiguslikkuse monitooring 2005. Koostajad: TLÜ RASI ja SM)

Küsitlustöö lõpetamise järel tehti ESOMAR-i reeglitele vastav küsitlustöö järelkontroll. Tagasisideankeet saadeti 10%-le külastatud aadressidest, millega kontrolliti küsitluse toimumise fakti ja reeglite järgimist (kas küsitleja suunas vastajat, jättis mõne teemaploki vahele vms). Järelkontrolli tulemusena kõrvaldati valimist 15 ankeeti.⁵ Kokku külastati 6372 aadressi. Kokkuvõtte küsitlustööst on esitatud tabelis 1.

Tabel 1. Põhjused, miks küsitlus ei toimunud (n)

Peres ei ela sihtrühma kuuluvaid inimesi	838
Kedagi pole kodus	2738
Sihtrühma kuuluv inimene pole kodus	50
Keeldutakse kontaktist	454
Sihtrühma kuuluv inimene keeldub intervjuust	760
Kordusvisiite	2498

2.2. Andmetöötlus

Töötamiseks kõlblikke ankeete laekus 1517. Küsitluse lõpetamise järel võrreldi küsitletute soolist ja vanuselist koosseisu üldkogumiga ning kaaluti andmed teoreetilise mudeliga vastavaks. Kaalumaatriksi moodustamisel võeti aluseks Statistikaameti andmed seisuga 1. jaanuar 2009, kasutades kolme tunnust: (1) regioon (Tallinn, Põhja-Eesti, Ida-Virumaa, Kesk-Eesti, Lõuna-Eesti, Lääne-Eesti); (2) sugu (mees/naine) ning (3) vanus (15–19, 20–29, 30–39, 40–49, 50–59, 60–74). Küsitletavate sotsiaal-demograafiline koosseis enne ning pärast andmete kaalumist on kujutatud tabelis 2. Nagu tabelist näha, vähendati valimis 50–59-aastaste vastajate osatähtsust kaalumise teel 5% võrra ning suurendati selle arvel noorematesse vanuserühmadesse kuuluvate vastajate osakaalu.

⁵ Viies valimist kõrvaldatud ankeedis ületas vastaja vanus 74 eluaasta piiri, kümnes oli küsitleja eksinud küsitlusreeglite vastu.

Tabel 2. Valimi sotsiaal-demograafiline struktuur (% , n = kõik vastajad)		
	Kaalumata andmed	Kaalatud andmed
SUGU		
Mees	47	47
Naine	53	53
VANUS		
15–19-a	8	10
20–29-a	18	19
30–39-a	15	17
40–49-a	16	18
50–59-a	22	17
60–74-a	19	19
RAHVUS		
Eestlane	70	71
Venelane	25	25
Muu	5	5
HARIDUS		
Põhiharidus	25	26
Keskharidus	41	40
Kõrgharidus	35	34
ELUKOHT		
Pealinn	32	30
Suur linn	20	20
Muu linn, maakonnakeskus	22	23
Maa	26	27
REGIOON		
Tallinn	32	30
Põhja-Eesti	13	14
Lääne-Eesti	12	12
Lõuna-Eesti	23	22
Ida-Virumaa	12	13
Kesk-Eesti	8	8

Küsitlusandmete kvaliteedi tagamiseks kontrolliti andmefailis järgmist:

1. Kas küsitlaja on järginud ankeedis toodud filtreid ja suunamisi korrektselt?
2. Kas küsitlaja pole ankeedis „muu” variandi alla märkinud vastuseid, mida saab liigitada ankeedi suletud vastusevariantide hulka?
3. Kas andmete vastavus on loogiline? (Nt kas loogilises vastavuses on vastaja vanus ja aasta, mil omandati kõrgeim haridustase; kas leibkonna koosseisu ja küsitletu enda kohta antud andmetes pole vastuolusid, nt vastaja ei saa öelda, et on abielus ja elab koos abikaasaga, ning samas märkida, et elab üheliikmelises leibkonnas.)

Uuringutulemuste töötlemiseks kasutati andmetöötluspaketti SPSS.

Aruande koostamiseks analüüsiti tulemusi järgmistes lõigetes.

1. Sugu (mees, naine).
2. Vanus. Koostati kaks lõiget:
  - 15–19/20–29/30–39/40–49/50–59/60–74;
  - 15–24/25–44/45–64/65–74.
3. Kõrgeim lõpetatud haridus, mille alusel jagati vastajad kolme rühma:
  - põhiharidus (või madalam) – põhi- või madalam haridus (alghariduseta, algharidus, kutseharidus põhihariduseta);
  - keskharidus – kutsekeskharidus pärast põhiharidust, kutseharidus koos keskhariduse omandamisega, keskeri- või tehnikumiharidus pärast põhiharidust, keskharidus või kutsekeskharidus keskhariduse baasil;
  - kõrgharidus – keskeri- või tehnikumiharidus pärast keskharidust, kutsekõrgharidus, rakenduskõrgharidus, diplomiope, bakalaureus, magister või doktor.
4. Seaduslik perekonnaseis (vallaline/abielus/lahutatud/lesk).
5. Tegelik perekonnaseis. Vastajad rühmitati järgmiselt:
  - vallaline – pole abielus olnud;
  - elab ilma partnerita – lahutatud, lehestunud või abielus olevad inimesed, kes ei ela koos partneriga;
  - vabaabielus – inimesed, kes elavad koos partneriga, kellega ei olda abielus (vastaja enda ametlik perekonnaseis ei mõjuta);
  - abielus – inimesed, kes elavad koos abikaasaga.

6. Rahvus. Koostati kaks lõiget:
  - eestlane / venelane / muu rahvus;
  - eestlane/muu (muu rahvuse tähistamiseks kasutatakse ka mõistet „mitte-eestlane”).
7. Kodune keel (eesti/muu).
8. Regioon (Tallinn/Põhja-Eesti/Lõuna-Eesti/Lääne-Eesti/Kesk-Eesti/Ida-Viru-maa).
9. Asulatüüp (pealinn / suurlinn / muu linn, maakonnakeskus / maa).
10. Leibkonnaliikmete arv (1/2/3/4/5 või rohkem).
11. Alla 18-aastaste laste olemasolu (on alla 18-aastaseid lapsi / ei ole alla 18-aastaseid lapsi).
12. Peamine tegevusala (töötav / töötu / õpilane, üliõpilane, mittetasustatud praktikant / pensionär, eelpensionil, oma äritegevusest tagasi tõmbunud / töövõimetuspensionär / lapsehoolduspuhkusel / kodune / muu mitteaktiivne).
13. Töölane staatus (palgatöötaja/muu).
14. Pere keskmine netosissetulek kuus ühe pereliikme kohta (kuni 3000 kr / 3001–4500 kr / 4501–7000 kr / üle 7000 kr).

Aruande tekstis on esile toodud rühmadevahelised erinevused, mis on usaldusnivool 95% statistiliselt olulised. Juhul, kui andmed ei võimaldanud kinnitada erinevuste statistilist olulisust, pole võrdlusi tekstis esitatud.⁶ Lisaks ei ole mõnel puhul erinevusi esitatud seepärast, et need ei osutunud sisuliselt olulisteks.

2.3. Rahvastiku üldandmed

Enne SVM-i tulemuste tutvustamist anname põgusa ülevaate Eesti elanikke iseloomustavatest põhilistest sotsiaal-demograafilistest tunnustest, mis aitavad paremini mõista ühiskondlikku konteksti, kus eestimaalased elavad. See ülevaade tugineb eeskätt SVM 2009 andmetele.

Statistikaameti andmetel oli 2009. aasta 1. jaanuari seisuga Eesti elanikest 54% naisi ja 46% mehi (SVM-i andmeil 15–74-aastastest 52% naisi ja 48% mehi).

⁶ Ankeedi küsimused D2 8 ja 9 on jäetud esitamata, sest tekkis kahtlusi küsimuste kvaliteedis.

Naiste ülekaal Eesti rahvastikus on suurem eriti vanemates vanuserühmades: kuni 30. eluaastateni on mehi mõnevõrra enam, kuid alates 30. eluaastate teisest poolest üha tõuseb naiste osakaal. Eakate elanike hulgas on naised juba selgelt ülesindatud, näiteks iga 75–79-aastase mehe kohta oli Eestis 2009. a kaks samaealist naist. Naiste suurema osakaalu põhjuseks on naiste kõrgem keskmine oodatav eluiga, mis oli 2008. aastal kümme aastat pikem kui meestel: naiste oodatav eluiga sünnimomendil oli 79 ja meestel 69 aastat (Statistikaamet).

Rahvus ja suhtluskeel

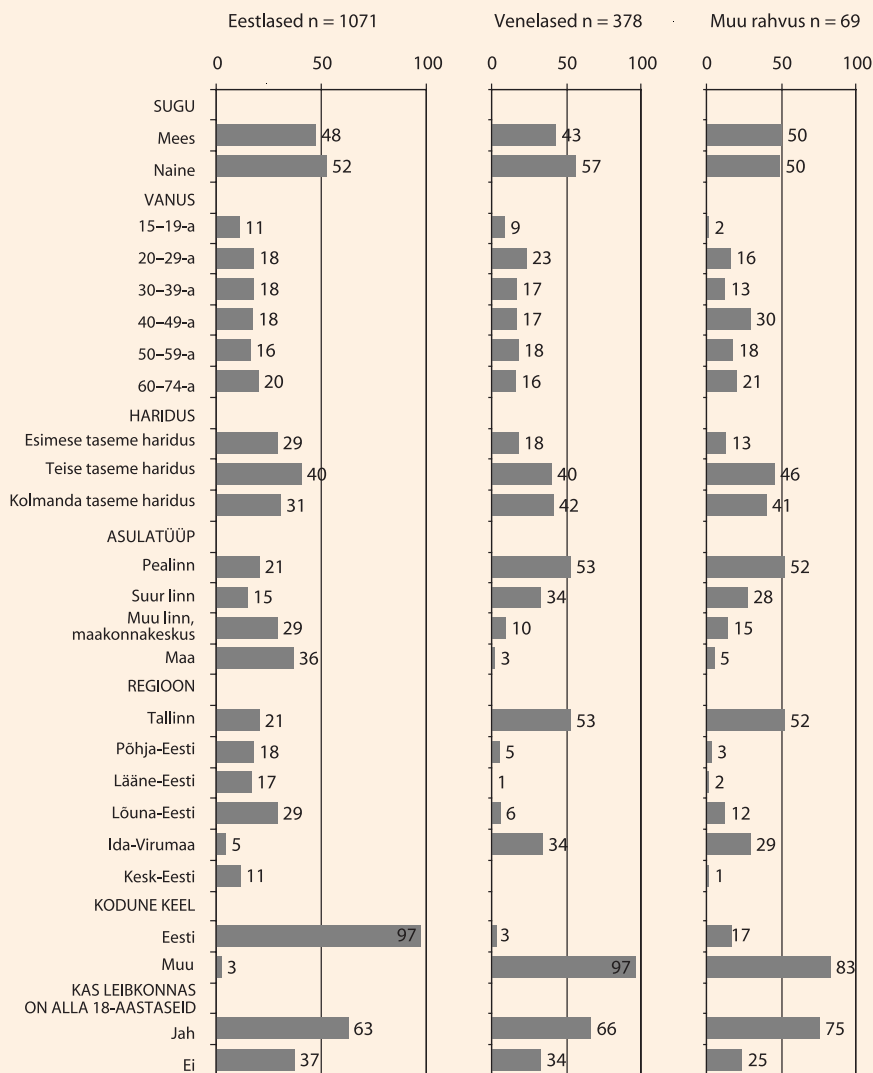
Käesoleva uuringu puhul annab tulemuste tõlgendamisel olulist teavet vastaja (rahvus)kultuuriline taust. Uuringus kasutame inimese kultuurilise päritolu väljaselgitamiseks kahte erinevat tunnust: rahvus ja kodune keel. Neil tunnustel on oma eripära ning nad mõeldavad vastaja rahvuskultuurilise tausta mõnevõrra erinevaid tahke.

Nii nagu näiteks perekonna mõiste on viimastel aastakümnetel muutunud avaramaks, sõltudes inimese enesemääratlusest, mitte rangest seotusest abieluinsitutsiooniga, on ka rahvus tänapäevases käsitluses inimese enese määratletav kategooria. Seepärast on siinses uuringus rahvus defineeritud inimese enda ütluse alusel. Inimesel oli õigus tunnistada end selle rahvuse liikmeks, millega ta tunneb end kõige tihedamini etniliselt ja kultuuriliselt seotud olevat, sõltumata tema või ta vanemate (faktilisest) etnilisest päritolust, emakeelest jmt.

Kodune keel näitab Eesti oludes paljuski seda, millises kultuurikontekstis inimene elab ning kas ja kuidas on tema igapäevane ja eraelu mõjutatud kohalikest eestikeelsest kultuurist ja selle väärtustest. Kodune keel on uuringus määratletud kui peamine keel, mida küsitletu kodus räägitakse. Juhul, kui kodus räägitakse mitut keelt, on esimene see, mida kasutatakse omavahelises suhtluses kõige rohkem ehk mida räägib suurem osa leibkonnaliikmeid.

SVM-i järgi olid 71% eestimaalasi rahvuselt eestlased, 25% venelased ja 5% mõne muu rahvuse esindajad. Muust rahvustest olid kõige arvukamalt esindatud ukrainlased, valgevenelased ja soomlased, kuid leidis ka sakslasi, leedulasi, lätlasi, mordvalasi, aserbaidžaane, mustlasi, poolakaid, prantslasi, tatarlasi ning segarahvuste esindajaid (nt kreeklane-venelane). Üldiselt kasutatakse raportis mitte-eestlaste koondmõistet tähistamiseks kõiki erinevaid rahvusi peale eesti rahvuse. Joonisel 1 on esitatud eri rahvusrühmadesse kuuluvate inimeste sotsiaal-demograafiline profiil.

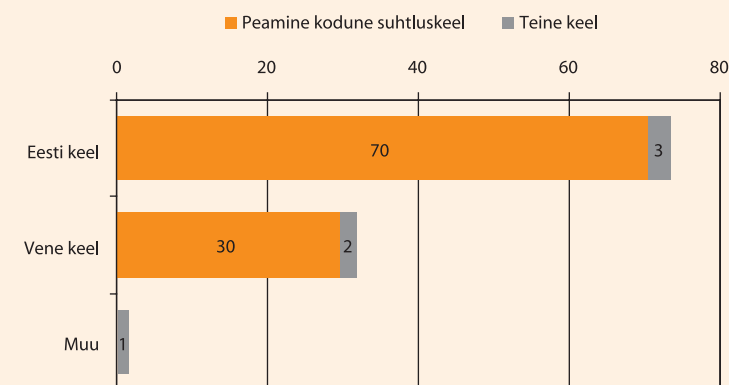
Joonis 1. Vastajate sotsiaal-demograafiline jagunemine rahvusrühmade järgi (% , n = kõik vastajad)

Ootuspäraselt erinevad eesti ja muudest rahvustest vastajad ka regionaalse paiknemise ning koduse suhtluskeele poolest. Regiooniti on mitte-eestlasi kõige enam pealinnas ja Ida-Virumaal. Võrreldes mitte-eestlastega leidub eestlasi arvukalt väikelinnades ja maal.

Peamise koduse suhtluskeelena kasutab 70% vastajaid eesti keelt, 30% vene keelt ning 0,4% mõnda muud keelt (joonis 2). Teise keelena räägib kodus eesti keelt 3%, vene keelt 2% ja mõnda muud keelt 1% vastajaid.⁷

Joonis 2. Vastajate jagunemine koduse suhtluskeele järgi (% , n = kõik vastajad)

Peamise koduse suhtluskeelena kasutab eesti keelt 97% eestlasi, 3% venelasi ja 17% muude rahvuste esindajaid.

Hariduslik jaotus

Statistikaameti kasutatavast klassifikatsioonist lähtuvalt liigitasime haridustasemed kolme rühma ning seda jaotust kasutame kogu raportis.

Esimese taseme hariduse alla liigitati puuduv algharidus, alg- või põhiharidus, ilma põhihariduseta omandatud kutseharidus ning põhihariduse baasil oman-

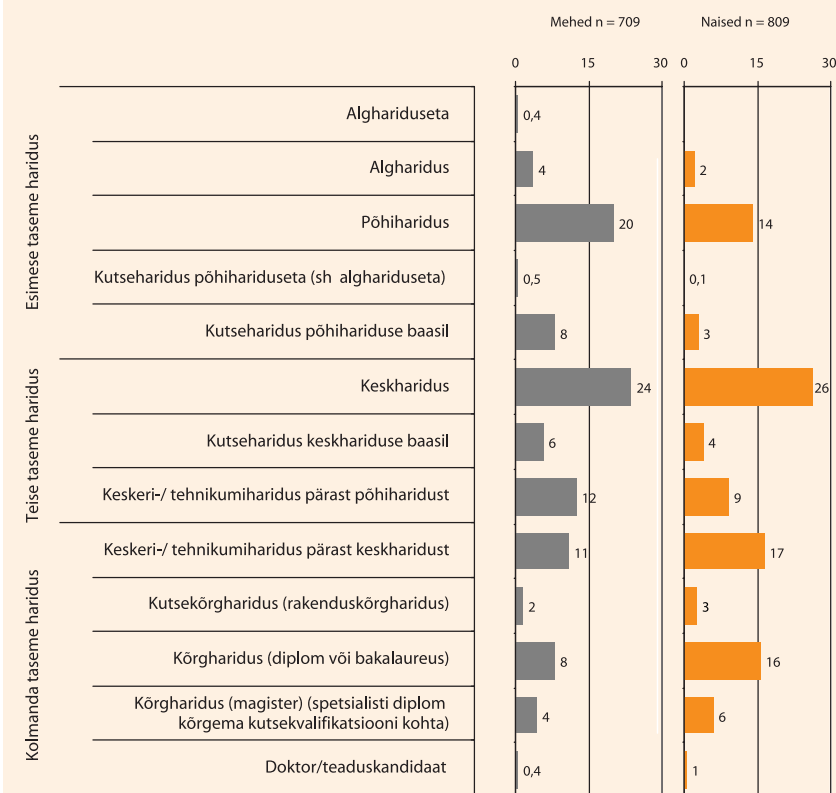
⁷ Kui kodus räägitakse mitut keelt, on esimene see, mida kasutatakse omavahelises suhtluses kõige rohkem (mida räägib suurem osa leibkonnaliikmeid). Kui mõni leibkonnaliige kasutab lisaks veel mõnda muud keelt omavahel suhtlemiseks, märgiti see teise keelena. Kui leibkond on üheliikmeline, on koduseks keeleks vastaja emakeel. Kurttumade kodune keel on see, milles nad loevad ja kirjutavad.

datud kutseharidus. Teise taseme hariduse alla kuulub keskharidus, kutseharidus keskhariduse baasil ning keskeri- või tehnikumiharidus põhihariduse baasil; kolmanda taseme hariduse alla liigitati keskeri- või tehnikumiharidus keskhariduse baasil, kutsekõrgharidus või rakenduskõrgharidus ning kõrgharidus (diplom/bakalaureus/magister/doktor/teaduskandidaat). Välisriigis kutse-, ameti- või erialahariduse omandanute haridustase määrati sarnaselt Eestis omandatud haridustasemega (vt täpsemalt ka hariduse mõisteid lisast 2). Edaspidi kasutame haridustasemetele viitamiseks üldjuhul laiemalt levinud üldmõisteid, kus esimese tasemeharidus tähistab põhiharidust, teise taseme haridus keskharidust ja kolmanda taseme haridus kõrgharidust.

Kõige arvukamalt oli keskharidusega vastajaid (40%). Kõrgharidusega vastajaid oli 34%, põhiharidusega 26% (joonis 3).

Joonis 3. Vastajate hariduslik struktuur kõrgeima lõpetatud haridustaseme järgi (% , n = kõik vastajad)

Nii Eestis kui ka mujal maailmas on naisõppurite osakaal ülikoolides aasta-aastalt suurenenud. Naiste suurem osatähtsus kõrgema haridusega inimeste seas kajastus ka käesoleva küsitluse tulemustes: võrreldes naistega oli meeste seas arvukamalt põhiharidusega inimesi (naisi 19% vs. mehi 33%), naiste seas aga omakorda kõrgharidusega inimesi (naisi 43% vs. mehi 25%). Eesti rahvusest meestega kõrvutatuna on mitte-eesti rahvusest meeste seas enam kõrgharidusega inimesi (22% vs. 35%), eesti meeste seas on aga mitte-eesti meestega võrreldes rohkem põhiharidusega inimesi (36% vs. 24%).

Tänu sellele, et kool on alles pooleli, leidub keskmisest rohkem põhiharidusega inimesi vanuserühmas 15–19 (74%). Samuti on seoses ajalooliste põhjustega keskmisest enam põhiharidusega inimesi kõige vanemas vanuserühmas, 60–74 aastat (31%). Keskharidusega inimesi on jällegi keskmisest enam 20–29-a seas (57%) (samuti haridustee paljudel veel pooleli) ning kõrgharidusega inimesi 30–49-aastaste seas (46%).

Küsitluse käigus paluti inimesel öelda ka aasta, mil ta oli omandanud oma seni kõrgeima hariduse. Tulemused kinnitasid, et formaalharidussüsteemis lõpetatakse õpingud valdavalt 20. eluaastates.

Sotsiaalne staatus

Küsitlute sotsiaalse seisundi selgitamiseks välja kahe küsimuse abil, soovides teada nii inimese põhilist tegevusala või staatust kui ka kõrvaltegevusala või -staatust. Põhiseisundi määramisel lähtuti sellest, kelleks inimene ennast ise pidas. Kui ta kuulus korraga mitmesse rühma (näiteks pensionärist kodusõbrana), siis märgiti põhilise tegevusala/staatusega see seisund, mis küsitlute arvates oli olulisem.

Põhitegevuse järgi moodustasid veidi üle poole (52%) rahvastikust tööga hõivatud inimesed.⁸ Töötamiseks loeti igasugune sissetulekut andev tegevus, nt peale palgatöö ka ettevõtja tegevus, talupidamine, vabakutselisena tegutsemine, põllumajandussaaduste tootmine müügiks, individuaaltöö, samuti pere liikmete abistamine pereettevõttes või talus jms. Selle küsimuse juures ei arvestatud asjaolu, kas töö oli ametlikult vormistatud või mitte ning kas tegemist oli täis- või osajätööga, alalise või ajutise tööga. Tööks loeti ka mittelegaalset sissetulekut andev tegevus, kui küsitlav seda nimetas. Tööna ei arvestatud vabatahtlikku tööd, mille eest tasu ei maksta. Sundpuhkusel või haiguslehel

⁸ Võrdluseks: Statistikaameti tööpõhise andmeil oli 2009. aasta teises kvartalis tööga hõivatud inimesi 57% tööealisest rahvastikust.

olev inimene märgiti töötavaks, kuid rasedus- ja sünnituspuhkusel või lapsehoolduspuhkusel olev inimene mitte. Ootuspäraselt on töötavate inimeste osakaal suurim keskmistes vanuserühmades ehk 30–59-aastaste seas (73%).

Töötuks loeti isik, kes kusagil ei tööta ja otsib tööd. Töötuid oli valimis 11%, (üli)õpilasi samuti 11% ja pensionäre (sh ennetähtaegseid) 15%. Muu põhitegevuse esindajaid (töövõimetuspensionär, lapsehoolduspuhkusel olija jt) leidis valimis kokku samuti 11%. Põhilise tegevusala (staatuse) järgi on valimis töötute hulgas mehi kaks korda enam kui naisi (14% vs. 7%). Ka Statistikaameti tööjõu-uuringu andmeil moodustasid 2009. aasta teises kvartalis mehed peaaegu kaks kolmandikku töötutest, samuti oli registreeritud töötute seas kõnealuse kvartali lõpus mehi arvukamalt (55%) kui naisi (Töötukassa 2010). See erinevus naiste ja meeste töötuse määrades on tähelepanuväärne. Kogu taasiseseisvuse aja jooksul on meeste töötuse määr olnud veidi kõrgem kui naistel, ent see erinevus ei ole ületanud paari protsenti. Meeste töötuse määra kasvu üks põhjusi on kindlasti majanduslanguse eripära: see tabas esmalt eriti tugevasti ehituse ja kinnisvaraga seotud tegevusalasid, kus on valdavalt hõivatud mehed.

Naiste seas on meestega võrreldes arvukamalt (eel)pensionäre (18% vs. 11%) ning lapsehoolduspuhkusel olevaid inimesi (6% vs. 0,3%). Arvestades, et Eestis on meeste oodatav keskmine eluiga ligikaudu kümme aastat lühem kui naistel, pole midagi üllatavat selles, et valdav osa meie pensionäre on naisterahvad.

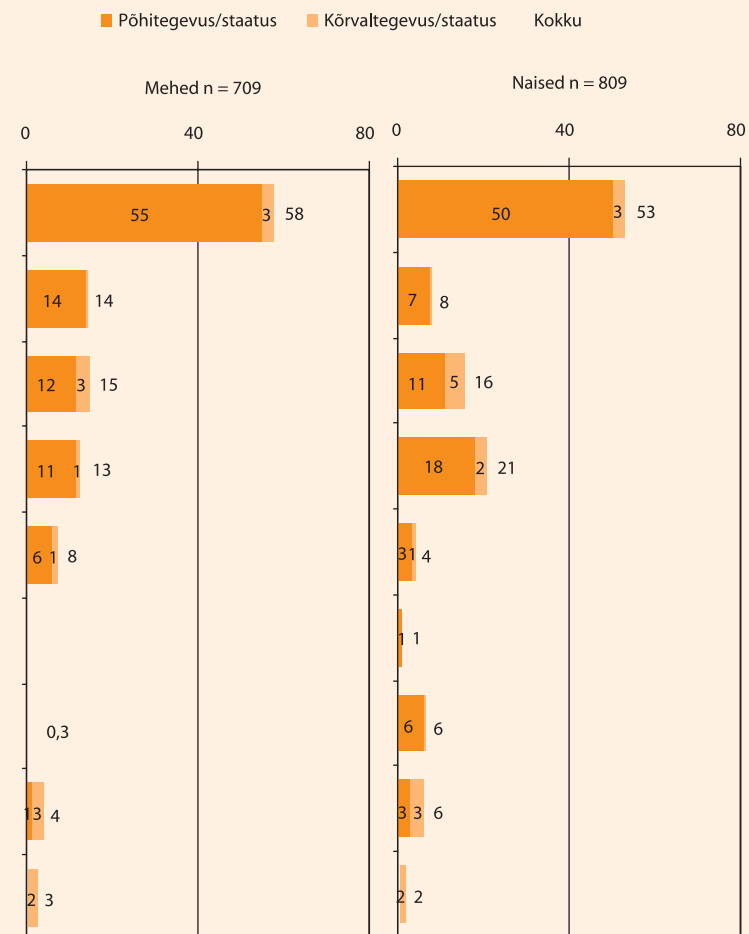
(Üli)õpilasi on arvukaimalt alla 30-aastaste seas (38%) ning pensionäre (sh eelpensionil olijaid) vanimas vanuserühmas (72%). Töötute või lapsehoolduspuhkusel olevate inimeste arv on suurim noorte täiskasvanute ehk 20–29-aastaste seas (töötuid 18%⁹, lapsehoolduspuhkusel olijaid 10%) ning töövõimetuspensionärade arv on suurim 50–59-aastaste seas (14%).

Seos ilmnes ka vastaja haridustaseme ja sotsiaalse staatuse vahel. Tööl käivaid inimesi oli keskmisest enam kõrgharidusega inimeste hulgas, samas kui õpilasi ning eel-, töövõimetus- või vanaduspensionäre põhiharidusega inimeste hulgas.

Kõrvaltegevuse (-staatuse) märgiti kõige sagedamini (üli)õpilase staatust (nt töötavad üliõpilased, lapsehoolduspuhkusel üliõpilased), peaaegu sama sageli märgiti kõrvaltegevusena ka töötamist ja kodune olemist.

⁹ Ka tööjõu-uuringute andmed kinnitavad, et võrreldes vanemate vanuserühmadega on töötuid arvukamalt nooremates vanuserühmades.

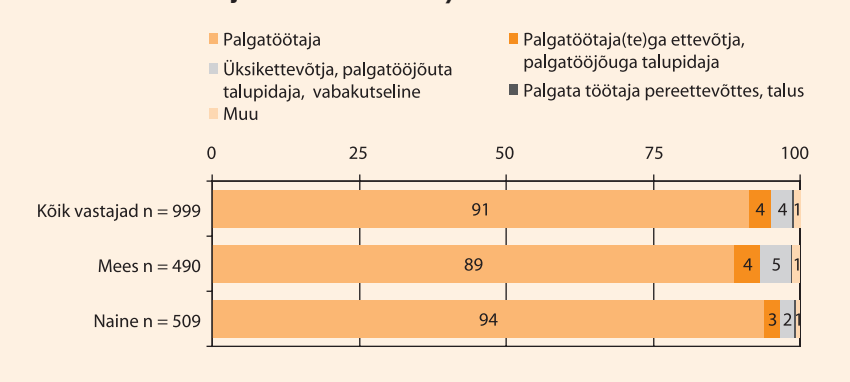
Joonis 4. Vastajate jaotus soo ja sotsiaalse staatuse järgi (% , n = kõik vastajad)

Töölane staatus

Käesolev uuring kinnitas, et enamus Eesti töötajaid on palgatöötajad. Palgatöötajad moodustavad umbes üheksa kümnendikku tööl käivatest inimestest (joonis 5). Palgatöötajaks loeti need, kes on hõivatud täis- või osaaajatööga asutuse, ettevõtte või muu töoandja heaks ning kelle töö eest tasutakse kas rahas või natuuras (ei ole oluline, kas töökoht on ametlikult registreeritud või mitte). Palgatöötajad on ka ohvitserid ja allohvitserid, samuti juhutööga elatist teenivad inimesed. Töötavate naiste seas oli keskmisest arvukamalt palgatöötajaid (94%). Samuti oli keskmisest enam palgatöötajaid 15–24-aastaste vanuserühmas (94%). Enamik (95%) küsitluse hetkel töötanud mehi, kellel oli küsitlusele eelnenud 12 kuu jooksul töökoht olemas olnud, oli töötanud palgatöötajana.

Joonis 5. Vastajate jaotus ametialase staatuse ja soo järgi (% , n = 999 vastajat, kes küsitluse ajal töötavad või on sellele eelnenud 12 kuu jooksul töötanud)

Märksa vähem oli vastajate seas palgatöötaja(te)ga ettevõtjaid või palgatööjõuga talupidajaid (4%), üksikettevõtjaid, palgatööjõuta talupidajaid või vabakutselisi (4%) ning palgata töötajaid pereettevõttes või talus (0,3%). Ettevõtjaks loeti ettevõtte, töökoja, poe, büroo jms omanikku, kes kasutab selles pidevalt vähemalt ühte palgatöötajat. Palgatöötajatega ettevõtjaks ei loetud ettevõtte palgatöötajast direktorit. Samuti liigitati ettevõtjate hulka palgatööjõuga talupidaja või üksikettevõtja, kes tegeleb oma töö saaduse (teenuse või toote) müümisega ja kellel on selle valmistamiseks vajalikud tootmisvahendid (ei ole oluline, kas sellise üksikettevõtja tegevus on ametlikult registreeritud või mitte). Ettevõtjate hulka kuuluvad ka füüsilisest isikust ettevõtjad (FIE-d), palgatööjõuta talupidajad, vabakutselised ning palgata töötajad pereettevõttes või talus. Muu staatuse alla liigitas oma tegevuse 1% töötajaid.

2.4. Leibkond

Käesoleva uuringu järgi elas 24% eestimaalasi üheliikmelises leibkonnas, 29% kaheliikmelises leibkonnas, 23% kolmeliikmelises leibkonnas ning neljandik inimesi nelja või enama liikmega leibkonnas (joonis 6). Veidi üle kolmandiku (35%) inimesi elas leibkonnas, kus oli alla 18-aastaseid lapsi (siinkohal arvestati kõiki leibkonnas elavaid lapsi). Alla 18-aastaste lastega leibkondi oli pealinnas ja väikelinnadega võrreldes arvukamalt suurlinnades ja maal, regiooniti kõige enam Lääne-Eestis. Alla 18-aastaste laste olemasolu leibkonnas on seotud isiku vanusega: ootuspäraselt on 50-aastaste ja eakamate hulgas inimesi, kelle leibkonda kuulub alaealisi lapsi, üsna vähe (alla 10%). Võrreldes meestega leidis naiste seas arvukamalt inimesi, kelle leibkonnas oli alaealisi lapsi. Selle põhjuseks on asjaolu, et lapsi kasvasid üksi valdavalt emad.

Perekonnaseis

Käesoleva uuringuga vaadeldi peale isiku ametliku perekonnaseisu ka tema tegelikku perekonnaseisu (nt kas abielus olev inimene elab koos ametliku abikaasaga, kas vallaline inimene elab tegelikult vabas koosel). Ametliku perekonnaseisu väljaselgitamiseks kasutati järgmisi kategooriaid:

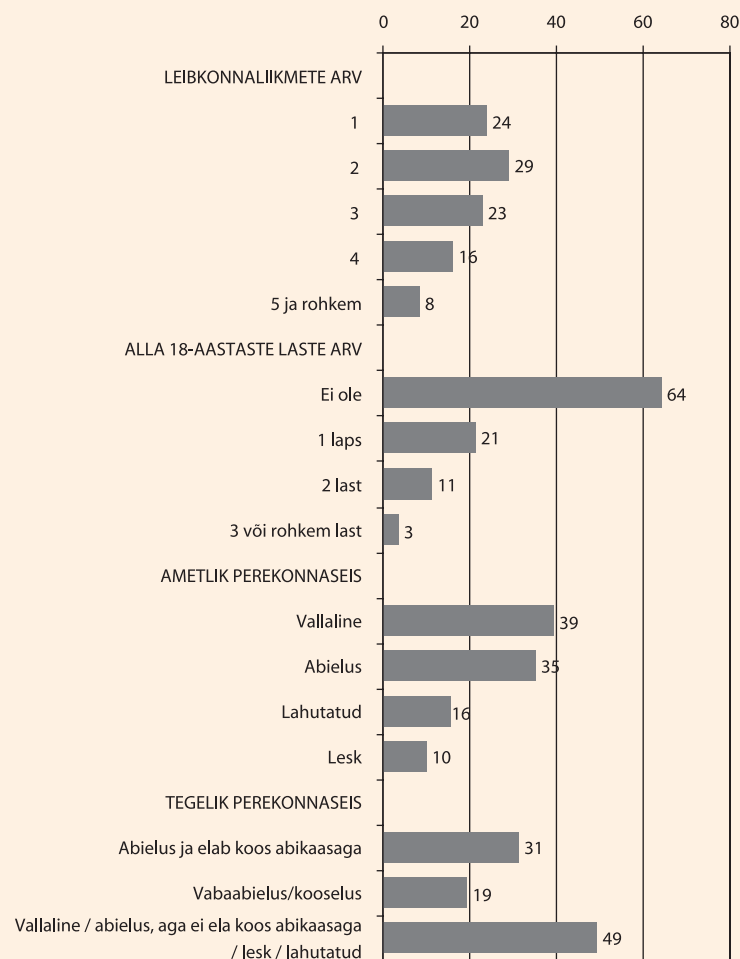
1. Vallaline, ei ole kunagi abielus olnud – isik ei ole olnud kunagi seaduslikult¹⁰ abielus.
2. Abielus – isik on astunud seaduslikku abiellu ja see ei ole lõppenud abikaasa surma või seaduslikult vormistatud abielulahutusega (st abielus olevaks loetakse inimesed ka siis, kui lahutusprotsess on käimas, kuid lõpuni vormistamata, sõltumata sellest, kas abikaasad tegelikult koos elavad või mitte).
3. Lahutatud – isiku (viimane) seaduslik abielu lõppes lahutusega ja ta ei ole uuesti seaduslikult abiellunud.
4. Lesk – isiku viimane seaduslik abielu lõppes abikaasa surmaga ja ta ei ole uuesti seaduslikult abiellunud.

Hilisemas tulemuste võrdluses kasutati enamjaolt vastaja tegeliku perekonnaseisu tunnust (tunnuse moodustamise eeskirja kohta vt ptk 2.2 andmetöötluse kohta).

¹⁰ Seaduslikuks tunnistatakse Eestis abielu naise ja mehe vahel, kui abielu sõlmimisel on koostatud perekonnaseisuasutuse akt. Seaduslikuks võib olla ka mõnes teises riigis selle riigi seadustele vastavalt sõlmitud abielu.

Abielus inimesed, kes elasid koos abikaasaga, moodustasid vastajatest 31%, vabaabielus/kooselus inimesed 19% (sealhulgas inimesed, kes polnud varem abielus olnud 13%, seaduslikus abielus olevad, kuid uue partneriga elavad inimesed 2% ning lahutatud inimesed, kes elavad uue partneriga, 4%) ning kooselus mitte-elavad inimesed 49% (sealhulgas vallalised 26%, seaduslikus abielus olevad, kuid abikaasast lahus elavad 2%, lahutatud 12% ja lesed 10%) (joonis 6).

Joonis 6. Vastajad leibkonna tüübi järgi (% , n = kõik vastajad)

3. Võrdväärus Eesti ühiskonnas

Leidmaks vastust küsimusele, kuidas tajuvad Eesti inimesed naiste ja meeste positsiooni ühiskonnas ning kas tunnetatakse teatud muutuste vajalikkust, uurisime SVM-is inimeste hoiakuid selle suhtes, milliseks peetakse naiste ja meeste positsiooni ühiskonnas, kuidas suhtutakse naiste ja meeste osalemisesse traditsiooniliselt vastassugupoolele omaseks peetud aladel ning käitumisse teatud pereelu olukordades, samuti seda, kellele peetakse võrdõiguslikkust kasulikuks.

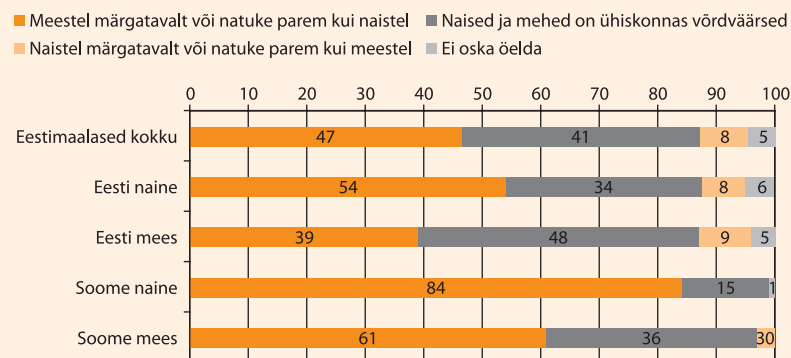
3.1. Naiste ja meeste positsioon Eesti ühiskonnas

Küsimuses naiste ja meeste positsiooni kohta paluti vastajail anda hinnang keskmiselt naiste ja meeste kohta, mitte lähtuda oma hinnangutes konkreetsetest inimestest. Positsiooni all mõisteti naiste ja meeste olukorda.

Võrreldes naiste positsiooniga hindavad peaaegu pooled eestimaalased meeste positsiooni Eesti ühiskonnas paremaks (joonis 7). Meeste positsiooni pidas naisetega võrreldes märgatavalt või natuke paremaks 47% inimesi, seevastu naiste positsiooni hindas meeste omast märgatavalt või natuke paremaks 8% inimesi. Naiste ja meeste võrdväärususe uskus 41% elanikke.

Meestega võrreldes hindavad naised sagedamini meeste positsiooni ühiskonnas naiste omast märgatavalt või natuke paremaks. Naistest arvas 54%, et meestel on naistega võrreldes ühiskonnas märgatavalt või natuke parem positsioon, meestest nõustus sellega 39%. Samas on meeste seas naistega võrreldes enam neid, kes arvavad, et mõlema soo esindajate positsioon ühiskonnas on võrdväärne (naistest 34%, meestest 48%). Seega võib öelda, et soolist ebavõrdsust, mis väljendub meeste paremas positsioonis ühiskonnas, tunnetavad teravamalt naised.

Joonis 7. Kuidas te hindate naiste ja meeste positsiooni ühiskonnas? Eesti ja Soome võrdlus (% , n = kõik vastajad)

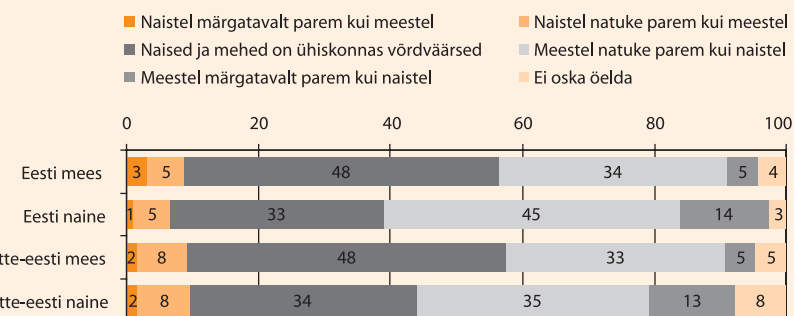

Võrdluseks erinevad soomlaste arvamused ühiskonna võrdväarsuse küsimuses eestimaalaste omadest märgatavalt (vt joonist 7). Soome vastab Eestist enam formaalselt soolise võrdõiguslikkuse mudelile: Soomes on naised poliitilises elus väga arvukalt esindatud, seal on Eestist tunduvalt väiksem sooline palgalõhe (2007. a EE¹¹ 30% ja FI 20%), suhteliselt kõrge naiste tööhõive (tööhõivemäär 2008. a EE 63% ja FI 69%) ning kõrge sündimus (sündimuskordaja 2007. a EE 1,63 ja FI 1,83). Sellest hoolimata tajuti 2009. aastal Eestis ebavõrdsust märgatavalt vähem kui Soomes. Kahe riigi ning naiste ja meeste võrdluses tajusid just Soome naised ühiskonnas kõige enam meeste positsiooni paremust. Soome naiste suurema ebavõrdsuse tajumise taga võib oletada suuremat teadlikkust soolisest võrdõiguslikkusest ja ebavõrdsusest ning nende väljendusvormidest. Ebavõrdsust osatakse ühiskonnas tähele panna ja oma ebavõrdse kohtlemise kogemust sooperspektiivist hinnata.

Eestis on naiste seas vastajaid, kes peavad meeste positsiooni ühiskonnas naiste omast märgatavalt või natuke paremaks, keskmisest arvukamalt vanuserühmas 30–39 (64%) ning keskmisest vähem on väitega nõustujaid 15–19-aastaste naiste seas (42%). Kõrvutatuna mitte-eesti rahvustest naistega tajusid eesti rahvusest naised sagedamini meeste positsiooni ühiskonnas naiste omast märgatavalt või natuke paremana (eesti rahvusest naistest pidas meeste positsiooni naiste omast paremaks 59%, mitte-eesti rahvustest naistest 48%) (joonis 8).

¹¹ EE – Eesti, FI – Soome.

Joonis 8. Kuidas te hindate naiste ja meeste positsiooni Eesti ühiskonnas? (% , n = kõik vastajad)

Naisvastajate hinnangutes ilmnisid olulised erinevused ka hariduse järgi: meeste positsiooni pidasid naiste omast paremaks keskmisest sagedamini kõrgharidusega naised, võrdväärseks hindasid sugude positsiooni keskmisest sagedamini aga põhiharidusega naised. Ilmselt tunnevad kõrgharidusega naised, et nende haridus (ja kompetentsid) ei ole ühiskonnas ja tööturul samamoodi hinnatud kui meeste samaväärne haridus (ja kompetentsid).

3.2. Naiste ja meeste rollid ning hoiakud

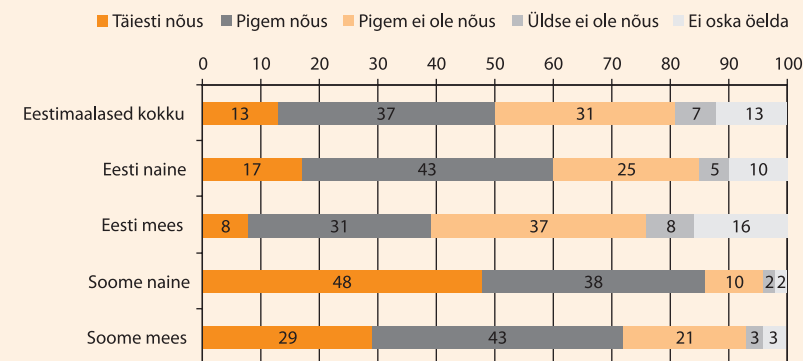
Soolise võrdõiguslikkuse saavutamiseks on vajalik, et nii naised kui ka mehed saaksid ennast oma valitud alal vabalt teostada. Olukorras, kus aga paljusid töö- ja tegevusalasid peetakse vaid naistele või meestele sobivaiks, on inimestel keerukas teha vabasid valikuid. Samuti on takistuseks soostereotüübid, mis juhivad inimeste käitumist igapäevases elus. Seepärast uurisime eestimaalaste hoiakuid järgmistel teemadel: naisjuhid ettevõtete juhtkondades, mehed tervishoiu- ja sotsiaaltöötajatena, meeste osalus laste eest hoolitsemises ja nende kasvatamises, sissetuleku ja kodutööde kohustuste seos peres ning küsimus, kas sooline võrdõiguslikkus on kasulik ka meestele.

Naised ettevõtete juhtkondades

Pooled eestimaalased nõustusid väitega, et ettevõtetele oleks kasulik, kui seal oleks juhtivatel kohtadel praegusest rohkem naisi, samas ei pidanud 38% seda ettevõtetele kasulikuks (joonis 9). Naised pooldavad meestega võrreldes enam naiste suuremat esindatust juhtivatel kohtadel (naistest pooldas 60%, meestest 39%). Meeste seas on seevastu arvukamalt nii neid, kes ei oska hinnangut anda (vastata), kui ka neid, kes ei näe naiste suuremast esindatusest juhtivatel kohtadel ettevõtetele kasu tõusvat. Nii selle kui ka järgmise küsimuse vastused sõltuvad loomulikult sellest, millisena vastaja tajub praegust olukorda Eestis ning kuivõrd on ta teadlik sellest, milline on naiste (tegelik) esindatus ettevõtete juhtivatel kohtadel.

Joonis 9. Ettevõtetele oleks kasulik, kui juhtivatel kohtadel oleks praegusest rohkem naisi (% , n = kõik vastajad)

Soomlased nõustuvad Eesti inimestest märgatavalt enam väitega, et ettevõtetele oleks kasulik, kui juhtivatel kohtadel oleks naisi senisest enam. Sarnaselt Eestiga toetavad seda seisukohta ka Soomes rohkem naised kui mehed. Tuleb aga märkida, et Eesti elanike seas on märgatavalt enam neid, kes ei pea vajalikuks naiste juhtivatele kohtadele tõusmist või ei oska selles küsimuses arvamust avaldada. Jällegi võib põhjusena oletada, et Eestis on teadlikkus soolise tasakaalu kasulikkusest ettevõtluses väike ning vajalik oleks aktiivsem avalik arutelu sellel teemal. Soomes on ilmselt tänu üldisele teadlikkusele võrdõiguslikkusest, aga ka tänu geograafilisele ja kultuurilisele lähedusele Norra ja Rootsiiga seda teemat

avalikkuses enam käsitletud kui meil. Nimelt on Norras kehtestatud sookvoodid äriühingute juhtkondadele ning Rootsis arutletakse selle seadustamise üle.

Naiste suuremasse esindatusse juhtivatel kohtadel suhtusid Eestis kõige leigemalt 15–19-aastased inimesed (seda nii meeste kui ka naiste seas), kellest 38% pidas seda ettevõtetele kasulikuks. Tõenäoliselt ei ole siinkohal asi selles, nagu ei peaks noored soolist võrdõiguslikkust tööelus vajalikuks, vaid mõju avaldab noorte vähenenud elukogemus: naised ja mehed on kõige võrdväärsemad just hariduses ning kooliõpilased pole soolise ebavõrdsusega tööturul veel kokku puutunud.

Meestest hindasid naiste suuremat esindatust juhtivatel kohtadel keskmisest sagedamini vajalikuks 65–74-aastased vastajad.

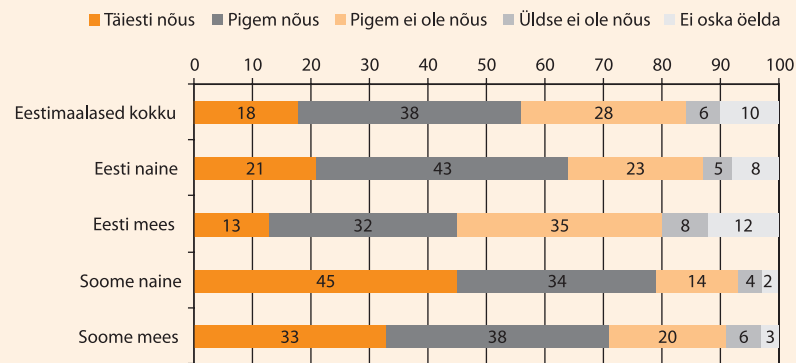
Mehed sotsiaal- ja tervishoiutöötajate hulgas

Eesti tööturg on Euroopa Liidu riikide seas kõige enam sooliselt jaotunud (vt ka ptk 5 tööelu kohta): meil on väga selgelt eristunud nn naiste- ja meesteameetid. Sellist olukorda saab osaliselt põhjendada naiste kõrge tööhõivega (Anspal ja Rõöm 2010, ilmumas). Sooliselt tasakaalus tööturu eelduseks ei ole mitte ainult naiste liikumine traditsioonilistesse meesteametitesse ja juhipositsioonidele, vaid ka meeste suurem osakaal nn naisteametites. Eestis on teatud tegevusaladel väga suur naiste ülekaal, üks selliseid valdkondi on tervishoid ja sotsiaaltoetused. Seepärast palusime inimestel vastata küsimustele, kas meeste osakaal sotsiaal- ja tervishoiutöötajate seas peaks suurenema ning kas mehed peaksid osalema laste hoidmises ja kasvatamises praegusest rohkem.

Meeste osakaalu suurenemist sotsiaal- ja tervishoiutöötajate seas toetas 56% eestimaalasi, 34% ei pidanud seda vajalikuks (joonis 10). Meeste osakaalu suurenemist sotsiaal- ja tervishoiutöötajate seas pooldavad rohkem naised, kellest seda mõtet toetas 64% (meestest 45%). Meeste suuremat osalemist kõnealusel eluvaldkonnas ei pea oluliseks (pole väitega pigem või üldse nõus) 34% elanikke, sealhulgas 28% naisi ja 43% mehi.

Soomes on sarnaselt Eestiga tööturg sooliselt väga selgesti jaotunud, ent soomlased (eelkõige Soome naised) toetavad eestlastest enam seda, et sotsiaal- ja tervishoiutöötajate seas peaks olema senisest enam mehi. Soome elanike sellised hoiakud võivad tuleneda üldisest suuremast teadlikkusest võrdõiguslikkuse valdkonnas.

Joonis 10. Sotsiaal- ja tervishoiutöötajate seas peaks olema praegusest rohkem mehi (% , n = kõik vastajad)

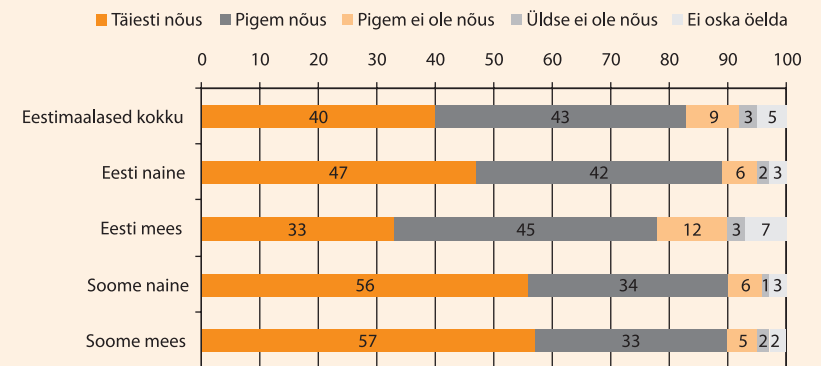
Rääkides täpsemalt Eesti naisvastajate antud hinnangutest, siis meeste osakaalu suurenemist sotsiaal- ja tervishoiutöötajate seas peavad harvemini oluliseks 15–19-aastased või põhiharidusega naisvastajad. Sellega, et sotsiaal- ja tervishoiutöötajate seas peaks olema mehi praegusest rohkem, nõustuvad keskmisest sagedamini aga kõrgharidusega naised.

Mehed lapsi hoidmas ja kasvatamas

Sellega, et mehed peaksid osalema praegusest rohkem laste hoidmises ja kasvatamises, on mõlema sugupoole esindajad valdavalt nõus: naistest nõustus 89%, meestest 78% (joonis 11).

Kui võrrelda selles küsimuses Eesti hoiakuid Soomega, siis eestimaalased leiavad Soome elanikega suhteliselt samaväärselt, et mehed peaksid lastega enam tegelema. Ent siiski leidub võrdluses Soomega üks huvitav aspekt. Kui Soomes toetavad naised ja mehed üsna ühepalju meeste kaasatust laste hoidmisse ja kasvatamisse, siis Eestis on mehed selles küsimuses naistest mõnevõrra skeptilisemad ning nende seas on kõige enam ka väitega mittenõustujaid.

Joonis 11. Mehed peaksid osalema praegusest rohkem laste hoidmises ja kasvatamises (% , n = kõik vastajad)

Eesti naisvastajate seas on väitega nõustujaid keskmisest arvukamalt vanuserühmas 20–29 (94%), keskmisest vähem aga 15–19-aastaste seas (79%). Kõigist vastajaist peab meeste rolli suurenemist laste hoidmises ja kasvatamises oluliseks 83%.

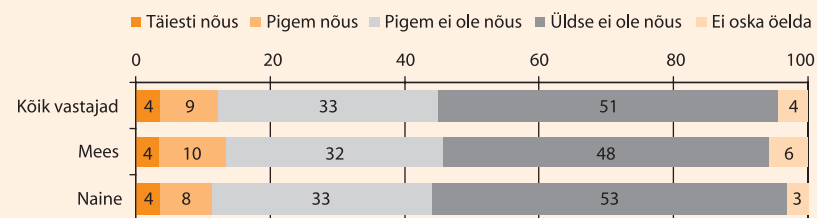
Võrreldes mitte-eestlastega arvavad eestlased sagedamini, et mehed peaksid osalema laste hoidmises ja kasvatamises praegusest rohkem. Eesti meestest oli sellega nõus 79%, mitte-eesti meestest 73%, eesti naistest 90% ja mitte-eesti naistest 85%.

Naiste puhul avaldas hinnangutele mõju tööalane staatus: töötavad naised hindasid meeste panuse suurenemist sagedamini vajalikuks kui mittetöötavad naised. Selles küsimuses on olulised eelkõige tööl käivate inimeste hinnangud. Seepärast uurisime, kas tööl käivate inimeste hinnangud sõltuvad vastaja soost ning alaealiste laste olemasolust. Ilmnes, et tööl käivad mehed, kellel on alaealisi lapsi, hindavad meeste panuse suurenemist laste hoidmisse ja kasvatamisse sagedamini ebavajalikuks kui tööl käivad naised (18% vs. 7%). Tööl käivatest meestest, kelle leibkonnas on alaealisi lapsi, nõustus kolm neljandikku sellega, et mehed peaksid osalema laste hoidmises ja kasvatamises praegusest rohkem, tööl käivatest lastega naistest arvas sama 95%.

Kodutööde tegemine ja palk

Küsimuses, kas suurema osa kodutöid võiks teha abikaasa (elukaaslane), kellel on teisega võrreldes väiksem palk, on naised ja mehed üsna üksmeelsed: naistest 86% ja meestest 80% ei nõustunud, et suurema osa kodutöid peaks tegema väiksema palgaga abikaasa (elukaaslane) (joonis 12). Sama küsimus esitati ka 2005. aastal ning toona nõustus 14% vastajaid, et väiksema sissetulekuga partner võiks teha rohkem koduseid töid, vastupidisel arvamusel oli 76% eestimaalasi. Seega on võrreldes 2005. aastaga suurenenud nende inimeste arv, kes arvavad, et kodutööde jagunemine ei peaks lähtuma partnerite sissetulekust. See muutus on toimunud küsimusele vastamata jätnud vastajate vähenemise arvelt.

Joonis 12. Suurema osa kodutöödest peaks tegema see abikaasa (elukaaslane), kellel on teisega võrreldes väiksem palk (% , n = kõik vastajad)

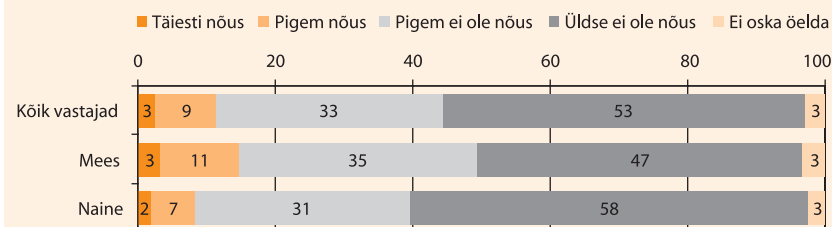
2009. aastal oli meeste seas väitega mittedõustujaid keskmisest arvukamalt vanuserühmas 30–39 (89%), abielus või kooselus olevate meeste (87%) ning alla 18-aastaste lastega meeste seas (87%). Naisvastajate puhul vanus, perekonnaseis ja alaealiste laste olemasolu hinnanguid ei mõjutanud. Naiste hulgas oli väitega mittedõustujaid keskmisest arvukamalt kõrgema sissetulekuga leibkondades.

12% naisi ja 14% mehi pidas õigustatuks olukorda, kus suurem osa kodutöid on väiksema palgaga abikaasa (elukaaslase) õlul. Sagedamini nõustusid sellise kodutööde jaotusega mitte-eestlased. Eestlastest oli sellega, et suurema osa kodutöid peaks tegema väiksema palgaga abikaasa (elukaaslane), nõus 9%, venelastest 18% (ehk eestlastega võrreldes kaks korda enam) ning muude rahvuste esindajatest 27% (eestlastega võrreldes kolm korda enam).

Otsustusõigus peres ja palk

Valdavalt ei arva eestimaalased, et suurema sissetulekuga inimesel peaks peres olema suurem otsustusõigus (joonis 13). Olukorda, kus suurema sissetulekuga inimesel on suurem otsustusõigus, peavad mehed siiski sagedamini normaalseks kui naised: meestest toetas seda mudelit 14%, naistest 9%.

Joonis 13. Suurema sissetulekuga pereliikmel peaks olema peres ka suurem otsustusõigus (% , n = kõik vastajad)

Nii meeste kui ka naiste puhul avaldab hinnangutele mõju alaealiste laste olemasolu leibkonnas. Vastajad, kelle leibkonnas on alaealisi lapsi, peavad olukorda, kus suurema sissetulekuga inimesel on peres ka suurem otsustusõigus, harvemini õigeks kui ülejäänud vastajad. Naiste puhul mõjutab hinnanguid ka vastaja vanus ja sotsiaalne staatus: keskmisest arvukamalt oli ülalkirjeldatud väitega mittedõustujaid vanuserühmas 25–44 (ehk vanuses, kus naised on sageli seotud perekondlike kohustustega) ning sünnitus- või lapsehoolduspuhkusel olevate naisterahvaste seas.

2005. aastal arvas 17% eestimaalasi, et suurema sissetulekuga pereliikmel peaks peres olema suurem otsustusõigus, ning 74% oli vastupidisel seisukohal. Niisiis on nelja aasta jooksul suurenenud 12 protsendipunkti võrra inimeste arv, kes ei seo peres omavahel suuremat sissetulekut ja otsustusõigust. Inimesi, kes arvavad, et suurema sissetulekuga pereliikmel peaks peres olema ka suurem otsustusõigus, on võrreldes 2005. aastaga seekordse küsitluse andmetel 5 protsendipunkti võrra vähem.

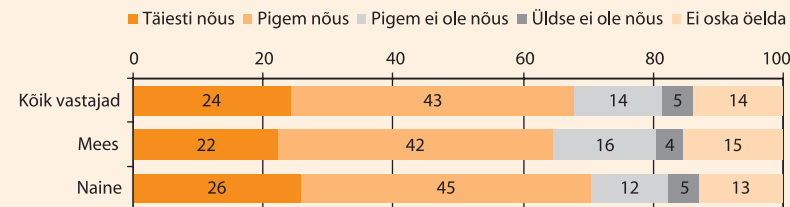
Soolise võrdõiguslikkuse kasu meestele

Kuigi tavaliselt rõhutatakse soolisest võrdõiguslikkusest rääkides naiste õigusi, võivad soolisest võrdõiguslikkusest võita ka mehed, sest neil avanevad võimalused tegeleda elualadega või tegutseda valdkondades, mida seni on peetud naiste

pärusmaaks. Samuti avab sooline võrdõiguslikkus lisaks võimaluste võrdsusele tee ka naiste ja meeste kohustuste ja vastutuse võrdsusele.

Sellega, et naiste ja meeste võrdõiguslikkusest võidavad ka mehed, nõustus 67% elanikke ning 19% ei nõustunud (joonis 14). Võrreldes meestega arvavad naised sagedamini, et soolisest võrdõiguslikkusest tõuseb tulu ka meestele: 71% naisi ja 64% mehi uskus, et soolisest võrdõiguslikkusest võidavad ka mehed.

Joonis 14. Naiste ja meeste võrdõiguslikkusest võidavad ka mehed (% , n = kõik vastajad)

Vanuserühmiti leidub mehi, kes näevad soolisest võrdõiguslikkusest tulu tõusvat ka meeste jaoks, keskmisest arvukamalt 20–29-aastaste seas (73%). Võrreldes eestlastega kahtlevad selles enam mitte-eestlased, kelle seas on eestlastega võrreldes arvukamalt ka neid, kes sellele küsimusele vastata ei osanud. Keskmisest sagedamini hindasid soolist võrdõiguslikkust meestele kasulikuks kõrgema sisetulekuga rühmadesse kuuluvad vastajad.

3.3. Kokkuvõte

Kokkuvõtvalt võib öelda, et enamik inimesi tajub Eesti ühiskonnas meeste positsiooni naiste omaga võrreldes jätkuvalt paremana. Siiski on üsna levinud ka võrdväarse ühiskonna kuvand: üle kolmandiku inimesi usub, et Eestis on naised ja mehed võrdsed. Samas on naised ise selle suhtes skeptilisemad. Traditsiooniliste soostereotüüpide teatavast nõrgenemisest annab tunnistust asjaolu, et märkimisväärse osa inimeste hoiakud soosivad meeste osalemist tavapärasel naiste tegevusaladel: tervishoiu- ja sotsiaalsfääris ning laste hoidmises ja kasvatamises. Veidi enam soolise võrdõiguslikkuse toetamise poole on liikunud hoiakud ka kodutööde ja sisetuleku omavahelise seotuse suhtes. Võrreldes 2005. aastaga on hoiakud selle suhtes, kas kodutööde jaotus ja otsustusõigus perekonnas peaks sõltuma sisetulekust, muutunud selgemaks. Kasvanud on nende inimeste arv, kes arvavad, et nii kodutööde jagunemine kui ka otsustusõigus perekonnas ei peaks sõltuma partnerite sisetulekust.

4. Haridus

4.1. Sissejuhatus

Avalikkuses on viimastel aastatel hakatud üha sagedamini pöörama tähelepanu soolisele ebavõrdsusele hariduselus. Igal aastal langeb põhikoolist välja rohkem poisse kui tüdrukuid. Samuti süveneb suundumus, et keskkoolides ja kõrgkoolides on naisõppureid enam kui noormehi. Aastal 2009 oli kõrghariduse omandanute seas naised 70,4% ja mehed 29,6% ehk alla kolmandiku (Statistikaamet). Lisaks on valdav osa pedagooge naised: lasteaedades ja algkoolides meesõpetajaid peaaegu pole, kõrgemates kooliastmetes kasvab meessoost pedagoogide kohtamise tõenäosus. Näiteks üldharidusastme pedagoogide seas oli 2009. aastal 14% ja kutseõppeasutustes 34% mehi (EHIS). Eesti tasemehariduse juures torkab silma ka kutse- ja kõrghariduse õppevaldkondade õppurite sooline jaotus, mis peegeldab arusaamu nn naiste- ja meestealadest. See kõik kajastub hiljem tööturu soolises jaotuses ning avaldab mõju muu hulgas ka soolisele palgaerinevusele (vt nt Sotsiaalministeerium 2009, Statistikaamet).

Haridusteadlane Tiiu Kuurme (2005/2006, 130) on koolisüsteemi analüüsid öelnud, et „mehed on eneste loodud ja nende käekirja truult säilitanud institutsiooni maha jätnud”. Kuigi praeguses haridussüsteemis on nii õppijate kui ka õpetajate seas ülekaalus naised, on kool siiski meeste loodud institutsioon, mille alustaladeks on patriarhaalsed väärtused: hierarhia, autoriteedile allumine, konkurents, kindlad reeglid. Naised on nende väärtuste üleval hoidjad. Kuurme (*ibid.*, 135) on seda nähtust ka selgitanud: „Kooli kui patriarhaalseid väärtusi kandva institutsiooni rollid – nii õpetaja kui õpilane – kannavad paradoksaalsel viisil just naistele omistatud soorollid – osata kuuletuda ja kuulata, märgata, täita ettekirjutusi, olla hoolas ja töökas, täita oma ülesandeid ning mitte vastu rääkida, taluda rutiini. Ja mehed lahkuvadki koolist, sest „nad ei tunne end mehe ühiskondlikule soorollile väärkas elemendis”. Need mehed, kes koolist lahkuvad, on nii õpetajad kui ka õpilased. Näiteks põhikoolist väljalangejate seas on ülekaalus poisid.

Kooli patriarhaalseid väärtusi kandvast ja taastootvast loomusest annab märku ka Eestis kasutusel oleva õppekirjanduse sisu, mis sageli edastab väga ühemõttelisi soostereotüüpe (Mikk 2002). Samuti taastoodavad ja tugevdavad pedagoogid ja õppijad klassikeskkonnas oma käitumisega traditsioonilisi soorolle (vt nt Aavik ja Kajak 2009, Kuurme 2005/2006).

Soolise ebavõrdsuse vähendamiseks või tüdrukute ja poiste tasakaalu saavutamiseks koolis on avalikus diskussioonis kõlanud hulk argumente ja neid toetavaid lahendusi, millest osa on mõnes õppeasutuses ka rakendatud. Näiteks poiste haridustee pikendamise ja õpilaskonna soolise tasakaalu saavutamise nimel on soovitatud muuta kõrgkooli (või teatud erialadele) astumise nõudmisi noormeestele leebemaks ning pigem võimete ja oskuste, mitte sedavõrd hinnete keskseks. Samuti on mõni õpetaja väljendanud avalikult arvamust, et üldhariduskoolis aitaksid paljusid probleeme lahendada eri klassid tüdrukutele ja poistele, sest need arvestaksid paremini tüdrukute ja poiste erinevaid arengulisi vajadusi.¹²

Eelnevast tulenevalt oli käesoleva monitooringu haridusploki küsimuste eesmärk selgitada välja:

- Kas ja millistes olukordades tajutakse koolielus soolist ebavõrdsust?
- Kas Eesti elanike arvates peaks andma koolis poistele ja tüdrukutele samu teadmisi samal viisil?
- Milliseid olulisi oskusi peaks Eesti elanike arvates poistele ja tüdrukutele edasiseks eluks õpetama?

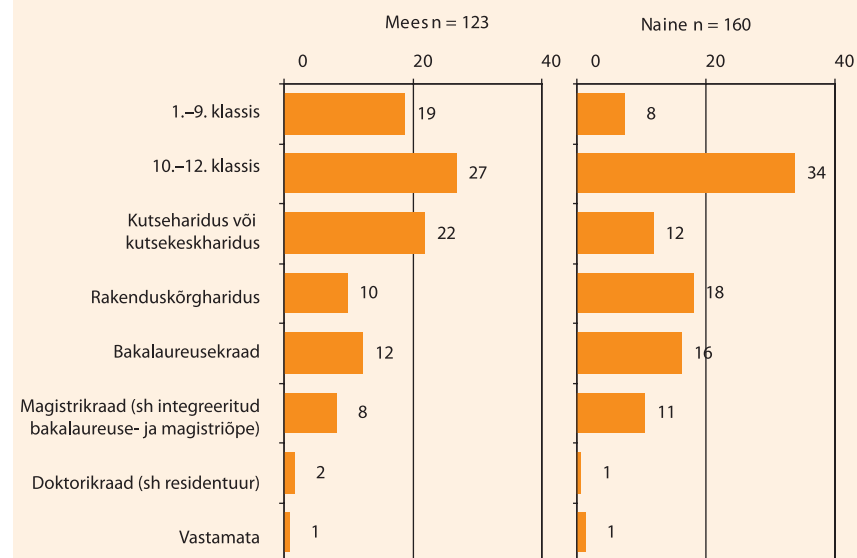
4.2. Hariduse omandamine

Enne, kui asume kirjeldama uuringu tulemusi, anname veidi taustateavet selle kohta, kui suur osa Eesti inimesi on üldse omandanud tasemehariduse. Inimesed, kes küsitluse tegemise hetkel omandasid või olid sellele eelnenud 12 kuu jooksul omandanud haridust üldhariduskoolis, kutseõppeasutuses või kõrgkoolis, moodustasid vastajatest 19%. Ootuspäraselt oli õppureid kõige arvukamalt nooremates vanuserühmades: 15–19-aastastest õppis formaalharidussüsteemis 88% ning 20–29-aastastest 33%.

Õppureid oli kõige enam põhiharidusega vastajate seas (29%) ning kõige enam oli õppijate seas 10.–12. klassis haridust omandavaid inimesi (31% õppijaist). See tulemus peegeldab ka valimi jaotust (15–74 a). Nais- ja meesõppurite jagunemine õppetasete alusel on esitatud joonisel 15. Uuringutulemused kinnitavad hariduse soolist segregatsiooni ja feminiseerumist: naisõppureid on enam gümnaasiumis ja kõrgkoolides, meesõppureid aga kutse- või kutsekeskhariduse omandajate seas.

¹² Vt näiteks Ülo Vooglaid, 2.03.2005 Postimees; Lauri Brikan, 19.03.2009 SL Öhtuleht; Mirko Ojakivi ja Erik Rand, 16.03.2009 Eesti Päevaleht.

Joonis 15. Omandatav haridustase (%), n = 284 vastajat, kes õpivad või õppisid küsitlusele eelnenud 12 kuu jooksul tasemeõppes)

4.3. Tüdrukute ja poiste koolis õpetamine

Vastajatele esitati viis väidet, mis puudutasid tüdrukutele ja poistele antavat kooliharidust. Väited hõlmasid nii õppekava koostamise kui ka tulemuste hindamise aspekte. Küsimuste esitamisel peeti silmas üldhariduskoolide õppureid.

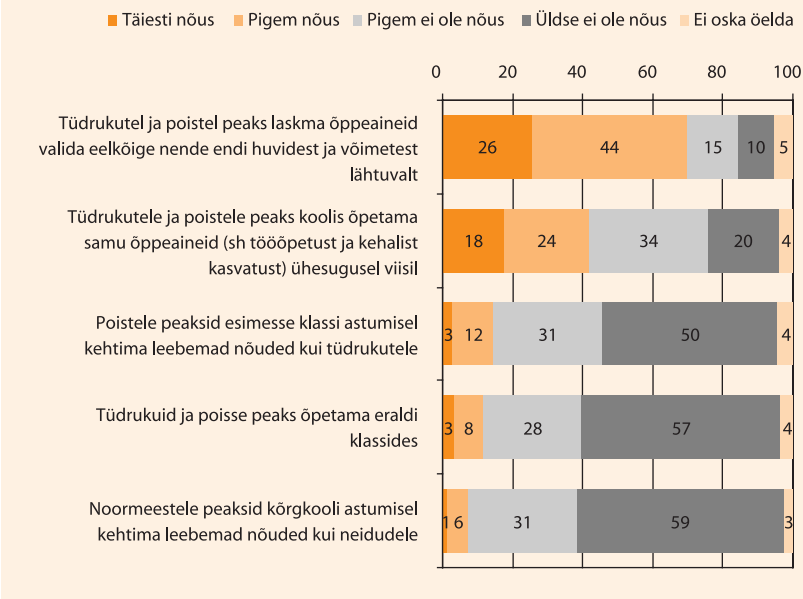
Kõige enam leidis poolehoidu väide, et tüdrukutel ja poistel peaks olema võimalus valida õppeaineid eelkõige oma huvidest ja võimetest lähtuvalt. Seda ideed pooldas 70% inimesi, vastu oli üks neljandik. Veidi alla poole (42%) vastajaid nõustus hinnanguga, et tüdrukutele ja poistele peaks koolis õpetama samu õppeaineid ühesugusel viisil, vastupidisel arvamusel oli 54%. Üle nelja viiendiku inimesi oli vastu ka sellele, et poistele kehtiks esimesse klassi ja noormeestele kõrgkooli astumisel leebemad nõuded kui tüdrukutele, ning ettepanekule õpetada tüdrukuid ja poisse eraldi klassides (joonis 16).

Seega võib öelda, et õppekavalt oodatakse eelkõige paindlikkust ning õpilase individuaalsusega arvestamist, kuid samas ei soosita kuigivõrd tüdrukute ja poiste kohtlemist rõhutatult ühtemoodi, kuid ka mitte teist äärmust – tüdrukute

ja poiste eraldi klassides õpetamist. Samuti ei peeta üldjuhul vajalikuks poistele (noormeestele) kooli sisseastumisel järeleandmist tegemist võrreldes tüdrukutega.

Joonis 16. Nõustumine tüdrukute ja poiste haridust puudutavate väidetega (% , n = kõik vastajad)

Võrreldes meestega olid naised sagedamini nõus, et tüdrukutele ja poistele peaks koolis õpetama samu õppeaineid (sh tööõpetust ja kehalist kasvatust) samal viisil. Meeste hinnangutes ilmsed olulised vanuselised erinevused: väitega nõustujaid oli keskmisest arvukamalt vanuserühmas 20–29-a (50%), mittenõustujaid aga 15–19-aastaste seas (72%). Noorimate meeste hoiakuid võivad mõjutada nende endi kogemused koolist: nad võivad tunda, et õpetuse sisu ja vorm ei sobi neile, ning tajuda vastuolu oma soorolli ja igapäevase koolielu vahel. Seega võivad noored, valdavalt alles õppivad mehed, kalduda arvama, et neile (s.o poistele) peaks õppeaineid õpetama teisiti kui tüdrukutele.

Lisaks ilmnis, et võrreldes inimestega, kes ei omandanud küsitluse ajal tase-meharidust, oli õppurite seas enam neid, kes ei nõustunud väitega, et tüdrukutele ja poistele peaks koolis õpetama õppeaineid (sh tööõpetust ja kehalist kasvatust) ühesugusel viisil (61% vs. 53%). Õppurite seas oli ka vähem nii väitega nõustujaid

(43% vs. 38%) kui ka hinnangu andmata jätnud vastajaid (5% vs. 1%). Et Eesti haridussüsteemis õpetatakse tüdrukutele ja poistele tööõpetust ja kehalist kasvatust erineval viisil, võib see olla põhjuseks, miks tasemeharidust omandavad noored, kes sellise korraldusega harjunud on, seda ka otstarbekaks peavad.

Sellega, et poistele peaksid esimesse klassi astumisel kehtima leebemad nõuded kui tüdrukutele, nõustusid keskmisest harvemini 15–19-aastased naisterahvad (95% polnud väitega nõus) ning mitte-eesti naised (väitega ei nõustunud 89%, eesti naistest ei nõustunud 80%). Väitega nõustujaid oli võrreldes mitte-eesti naistega arvukamalt eesti naiste seas (17% vs. 7%).

Väitega, et noormeestele peaksid kõrgkooli astumisel kehtima leebemad nõuded kui tüdrukutele, nõustusid kõige sagedamini 15–24-aastased meesterahvad (15%) ehk rühm, kes võiksid asjade sellisest korraldusest isiklikku kasu lõigata. Vastu seisid sellele aga kõige enam 40–49-aastased naisterahvad (96%). Meeste seas oli väitega mittenõustujaid keskmisest arvukamalt kõrgharidusega (92%) ja alla 18-aastaste lastega vastajate (92%) seas.

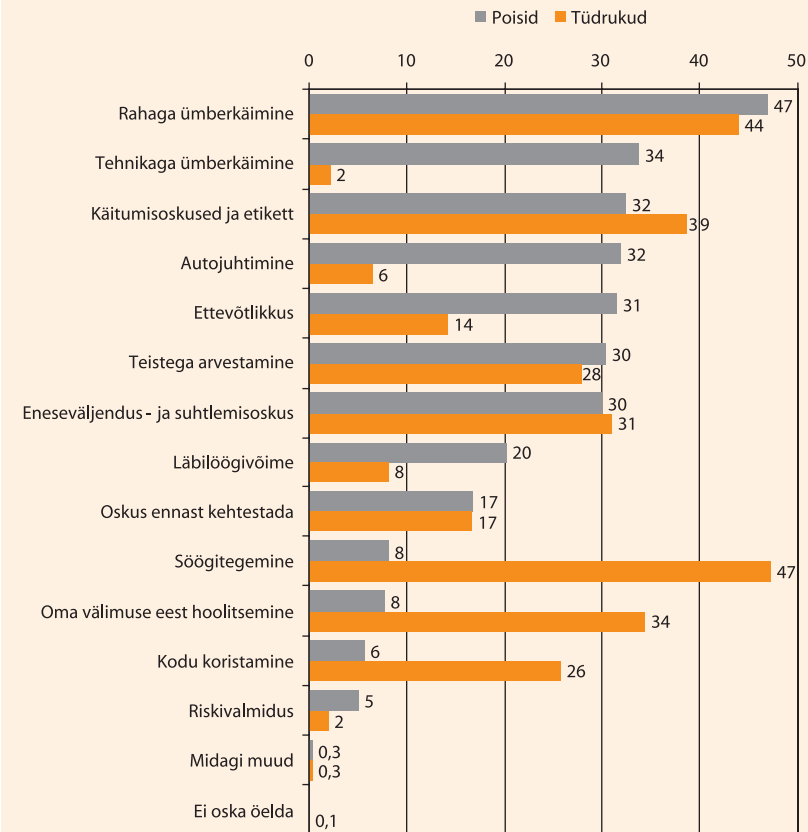
Noorimas vanuserühmas suhtuti keskmisest negatiivsemalt tüdrukute ja poiste õpetamise eraldi klassides. Samas suhtuti sellesse, et tüdrukutel ja poistel peaks laskma õppeaineid valida eelkõige nende endi huvidest ja võimetest lähtuvalt, kõige pooldavamalt just noorimas vanuserühmas (15–19), kõige enam kahtlesid sellise korralduse õigsuses aga vanima vanuserühma esindajad (60–74-aastased). Vanimas vanuserühmas on Ingleharti (Inglehart ja Norris 2003) väärtuste teooria kohaselt ülekaalus pigem ellujäämis- kui eneseväljenduslikud väärtused. Ingleharti järgi mõjutavad inimeste väärtusi paljuski olud, milles nad kasvasid vahetult enne teismeiga. Seega mõjutavad inimeste hoiakuid nende endi aastakümnete tagused kogemused koolisüsteemiga, mis pakkus vähe valikuvabadust ja -võimalusi.

4.4. Oluliste oskuste ja omaduste arendamine kodus ja koolis

Tüdrukute ja poiste erinev kasvatamine koolis ja kodus loob aluse naiste ja meeste erinevatele elu-, haridus- ja tööorientatsioonidele täiskasvanueas. Uurimaks, kas ja kui erinevana nähakse tüdrukute ja poiste kasvatamist ning eluks ettevalmistamist, palusime vastajail valida etteantud nimekirjast kolm kõige olulisemat oskust või omadust, mille arendamisele peaks tüdrukute ja poiste kasvatamisel erilist tähelepanu pöörama. Oskuste omandamise all mõeldi lastele teatud oskuste edasiandmist nii kodus kui ka koolis.

Joonisel 17 on tulemused reastatud poiste kohta antud hinnangute alusel. Nagu jooniselt näha, peetakse tüdrukute ja poiste kasvatamisel oluliseks erinevaid omadusi ja oskusi. Kui poiste puhul nimetati eranditult kõige sagedamini ühena kolmest kõige olulisemast oskusest rahaga ümberkäimist (47%), siis tüdrukute puhul nimetati lisaks rahaga ümberkäimisele (44%) võrdselt sageli ka söögitegemisost (47%).

Joonis 17. Oskused ja omadused, mille arendamisele peaks tüdrukute ja poiste kasvatamisel erilist tähelepanu pöörama, kolm vastust (% , n = kõik vastajad)

Üldistavalt võib öelda, et võrreldes tüdrukutega peeti poiste kasvatamisel olulisemaks stereotüüpset meheliike oskuste arendamist, nagu tehnikaga ümber-

käimine, autojuhtimine, ettevõtlikkus ja läbilöögivõime. Samas väärtustati tüdrukute kasvatamisel poistega võrreldes enam käitumisostkuste ja etiketi õpetamist, söögitegemise, oma välimuse eest hoolitsemise ning kodu koristamise oskusi. Seega võib öelda, et poiste ja tüdrukute kasvatamisel juhindutakse endiselt üpris tugevalt traditsioonilistest soorollidest, mille kohaselt meeste puhul hinnatakse (ühiskondliku) eneseteostuse ja saavutuse väärtust ning stereotüüpset maskuliinseid, tehnika ja autodega seotud oskusi. Naiste puhul aga hinnatakse oma välimuse, pere ja kodu eest hoolitsemist.

Statistiliselt olulised erinevused hinnangutes ilmsesid nii vastaja soo, vanuse, hariduse kui ka rahvuse järgi.

Võrreldes naistega pidasid mehed poiste kasvatamisel sagedamini oluliselt autojuhtimisoskuse omandamist (naistest 28%, meestest 36%), samas kui naised pidasid meestega võrreldes olulisemaks seda, et poisid õpiksid teistega arvestama (35% vs. 26%). Tüdrukute kasvatamisel pidasid mehed naistega võrreldes sagedamini oluliselt traditsiooniliste nn koduperenaise oskuste arendamist, nagu kodu koristamine (29% vs. 23%) ja söögitegemine (53% vs. 42%), kuid ka oma välimuse eest hoolitsemine (40% vs. 30%).

Võrreldes meestega töid naised omadustena, millele tüdrukute kasvatamisel tähelepanu pöörata, sagedamini esile käitumisostkused ja etiketi (42% vs. 35%) ning oskuse ennast kehtestada (21% vs. 12%). Tõenäoliselt tunnetavad ja teadvustavad naised praeguses ühiskonnas meestega võrreldes teravamalt naise rolli muutumist ning tajuvad seega vajadust õpetada tüdrukutele oskusi, mis aitavad kaasa eneseteostusele ka väljaspool kodu.

Nii poiste kui ka tüdrukute kasvatamisel pidasid stereotüüpsete soorollide juurutamist (poiste puhul nt autojuhtimisoskuse, tehnikaga ümberkäimise oskuse arendamist, tüdrukute puhul nt kodukoristamise ja söögitegemise ning oma välimuse eest hoolitsemise oskuse arendamist) olulisemaks eakamad ja/või madalama haridusega inimesed. Võrreldes eestlastega väljendasid stereotüüpsemaid vaateid mitte-eestlased, seda nii poiste kui ka tüdrukute kasvatamise põhimõtete puhul.

Paljulapselistes leibkondades (kolm või enam last) elavad vastajad toonitasid teistega võrreldes sagedamini seda, et poiste kasvatamisel tuleks pöörata tähelepanu teistega arvestamise oskuse arendamisele (45%).

Ka 2005. aasta soolise võrdõiguslikkuse monitooringu ankeet sisaldas sarnast küsimust omaduste ja oskuste kohta, mille arendamisele peaks poiste ja tüdrukute kasvatamisel pöörata erilist tähelepanu. Siiski pole käesoleva ja eelmise

küsitluse tulemused üksüheselt võrreldavad, sest muudetud on vastajale esitatud oskuste/omaduste nimekirja: ankeedist võeti välja „arvutioskus” ja „karjääri tegemise oskus” ning sinna lisati „kodu koristamine”. Laias laastus võib siiski öelda, et 2005. aastal peeti poiste kasvatamisel kõige olulisemaks autojuhtimisoskuse (42%) ja tehnikaga ümberkäimise oskuse arendamist (41%). Rahaga ümberkäimise oskus platseerus poiste puhul alles tähtsuselt kolmandale kohale (30%). Tüdrukute puhul peeti 2005. aastal kõige olulisemateks söögitegemise oskuse (61%), oma välimuse eest hoolitsemise (41%) ja rahaga ümberkäimise oskuse arendamist (39%). Seega on rahaga ümberkäimise oskuse arendamise olulisus nii poiste kui ka tüdrukute kasvatamisel omandanud inimeste silmis suurema tähtsuse. Ilmselt on majanduskriis mõjutanud inimeste hoiakuid, näidates, et majanduse põhitõdede tundmine on oluline kõigile. Ent laias laastus võib tõdeda, et laste kasvatamisel taastoodetakse meil traditsioonilisi soostereotüüpe: poisid tegelegu autode ja tehnikaga, tüdrukud söögitegemise ning viisakas ja ilus olemisega. Raha aga on vaja nii autode kui ka söögitegemise jaoks, seega peaksid nii poisid kui ka tüdrukud oskama tulevikus sellega ümber käia.

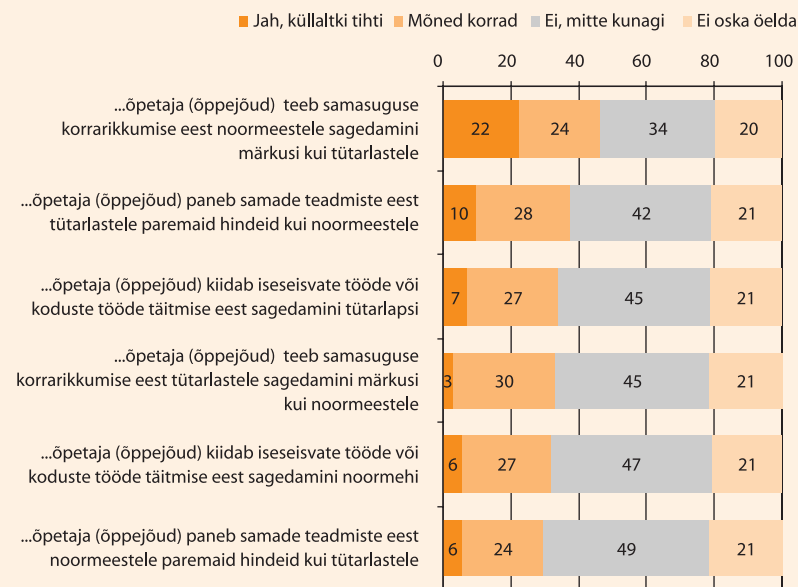
4.5. Ebavõrdne kohtlemine koolis (üliskoolis)

Küsimused ebavõrdse kohtlemise kohta koolis (üliskoolis) esitati vaid neile vastajatele, kes õppisid küsitluse läbiviimise hetkel või sellele eelnenud 12 kuu jooksul üldharidus- või kõrgkoolis. Õppijateks ei arvestatud huvihariduses ja täienduskoolitusel osalejaid. Haridusel, nagu ka teistes eluvaldkondades, mõjutab soolise ebavõrdsuse tunnetamist paljusküsimuste teadlikkus ja kehtivad sotsiaalsed normid. Küsimuseks on, kas ebavõrdset kohtlemist osatakse ära tunda. Järgnevate küsimuste vastused on suhteliselt sarnased. Vastuste jagunemisest ilmneb, et kõige sagedamini tajutakse ebavõrdset kohtlemist väljenduvat õpetajate (õppejõudude) soosiva suhtumisena tütarlastesse korrariikumiste puhul (joonis 18).

Võrreldes naisõppuritega olid meesõppurid enam kokku puutunud sellega, et õpetaja (õppejõud) kiidab iseseisvate või koduste tööde täitmise eest sagedamini noormehi (naisõppuritest arvas nii 28%, meesõppuritest 38%) või et samasuguste korrariikumiste eest tehakse noormeestele sagedamini märkusi kui tütarlastele (55% vs. 39%).

Joonis 18. Kogemus ebavõrdse kohtlemisega koolis (üliskoolis) (% , n = 284 vastajat, kes õppis küsitluse ajal või sellele eelnenud 12 kuu jooksul formaalharidussüsteemis)

Kas teie koolis (üliskoolis) on ette tulnud olukordi, kus...

Võrreldes kutse- või kõrgkoolis õppivate inimestega olid üldhariduskoolis õppurid sagedamini kogunud peaaegu kõiki ankeedis kirjeldatud olukordi, kus õpetaja kohtleb õpilasi nende soost tulenevalt erinevalt.

Tuleb mainida seda, et kõikide väidete puhul ei oska viiendik inimestest oma arvamust öelda. Selline suur osakaal võib muu hulgas viidata asjaolule, et õppurite teadlikkus ebavõrdsest kohtlemisest on madal.

Sama küsimust kasutati ka 2005. aasta soolise võrdõiguslikkuse monitooringu ankeedis, kuid kuna toona vastasid küsimusele ainult need inimesed, kelle põhi-tegevusalaks oli õppimine (kõrvaltegevusala ei küsitud), jäid valimist välja paljud töötavad üliõpilased. Seetõttu oli tookordses valimis üldhariduskoolis õppivate õpilaste osakaal suurem. See võib olla üks põhjus, miks 2005. aastal oli õppurite osakaal, kes olid kogunud sooliselt ebavõrdset kohtlemist õpetajate (õppejõudude) poolt, suurem kui 2009. a (sest üldhariduskooli õpilaste seas oli ka 2009. aastal ebavõrdse kohtlemisega kokkupuutunud arvukamalt kui kutse- või kõrgkoolide õppurite seas).

4.6. Kokkuvõte

Kokkuvõtteks võib tõdeda, et põhiosa Eesti inimeste arvates ei peaks poistele rakendama erikohtlemist leebemate nõuete näol esimesse klassi ja kõrgkooli astumisel. Samas on ootused õppekavale ja aineõppele mõõdukad. Pigem soovitakse paindlikkust ja õpilaste individuaalsusega arvestamist; ei pooldata tüdrukute ja poiste rõhutatult ühtemoodi kohtlemist, aga ei soovita ka õppetöö soolist eraldamist tüdrukute ja poiste klasside näol.

Kuidas tunnetavad õppurid ise sooliselt ebavõrdset kohtlemist koolisüsteemis? Selget ühesuunalist soolise ebavõrdsuse kogemist tasemeõppes inimeste hoiakud ei kinnita. Õpilased on kogenud nii tütarlaste kui ka noormeeste eelistamist. Kõige enam on tajutud seda, et õpetajad teevad samalaadsete korrarikumuste eest sagedamini märkusi noormeestele ning seda tajusid sagedamini ka noormehed ise. Tuleb aga ka märkida, et nende vastajate osakaal, kes ei oska öelda, kas nad on koolis kogenud ebavõrdset kohtlemist, on märkimisväärne: ligi viiendik. See võib viidata kas asjaolule, et sooliselt ebavõrdset kohtlemist on hariduses tööpoolest vähe või hoopis õppurite vähesele teadlikkusele soolisest ebavõrdsusest ja selle ilmingutest koolielus.

Tüdrukutele ja poistele sobivate oskuste ja omaduste õpetamisel nii koolis kui ka kodus ilmnes soostereotüüpide jätkuv taastootmine ja levik Eesti ühiskonnas. Poiste kasvatamisel peetakse kõige olulisemateks oskusteks peale rahaga ümberkäimise traditsioonilisest mehelikkusest juhinduvat mudelit, mille järgi meeste jaoks on olulised tehnika ja autodega seotu ning avalikus elus olulised omadused: läbilöögivõime ja enesekehtestamine. Ka tüdrukute puhul kehtivad stereotüüpsed arusaamad, vaid rahaga ümberkäimine on oskus, mida peetakse üsna samaväärselt oluliseks nii tüdrukute kui ka poiste jaoks. Ülejäänud oskused ja omadused, mida tüdrukute kasvatamisel oluliseks peetakse, on nn tüüpiliselt naiselikud: söögitegemine, kodu korrashoid ja oma välimuse eest hoolitsemine. Tuleb märkida, et just mehed pooldasid keskmisest enam tütarlaste kasvatamisel nn koduperenaise oskuste arendamist. Keskmisest stereotüüpsemad hoiakud olid üldiselt vanematel ja madalama haridusega inimestel. Samuti väljendasid keskmisest stereotüüpsemad hoiakuid mitte-eesti rahvustest inimesed.

Uurimusest selgub, et kasvatusvaldkonnas kehtivad meil tugevad soostereotüübid. Ehkki sooliselt eristatud koolielu ei pooldata, näitab käesolev monitoring siiski, et laste kasvatamisel domineerivad traditsioonilised soorollid ja stereotüübid.

5. Tööelu

5.1. Sissejuhatus

Naiste ja meeste olukord tööturul peegeldab ühiskonna soolise võrdõiguslikkuse olukorda. Töö iseloom ja töötamise laad on kindlasti väga oluline osa inimese identiteedist, tööst saadav sissetulek aga inimese toimetuleku tagamise ja vaesuse vältimise üks olulisemaid tagatisi. Lähtudes arusaamast, et sugu on sotsiaalselt konstrueeritud, peab tõdema, et ka töö ja töötamine mängivad olulist rolli naiselikkuste ja mehelikkuste loomisel. Igas eluvaldkonnas loovad institutsioonid ja inimesed ise oma igapäevase käitumise ja praktikate kaudu pidevalt naiselikkust ja mehelikkust ning soolisi võimusuhteid (vt West ja Zimmermann 1991, Butler 1990). Sama kehtib tööelus. Seega on oluline vaadata, milline on inimeste suhtumine töösse, kuidas naised ja mehed tööd teevad ning milline on nende positsioon tööelus. Aja jooksul on märkimisväärselt muutunud nii naiste ja meeste suhtumine töösse ja töötamise kui ka töö- ja pereelu ühitamisega seotud probleemid.

Küsimused töö ning töö- ja pereelu ühitamise kohta (sealhulgas nt võrdne palk, tervist mittekahjustavad töötingimused, sünnituspuhkus) on olnud soolise võrdõiguslikkuse arutelude keskseteks teemadeks alates 19. sajandi lõpus tekkinud naisliikumise algusaegadest. 20. sajandi alguses jõudis naiste õiguste teema tööelus ka rahvusvaheliste organisatsioonide päevakorda (ILO 2000) ning mitu Euroopa riiki hakkas naistöötajate õigusi kaitsma (vt nt Põhjamaade kohta Valdimarsdottir 2006). 21. sajandi alguses on naiste võrdsed võimalused tööelus (nt võrdne palk) ning töö- ja pereelu ühitamise teemad (paindlikud töövormid, lastehoiuvõimalused, isade osalus laste eest hoolitsemisel) endiselt päevakorral nii rahvusvaheliste organisatsioonide ja riikide poliitikates kui ka feministlikus liikumises (vt nt Karu *et al.* 2007, Järviste 2008). Oluliseks edasiminekkuks on siinkohal meeste vajaduste tunnistamine. Kui pikka aega on töötamise ning töö- ja pereelu ühitamise küsimused olnud selgelt n-õ naiste probleemide lahendamise, siis tänapäeval tunnistatakse soolise võrdõiguslikkuse aruteludes õigustatult üha enam meeste (ja isade) vajadusi ning huve tööelus.

Seoses industrialiseerimise ja linnastumisega sisenesid 20. sajandi vältel nii Euroopas kui ka Eestis tööturule naised. Eesti omapäraks on naiste kõrge tööhõive, millele avaldas suurt mõju sotsialistlik emantsipeerimisprojekt: nõukogude

ideoloogia järgi nähti naise rolli eeskätt töötaja ja alles seejärel emana. Eelnevalt tulenevalt on täna raske kujutada Eestis ette olukorda, et naised hoolitseksid vaid kodu ja laste eest ega teeks palgatööd. Ent ajalooliselt kehtinud arusaamad, mis seostavad naise eeskätt kodu ja lastega ehk privaatsfääriga, on hoolimata naiste liikumisest tööellu – avalikku sfääri – visad kaduma. Just need püsivad hoiakud taastoodavad arusaama naiste ja meeste erinevusest ning peegelduvad ka naiste ja meeste ebavõrdses positsioonis tööturul. Ehkki naised on aastakümneid tööturul aktiivselt osalenud, on tihti meestest kõrgema haridustaseme ja paremate oskustega, näeme jätkuvalt, et naiste positsioon on tööturul meeste omast erinev ja paljuski nõrgem (vt nt Masso 2010, ilmumas). Sellest annab muu hulgas tunnistust sooline palgaerinevus¹³, mis küünib Eestis 30%-ni ning on Euroopa Liidu riikide hulgas kõige kõrgem (Eurostat).

Sooliste palgaerinevuste põhjustena loetletakse tavaliselt hulk tegureid alates inimkapitali erinevustest kuni ebavõrdse kohtlemiseni. Eesti väga suur sooline palgalõhe peegeldab osalt Eesti tööturu soolist segregatsiooni. Teisisõnu on Eesti tööturul märkimisväärne ameti- ja tööalade sooline jaotus, sest naised ja mehed on koondunud nn naiste- ja meestealadele ja ametitesse ning teenivad seepärast erinevat palka. Teatud valdkondades, nagu näiteks meditsiin ja haridus, domineerivad naised, teistes jällegi mehed. Üheks tööturu segregatsiooni põhjuseks on juba õppurite jagunemine nn naiste- ja meesteerialadele. Lisaks jõuavad mehed juhtivatele kohtadele keskmiselt sagedamini kui naised (vt nt Kask 2006). Ka ebavõrdne kohtlemine töötingimuste puhul – klaaslagi ehk nähtamatu barjäär, mis ei lase naistel tõusta (tipp)juhiks (meeste puhul ka klaasist lift ehk suhteliselt lihtne tööalane edu ja karjäär tööaladel, kus domineerivad naised) (Masso 2010, ilmumas) ning sooline ja seksuaalne ahistamine – on nähtused, millega paljud naised oma igapäevases tööelus kokku puutuvad (vt ka ptk 10 turvalisuse kohta).

Sooline palgalõhe ja tööturu segregatsioon ei kahjusta mitte üksnes naisi, vaid sellel on omad varjuküljed ka meestele, kes pealtnäha on tööturul naistest paremas olukorras. Näiteks tegevusalade ja töökohtade sooline jaotus võib mõjuda piiravalt nii naistele kui ka meestele, kellel ei pruugi olla võimalik rakendada oma potentsiaali soovitud alal või ametikohal ega saavutada soovitud tasakaalu töö- ja perekondlike kohustuste vahel. Samuti avaldab töö ja karjääriga seotud

¹³ Selle all on mõeldud nais- ja meestöötajate keskmise brutotunnipalga erinevust. Töötajate hulka on arvestatud kõik töötajad, kes töötavad kümne või enama töötajaga ettevõttes. Täpset definitsiooni vt nt EUROSTAT, *gender pay gap in unadjusted form* http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/product_details/dataset?p_product_code=TSDSC340,04.02.2010.

tugev surve negatiivset mõju nii meeste tervisele kui ka nende lähisuhete kvaliteedile.

Selles peatükis anname ülevaate Eesti tööelu olukorrast 2009. aastal sooperspektiivist. Peatükk on jagatud kolmeks suuremaks alateemaks. Esiteks käsitleme töötajate tööelu iseloomustavaid tunnuseid (organisatsioon, juhtimiskohustused).¹⁴ Töötajate tausta uurimine on tarvilik edasiste teemade lahtimõtestamiseks ja konteksti avamiseks. Ühelt poolt vaatleme töötamist eraldi teemana, teisalt arvestame töötamist (mittetöötamist) ka muude teemade käsitlemisel ühe aspektina, mis mõjutab inimeste hoiakuid, sotsiaalset positsiooni jms ka teistes eluvaldkondades. Teises osas uurime vastajate kokkupuuteid ja kogemusi seoses ebavõrdse kohtlemisega tööelus ning kolmandas avame vastajate hoiakuid naiste ja meeste võimaluste ja väärtustamise suhtes tööelus.

5.2. Töötaja taust

Üks asjaolusid, mida käesoleva uuringu ettevalmistamisel arvestati, oli 2008. ja 2009. aastal Eestit tabanud ränk majanduslangus, mille tagajärjel on töö kaotanud märkimisväärne hulk inimesi. Seda püüdsime pidada silmas nii ankeedi koostamisel kui ka tulemuste tõlgendamisel. Töötamist puudutavatele küsimustele paluti vastata nii küsitlemise hetkel töötanud inimestel, kes pidid vastamisel lähtuma oma praegusest põhitöökohast, kui ka neil, kes olid töö käinud eelnenud 12 kuu jooksul (neil paluti vastamisel lähtuda oma viimasest töökohest). Inimestest, kes küsitluse ajal peamiselt ega ka kõrvaltegevusena ei töötanud, oli viimase 12 kuu jooksul töö käinud 24%. Valdavalt kuuluvad siia rühma 20–49-aastased töö kaotanud inimesed. Vastajaid, kes küsitluse ajal töötasid või olid viimase 12 kuu jooksul töötanud, oli valimis kokku 66% ehk 999. Põhitöökohana mõisteti töökohta, kus vastaja töötas küsitlusele eelnenud nädalal või kust ta puudus ajutiselt. Kui vastajal oli mitu töökohta, siis loeti põhitöökohaks see, kus vastaja töötas tavaliselt rohkem tunde.

Juhtimiskohustused

Eesti tööturg on lisaks horisontaalsele ehk tegevusalade segregatsioonile ka selge vertikaalse ehk ametialase soolise jaotusega. Juhtimiskohustusi ei käsitleta

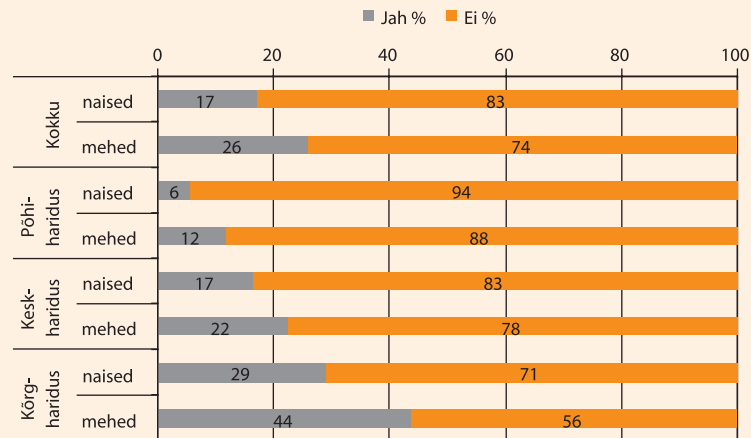
¹⁴ Üldine teave vastajate sotsiaalse ja tööalase staatuse kohta on esitatud peatükis nr 3, „Taust“.

uringus mitte üksnes seoses kindlate (juhtivate) ametipositsioonidega, vaid laiemalt tööülesannete mõttes. Juhtimiskohustuste all mõeldakse kaastöötajate (v.a praktikandid, õpipoisid) juhendamist ning nende töö eest vastutamist. Seejuures võis juhendaja teha peale juhendamise ka ise osaliselt seda tööd, mille eest ta vastutas. Juhtimiskohustustega töötaja vastutab (vähemalt ühe töötaja) töö tegemise eest, juhendab selle tegemist ning kontrollib, et töö oleks tehtud rahuldavalt. Juhtimiskohustuste hulka ei loeta näiteks kvaliteedikontrolli või konsultandi tööd, samuti ajutiselt puuduva ülemuse asendamist.

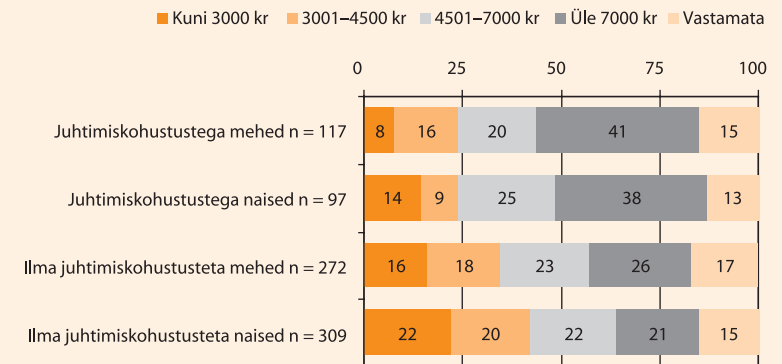
Juhtimiskohustusi oli peaaegu veerandil ehk 24% töötajail. Haridustaseme kasvades tõuseb nii naistel kui ka meestel tõenäosus saada juhtimiskohustusi. Keskmisest enam oli juhtimiskohustustega töötajaid 30–39-aastaste meesterahvaste seas (39%) ning kõrgharidusega naiste ja meeste seas (vastavalt 29% ja 44%) (joonis 19). Kõrgharidusega naiste ja meeste võrdluses on juhtimiskohustustega töötajate osakaal suurem meeste seas.

Joonis 19. Kas teil on juhtimiskohustusi? (% , n = 999 vastajat, kes küsitluse ajal töötasid või olid sellele eelnenud 12 kuu jooksul töötanud)

Juhtimiskohustustega naiste ja meeste sissetulek oli keskmiselt kõrgem kui ilma juhtimiskohustusteta naiste ja meeste sissetulek (joonis 20).

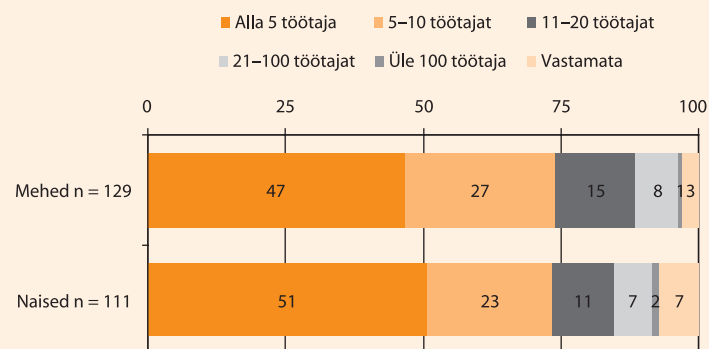
Joonis 20. Netosissetulek leibkonnaliikme kohta kuus, juhtimiskohustustega ning juhtimiskohustusteta nais- ja meestöötajate võrdlus (% , n = 999 vastajat, kes küsitluse ajal töötasid või olid sellele eelnenud 12 kuu jooksul töötanud)

Juhtimiskohustustega töötajatel paluti nimetada oma otseste alluvate arv. Küsitleva otsesteks alluvateks loeti need, kes annavad talle oma tööülesannete täitmisest otseselt aru. Juhul, kui vastaja oli ettevõtte juht, siis paluti tal nimetada mitte ettevõtte töötajate arv, vaid olenevalt ettevõtte juhtimisstruktuurist järgmise taseme juhtide (asetäitjate, osakonnajuhatajate vms) arv. Talupidaja puhul loeti otsesteks alluvateks näiteks palgatud sulased või talus töötavad perekonnaliikmed, kui talunik pidas neid alluvateks.

Töötajatest, kel oli juhtimiskohustusi, ütlesid peaaegu pooled (49%), et nende otseses alluvuses töötab alla viie töötaja (sealhulgas ütles 2%, et nende otseses alluvuses ei tööta ühtegi töötajat). Nais- ja meesjuhtide alluvate hulgas olulisi erinevusi ei olnud (joonis 21).

Joonis 21. Mitu töötajat on (oli) teie otseses alluvuses? (% , n = 240 vastajat, kellel on (oli) töökohal juhtimiskohustusi)

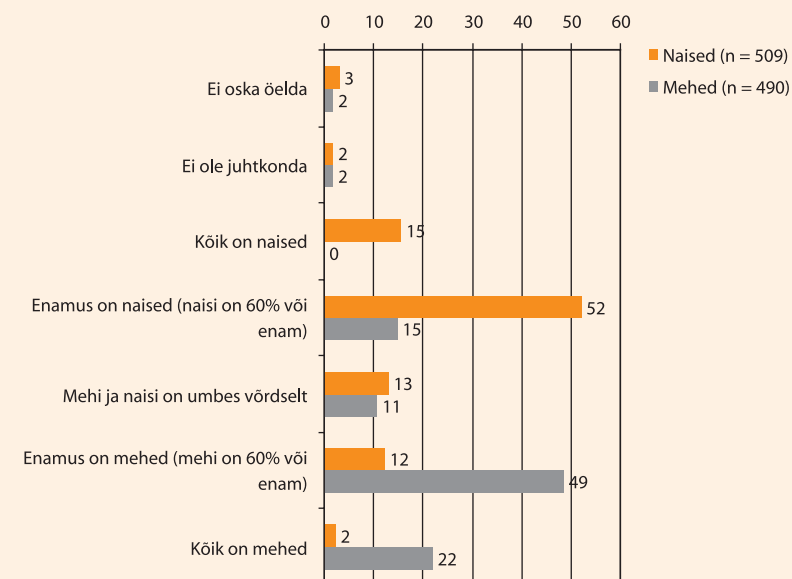
Töökollektiivi ja juhtkonna sooline koosseis

Tööturu horisontaalne segregatsioon ehk tegevusalade jaotumine naiste- ja meestealadeks avaldab mõju ka organisatsioonidele: teatud tegevusaladel on ettevõttes (asutuses) ülekaalus üks või teine sugupool. Vertikaalne ehk ametite segregatsioon avaldab samuti mõju organisatsioonide soolisele jaotusele. Seega on töötajate töökogemuste iseloomustamise üks olulisi aspekte vastaja organisatsiooni (töökollektiivi) ja juhtkonna sooline koosseis. Kollektiivi all mõistetakse siinkohal kogu organisatsiooni, mitte ainult töötaja enda üksust või osakonda.

Ka selle uuringuga leidis kinnitust tõsiasi, et töökollektiivid on selgelt sooliselt jaotunud: inimesed töötavad enamasti kollektiivides, kus on ülekaalus kas naised või mehed. Vaid iga kaheksas kollektiiv on sooliselt tasakaalustatud. Ilmnes, et 67% naised töötas kollektiivis, kus enamus töötajaid (või kõik töötajad) olid naised, ning 71% mehi töötas kollektiivis, kus enamus töötajaid (või kõik töötajad) olid mehed (joonis 22).

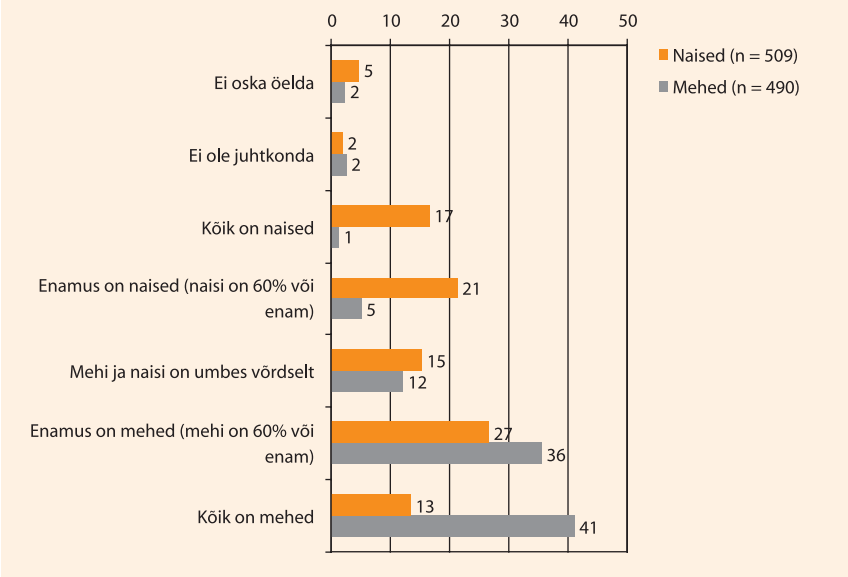
Põhiharidusega inimeste seas oli keskmisest arvukamalt vastajaid, kes töötavad ainult või peamiselt meestest koosnevas kollektiivis (54%). Kõrgharidusega inimestest töötas ainult või peamiselt meestest koosnevas kollektiivis 34%. Ainult või peamiselt naistest koosnevaid kollektiive vaadeldes ilmnes haridusrühmade võrdluses vastupidine tendents: kõrgema haridusega inimesed töötasid madalama haridusega inimestega võrreldes sagedamini kollektiivides, mis koosnevad enamuses või ainult naistest.

Joonis 22. Naiste ja meeste osakaal vastaja töökollektiivis (% , n = 999 vastajat, kes küsitluse ajal töötasid või olid sellele eelnenud 12 kuu jooksul töötanud)

Kuigi juhtimiskohustusi on nais- ja meestöötajatel peaaegu võrdselt, tuleb tõdeda, et üle poole töötajaid töötab ettevõtetes ja asutustes, mille juhtkonnas on arvukamalt esindatud mehed (joonis 23). Vastajaist töötas 27% asutuses, mille juhtkond koosnes ainult meestest, 31% aga asutuses, mille juhtkond koosnes peamiselt meestest. Alla neljandiku (23%) vastajaid ütles, et töötab asutuses, mille juhtkonnas on naised kas enamuses või mille juhtkond koosnebki ainult naistest. Asutuse juhtkonna all mõisteti siinkohal organisatsiooni kõige kõrgema taseme juhtkonda. Kui tegemist oli näiteks väikese ettevõtte või asutusega, kus on ainult üks juht, siis märgiti vastavalt „kõik naised” või „kõik mehed”.

Joonis 23. Naiste ja meeste osakaal nais- ja meesvastajate töökollektiivide juhtkonnas (% , n = 999 vastajat, kes küsitluse ajal töötasid või olid sellele eelnenud 12 kuu jooksul töötanud)

Et suurem osa vastajaid töötas asutuses, mille kollektiivis domineerisid temaga samasse sugupoolde kuuluvad inimesed, on üpris ootuspärane, et soolises võrdluses ilmnes erinevus ka juhtkonna kohta antud vastustes. 77% mehi töötas asutuses, mille juhtkond koosnes enamuses või ainult meestest, ning 6% asutuses, kus juhtkond koosnes enamuses või ainult naistest. Seevastu töötas 40% naisi enamuses või ainult meestest koosneva juhtkonna alluvuses ning 38% naistöötajate puhul koosnes juhtkond enamuses või ainult naistest. Seega võib tõdeda, et naisjuhte on Eestis jätkuvalt vähem kui meesjuhte. Naisjuhtide juhitatavates kollektiivides on enamasti rohkem naiste- kui meesjuhtide. Ent teisalt tuleb tähelepanu juhtida ka sellele, et märkimisväärset osa naiskollektiividest juhivad mehed.

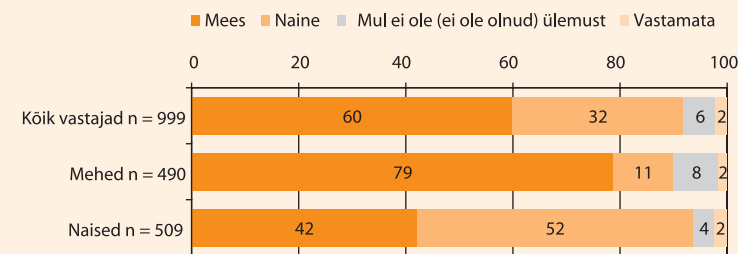
Ainult või peamiselt meeste juhitud kollektiivis töötavaid inimesi oli keskmisest arvukamalt 30–39-aastaste vastajate seas (66%), ainult või peamiselt naiste juhitud kollektiivis töötavaid inimesi aga kõrgharidusega naiste seas (40%).

Ka 2005. aasta soolise võrdõigusslikkuse monitooring näitas, et valdavalt töötavad juhtivatel kohtadel mehed. Toona ütles 54% vastajaid, et asutuse juhtkond

koosneb ainult või enamuses meestest, 26% töötas asutuses, kus juhtkonnas olid enamuses või ainult naised ning 13% ütles, et mehi-naisi on juhtkonnas võrdselt. Seega pole viimaste aastate jooksul Eesti tööturu vertikaalne sooline segregatsioon oluliselt muutunud.

Peale organisatsiooni juhtkonna uuriti vastajail ka nende otsese ülemuse sugu. Selgus, et ka otsesed ülemused olid valdavalt meesjuhtide (60%) (joonis 24). Naissoost ülemus oli 32% töötajail, 6% vastajail polnud ülemust ning 2% jättis küsimusele vastamata. Võrreldes 2005. aastaga pole vastuste struktuur märkimisväärselt muutunud: toona oli meesülemus 61%-l ning naisülemus 32% tööl käivail vastajail.

Joonis 24. Otsese ülemuse sugu (% , n = 999 vastajat, kes küsitluse ajal töötasid või olid sellele eelnenud 12 kuu jooksul töötanud)

Kõige suuremad erinevused vastustes ilmnesid taas naiste ja meeste vahel: naisülemuse alluvuses töötas tunduvalt vähem mehi kui naisi. Meestöötajail oli meessoost otsene ülemus 79%-l ja naissoost ülemus 11% vastajail. Veidi üle poolte naistöötajate (52%) otseseks ülemuseks oli naine, 42% naistöötajail aga mees. Taas tuleb tähelepanu juhtida asjaolule, et naised töötavad meestest sagedamini vastassoost otsese ülemuse alluvuses. Paljuski on selle põhjuseks tõsiasi, et meeste seas on juhupositsioonil töötajaid rohkem.

Naistöötajate puhul ilmnes seos ka ülemuse soo ning vastaja vanuse, hariduse ja sissetuleku vahel: sagedamini nimetasid otsese ülemusena meesjuhtide 30–39-aastased (52%), põhihariduse (55%) või kõrgema sissetulekuga (leibkonna liikme kohta) naised (52%).

Kokkuvõtvalt tuleb tõdeda, et 2005. aastaga võrreldes pole midagi märkimisväärselt muutunud. Ühelt poolt mõjutab organisatsioonide jaotumist

nn mees- ja naiskollektiivideks töötajate haridus. Nii kutse- kui ka kõrghariduse õppurite ja lõpetajate seas valitseb erialade üsna muutumatu sooline jaotus (vt nt Sotsiaalministeerium 2009, Statistikaamet), mis taastoodab tööturu soolist segregatsiooni. Teiseks eelistavad naised sageli teatud ametiteid ja tegevusalasid, sest need võimaldavad hoolitseda paremini laste ja perekonna eest (vt nt Masso 2010, ilmumas, Wharton 2005). Lisaks takistab naiste juhtpositsioonidele jõudmist hoolimata nende keskmisest kõrgemast haridusest ja parematest oskustest endiselt nn klaaslagi. Viimasega on seotud ühiskondlikud hoiakud naiste ja meeste rollide suhtes, milles pole möödunud nelja aastate vältel suuri muutusi toimunud (vt nt kokkuvõtet ptk 11).

5.3. Kogemused tööelus

Töötasu muutused

Nagu peatüki sissejuhatuses viidatud, on Eestis Euroopa Liidu riikide kõige kõrgem, 30%-ni küündiv sooline palgaerinevus. Soolise palgaerinevuse põhjusteks on teiste tegurite seas peetud naiste väiksemat enesekindlust palgaläbirääkimistel, madalamat soovitatavat töötasu ning väiksemat aktiivsust töökoha otsinguil (vt nt Rõöm ja Kallaste 2004). Seetõttu oli käesoleva uuringu väljatöötamisel üks soove analüüsida töötajate aktiivsust palgaläbirääkimiste küsimuse tõstatamisel.¹⁵ Arvestades majanduslangusest tingitud olukorda küsitluse tegemise ajal ning kriisiga kaasnenud töötasude ja -tingimuste kärpimist, osutus aktuaalseks uurida ka küsimust, kas ja kuidas on majandussurutis mõjutanud töötavaid naisi ja mehi ning nende töö tasustamist. Kas majanduslanguse tingimustes on mehed paremad läbirääkijad kui naised, st kas mehed kaitsevad kindlamalt oma tööga seotud hüvesid?

Küsitlusele eelnenud nelja aasta jooksul oli tööandjalt palka juurde küsinud 31% palgatöötajaid. Palga juurdeküsimise all mõistetakse sellest rääkimist ülemuse, töötajate usaldusisiku vmt isikuga ning see puudutab kõiki mitteautomaatseid palgatõuse, sh isiklike lisatasusid. Naistega võrreldes olid palgaküsimises aktiivsemad olnud meesterahvad, kellest 37% oli küsinud palgatõusu (naistest 26%).

Eesti naiste ja meeste aktiivsus palgatõusu küsimuses on sarnane soomlastega. Kui Eestis küsisid nelja aasta jooksul mehed naistest 1,4 korda sagedamini palka juurde (kõigist naistöötajaist 26% ja meestöötajaist 37%), siis Soome mehed küsisid aastail 2003–2008 palka juurde 1,2 korda sagedamini kui Soome naised.

¹⁵ Reservatsioonipalka ehk soovitud madalaimat töötasu, millega töötaja on nõus uue töökoha vastu võtma, uuritakse regulaarselt Eesti tööjõu-uuringuga.

Siinkohal tuleb pöörata tähelepanu asjaolule, et kui Eesti uuringus vaadeldi palga juurdeküsimist viimase nelja aasta jooksul, siis Soomes oli ajapiiriks määratud viimased viis aastat ning seetõttu ei ole tulemused päris üksüheselt võrreldavad. Samuti on oluline, et Soome uuring hõlmas üksnes täisajaga, mitte kõik töötajad. Soomes küsis palka juurde 42% täisajaga töötavaid naisi ning 50% täisajaga töötavaid mehi (Soome võrdõiguslikkuse baromeeter 2008). Eestis küsis viimase nelja aasta jooksul täisajaga töötavatest naistest palka juurde 30% ja meestest 40%.

Vanuserühmi vaadeldes oli Eestis palka juurde küsinud inimesi kõige arvukalt 30–39-a meeste seas (48%). Käesoleva uuringu tulemused kinnitavad, et Eestis on mehed aktiivsemad rääkima oma töötasu tõstmisest. Selliseid tulemusi võib tõlgendada mitmeti. Ühelt poolt võib meeste aktiivsust palga juurdeküsimisel seostada suurema enesekindlusega ning usuga oma tööpanuse väärtusse. Näiteks on leitud, et töötuks jäänud mehed otsivad tööd aktiivsemalt ning nende soovitud palk, millega ollakse nõus tööle asumata, on keskmiselt kõrgem kui naistel (vt Rõöm ja Kallaste 2004). Teisalt võib tegemist olla ka töövaldkondade soolisest eristusest tuleneva organisatsiooni- ja töökorralduse erinevustega. Näiteks avaliku sektori töötajatel, kelle seas on ülekaalus naised¹⁶, on raskem oma palka isiklike läbirääkimiste kaudu mõjutada, sest nendes organisatsioonides on valdavalt kindlad palgaastmed, mis teatud juhtudel jätavad küll etteantud vahemikus mõningase läbirääkimiste ruumi. Erasektoris, kus töötab samas enam mehi, sõltub palk sageli rohkem isiklikest läbirääkimistest ning koosneb tihti nii põhipalgast kui ka tulemustasudest.

Küsitluse ajal valitsenud majanduslanguse ja sellega seotud palgakärbete valguses on oluline teada, kas tööandjad käituvad nais- ja meestöötajatega palga alandamise küsimustes sarnaselt või erinevalt ning kuidas reageerisid sellele töötajad. Monitooringust selgus, et küsitlusele eelnenud 12 kuu jooksul on tööandja teinud 37% töötajatele ettepaneku vähendada töötasu, tööaega või tööga seotud hüvesid. Hüvede vähendamise all peetakse silmas olukordi nii ühe ametikoha piires kui ka sama tööandja juures ametikoha muutusega kaasnevaid tasustamise, tööaja jms muutusi. Soolises, vanuselises ja rahvuslises võrdluses selles küsimuses olulisi erinevusi ei ilmnenud. Majanduslangus tundub puudutavat Eestimaa töötajaid üsna ühtemoodi.

Inimestest, kes olid saanud töötasu, tööaja või teiste tööga seotud hüvede vähendamise ettepaneku, nõustus 61% selle ettepanekuga täielikult, neljandik osaliselt

¹⁶ 2008. aastal töötas 31% naisi ja 15% mehi, kes olid tööga hõivatud, avalikus sektoris. Erasektoris töötas vastavalt 68% naisi ja 85% mehi, kes olid tööga hõivatud (Statistikaamet, andmebaas: hõivatud soo ja tööandja liigi järgi).

ning kümnendik ei nõustunud ettepanekuga.¹⁷ Meeste hulgas oli neid, kes olid nõustunud tööandja ettepanekuga kärpida töötasu, tööaeg või teisi tööga seotud hüvesid, keskmisest arvukamalt 30–39-aastaste hulgas (71%). Üks põhjendus võib siin olla selle vanuserühma meeste perekondlik olukord: selles vanuses on tavaline väikelaste olemasolu, sageli võib naine olla kodune. Seega võivad mehed nõustuda kärpimisega pere heaolu nimel. Naiste ja meeste võrdluses kärpeettepanekutega nõustumise küsimuses olulisi erinevusi ei ole.

Küsitluse ajal või sellele eelnenud aasta jooksul tööl käinud palgatöötajatest, kellele tööandja oli küsitlusele eelnenud 12 kuu jooksul teinud ettepaneku vähendada töötasu, tööaega või tööga seotud hüvesid, töötab sama tööandja juures edasi 87% vastajaid (siia rühma loeti ka lapsehoolduspuhkusel ja sundpuhkusel vmt ajutisel puhkusel viibijad). Keskmisest arvukamalt olid töökohta vahetanud meesterahvad, kellest sama tööandja juures töötas edasi 83% (naistest 91%). Seega on erinevus naiste ja meeste vahel väike, kuid viitab asjaolule, et naised nõustuvad meestest veidi sagedamini palgakärbetega ning jäävad ka pärast kärpeid sama tööandja juurde tööle. Ent kuna erinevused sugude vahel on siiski üsna väikesed, võib jällegi öelda, et naiste ja meeste käitumine erineb palgakärbete korral vähe.

Ebavõrdne kohtlemine tööintervjuul

Käesoleva monitooringu üks uurimisküsimusi oli selgitada välja, kui levinud on töötaja värbamisel tema eraelu kohta küsimuste esitamine. Ehkki soolise võrdõiguslikkuse seadusega on keelatud kohelda inimesi ebavõrdselt raseduse, sünnitamise, lapsevanemaks olemise või perekondlike kohustuste täitmise tõttu, on sagedased juhtumid, kus tööandjad kohtlevad (potentsiaalset) töötajat ebavõrdselt, saades teada näiteks tema laste olemasolust või pere loomise kavatsusest.

Tööintervjuuga seotud küsimusi esitati uuringus ainult neile vastajaile, kes olid oma põhitegevusena nimetanud töötamist või küsitlusele eelnenud 12 kuu jooksul töötanud. Küsimused puudutasid vastaja kogemusi tööelus, täpsemalt seda, kas tema käest on tööintervjuul küsitud tema perekonnaseisu, laste olemasolu ja nende vanuse kohta või kavatsuse kohta saada lähiajal lapsi.

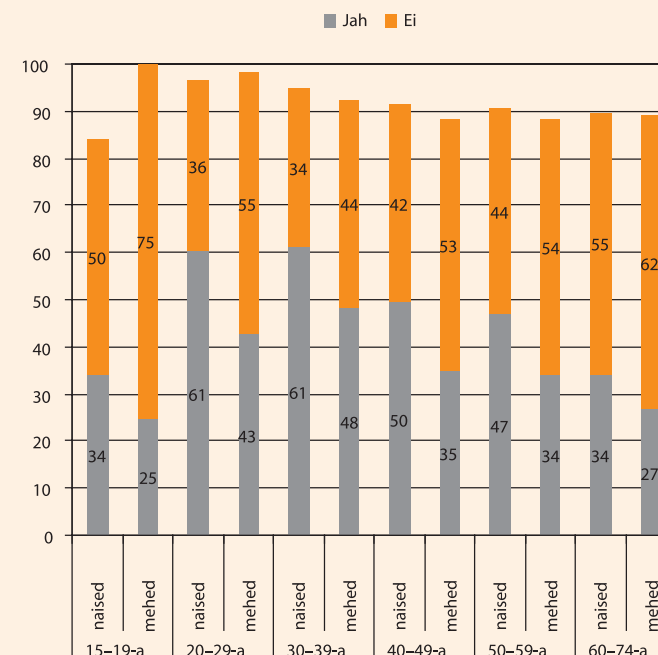
Vastajatest tunnistas 45%, et tööle kandideerimisel on neilt küsitud perekonnaseisu puudutavaid küsimusi, 43%-lt on küsitud laste olemasolu või nende vanuse kohta ning 12%-lt kavatsuse kohta lähiajal lapsi saada. Enamasti on neid küsimusi küsitud naisterahvaste käest: üle poole (52%) töötavaid naisi on

¹⁷ Täielikuks nõustumiseks loeti nõustumist palga kärpimisega tööandja poolt ette nähtud ulatuses; osaliseks nõustumiseks loeti olukordi, kus nõustuti küll töötasu, töötaja või hüvede kärpimisega, kuid mitte samas ulatuses tööandja esialgse ettepanekuga.

puutunud tööle kandideerimisel kokku küsimustega perekonnaseisu või laste olemasolu ja nende vanuse kohta, samas kui meeste puhul on neid küsimusi esitatud 39%-le. Ka inimese kavatsuse vastu saada lähiajal lapsi tunnevad tööandjad huvi eelkõige naisterahvast tööle värvates: lapsesaamise plaane puudutavaid küsimusi on küsitud 18% naisvastajate ja 5% meesvastajate käest. Naiste sagedasem kokkupuude kõnealuste küsimustega viitab tööandjate hulgas (nagu ka kogu ühiskonnas) levinud stereotüübile, et „laste eest hoolitsemine on naise asi”.

Küsitluse tulemused kinnitasid, et küsimustega perekonnaseisu kohta on tööintervjuudel kõige sagedamini kokku puutunud 30–39-aastased inimesed (meestest 48%, naistest 61%, vt joonist 25). Küsimusi laste olemasolu või nende vanuse kohta on kõige sagedamini esitatud naisterahvastele vanuses 20–39 a (65%), kavatsuste kohta lapsi saada aga naistele vanuses 20–29 a (32%). Võrreldes lasteta naistega (siia hulka kuuluvad ka näiteks väga noored ja vanemaelised naised) on tööintervjuul küsimustega laste olemasolu ja nende vanuse ning lapsesaamise kavatsuste kohta puutunud sagedamini kokku naised, kellel juba on alaealisi lapsi. Seega küsitakse laste olemasolu ja pere juurdekasvu kohta kõige tõenäolisemalt naistelt, kellel juba on lapsi või kes on kõige tõenäolisemas laste saamise eas.

Joonis 25. Kas tööle kandideerimisel on teie käest küsitud perekonnaseisu kohta? (% , n = 999 vastajat, kes küsitluse ajal töötasid või olid sellele eelnenud 12 kuu jooksul töötanud)

Võrreldes eesti rahvusest naistega on küsimusi laste olemasolu ja vanuse kohta küsitud sagedamini mitte-eesti naistelt (51% vs. 63%). Ilmselgelt vajab edasist uurimist ja analüüsi rahvuse ja soo koosmõju inimeste tööturukogemuste puhul. Kuigi SVM annab võimaluse analüüsida organisatsioonide soolist jaotust, ei anna see kahjuks teavet mõlema, st nii organisatsioonide rahvuslase kui ka soolise jaotuse kohta. Seega on edasiste uuringute ülesanne selgitada välja, kas näiteks peamiselt eestlastest või mitte-eestlastest koosnevad kollektiivid ja juhtkonnad mõjutavad organisatsioonikultuuri ja inimeste kogemusi tööelus, sh kogemusi värbamisel jmt.

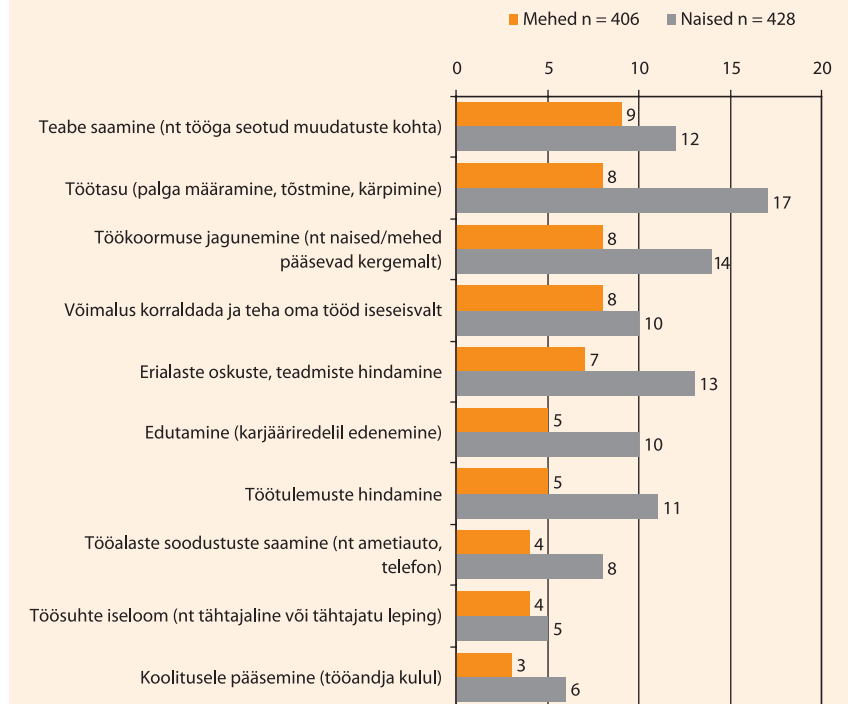
Soost tingitud ebavõrdne kohtlemine töökohal

Järgnevad analüüsiküsimused selgitavad välja vastajate kogemusi töökohal tajutud ebavõrdse kohtlemise valdkondade ja viisidega. Neid vastuseid mõjutab kindlasti vastajate teadlikkus sellest, mis on ebavõrdne kohtlemine ja sooline võrdõiguslikkus. Lisaks võidakse üht- või teistsugust ebavõrdset kohtlemist tõlgendada sooliselt ebavõrdse kohtlemisena, isegi kui see on juhtus näiteks mingil muul alusel või kui ei olnudki tegu ebavõrdse kohtlemisega.

Soost tuleneva ebavõrdse kohtlemise all mõistetakse olukorda, kus ühte isikut koheldakse tema soo tõttu halvemini, kui koheldakse, on koheldud või koheldaks teist isikut samalaadses olukorras. Küsitlus näitas, et soost tingitud ebavõrdne kohtlemine töökohal väljendub kõige sagedamini töötasu suuruses ja töökoormuse jagunemises (joonis 26).

Naiste ja meeste keskmise palga erinevust on sageli selgitatud naiste ja meeste töötamisega erinevatel tegevus- ja ametialadel. Sama töö eest erineva tasu maksimine ehk otsese ebavõrdse kohtlemise mõju soolise palgalõhe suurusele on vaid aimatav. Seega on eriti oluline saada teada, kui suur osa töötajaid on isiklikult kogunud soost tulenevat ebavõrdset kohtlemist palga määramisel (joonis 26). Selgus, et soost tulenevat põhjendamatu ebavõrdset kohtlemist töötasu määramisel oli kogunud 13% palgatöötajaid. Võrreldes meestega on ebavõrdse kohtlemisega töötasu määramisel enam kokku puutunud naised, kellest 17% vastas, et on seda kogunud olulisel või mõningal määral (meestest 8%). Ka töökoormuse ebavõrdse jagunemise küsimuses ilmnisid olulised erinevused vastajate sooga seoses: sellist olukorda oli olulisel või mõningal määral kogunud 14% naisi ja 8% mehi.

Joonis 26. Kas olete oma praegusel töökohal kogunud põhjendamatu ebavõrdset kohtlemist teiste töötajatega võrreldes, kuna olete naine/mees? Sooline võrdlus (hinnangu „olulisel määral” või „mõningal määral” andnud vastajate %, n = 834 palgatöötajat)

Olulised erinevused naiste ja meeste hinnangute vahel sooliselt ebavõrdse kohtlemise tajumisel ilmnisid järgmistes tööelu aspektides: erialaste teadmiste ja oskuste hindamine (13% naisi ja 7% mehi on tajunud sooliselt ebavõrdset kohtlemist), töötulemuste hindamine (11% naisi ja 5% mehi) ning edutamine (10% naisi ja 5% mehi). Kõikidel puhkudel on erinevused ühesuunalised, st naised tajuvad ebavõrdset kohtlemist töökohal meestest enam. Suhteliselt suur osa ehk üle kümnendiku vastajaid ei osanud öelda, kas nad on kogunud ebavõrdset kohtlemist või mitte.

Huvitav on võrrelda Eesti ja Soome naiste ebavõrdse kohtlemise kogemusi tööelus (vt joonist 27). Soomes on tööturu peamisi indikaatoreid (sooline palgalõhe, tööhõive määr, tegevusalade segregatsioon) arvestades tööelu naiste suhtes

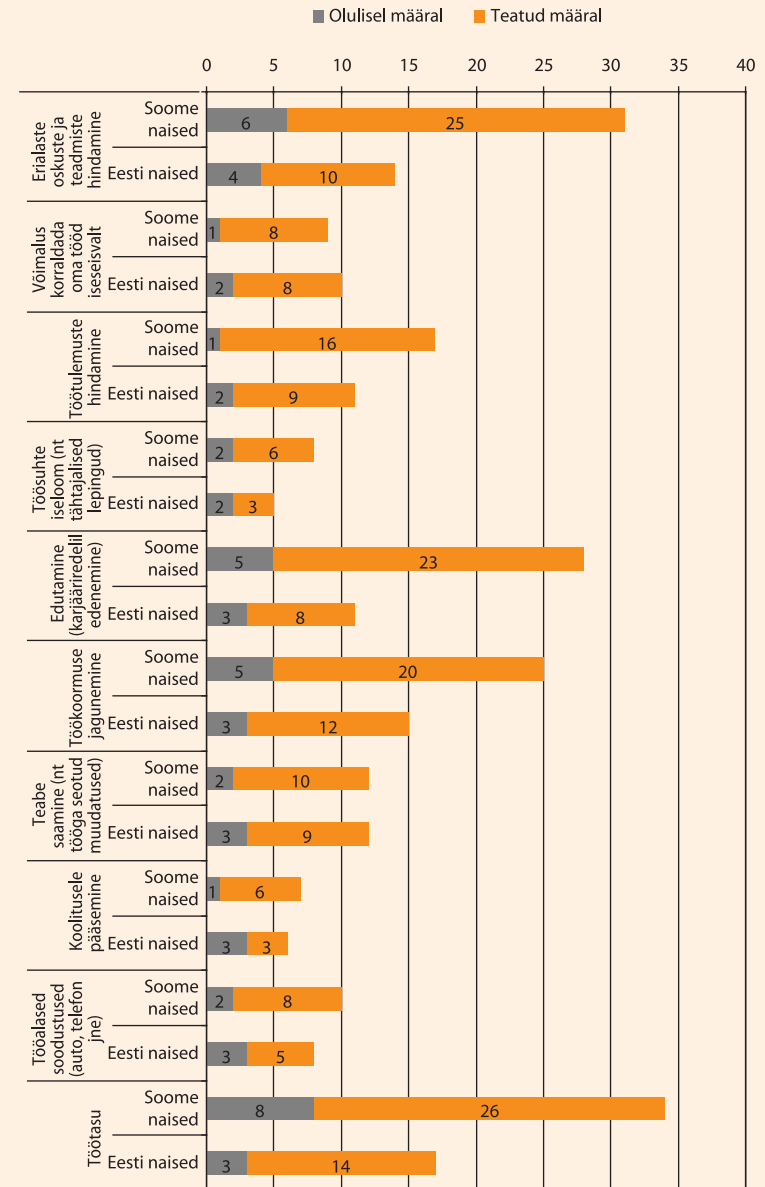
soosivam kui Eestis, ent Soome naised on enda hinnangul sooliselt ebavõrdse kohtlemisega tööelus puutunud kokku sagedamini kui Eesti naised. Soome naised tunnetavad Eesti naistest märgatavalt enam ebavõrdset kohtlemist seoses oma karjääri edenemise (FI¹⁸ 28% vs. EE 11%), erialaste oskuste hindamise (FI 31% vs. EE 14%) ning töötasuga (FI 34% vs. EE 17%). Sarnaselt Eestiga on Soomes ebavõrdset kohtlemist kogenud enam just kõrgemini haritud naised. Ebavõrdse kohtlemise kogemine on vaadeldava aja jooksul pidevalt kasvanud. Ilmselt ei väljenda toodud osakaalud mitte põhjanaabrite tööelu suuremat soolist ebavõrdsust, vaid töötajate teadlikkust soolisest ebavõrdsusest ja oma õigustest – oskust tunda ära ebavõrdset kohtlemist ja pidada seda negatiivseks. Sellist tõlgendust toetab ka asjaolu, et ebavõrdset kohtlemist tunnetavad sagedamini just kõrgemalt haritud naised. Samalaadsed erinevused Soome ja Eesti elanike vahel esinesid ka ühiskondliku võrdväärsuse küsimuses (vt ptk 3.1).

Meeste hulgas olid 20–29-aastased mehed enam kokku puutunud ebavõrdsusega tööalaste soodustuste saamises (11% selle vanuserühma mehi) ning erialaste oskuste ja teadmiste hindamises (14%). Võib küsida, miks tajuvad just kõnealuse vanuserühma mehed ebavõrdset kohtlemist teistest meestest enam? Tegu võib olla vanusest tuleneva enesekindlusega oma oskuste ja teadmiste hindamisel, mida vastajate arvates tööturul õiglaselt ei väärtustata. Samuti võib oletada, et noored, alles tööturul alustavad mehed võivad tajuda vastuolu oma positsiooni ja normatiivse mehelikkuse mudeliga. Ühiskonnas kehtivad erinevad mehelikkuste mudelid ning need, mis on ülekaalus – domineerivad mehelikkused – lähtuvad paljuski võimu mõistest. See tähendab, et nüüdisaegses ühiskonnas levinud mehelikkuste mudelites on maskuliinsus võrdsustatud teatud võimu omamisega (Kaufman 1994/2001). Seega eeldatakse mehelikult mehelt võimu omamist, domineerimist ja eeliseisundit ühiskonnas, sh tööelus.

Eestis olid naiste seas ebavõrdse kohtlemisega tööelus sagedamini kokku puutunud järgmistesse sotsiaal-demograafilistesse rühmadesse kuuluvad vastajad järgmistes aspektides:

- töökoormuse jagunemine (24–44-aastastest naistest 22%);
- edutamine (mitte-eesti naistest 19%);
- töösuhte iseloom (20–29-aastastest naistest 13%);
- erialaste oskuste ja teadmiste hindamine (mitte-eesti naistest 22%, alla 18-aastaste lastega naistest 20%).

Joonis 27. Kas olete kogenud järgmistes aspektides ebavõrdset kohtlemist? Eesti (2009) ja Soome (2008) võrdlus

¹⁸ FI – Soome, EE – Eesti.

Miks tajuvad ebavõrdse kohtlemise erinevaid aspekte just ülaltoodud rühmadesse kuuluvad naised? Töökoormuse jaotumise üks võimalikke põhjuseid võib olla selle vanuserühma naiste ja meeste erinevad kohustused seoses perekonnaga ning erinev palgatööle kulutatav aeg. Noorte naiste puhul võib ebavõrdse kohtlemise tajumine seoses töösuhte iseloomuga olla tingitud nende seotusest hariduse omandamisega, sest selles vanuses naised on meestest sagedamini seotud hariduse omandamisega. Edutamise ning erialaste oskuste ja teadmiste hindamisel tajusid ebavõrdset kohtlemist keskmisest enam mitte-eesti naised – just nemad on tööturul võrreldes eesti rahvusest naiste ja kõigi meestega kõige haavatavamad positsioonis. Sellest annab tunnistust asjaolu, et madalapalgalistel töökohtadel töötavad kõige enam (50% naisi ja 13% mehi) vähemusrahvusest naised (Randoja 2008), kelle keskmine palk on ühtlasi kõige madalam (Anspal ja Rõöm 2010, ilmumas).

Rahvuse järgi ilmnemise erinevused järgmistes aspektides:

- teabe saamine (olulisel või mõningal määral oli ebavõrdset kohtlemist kogunud 15% mitte-eestlasi ja 9% eestlasi);
- erialaste teadmiste ja oskuste hindamine (17% mitte-eestlasi ja 7% eestlasi);
- edutamine (12% mitte-eestlasi ja 6% eestlasi);
- töösuhte iseloom (10% mitte-eestlasi ja 3% eestlasi).

Tabel 3. Kas olete kogunud järgmistes aspektides ebavõrdset kohtlemist?

		Töösuhte iseloom	Teabe saamine	Edutamine	Erialaste teadmiste hindamine
Eestlased	Naised	3	9	5	5
	Mehed	3	8	6	9
	Kokku	3	9	6	7
Mitte-eesti rahvusest inimesed	Naised	10	19	19	22
	Mehed	9	10	4	11
	Kokku	10	15	12	17

Tuleb märkida, et näiteks edutamise puhul tajusid mitte-eesti naised ebavõrdsust märgatavalt enam kui eesti rahvusest naised või mitte-eestlastest mehed (tabel 3).

Sama suundumus kehtis erialaste teadmiste hindamisel. Võib vaid oletada, mis on eesti rahvusest ja mitte-eesti rahvusest inimeste kogemuste erinevuste põhjuseks. Võimalik, et mitte-eestlased tajuvad rahvusest või keeleoskusest tingitud ebavõrdset kohtlemist sooliselt ebavõrdse kohtlemisena, või on mõlemad tunnused omavahel põimunud ehk tegemist võib olla mitmese diskrimineerimise juhtumiga.¹⁹

Kokkuvõtvalt võib öelda, et töökohal puutuvad naised sooliselt ebavõrdse kohtlemisega sagedamini kokku kui mehed. Samuti on mitte-eestlaste seas ebavõrdse kohtlemise tajumine keskmisest suurem kui kogu rahvastiku ulatuses. Ebavõrdne kohtlemine töökohal väljendub kõige sagedamini töötasu suuruses, töökoormuse jagunemises, erialaste teadmiste, oskuste ja töötulemuste hindamises ning tööalases edutamises.

5.4. Hoiakud meeste ja naiste võimaluste suhtes tööturul

Inimeste olukorda tööelus mõjutavad mitte ainult töötajate, vaid kogu ühiskonna hoiakud naiste ja meeste olukorra suhtes tööturul. Alates sotsialiseerimisest soorollidesse, ametite jaotusest naiste- ja meestetöödeks kuni klientide eelistusteni klienditeenindajate soo puhul – ühiskondlikud hoiakud mõjutavad naisi ja mehi tööturul (Wharton 2005). Seepärast uuriti monitooringus mitmesuguseid töötamisega seotud hoiakuid kõigi vastajate puhul.

Soovisime leida vastust küsimusele, kas Eesti inimesed tajuvad, et naised ja mehed on tööturul (eba)võrdsed? Selgitamiseks välja, kuidas tajuvad eestimaalased naiste ja meeste võimalusi tööturul, esitati vastajale üheksa väidet ning tal paluti hinnata, kui võrd ta nende väidetega nõustub. Seega oli meie eesmärk mõõta vastajate hoiakuid ja arvamusi, mitte uurida teadmisi tegelikust olukorrast. Alljärgnevalt on esitatud väited ükshaaval.

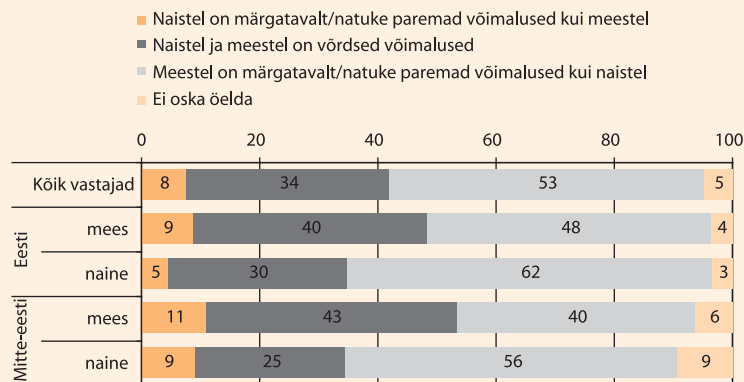
Meeste ja naiste võimalused tööelus

Üle poole eestimaalasi (53%) oli arvamusel, et tööelus on meestel natuke või märgatavalt paremad võimalused. Seda, et paremad võimalused on naistel, arvas

¹⁹ Mitmealuselise diskrimineerimise ja interseksionaalsuse kohta vt nt Koobak 2008, Sepper ja Albi 2010, ilmumas.

8% ning naiste ja meeste võrdsetesse võimalustesse uskus 34% eestimaalasi (joonis 28).

Joonis 28. Kuidas teile tundub, kas naistel ja meestel on töölusel võrdsed võimalused? (% , n = kõik vastajad)

Naised tajuvad keskmisest sagedamini, et mehed on tööturul eelistatud. Naistest arvas 60%, et meestel on paremad võimalused, samas kui meestest arvas seda 46%. Võrreldes naistega on meeste seas levinum arvamus, et naiste ja meeste võimalused töölusel on võrdsed (41% vs. 29%). Vanuserühmiti oli inimesi, kes uskusid sugupoolte võrdsetesse võimalustesse töölusel, kõige arvukamalt noorimate vastajate hulgas (15–19-aastased, 44%) ehk vanuserühmas, kellel pole veel üldjuhul kokkupuuteid tööturuga, nagu ka lapsi ja nendega seotud perekondlike kohustusi. Vaadeldes hinnangute jagunemist soo ja vanuse järgi, ilmnes, et meesvastajatest hindasid meeste võimalusi naiste omadest paremaks keskmisest sagedamini 60–74-aastased mehed (57%). Meeste puhul avaldas hinnangutele mõju ka perekonnaseis: vabaabielus ja abielus mehed tunnistasid sagedamini kui üksi elavad mehed (38%), et meeste võimalused töölusel on naiste omadest paremad (51% vs. 38%). Üks mõjutajaid võib siinkohal olla ka vanus: üksi elavate meeste seas on proportsionaalselt rohkem noori²⁰, kes on keskmisest enam veendunud selles, et naised ja mehed on tööturul võrdsed.

²⁰ Üksi elavatest meestest 39% on 15–24-aastased, kooselus meeste seas on sama vanuserühma esindajaid 10%.

Kui naised usuvad keskmiselt vähem sellesse, et neil on meestega võrdsed võimalused tööturul, siis rahvuse järgi arvavad seda kõige vähem mitte-eesti naised (25%). Samas ei oska nad kõige sagedamini selles küsimuses oma arvamust öelda (9%). Keskmisest enam arvavad aga mitte-eesti ja eesti mehed, et naistel ja meestel on tööturul võrdsed võimalused.

2005. aasta soolise võrdõiguslikkuse monitooringus oli küsimus naiste ja meeste võimaluste võrdsuse kohta töölusel sõnastatud veidi teisiti kui 2009. aastal. Toona küsiti naiste ja meeste võimaluste võrdsuse kohta tööturul (mitte töölusel) ning vastusevariante oli kolm: „naistel ja meestel on tööturul võrdsed võimalused”, „meestel on paremad” ja „naistel on paremad”. Tööturu mõiste võib inimestel seonduda pigem konkurentsiga näiteks töökoha vahetusel kui võimalustega olemasoleval töökohal. Seega võidakse tööturu mõistet pidada pigem kitsamaks kui tööelu. Aastal 2005 hindas naiste ja meeste võimalusi tööturul võrdseks 27% vastajaid (2009. aastal 34%). Meeste võimalusi tööturul pidas 2005. aastal naistega võrreldes paremaks 56% vastajaid (2009. aastal 53%) ning naiste võimalusi meeste omadest paremaks 2% (2009. aastal 8%). Hinnangute muutus naiste ja meeste rollide võrdväarsusele töölusel ei ole suur; mõnevõrra on kasvanud inimeste hulk, kes arvab, et naiste ja meeste võimalused on võrdsed. Võib oletada, et ilmselt pole oluliselt muutunud ei hinnangute objekt – naiste ja meeste reaalsed võimalused töölusel – ega ka kõnealuste võimaluste tajumine.

2005. aastaga kõrvutades on vähenenud inimeste arv, kel ei ole mainitud küsimuses seisukohta (16% vs. 5%). Võib öelda, et võrreldes 2005. aastaga pole märkimisväärselt muutunud nende osakaal, kes hindavad meeste võimalusi töölusel naiste omadest paremaks. Nende vastajate arv, kes peavad naiste ja meeste võimalusi töölusel võrdseks või naiste võimalusi paremaks, on nelja aasta jooksul suurenenud hinnangu andmata jätnute arvelt.

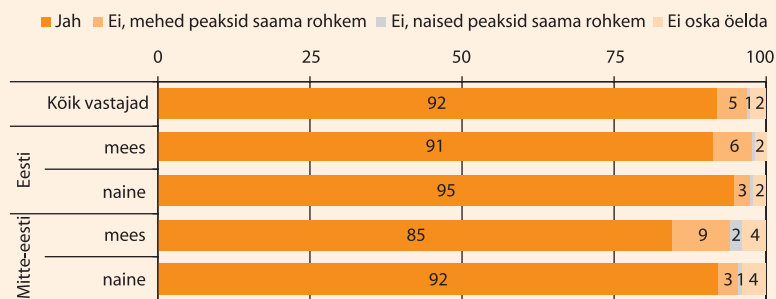
Töötasu

Soolised erinevused naiste ja meeste keskmises palgas on üks tuntumaid ja ilmekamaid näitajaid, millega iseloomustatakse naiste ja meeste olukorda nii tööturul kui ka ühiskonnas laiemalt. Eesti 30% naiste ja meeste palgalõhe 2006. aastal (keskmise tunnupalga erinevuse kohta vt ka sissejuhatus peatükist) on Euroopa Liidu suurim (Eurostat). Soolise palgalõhe indikaator on väga üldine, mõttes keskmise töötasu erinevust kogu tööturu ulatuses – see ei mõõda ühel ja samal tegevusalal ning töökohal ilmnevaid erinevusi. Samuti ei luba see näitaja teha kindlaid järeldusi ühe või teise palgaerinevuse põhjuse olulisuse kohta lõhe

suuruse mõjutajana. Siiski annab keskmise palga erinevus teatud üldmulje naiste ja meeste olukorrast tööturul. Selgitamaks hoiakuid nais- ja meestöötajate palgaerinevuste suhtes uurisime, kas naiste keskmisest madalamat töötasu peetakse normaalseks, mida peetakse naiste ja meeste palga ja töövõimaluste erinevuste põhjuseks ning kuivõrd sellist olukorda aktsepteeritakse.

Küsitluse tulemused näitavad, et sama töö eest võrdse töötasu maksmise küsimuses ollakse üksmeelsed: 92% elanikke arvas, et sama töö eest saadav töötasu ei tohiks sõltuda töötegija soost (joonis 29). Võrreldes meestega arvasid naised sagedamini, et naised ja mehed peaksid sama töö eest saama võrdset töötasu (naised 94% vs. mehed 90%). Meeste seas oli naistega võrreldes aga levinum arvamus, et mehed peaksid sama töö eest saama kõrgemat tasu (mehed 6% vs. naised 3%).

Joonis 29. Kas naised ja mehed peaksid saama sama töö eest võrdset töötasu? (% , n = kõik vastajad)

Keskmiselt kõige sagedamini pidasid meeste õigust suuremale palgale põhjendatuks mitte-eesti rahvustest mehed. Kuigi need erinevused naiste ja meeste hoiakutes on väga väikesed, on need siiski statistiliselt olulised. Neid, kes arvasid, et sama töö eest peaks naiste ja meeste töötasu olema võrdne, oli keskmisest arvukamalt kõrgharidusega inimeste (94%) ja kõrgema sissetulekuga (leibkonna-liikme kohta) naiste seas (98%).

Seega võib üldiselt öelda, et eestimaalaste hoiakud sama töö eest võrdse palga maksmise suhtes on valdavalt toetavad. Järgmiseks vaatame aga inimeste arvamusi teiste palgalõhet kujundavate tegurite kohta.

Ametikohad ning tasustamine

Uurisime vastajate arvamusi selle kohta, kes töötavad Eestis sagedamini kõrgepalgalistel ametikohtadel. 88% naised ja 83% mehed nõustusid väitega, et mehed töötavad enamasti kõrgema palgaga ametikohtadel.

Meeste seas oli väitega nõustujaid keskmisest arvukamalt 20–29-aastaste vanuserühmas (91%). Keskmiselt väiksem oli nõustujate osakaal 30–39-aastaste seas (76%), mittenoostujaid oli 22%. Selline tulemus on üllatav, kui arvestada seda, et Eestis on naiste ja meeste palgaerinevus vanuserühmade võrdluses suurim just 30–40-aastaste seas, kus naiste palk hõlmab meeste omast kõigest 66% (Rööm ja Kallaste 2004, Randoja 2008). Randoja (2008) seletab suuremat ebavõrdsust pausidega, mis tulevad seoses perega ette 30. aastates naiste tööelus, ning barjääridega, mida naised kohtavad karjääriredelil ülespoole liikudes.

Naiste seas oli väitega nõustujaid keskmisest enam üksi (ehk üheliikmelises leibkonnas) elavate naisterahvaste hulgas (92%), mittenoostujaid aga noorimas vanuserühmas ehk 15–19-aastaste seas (19%). Just noorimates ja vanimates vanuserühmades on Eestis sooline palgalõhe kõige väiksem (Randoja 2008), ent teisalt on noorim vanuserühm enamasti tööturul üsna kaugel ning selle rühma huvid on üldjuhul veel seotud haridusega.

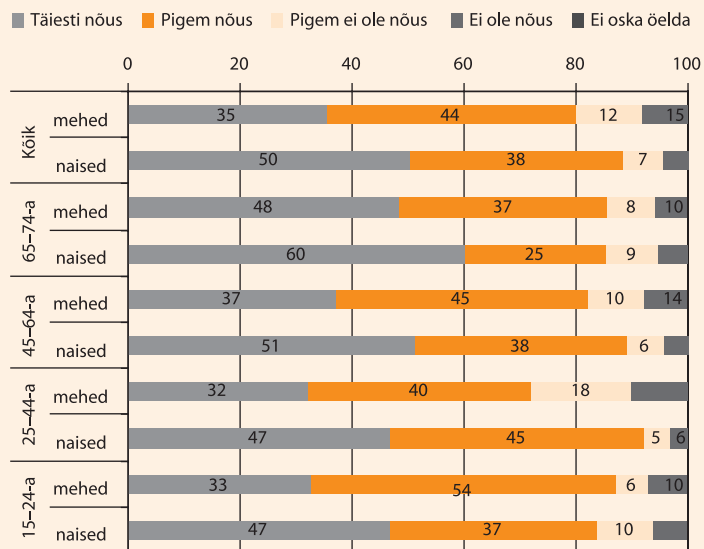
Mis puutub rahvusse, siis kõige enam ei ole väitega pigem või täielikult nõus eesti rahvusest mehed (14%), kes on ühtlasi Eesti tööturul kõige paremal positsioonil olev rühm. Peaaegu samaväärsel hulgal on aga pigem või täielikult nõus väitega, et mehed töötavad kõrgema palgaga ametikohtadel, nii eesti kui ka mitte-eesti rahvusest naised.

2005. aastal arvas 85% inimesi, et mehed töötavad kõrgema palgaga ametikohtadel: väitega nõustus 87% naised ja 83% mehed. Seega pole nelja aasta jooksul arvamused kõnealuse küsimuse kohta oluliselt muutunud.

Ka väitega, et mehed ei nõustu tavaliselt töötama nii madala palga eest kui naised, ollakse valdavalt nõus (84%) (joonis 30). Võrreldes meestega oli väitega nõustujaid taas arvukamalt naiste seas (naised 88% vs. mehed 79%). Kui meeste puhul oli väitega nõustujaid keskmisest enam noorimas ja vanimas vanuserühmas (15–24-aastastest meestest 87% ning 60–74-aastastest 87%), siis naistest jagasid seda arvamust kõige sagedamini 25–44-aastased (92%). Meeste puhul mõjutas hinnanguid ka vastaja haridus: keskmisest enam oli väitega nõustujaid põhiharidusega meeste seas (85%).

2005. aastal soostus väitega, et mehed ei nõustu töötama nii madala palga eest kui naised, 85% vastajaid (87% naisi ja 84% mehi). Seega on nelja aasta jooksul kaotanud kõnealune arvamus meeste seas veidi kandepinda²¹, naiste hinnangud pole samal ajal oluliselt muutunud. Eesti tööjõu-uuringu reservatsioonipalga²² küsimus ei kinnita viimaste aastate kohta (kuni 2008. aastani) väidet, et meessoost töötute palgasoovid oleksid vähenenud ja võrdsustunud naiste omadega.²³ Praegu kättesaadav statistika ei pruugi kajastada veel inimeste käitumist majanduslanguse kontekstis. Võib oletada, et mehed on seoses majanduslangusega pidanud oma palgasoove korrigeerima allapoole, kuid kas sama oletus kehtib ka naiste palgasoovide kohta, jääb veel küsimuseks.

Joonis 30. Mehed ei nõustu tavaliselt töötama nii madala palga eest kui naised (% , n = kõik vastajad)

²¹ Selle küsimuse veapiir on 95% usaldusnivool u 3%.

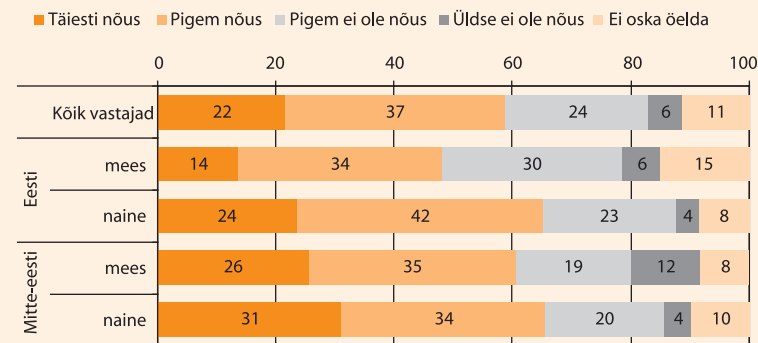
²² Minimaalne palk, millega inimene nõustub tööle asuma.

²³ Vähemalt 5000 krooni soovis palka saada 23% naisi ja 10% mehi, vähemalt 10 000 krooni 60% naisi ja 61% mehi, üle 10 000-kroonist palka soovis 10% naisi ja 27% mehi, kes olid 2008. aastal töötud (Statistikaameti andmebaas).

Pere toitja palk

Veidi üle poole eestimaalasi (59%) arvab, et tavaliselt tasustavad tööandjad meestöötajaid naistöötajatega võrreldes kõrgemalt, sest tööandjad peavad mehi pere toitjateks (joonis 31). Vaadeldes väitega nõustumist soo ja rahvuse arvestuses, näeme, et kõige vähem jagavad seda arvamust eesti rahvusest mehed (48%), samas kui eesti naiste ning mitte-eesti naiste ja meeste seas jääb väitega nõustujate arv 61–66% piiresse.

Joonis 31. Tööandjad tasustavad meestöötajaid naistöötajatega võrreldes tavaliselt kõrgemalt, pidades mehi pere toitjateks (% , n = kõik vastajad)

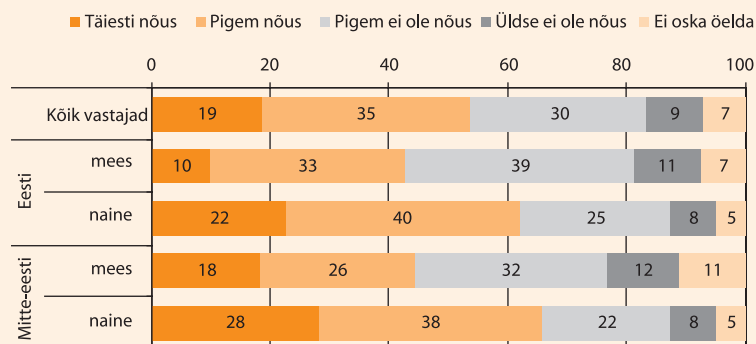
Võrreldes naistega on meeste hulgas arvukamalt väitega mitterõustujaid (eesti meestest 36%, mitte-eesti meestest 31%). Meeste arvestuses oli väitega mitterõustujaid keskmisest enam vabaabielus meeste seas (43%), naiste hulgas 15–19-aastaste seas (38%). Eesti tööjõu-uuringu tulemused kinnitavad, et Eestis on noorte töötajate (alla 30-aastaste) palgaerinevused teiste vanuserühmadega võrreldes väikesed, mis võib olla seotud noorte, parema ettevalmistusega ja vähem diskrimineerimist kogevate rühmade tööturule sisenemisega (Randoja 2008), kuid ka sellega, et alla 30-aastased töötajad pole sageli veel seotud perekondlike kohustustega.

2005. aastal oli küsimus sõnastatud veidi teisiti: nimelt paluti vastajail hinnata, kas tööandja arvestab sellega, et mehi loetakse pere toitjateks (küsimus ei sisaldanud otsest viidet naiste ja meeste palgaerinevustele). Toona nõustus väitega 64% vastajaid (62% naisi ja 66% mehi).

Naiste töö väärtustamine

Soolise palgaerinevuse üheks põhjuseks on peetud nn naiste- ja meestetööde erinevat väärtustamist: ametitega, kus ülekaalukalt töötavad mehed, seotud vastutusi ja kompetentse hinnatakse kõrgemalt. Uurisime, kas ka Eesti inimesed arvavad, et nn meestetöid hinnatakse ühiskonnas enam. Üle poole elanikke (54%) pooldab väidet, et naiste tööd väärtustatakse vähem. Võrreldes meestega arvavad naised sagedamini, et naiste tööd väärtustatakse tavaliselt vähem kui meeste tööd: sel arvamusel oli 63% naisi ja 44% mehi (joonis 32).

Joonis 32. Naiste tööd väärtustatakse tavaliselt vähem kui meeste tööd (% , n = kõik vastajad)

Naiste puhul on märgata hinnangute seost vastaja vanusega: vanuse suurenedes kasvab ka väitega nõustujate osakaal. Kui naiste seas oli noorimas vanuserühmas (15–19) väitega nõustujaid 41%, siis vanimas vanuserühmas (60–74) 70%. Meesvastajate hulgas oli väitega mittenõustujaid kõige arvukamalt vanuserühmas 30–39 (60%). Selle küsimuse puhul ei ole eri rahvusest naiste ja meeste hinnangute vahel väga märkimisväärsed erinevusi. Siiski tuleb öelda, et kõige sagedamini ei olnud väitega nõus eesti rahvusest mehed, kellest 50% ei olnud pigem või üldse nõus sellega, et naiste tööd väärtustatakse võrreldes meeste tööga vähem.

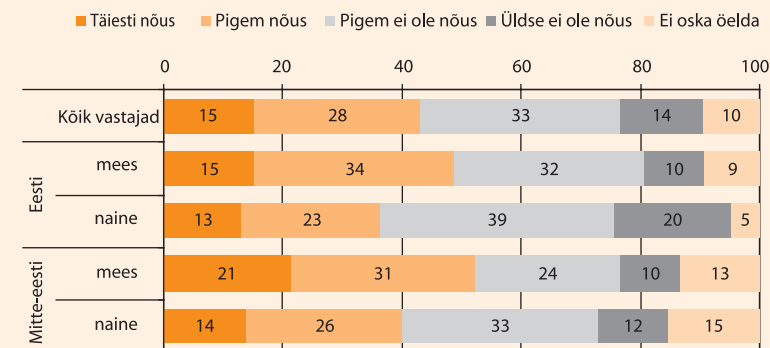
Erinevused vastuste struktuuris ilmsid ka haridustasemetel võrdluses: kõrvutatuna madalama taseme haridusega inimestega olid kõrgema haridustasemega inimesed sagedamini arvamusel, et naiste tööd väärtustatakse tavaliselt meeste tööst vähem.

Neli aastat tagasi arvas 63% elanikke, et naiste tööd väärtustatakse vähem kui meeste tööd (naistest 66%, meestest 60%). Võrreldes 2005. aastaga on seega oluliselt vähenenud nende meeste osakaal, kes nõustuvad, et ühiskonnas väärtustatakse naiste tööd meeste tööst vähem.

Naised, mehed ja head juhid

Naiste ja meeste positsiooni tööturul mõjutavad ka hoiakud selle suhtes, kui headeks juhtideks neid peetakse. Hinnangud väitele, et mehed on paremad juhid kui naised, jagunevad suhteliselt võrdselt: 43% kõigist vastajast nõustus väitega, et mehed on naistega võrreldes paremad juhid, 47% aga leidis, et see pole nii (joonis 33). Võrreldes meestega on naised enam veendunud naiste suutlikkuses olla hea juht: pooled mehed nõustusid väitega, et mehed on naistest paremad juhid, naistest arvas nii 37%.

Joonis 33. Mehed on paremad juhid kui naised (% , n = kõik vastajad)

Selles küsimuses on mitte-eesti rahvusest ja eesti rahvusest naiste ja meeste hoiakud pigem sarnased. Siiski saab välja tuua, et eesti rahvusest naised on meelestatud kõige võrdõiguslikumalt. Just nemad nõustusid kõige vähem väitega, et mehed on paremad juhid kui naised. Naised ise töötavad sagedamini ka naiste juhitud organisatsioonides ning nende otsene ülemus on sagedamini naine kui meestel; samuti tunnetavad naised enam soolist ebavõrdsust. Inimestest, kelle otsene ülemus oli mees, nõustus väitega 46%, naisülemusega vastajatest 39%. Eriti mõjutab otsese ülemuse sugu meeste hinnanguid. Neist meestest, kelle otsene ülemus on meessoost, olid ligi 44% täiesti või pigem nõus väitega, et mehed on paremad

juhid kui naised. Seega mõjutab otsese ülemuse sugu mõnevõrra inimeste hinnanguid selle kohta, kas naised sobivad juhtideks.

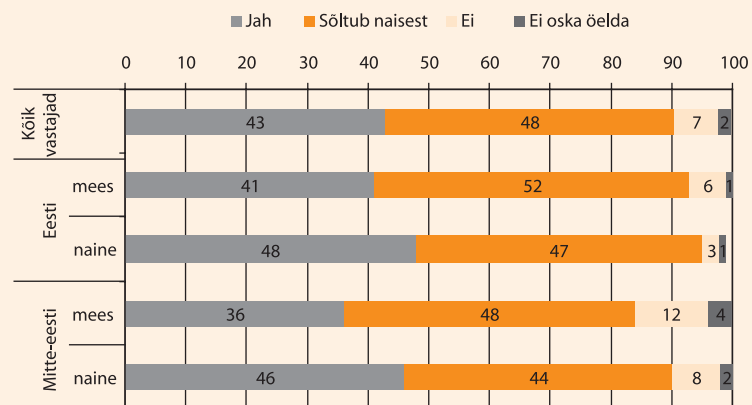
Kui meesterahvad vanuses 15–24 olid võrreldes vanemate meestega sagedamini nõus sellega, et mehed on naistest paremad juhid (63% oli väitega nõus), siis naiste puhul oli olukord vastupidine: 15–24-aastased naised pidasid võrreldes teiste vanuserühmadega sagedamini väidet valeks (62% ei nõustunud väitega). Naiste seas oli väitega mittenõustujaid keskmisest enam ka vabaabielus naiste seas (62%).

Erinevate haridustasemetega inimeste võrdluses oli väitega täielikult nõustujaid arvukamalt põhiharidusega inimeste hulgas (19% vs. 13%).

Naiste sobivus tippjuhiks

Arvamused naiste tippjuhiks sobimise kohta jagunesid kahte leeri: 44% eestimaalasi arvas, et naine sobib tippjuhiks ning 48% leidis, et see sõltub naisest (joonis 34). Tippjuhi all mõeldi siinkohal suurte organisatsioonide juhte ning teisi kõrgetasemelisi liidreid näiteks poliitikas (partei liidrid, ministrid), äris (suurettevõtete juhtkondade liikmeid) või avalikus sektoris (nt kantslerid jmt kõrge- mad ametnikud). Naistele ei pidanud tippjuhi positsiooni sobivaks 7% vastajaid. Võrreldes 2005. aastaga pole hinnangute struktuur oluliselt muutunud.

Joonis 34. Hinnangud naiste tippjuhiks sobivuse kohta (% , n = kõik vastajad)

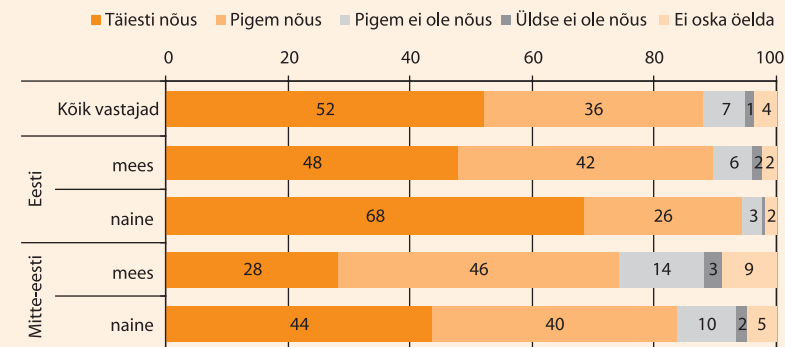
Võrreldes meestega nõustasid naised sagedamini sellega, et naine sobib tippjuhiks (48% vs. 40%), mehed seevastu vastasid naistest sagedamini, et naise sobivus tippjuhiks sõltub naisest (51% vs. 46%). Võrreldes tulemusi vanuserühmiti, võib öelda, et naiste sobivuses tippjuhiks olid kõige enam veendunud 20–29-aastased naised, kellest 58% oli väitega nõus. Rahvuste võrdluses arvasid mitte-eesti mehed kõige sagedamini (12%), et naine tippjuhiks ei sobi ehk välistasid oma hinnangutes kõigi naiste sobivuse tippjuhi positsioonile. Kõige sagedamini olid naiste tippjuhiks olemise poolt eesti rahvusest naised.

Hinnangud selle suhtes, kas naised sobivad tippjuhiks, on seotud ka vastaja enda otsese ülemuse sooga. Inimestest, kelle otsene ülemus oli naine, arvas 49%, et naine sobib tippjuhiks, samas kui vastajaist, kelle otsene ülemus oli mees, oli samal seisukohal 43%. Ka asutuse juhtkonna sooline koosseis mõjutab tulemusi: inimestest, kelle asutuse juhtkond koosnes ainult või enamuses meestest, tunnistas naise sobivust tippjuhiks 41%, samas kui ainult või enamuses naiste juhitud asutustes töötavatest vastajatest oli naise sobivuses tippjuhiks veendunud 50%. Seega võib inimese isiklik kogemus naissoost ülemuse või juhtkonnaga mõjutada tema hoiakut mõnevõrra soosivamaks naiste tippjuhiks olemise suhtes.

Naised ja mehed kui pühendunud töötajad

Seda, et naised on sama pühendunud töötajad kui mehed, arwab enamused ehk 88% eestimaalasi (joonis 35). Naiste ja meeste vastused ei erine märkimisväärselt, v.a selles, et naised on keskmisest enam täiesti veendunud, et naised on sama pühendunud töötajad kui mehed.

Joonis 35. Naised on sama pühendunud töötajad kui mehed (% , n = kõik vastajad)

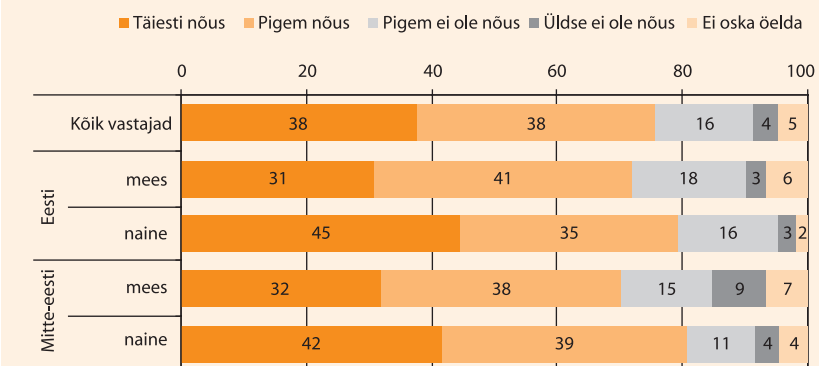
Statistiliselt olulised erinevused ilmnesid rahvusrühmade vahel: võrreldes mitte-eestlastega on eestlased sagedamini päri sellega, et naised on töötajatena sama pühendunud kui mehed: meestest nõustus väitega (täiesti või pigem nõus) 90% eestlasi ja 74% mitte-eestlasi, naistest 94% eestlasi ja 84% mitte-eestlasi. Võib siiski öelda, et kõige tugevamalt pooldavad väidet, et naised on meestega võrdselt pühendunud töötajad, eesti rahvusest naised: selle väitega oli täiesti nõus 68% eesti rahvusest naisi, 48% eesti mehi ning 44% mitte-eesti rahvusest naisi ja 28% mitte-eesti mehi.

2005. aasta soolise võrdõiguslikkuse monitooringu ankeet sisaldas küsimust selle kohta, kuivõrd vastaja nõustub väitega, et naised ei suuda pere eest hoolitsemise tõttu tööle pühenduda. Neli aastat tagasi nõustus selle väitega 60% inimesi (naistest 53%, meestest 67%). Et küsimuse sõnastus oli 2009. aasta ankeediga võrreldes erinev, pole tulemused üksüheselt võrreldavad.

Töö ja perekonna olulisus

Arvamus, et mehed seavad võrreldes naistega elus sagedamini esikohale karjääri, on enam levinud naisterahvaste seas, kellest selle väitega nõustus 79% (meestest 71%) (joonis 36).

Joonis 36. Mehed seavad elus karjääri sagedamini esikohale kui naised (% , n = kõik vastajad)

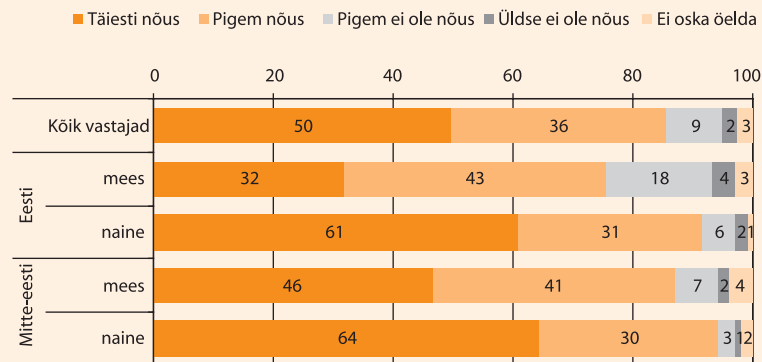
Naiste hinnanguid mõjutas ka vastaja vanus, haridustase ja perekonnaseis. Kõige enam oli väitega nõustujaid 65–74-aastaste seas (86%), kõige vähem aga 15–24-aastaste seas (72%). Kõrgema haridusega naised nõustusid väitega sagedamini kui madalama haridusega naised.

2005. aastal nõustus väitega, et mehed seavad karjääri esikohale sagedamini, 87% vastajaid, sealhulgas 88% naisi ja 86% mehi. Nelja aasta jooksul on seega vähenenud nende arv, kes arvavad, et mehed seavad karjääri esikohale sagedamini kui naised, keskmiselt 11 protsendipunkti võrra (meeste seas 15 protsendipunkti võrra, naiste seas 9 protsendipunkti võrra). Selle muutuse põhjuseks võib ehk olla nn pehmete väärtuste ning kodu- ja peresõbralikkuse soosimine avalikkuses. Seda, et 2000. aastatel on muutunud töö mõningal määral vähem oluliseks ja perekonna väärtus on samal ajal veidi kasvanud, kinnitab ka uuring „Töö, kodu ja vaba aeg” aastatest 1985–2008 (Hansson 2010, ilmumas).

Naiste topeltkoormus

Seda, et naistel on meestega võrreldes kahekordne töökoormus, tões 86% elanikke (joonis 37). Nii naiste kui ka meeste seas oli väitega nõustujaid keskmisest enam vanemates vanuserühmades. Meeste hulgas oli väitega mitterahvuslaste seas keskmisest arvukamalt 30–39-aastaste seas (27%). Võrreldes eesti rahvusest meestega on mitte-eesti meeste seas väitega nõustujaid enam (75% vs. 87%). Meeste puhul mõjutab hinnanguid ka alla 18-aastaste laste olemasolu leibkonnas: võrreldes ilma lasteta meestega olid alaealiste lastega mehed harvemini nõus sellega, et naistel on topeltkoormus (pigem või üldse ei ole nõus 25% isasid vs. 15% ilma lasteta mehi). Meeste puhul oli väitega mitterahvuslaste seas samuti keskmisest enam tööl käivate (22%) ja kõrgema sissetulekuga (sissetulek ühe pere liikme kohta) vastajate seas. Võib oletada, et kuna nii kõrgharitud mehed kui ka alaealiste laste isad osalevad kodutöodes ja lastega seotud tegevustes ning teavad, et see on ühiskonnas soositud, peavad nad oma ajalist panust perekonnas oluliseks. Näiteks vastasid kõrgemini haritud mehed keskmiselt sagedamini, et nende peres vastutavad teatud tööde eest naine ja mees koos. Loodetavasti selgitab 2011. aastal avaldatav uus ajakasutusuuringu, kas kõrgharitud naiste ja meeste tasuta ja tasulise töö hulk on reaalselt pigem sarnane või erinev.

Joonis 37. Naistel on kahekordne töökoormus: erinevalt meestest töötavad nad nii kodus kui ka tööl (% , n = kõik vastajad)

2005. aastaga kõrvutatuna oli inimesi, kes arvavad, et naistel on kahekordne töökoormus, 2009. aastal viie protsendipunkti võrra vähem. Väitega nõustujaid oli 2009. aastal meeste seas kaheksa protsendipunkti võrra vähem, naiste hinnangud pole nelja aasta jooksul oluliselt muutunud.

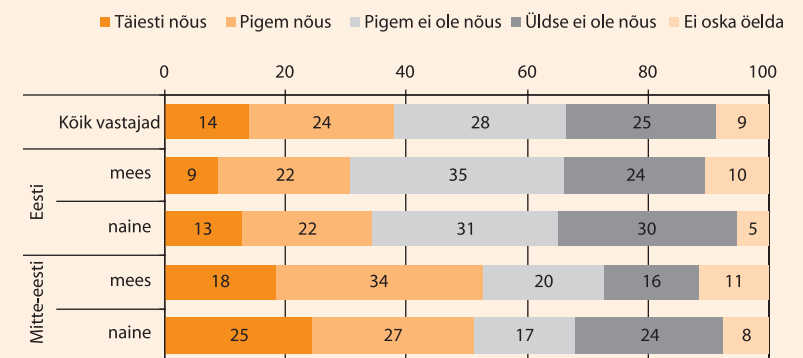
Eestis valitseb siiski endiselt olukord, kus naiste töökoormus palgatööl on suhteliselt suur ning nende vastutada on ka enamik kodutöid ja lastega seotud kohustusi. Ajakasutusuuringu (2001) järgi kulutasid 25–64-aastased naised meestest kaks tundi enam tasustamata tööle, tasulist tööd tegid mehed aga naistest vaid tunni võrra kauem. Aastail 2007–2008 tehtud Euroopa elukvaliteedi uuringu (Anderson *et al.* 2009) kohaselt töötasid Eesti naised keskmiselt 38 tundi ja mehed 41 tundi nädalas. Ehkki Eesti mehed veedavad võrreldes teiste Euroopa meestega suhteliselt palju aega laste eest hoolitsedes ja neid kasvatades (keskmiselt 23–26 tundi nädalas), kulutavad Eesti naised samale tegevusele 40–48 tundi nädalas.

Eelisõigus töökohale

Väitega, et olukorras, kus töökohti napib, on meestel tööle suurem õigus kui naistel, polnud nõus üle poole eestimaalasi (53%) (joonis 38). Väitega nõustus 38% vastajaid. Naiste ja meeste hinnangud üksteisest märkimisväärselt ei erinenud, küll aga ilmnisid erinevused rahvusrühmade vahel. Nimelt olid mitte-eestlased eestlastega võrreldes tunduvalt sagedamini seisukohal, et kui töökohti on vähe, on meestel tööle suurem õigus kui naistel (52% vs. 33%), sealhulgas ei olnud

mitte-eesti naiste ja meeste hinnangute vahel olulisi erinevusi. Vanuserühmade võrdluses ilmnis, et keskmisest enam on inimesi, kes ei arva, et meestel oleks tööle eelisõigus, 30–39-aastaste meeste seas (62%). See on mõnevõrra üllatav tulemus, arvestades, et 2009. a teises kvartalis oli Statistikaameti andmetel keskmiste vanuserühmade (25–49) meeste hulgas töötuse määr kõrgem kui naiste seas. Meeste puhul oli kõnealuse väitega mittenoostujaid keskmisest arvukamalt ka maapiirkonnas (66%).

Joonis 38. Kui töökohti on vähe, on meestel tööle suurem õigus kui naistel (% , n = kõik vastajad)

Väidete seosed

Faktoranalüüs²⁴ näitas, et eespool tutvustatud üheksast väitest naiste ja meeste võimaluste kohta tööturul puudub väitel „Mehed seavad elus sagedamini karjääri esikohale kui naised” teistega märkimisväärne ühisosa. Jättes selle tunnuse mudelist kõrvale, moodustub kaks faktorit, millest esimesega on tugevalt seotud tunnused „Tööandjad tasustavad meestöötajaid naistöötajatega võrreldes tavaliselt kõrgemalt, pidades mehi pere toitjateks”, „Mehed ei nõustu tavaliselt töötama nii madala palga eest kui naised”, „Naiste tööd väärtustatakse tavaliselt vähem kui meeste tööd”, „Mehed töötavad enamasti ametikohtadel, kus on

²⁴ Algfaktorid moodustati peakomponentide meetodil: mudelisse valiti peakomponendid, mille omaväärtus oli üle 1. Faktorite pööramiseks kasutati ortogonaalset Varimaxi pööret.

kõrgemad palgad” ning „Naistel on kahekordne töökoormus: erinevalt meestest töötavad nad nii kodus kui tööl”. Teise faktoriga oli tugev positiivne seos tunnustel „Mehed on paremad juhivad kui naised” ja „Kui töökohti on vähe, on meestel suurem õigus tööle kui naistel”, tugev negatiivne seos oli aga tunnustel „Naised on sama pühendunud töötajad kui mehed” (vt lisa 3, faktormudel 1). Kuna faktoranalüüs põhineb tunnuste omavahelistel seostel (liidetakse need tunnused, mille puhul esineb tugev korrelatsioon), võib öelda, et ühisosa on väidetel, mis kirjeldavad naiste ja meeste palgaerinevusi ja selle põhjuseid ning samuti naiste topelttöökoormust puudutav väide. Teisest faktorist rääkides näeme, et juhul, kui vastaja pidas meeste juhiomadusi naiste omadest paremaks, kaldus ta nõustuma ka sellega, et meestel on tööle suurem õigus kui naistel, kuid mitte nõustuma sellega, et naiste pühendumus tööle on sama suur kui meestel.

5.5. Kokkuvõte

Juhtimiskohustusi on umbes veerandil töötajatest ning naiste ja meeste vahel ei ole olulisi erinevusi. Seevastu on töötajate otsuste ülemuste ja juhtkondade koosseisudes ülekaalus mehed ning naisülemuse alluvuses töötavaid mehi leidub tunduvalt vähem kui naiseülemuse alluvuses töötavaid naisi.

Küsitlusele eelnenud nelja aasta jooksul oli tööandjalt palga juurde küsinud veidi alla kolmandiku palgatöötajaid. Mehed on kõnelenud oma töötasu suurendamisest mõnevõrra aktiivsemalt kui naised. Ent üheks põhjuseks võib siin olla jällegi tööturu segregatsioon: naised kalduvad töötama pigem avalikus sektoris ning ametites, kus on kindlaks määratud palgaastmed ning isiklikud läbirääkimised palga suurust sedavõrd ei mõjuta.

Majanduslanguse tingimustes uurisime ka seda, kas naised ja mehed käituvad tööga seotud hüvede kärpimisel erinevalt. Küsitlusele eelnenud aasta jooksul on üle kolmandiku palgatöötajaid saanud tööandjalt ettepaneku vähendada töötasu, tööaega või tööga seotud hüvesid. Naiste ja meeste reageeringutes hüvede vähendamisele ei olnud olulisi erinevusi. Pisut sagedamini töötavad naised edasi tööandja juures, kes oli teinud ettepaneku vähendada töötasu, tööaega või tööga seotud hüvesid. Meeste seas on aga tööpuudus kasvanud mõnevõrra kiiremini kui naiste seas.

Veidi alla pooltelt vastajatelt on tööle kandideerimisel küsitud küsimusi nii perekonnaseisu kui ka laste olemasolu ja vanuse kohta. Kõige enam on laste olemasolu ja kavatsuse kohta edaspidi lapsi saada küsitud 20. ja 30. eluaastates naiste käest ning keskmisest enam ka mitte-eesti rahvusest naistelt.

Sooliselt ebavõrdset kohtlemist töökohal tajuvad keskmiselt enam naised. Ebavõrdne kohtlemine töökohal ilmneb kõige sagedamini seoses töötasu suuruse, töökoormuse jagunemise, erialaste teadmiste ja oskuste ning töötulemuste hindamise ja tööalase edutamisega. Võrreldes eestlastega puutuvad mitte-eestlased töökohal sagedamini kokku sooliselt ebavõrdse kohtlemisega. Soome naistega kõrvutatuna tajuvad Eesti naised töökohal märkimisväärselt harvemini sooliselt ebavõrdset kohtlemist. Üheks võimalikuks selgituseks võib siinkohal olla Soome naiste suurem teadlikkus soolisest võrdõiguslikkusest, lisaks mängib rolli selle teema aktsepteeritus Soome ühiskonnas.

Eestimaalaste hoiakud sama töö eest võrdse palga maksmise suhtes on enamuses toetavad: vastajad usuvad, et sama töö eest peaks naistele ja meestele maksuma võrdset palka. Valdavalt nõustuvad eestimaalased ka sellega, et mehed töötavad üldjuhul kõrgema palgaga ametikohtadel. Võrreldes meestega arvavad naised sagedamini, et naiste tööd väärtustatakse tavaliselt vähem kui meeste tööd. Ka arvamus, et mehed seavad elus karjääri sagedamini esikohale kui naised, on enam levinud naisterahvaste seas.

Seda, et naised on sama pühendunud töötajad kui mehed, arvab neli viiendikku eestimaalasi. Jällegi ilmneb vastustest, et eesti ja mitte-eesti vastajate hoiakutes on erinevusi. Kõige tugevamalt olid naistöötajate võrdses pühendumises tööle veendunud eesti rahvusest naised ja kõige vähem mitte-eesti rahvusest mehed.

Seda, et naistel on meestega võrreldes kahekordne töökoormus, tões samuti neli viiendikku elanikke, naised olid selle väite poolt keskmisest enam. Meestest olid naiste topeltkoormuse väitega keskmisest vähem nõus alaealiste laste isad, kõrgema haridusega ja eesti rahvusest mehed.

Üle kolmandiku Eesti inimesi nõustub, et kui töökohti napib, on meestel tööle eelisõigus. Naiste ja meeste hinnangutes selle väite kohta erinevusi ei ole, küll aga leidis iga teine mitte-eestlane ja iga kolmas eestlane, et meestel on tööle suurem õigus ajal, kui töökohti napib.

Nelja aasta jooksul on eestimaalaste hoiakud mitmeti muutunud. Meeste seas on vähenenud arvamus, et mehed ei nõustu tavaliselt töötama nii madala palga eest kui naised, samas kui naiste hinnangud pole selles küsimuses oluliselt muutunud. Võrreldes eelmise monitooringuga 2005. aastal on nii naiste kui ka meeste seas vähenenud arvamus, et mehed seavad naistega võrreldes elus karjääri sagedamini esikohale. Samuti on vähenenud nende meeste osakaal, kes peavad naiste tööd meeste omaga võrreldes vähem väärtustatuks või kes nõustuvad sellega, et naiste töökoormus on erinevalt meestest kahekordne. Seega võib öelda, et nelja

aasta vältel on muutunud eelkõige meeste hoiakud: mehed tajuvad naiste võimastust tööturul meeste omadega võrreldes võrdsemana kui naised ise.

Huvitav on asjaolu, et töö teema erinevate küsimuste puhul tõusis esile 30–39-a meeste rühm. See on ühelt poolt vanuserühm, kes on tööturul eelisesisus: nende meeste seas on keskmisest enam juhtimiskohustustega töötajaid ning nad teenivad samaeliste naiste ja teiste meestega²⁵ võrreldes ka kõige enam (Randoja 2009, Anspal ja Rõöm 2010, ilmumas). Need mehed on ka keskmiselt kõige sagedamini ise palka juurde küsinud. Samas on majanduslanguse tingimustes 30–39-a mehed ilmselt nõustunud seoses oma perekondlike kohustustega keskmisest enam töötandja pakutud kärpetingimustega. Võib oletada, et perekondlike kohustuste teema ei puuduta mitte ainult n-ö parimas lapsesaamise eas naisi, vaid ka mehi. Nii nagu naiste puhul, on ka 30. aastates meestelt kõige enam (ligi pooled) küsitud töointervjuul küsimusi laste olemasolu kohta. Teisalt võib oletada, et selles vanuses meeste puhul võib töötandja näha pere olemasolu positiivsena (erinevalt naistest) – oletades, et tegemist on inimesega, kelle eraelu on korras ja tasakaalus, kes tänu perekonnale ja oma leivateenija rolli tunnetamisele on kohusetundlik ja lojaalne töötaja. Selles vanuses meeste seotusele perekondlike kohustustega viitab ka käesolev uuring (vt nt ptk 7.4.2). Mehed vanuses 30–39 a nõustusid teiste meestega võrreldes kõige vähem ka sellega, et naiste tööd väärtustatakse tavaliselt vähem kui meeste tööd ning et naistel on topeltkoormus. Lisaks arvasid nad kõige vähem seda, et meestel on eelisõigus tööle ajal, kui töökohti on vähe.

Töö ja rahvus

Nii mitmeski tööelu küsimuses ilmnesid inimeste kogemustes ja hoiakutes märkimisväärsed erinevused nii rahvuse kui ka soo ja rahvuse arvestuses. SVM-i tulemused näitavad, et mitte-eesti rahvusest vastajad pooldavad keskmisest enam traditsioonilisi hoiakuid. Nimelt olid mitte-eestlased eestlastega võrreldes tunduvalt sagedamini seisukohal, et kui töökohti on vähe, on meestel tööle suurem õigus kui naistel (52% vs. 33%). Lisaks olid eestlased võrreldes mitte-eestlastega sagedamini päri sellega, et naised on töötajatena sama pühendunud kui mehed: meestest nõustus väitega 90% eestlasi ja 74% mitte-eestlasi.

²⁵ Poliitikauuringute keskuse PRAXIS ja rakendusuuringu keskuse Centar Eesti tööjõu-uuringu andmete analüüsist ilmnes, et kõige enam teenivad mehed vanuses 25–44 ning selles vanuses on ka sooline palgalõhe kõige suurem. Seega on sooline palgalõhe suur just vanuses, kui luuakse pere ja ollakse seotud perekondlike kohustustega. (Anspal ja Rõöm 2010, ilmumas)

Kui vaadata rahvuse ja soo erinevusi koos, siis torkavad sageli silma mitte-eesti meeste traditsioonilised hoiakud. Näiteks pidasid nad kõige sagedamini põhjendatuks väidet, et meestel on samaväärse töö eest õigus suuremale palgale. Samuti arvasid mitte-eesti mehed kõige sagedamini, et naine ei sobi tippjuhiks ehk välistasid oma hinnangutes kõigi naiste sobivuse tippjuhi positsioonile. Mitte-eesti mehed toetasid ka kõige enam väidet, et naistel on topeltkoormus: palgatöö ja kodused tööd. Veel olid nad kõige sagedamini vastu väitele, et naised on töötajatenähtena sama pühendunud kui mehed.

Peale hoiakute on mitte-eestlased enam kogenud ebavõrdset kohtlemist ka tööturul ning siin tõusevad esile pigem naiste kogemused. Näiteks on küsimusi laste olemasolu või vanuse kohta küsitud sagedamini mitte-eesti naistelt (51% eesti naistelt vs. 63% mitte-eesti naistelt). Samuti tajusid mitte-eesti naised keskmisest sagedamini ebavõrdset kohtlemist edutamisel ning erialaste oskuste ja teadmiste hindamisel, nagu ka usuvad nad kõige vähem naiste ja meeste võrdsetesse võimalustesse tööturul.

Mitte-eestlased tõusevad mitmel puhul esile sellega, et ei oska küsimustele vastata, st neil puudub oma seisukoht. Kõige selgemad on oma arvamusel eesti rahvusest naised. Need tulemused võivad viidata sellele, et mitte-eestlaste ja just mitte-eesti naiste teadlikkus soolisest ebavõrdsusest on väike.

Kui mitte-eesti naised tajuvad sageli tööturul ebavõrdsust, siis siinkohal on vastandiks eesti rahvusest mehed, kes näevad naiste ja meeste ebavõrdsust tööturul kõige vähem. Näiteks on nad võrreldes teistega kõige vähem nõus sellega, et mehed töötavad kõrgema palgaga kohtadel. Samuti toetavad eesti rahvusest mehed (48%) keskmiselt kõige vähem väidet, et töötandja tasustab mehi kõrgemalt, sest nad on pere toitjad. Samas jääb eesti naiste ning mitte-eesti naiste ja meeste seas väitega nõustujate arv 61–66% piiresse. Samuti olid eesti rahvusest mehed kõige vähem (50%) nõus väitega, et naiste tööd väärtustatakse võrreldes meeste tööga vähem. Tööturu reaalsel olukorda arvestades – nt keskmist palka või osalust (tipp)juhipositsioonidel – on eesti rahvusest mehed seal kõige privilegeritud rühm. Keskmisest sagedamini arvavad nii eesti kui ka mitte-eesti mehed, et naistel ja meestel on tööturul võrdsed võimalused.

Soolisest ebavõrdsusest on kõige teadlikumad eesti rahvusest naised, kes usuvad ka kõige enam sellesse, et naised on tööturul meestega võrdväärsed töötajad. Nad pooldavad kõige tugevamalt väidet, et naised on meestega võrdselt pühendunud töötajad ning on kõige vähem nõus väitega, et mehed on paremad juhid kui naised. Eesti rahvusest naised toetasid ühtlasi kõige enam väidet, et naine võib olla tippjuht. Samuti on eesti rahvusest naiste seas peaaegu kõikide küsimuste puhul

kõige vähem neid, kes ei oska oma arvamust avaldada. Eesti rahvusest naised on ebavõrdsusest teadlikud ning enamasti erinevad nende arvamused meeste omadest. Näiteks on eesti naised keskmisest enam nõus sellega, et mehed töötavad kõrgema palgaga ametikohtadel.

6. Sissetulek, toimetuleku kindlustamine ja majanduslik sõltuvus

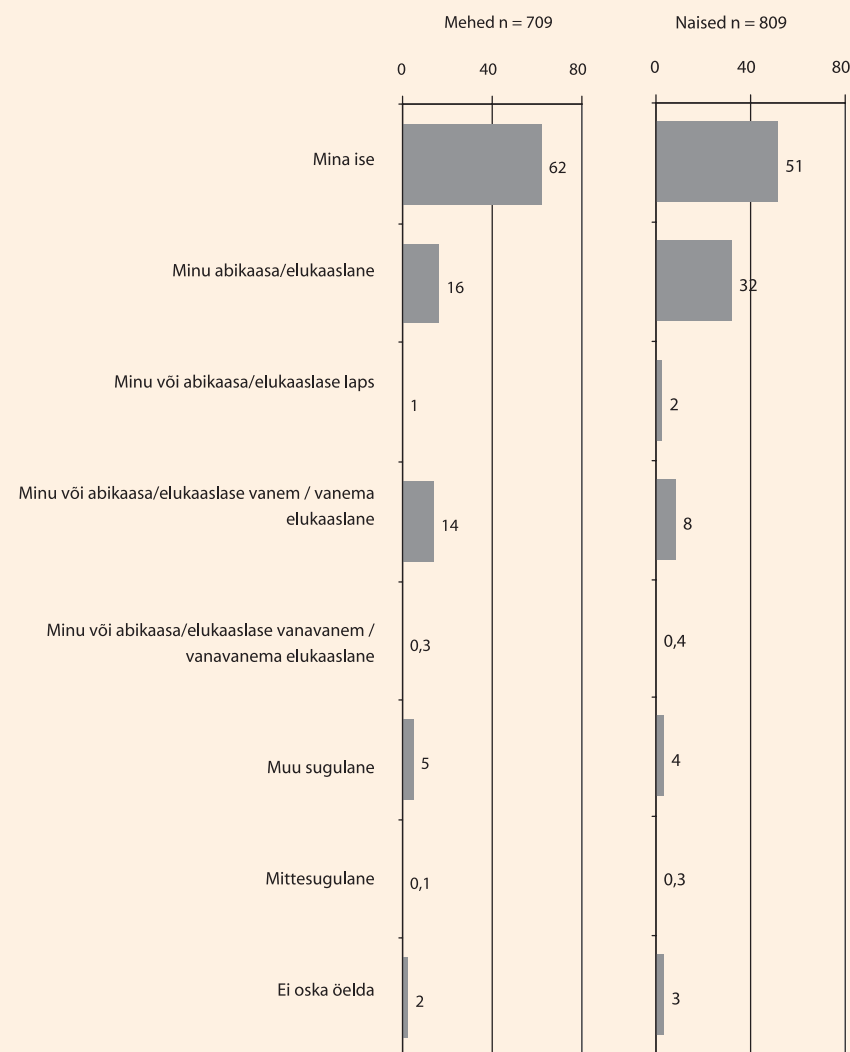
Materiaalne kindlustatus, sissetulekud ja majanduslik sõltuvus seostuvad soolise võrdõiguslikkuse teema puhul ressursside ebavõrdse jaotumisega naiste ja meeste vahel – seda nii ühiskonnas kui ka perekonnas. Näiteks on ebavõrdsed sissetulekud ja majanduslik sõltuvus sageli seotud mitme tõsise probleemiga: paari- ja lähisuhtevägivald, naiste ja laste vaesus jmt. Seega olid meie jaoks küsimusteks, kes saab peres suurima sissetuleku, kas ja kui võrd sõltuvad naised ja mehed rahaliselt oma pereliikmetest ning keda peetakse perekonna toimetuleku eest vastutavaks.

6.1. Suurim sissetulek leibkonnas

Suurima sissetulekuga isikuna leibkonnas nimetas 51% naisvastajaid ja 62% meesvastajaid iseennast ning 32% naisvastajaid ja 16% meesvastajaid oma elukaaslast või abikaasat (joonis 39). Neist naistest, kes olid leibkonnas suurima sissetulekuga isikud, moodustasid suure osa pensionärid, meestest aga tööl käivad inimesed. Kui meestest nimetasid iseennast suurima sissetulekuga isikuna eelkõige 30–49-aastased (77%), siis naistest eelkõige 50-aastased ja eakamad inimesed (73%). Nii naiste kui ka meeste puhul oli leibkonnas suurima sissetulekuga vastajaid keskmisest arvukamalt kõrgharidusega inimeste hulgas.

Joonis 39. Kes on leibkonnas suurima sissetulekuga isik? (% , n = kõik vastajad)

Vastajaid, kes nimetasid leibkonnas suurima sissetulekuga inimesena abikaasat või elukaaslast, oli meeste seas keskmisest enam vanuserühmas 60–74 (29%), naiste seas vanuserühmas 20–49 (44%) ning alaealiste lastega naiste seas (48%).

Tööl käivatest²⁶ naistest nimetas ennast leibkonnas suurima sissetulekuga isikuna 58%, tööl käivatest meestest aga 83%. Tööl käivatest vastajatest nimetas leibkonna suurima sissetuleku saajana abikaasat või elukaaslast 35% naisi ja 11% mehi.

Lapsehoolduspuhkusel olevatest naistest nimetasid üle pooled leibkonna suurima sissetuleku saajana oma abikaasat või elukaaslast.

6.2. Majanduslik sõltuvus pereliikmest

Isiklik sissetulek ei tähenda alati inimese jaoks majandusliku sõltumatuse tunnet. Perekonnas, kus ühe liikme sissetulek on oluliselt kõrgem kui teisel, võivad paremini teeniva lähedase sissetulekust lähtuv elustiil ja tarbimisharjumused kujundada väiksema sissetulekuga inimeses tunde, et ta on majanduslikult sõltuv, isegi kui tal on iseseisev teenistus. Samas, nagu selgub peatükis 7.3, peetakse Eestis naiste majanduslikku iseseisvust oluliseks. Enamus inimesi arvab, et naiste jaoks on majanduslik iseseisvus sama oluline kui meeste jaoks ning naised pooldavad seejuures seda seisukohta enam.

Inimesi, kes sõltusid mõnest oma pereliikmest majanduslikult, oli 32%. Ootuspäraselt oli majanduslikult sõltuvaid vastajaid meestega võrreldes arvukamalt naisterahvaste seas (27% vs. 36%). Kuna nooremates vanuserühmades on arvukalt (üli)õpilasi, on ka majanduslikult sõltuvaid inimesi neis rühmades nii meeste kui ka naiste seas keskmisest arvukamalt: vanuserühmas 15–19 a on majanduslikult sõltuvaid mehi 84% ja naisi 87%, vanuserühmas 20–29 a vastavalt 41% ja 56%. Üheks põhjuseks võib siinkohal olla asjaolu, et naiste haridustee kestab enamasti kauem kui meestel. Meeste oodatav keskmine haridustee on ligi aasta võrra lühem kui naistel (Statistikaamet). Lisaks on naised selles vanuses sageli lastega kodus ning pärast vanemahüvitise lõppemist ei ole neil tihti iseseisvat sissetulekut või on nende teine sissetulek madalam kui partneril. Et põhiharidusega inimesi on keskmisest arvukamalt nooremates vanuserühmades, oli madalama haridusega inimeste seas ka enam majanduslikult sõltuvaid vastajaid.

²⁶ Siinkohal on mõeldud staatust, mis vastajat küsitluse ajal peamiselt iseloomustab (töötamine kui põhitegevus, mitte kõrvaltegevus).

Perekonnaseisu arvestuses oli majanduslikult sõltuvaid inimesi keskmisest arvukamalt abielunaiste (45%)²⁷ ja ilma partnerita elavate meeste seas (41%) – ilmselt moodustavad selle rühma peamiselt koos vanematega elavad meessoost (üli)õpilased.

Võrreldes naistega, kel alaealisi lapsi pole, on alaealiste lastega naiste seas majanduslik sõltuvus suurem (25% vs. 54%). Samuti on majanduslikult sõltuvaid inimesi arvukamalt madalama sissetulekuga inimeste, töötute (naistest 61%, meestest 58%), (üli)õpilaste (naistest 90%, meestest 85%), lapsehoolduspuhkusel olevate naiste (56%) ning koduste naiste (87%) seas.

Tabel 4. Kellest te sõltute? (% , n = mõnest pereliikmest majanduslikult sõltuvad vastajad, mitu vastust võimalikud)

	Oma abikaasast (elukaaslasest)	Oma emast	Oma isast	Oma täiskasvanud pojast	Oma täiskasvanud tütrest	Kellestki teisest
MEHED						
15–24-a	6	77	53			6
25–44-a	30	44	21	3		13
45–74-a	60	15	2	6	6	11
NAISED						
15–24-a	17	70	46			12
25–44-a	84	14	3	1		4
45–74-a	58	3	2	21	14	5

Pereliikmena, kellest sõltutakse materiaalselt, nimetasid 15–24-aastased vastajad kõige sagedamini oma vanemaid (tabel 4). Võrreldes samavanuste mõnest pereliikmest majanduslikult sõltuvate meestega sõltusid 15–44-aastased majanduslikult sõltuvad naisterahvad sagedamini oma abikaasast või elukaaslasest. 25–44-aastased majanduslikult sõltuvad mehed sõltusid võrreldes samavanuste majanduslikult sõltuvate naistega sagedamini oma vanematest.

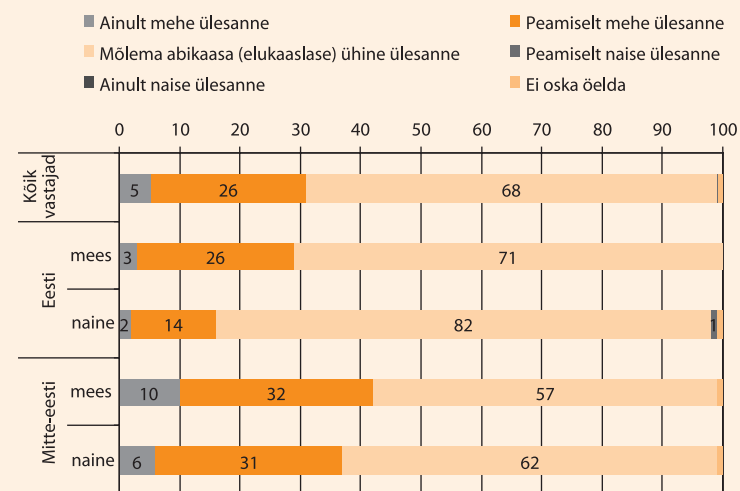
²⁷ Vabaabielus naiste seas oli majanduslikult sõltuvaid 35%, vabaabielus meeste seas 20% ja abielus meeste seas 13%.

6.3. Pere majandusliku toimetuleku kindlustamine

Traditsioonilised soostereotüübid ootavad perekonna sissetuleku kindlustamist pigem meestelt. See, millised on hoiakud naiste ja meeste rollide suhtes tööelus, mõjutab ka inimeste reaalselt käitumist ning vastupidi. Igapäevakogemused mõjutavad hoiakud. Eestis, kus naiste tööhõive on kõrge ja ajalooliselt aktsepteeritud, on seega huvitav jälgida, kas ja kuivõrd toetavad hoiakud seda, kelle ülesanne on tagada pere majanduslik toimetulek.

Pere majandusliku toimetuleku tagamist peetakse valdavalt mõlema abikaasa (elukaaslaste) ühiseks ülesandeks (joonis 40). Võrreldes eesti rahvusest inimestega väljendavad mitte-eestlased stereotüüpsemaid vaateid, pooldades sagedamini seda, et pere majandusliku toimetuleku eest vastutaks peamiselt või ainult mees. Võrreldes eesti rahvusest meestega nõustuvad eesti rahvusest naised harvemini sellega, et pere majandusliku toimetuleku kindlustamine on ainult või peamiselt mehe ülesanne, ning soovivad enam seda, et toimetulekuülesannet jagaks mõlemad abikaasad (elukaaslased) ühiselt.

Joonis 40. Kelle ülesanne peaks teie arvates olema pere majandusliku toimetuleku kindlustamine? (% , n = kõik vastajad)

6.4. Kokkuvõte

Sissetulek ja majanduslik sõltuvus on uuringu tulemuste kohaselt paljuski seotud inimese elutsükliga. Majanduslik sõltumatus ja leibkonna suurima sissetuleku toojaks olemine iseloomustavad naistest pigem eakaid. Nooruses, kui veel õpitakse või ei olda ennast tööturul kindlustanud, sõltuvad neid ja noormehed eeskätt oma vanematest. Kõige nooremad (vanuses 15–19) neid ja noormehed on oma vanematest sõltuvad sarnasel määral, ent 20. eluaastates on noored naised veidi enam sõltuvad kui mehed. Naiste suurema sõltuvuse taga on pikem haridustee ning tööelu hilisem alustamine kui noortel meestel. Samuti on tõenäoline esimes(t)e lapse (laste) saamine ning sellega seoses tööturult eemale (koju) jäämine, mis võib mõjutada naiste sissetulekut. Just lapsevanemaks olemine ja abielulisus mõjutavad naiste puhul enim majandusliku sõltuvuse tõenäosust oma partnerist. Ligi pooled (45%) ametlikult abielus naistest on materiaalselt oma mehest sõltuvad. Üle poole (54%) alaealiste laste emasid ja lapsehoolduspuhkusel naised (56%) on materiaalselt sõltuvad, samuti ei ole majanduslikult iseseisvad valdav osa (87%) koduseid naised.

Hoiakud pere majandusliku toimetuleku tagamise suhtes on eripalgelised. Nagu eespool näidatud, on ühelt poolt levinud seisukoht, et mees peaks olema pere peamine leivateenija (vt ptk 7.3): nii arvas kaks kolmandikku mehi ja veidi üle kolmandiku naised. Sellised tulemused peegeldavad olukorda, kus mehi peetakse pere majandusliku toimetuleku eest vastutavaks. Seda hoiakut võib toita ka meie sooline palgalõhe, mis on Euroopa Liidu suurim. Teisalt on Eestis naiste tööhõive suur ning majanduslik olukord ja tarbimissoovid eeldavad leibkondade toimetulekuks naiste panust pere elarvesse. Seega toetavad eestimaalaste arvamused valdavalt hoiakut, et pere majandusliku toimetuleku kindlustamine on mõlema partneri, nii naise kui ka mehe ülesanne. Mõnevõrra konservatiivsemate hoiakutega on taas mitte-eesti rahvastest inimesed, eriti mehed: iga kümnes mitte-eestlasest mees arvas, et pere majandusliku toimetuleku eest peaksid vastutama vaid mehed.

7. Töö- ja pereelu ühitamine

Töö ja perekond ei ole muutumatud mõisted ega sotsiaalsed institutsioonid, vaid peegeldavad ühiskonna suundumusi ja kohanduvad nendega. Muutused soorollides mõjutavad naiste ja meeste olukorda töölus ja perekonnas. Aga ka vastupidi: muutunud olukord tööl ja perekonnas mõjutab omakorda seda, mida peetakse normatiivseks naiselikkuseks ja mehelikkuseks (Wharton 2005). Seega on töö ja perekond ning nende omavaheline suhe oluline valdkond, mis kajastab naiste ja meeste võrdõiguslikkuse olukorda ühiskonnas.

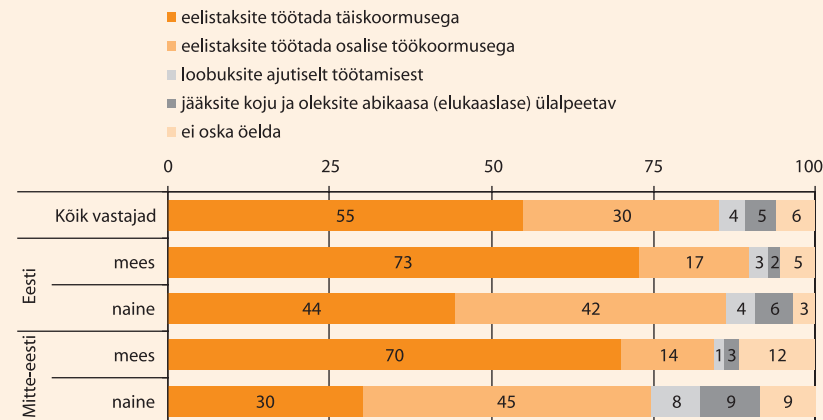
Töö- ja pereelu esitavad inimestele sageli vastandlikke nõudmisi. Eestis on paljude teiste (nt Lääne-Euroopa) riikidega võrreldes suhteliselt hästi arenenud lastehoiusüsteem (Plantega ja Remery 2009). Siiski nõuavad lapsed, eriti eelkoolieas, samuti hooldust vajavad eakad või puuetega inimesed oma pereliikmetelt palju tähelepanu ja märkimisväärselt aega enda eest hoolitsemiseks. Tänapäevane tööelu üleilmastavas maailmas on aga tihti väga pingeline ja konkurentsitihe ning esitab suuri nõudmisi meie ajakasutusele. Teame, et naised ja mehed on siin erinevas positsioonis, kuna jätkuvalt eeldatakse naistelt pigem perekonna eest hoolitseja rolli ja meestelt leivateenimist. Järgnevas töö- ja pereelu ühitamise peatükis vaatleme Eesti inimeste hoiakuid mitmesuguste töötamise ja pereelu ühitamisega seotud aspektide suhtes. Samuti jälgime, millised on hoiakud soorollide suhtes: kas need pigem toetavad või ei toeta naiste ja meeste tasakaalustatud töö- ja pereelusid? Käsitleme küsimust, kas ja kuidas tajuvad inimesed tööandjate suhtumist töö- ja pereelu ühitamist soodustavatesse meetmetesse.

7.1. Eelistused töökoormuse suhtes

Töö- ja pereelu ühitamise mõistmiseks oli monitooringus üheks teemaks inimeste eelistused töökoormuse suhtes juhul, kui abikaasa (elukaaslane) teeniks piisavalt ning puuduks otsene materiaalne vajadus töötamiseks. Soovisime teada, milline on naiste ja meeste jaoks töö tähendus ning kas see on oluline vaid majandusliku toimetuleku seisukohalt või võib siit teha teatud järeldusi ka töö eneseteostusliku tähenduse ja majandusliku sõltumatuse kohta inimeste jaoks.

Juhul, kui abikaasa (elukaaslane) teeniks normaalseks äraelamiseks piisavalt ning vastajal puuduks otsene vajadus töötada või tööle minna (otse vajaduse all mõeldi majanduslikku vajadust), eelistaks 72% mehi jätkata siiski täiskoormusega töötamist. Osalise koormuse kasuks otsustaks 16% mehi. Naiste hulgas oli täis- ja osalise koormuse eelistajaid peaaegu võrdselt, vastavalt 40% ja 43%. Samas oli naiste seas meestega võrreldes veidi enam neid, kes eelistasid sellise võimaluse avanedes jääda koju ning olla abikaasa (elukaaslase) ülalpeetav (7% vs. 2%) (joonis 41).

Joonis 41. **Juhul, kui abikaasa (elukaaslane) teeniks normaalseks äraelamiseks piisavalt ning teil poleks otsest vajadust töötada või tööle minna, siis kas te ...? (% , n = kõik vastajad)**

Vanuserühmiti on osalise töökoormuse eelistajaid kõige arvukamalt 15–19-aastaste naiste seas (57%). Et selles vanuserühmas on paljude peamiseks tegevusalaks õppimine, nähakse töö käimist sageli pigem kõrvaltegevusena ning seetõttu peetakse sobivaimaks elukorralduseks töötamist osalise tööajaga. Meeste seas oli vastajaid, kes eelistasid jätkata töötamist täiskoormusega, kõige enam 65–74-aastaste seas (82%). Võrreldes eesti rahvusest naistega on muudest rahvustest naiste seas täiskoormusega töötada eelistavate naiste osakaal väiksem: mitte-eesti naistest eelistas täiskoormusel töötamist jätkata 30%, eesti rahvusest naistest 44%.

Alaealiste lastega peredes on enamasti keskmisest suurem kodutööde koormus. Seega oli ootuspäraselt vastajate seas, kelle leibkonnas ei olnud alla 18-aastaseid lapsi, keskmisest arvukamalt esindatud täiskoormusega töötada eelistavad inimesed (59% soovis töötada täiskoormusega ja 25% osalise koormusega). Samas oli alla 18-aastaste lastega vastajate seas keskmisest arvukamalt osalise töökoormuse eelistajaid (41% soovis töötada osalise ja 48% täiskoormusega). Sagedamini eelistavad osalist koormust siiski alaealiste laste emad: alaealiste laste isadest eelistas osalist töökoormust 26%, emadest 53%. See erinevus võib ühelt poolt peegeldada naiste suuremat kodutööde koormust ning suuremat töö- ja pereelu ühitamise probleemi (vt ka ptk 8 ja lapeatükki 8.2.2), aga ka rolliootusi, mis eeldavad naistelt enam pühendumist pereliikmete eest hoolitsemisele. Küsitluse ajal lapsehoolduspuhkusel olnud naistest eelistas üle poole (59%) samuti osalist töökoormust, samas kui koduste naiste seas oli keskmisest enam neid, kes eelistasid olla abikaasa ülalpeetavad (28%).

Võrreldes 2005. aastaga on naiste töökoormuse eelistused muutunud: täiskoormusega töötada eelistavate naiste arv on nelja aastaga suurenenud 14 protsendipunkti võrra. Mõju võib siinkohal avaldada majanduslangus: kuna paljude inimeste sissetulek on viimase aasta jooksul vähenenud ning konkurents tööturul suurenenud, on palgatöötajad vähem altid töökohta vahetama ja väärtustavad varasemast enam täiskoormusega töökohta, mis pakub püsivat (ja kõrgemat) sissetulekut. Samuti võib ebakindlal tööturul tunduda liigse riskina jätta vastutus leivateenimise eest vaid ühele pereliikmele.

Kokkuvõttes võib tõdeda, et nende osakaal, kes loobuksid võimaluse korral töötamisest ja jääksid abikaasa või elukaaslase ülalpeetavaks, on nii naiste kui ka meeste seas väga väike. Ehkki naiste ja eelkõige mitte-eesti naiste seas on keskmisest enam selliseid inimesi, kes tööle ei läheks, sooviks valdav osa naisi ja mehi siiski töötamist jätkata. Tõsi, naised – eelkõige alaealiste lastega – sooviksid keskmisest sagedamini töötada osalise koormusega, mis võib anda tunnistust, et nad tunnetavad töö- ja pereelu konflikti, samuti võib neil olla enam teisi huvisid ja tegevusi (haridus, hovid), millega tegelemiseks ei jää piisavalt aega.

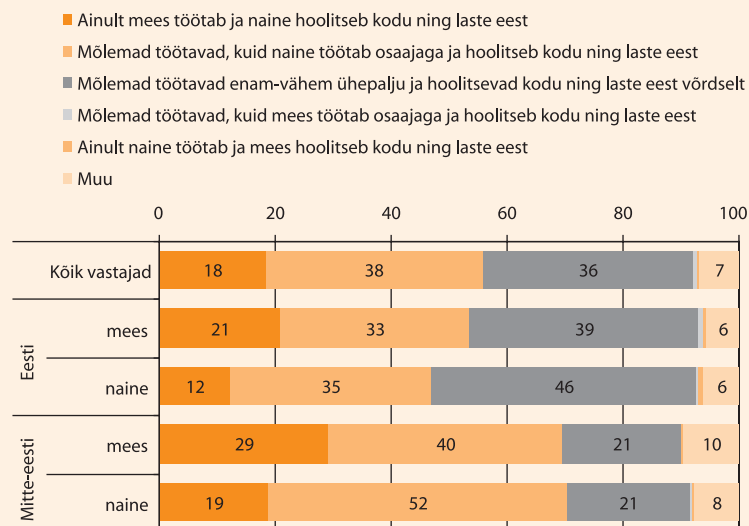
7.2. Koolieelikust lastega pere elukorralduse eelistused

Järgmine teema on koolieelikutega pere eelistatud elukorraldus ning selle eesmärk on anda teadmisi küsimuse kohta, kuidas toetatakse hoiakute tasandil nn eraldi elusfääride ideoloogiat (Wharton 2005, vt ka lapeatükki 8.2 kodutööde

jagunemise kohta). See tähendab traditsioonilist elukorraldust, kus naise roll on kanda hoolt koduse elu ja (väike-)laste eest ning mehe ülesandeks peetakse eneseteostust väljaspool kodu ja pere majanduslikku ülalpidamist.

Juhul, kui peres on koolieelikute lapsi, peab 18% inimesi sobivaimaks elukorraldust, kus mees töötab ning naine hoolitseb kodu ja laste eest (joonis 42). Võrreldes naistega hindasid sellist elukorraldust sobivaks sagedamini mehed (23% vs. 14%) ja võrreldes eestlastega pigem mitte-eestlased (16% vs. 23%). Just mitte-eesti meeste seas on kõige enam (29%) levinud seisukoht, et eelkooliealiste lastega peres peaks naine olema kodune ja mees töötama, kõige vähem (12%) toetavad aga sellist vaadet eesti rahvusest naised. Meeste seas oli traditsioonilise elukorralduse pooldajaid keskmisest enam 15–24-aastaste seas (32%). Teiste vastajatega kõrvutades suhtusid sellisesse elukorraldusse soosivamalt ka kolme või enamalaalise lapsega leibkonnas elavad vastajad (31%).

Joonis 42. Kui peres on koolieelikute lapsi, siis milline on sobivaim elukorraldus? (% , n = kõik vastajad)

Üle kolmandiku eestimaalasi (38%) peab sobivaks elukorraldust, kus mõlemad partnerid töötavad, kuid naine töötab osalise tööajaga ning hoolitseb kodu ja laste eest. Ka sellise elukorralduse eelistajaid on keskmisest enam mitte-eestlaste,

eelkõige mitte-eesti naiste seas (mitte-eesti naistest peab sellist elukorraldust sobivaimaks 52%, eesti naistest 35%) ning alla 18-aastaste lastega leibkondades (43%).

Varianti, kus nii töökoormus kui ka laste ja pere eest hoolitsemise kohustus on mõlema partneri (abikaasa) vahel jagatud enam-vähem võrdselt, pidas sobivaimaks 36% elanikke. Võrreldes teiste vanuserühmadega oli sellise elukorralduse pooldajaid arvukamalt vanuserühmas 30–39 aastat (46%) (selles vanuserühmas oli kõige vähem ka neid, kes eelistasid elukorraldust, kus naine on kodune ja ainult mees töötab). Kõrvutades mitte-eestlastega oli abikaasade (partnerite) võrdsuse eelistajaid enam eestlaste seas (43% vs. 21%). Meeste seas oli eelkirjeldatud elukorralduse pooldajaid keskmisest arvukamalt tööl käivate vastajate seas (41%), naiste hulgas aga kõrgeima sissetulekuga rühmas (sissetulek pereliikme kohta). Sellist elukorraldust, kus naisel on mehega võrreldes suurem töökoormus ning pere ja koduga tegeleb peamiselt mees, pooldas vaid 1% elanikke.

Seega toetatakse hoiakute tasandil pigem olukorda, kus ka (väikeste) lastega peres on kaks leivateenijat ehk naised osalevad samuti tööelus: sellisel seisukohal on üle kahe kolmandiku vastajaid. Üsna samaväärne toetus on nii hoolduskohustuse võrdsele jagamisele naiste ja meeste vahel kui ka naiste osalise ajaga töötamisele. Viimane näitab ühelt poolt reaalsuses levinud olukorda, kus naiste kanda on enamik koduga seotud kohustusi, teisalt ka traditsioonilist elukorraldust pooldavaid hoiakuid.

7.3. Meeste ja naiste rollid

Töö ja pereelu ühitamist mõjutavad ühiskonnas levinud arusaamad naistele ja meestele sobilikest rollidest. Uurimaks, milline on eestimaalaste arusaam kõnealustest rollidest, esitasime vastajatele seitse väidet. Vastajatel paluti väiteid hinnata viiepalliskaalal, kus „1” tähistas väitega täielikult mittenoustumist ning „5” väitega täielikult nõustumist.

Üldine hinnangute jaotus seitsmele väitele on esitatud joonisel 43. Ilmneb, et eestimaalased, seejuures eelkõige naised, on enamasti veendunud selles, et naiste jaoks on majanduslik iseseisvus sama oluline kui meeste jaoks. Seda hoiakut võib tõenäoliselt toetada naiste traditsiooniliselt suur tööhõive ning vastupidi – arusaam, et ka naiste jaoks on iseseisev toimetulek oluline, toetab naiste osalust tööelus. Samuti on nii naiste kui ka meeste seas märkimisväärselt suur poolehoid väitele, et ühiskond, kus naised ja mehed on võrdsed, on hea ühiskond. Võrdsuse ja hea ühiskonna näol on küll tegemist üsna üldiste ja laetud mõistetega, ent võime

siiski oletada, et naiste ja meeste ebavõrdsust ühiskonna hea toimimise alusena üldjuhul ei nähta. Peaaegu kaks kolmandikku mehi ja veidi üle poole naisi toetab seisukohta, et mees peaks olema pere peamine toitja; see peegeldab olukorda, kus mehi peetakse pere majandusliku toimetuleku eest vastutavaks. Seda hoiakut võib toita ka meie sooline palgalõhe, mis on Euroopa Liidu suurim.

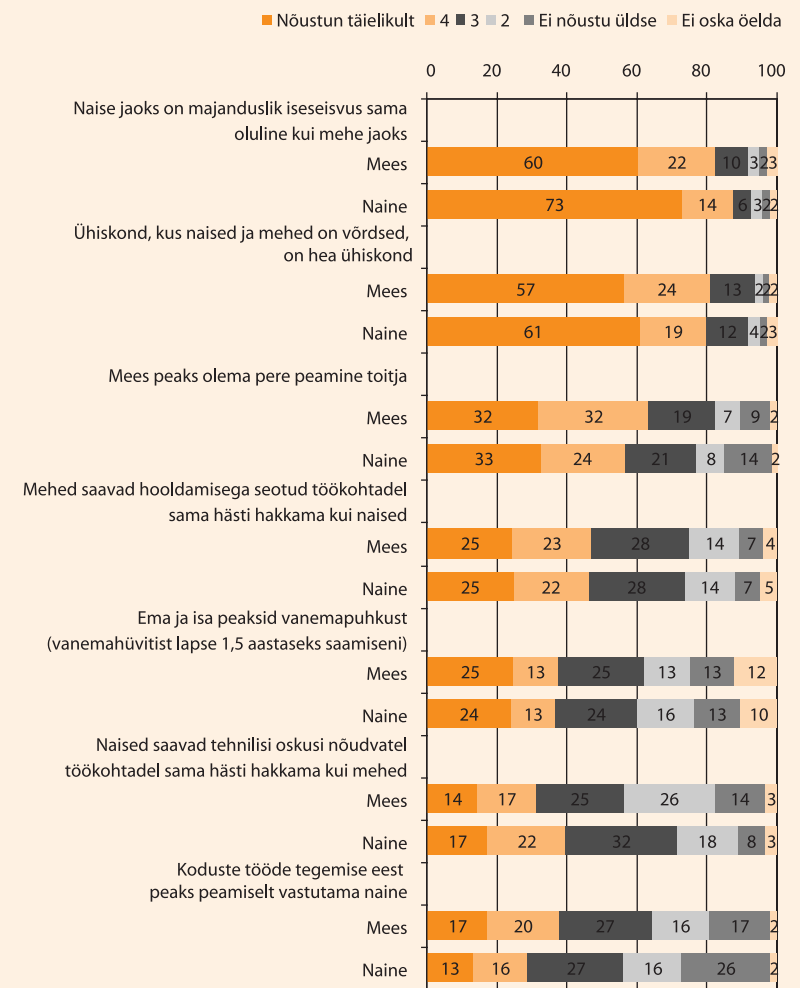
Eesti suure soolise palgalõhe üks oluline aspekt on tööturu segregatsioon (vt ka tööelu ptk 5) ning selle taustal on tähtsad ka hoiakud, mis kajastavad suhtumist meeste sisenemisse n-ö naistealadele ja vastupidi. Uuringu tulemustest selgus, et veidi alla poole naisi ja mehi arvab, et mehed saavad hooldamisega seotud töökohtadel²⁸ sama hästi hakkama kui naised, vastupidisel arvamusel oli umbes viiendik vastajaid. Seevastu toetas naiste sobivust tehnilistele aladele kolmandik vastajaid. Naised uskusid naiste võimesse tulla tehnilistel aladel meestega võrdselt toime sagedamini kui valdavalt skeptilisele seisukohale jäänud mehed. Seega toetavad meeste sisenemist hoolitsemisega seotud valdkondadesse hoiakud mõnevõrra rohkem kui naiste sisenemist n-ö tehnilistele aladele.

Üle kolmandiku naisi ja mehi toetab väidet, et naised ja mehed peaksid lapse esimese poolelise eluaasta jooksul vanemapuhkust võrdselt jagama²⁹. Pigem või täiesti on selle vastu veidi üle neljandiku vastajaid, seejuures ei ilmne naiste ja meeste hinnangutes erinevusi. Keskmisest suurem on nende inimeste osakaal, kes ei oska oma arvamust öelda.

Kõige vähem on eestimaalased nõus väitega, et naised peaksid olema peamised kodutööde eest vastutajad, kuid mehed on sellisel seisukohal siiski naistest sagedamini.

Võrreldes naistega olid mehed enam nõus sellega, et pere peamine toitja peaks olema mees ning et koduste tööde tegemise eest peaks peamiselt vastutama naine. Seevastu nõustusid naised võrreldes meestega sagedamini väitega, et naise jaoks on majanduslik iseseisvus sama oluline kui mehe jaoks. Ehkki mehed pooldavad naistega võrreldes enam nn stereotüüpset rollijaotust, leidsid ka meeste seas kõige enam poolehoidu väidet, et „naise jaoks on majanduslik iseseisvus sama oluline kui mehe jaoks” ning et „ühiskond, kus naised ja mehed on võrdsed, on hea ühiskond”. Seega võib öelda, et soolise võrdõiguslikkuse vajalikkust tunnevad nii naised kui ka mehed.

Joonis 43. Hinnangud väidetele viiepalliskaalal, kus „1” = „ei nõustu üldse” ning „5” = „nõustun täielikult” (% , n = kõik vastajad)

²⁸ Sotsiaaltöö ja tervishoiuga seotud töökohad, nt kohaliku omavalitsuse juures tegutsevad sotsiaaltöötajad, haiglas töötavad sanitarid ja õed.

²⁹ Siin mõeldakse, et vanemad peaksid lapse esimese poolelise eluaasta jooksul olema kodus ja hoolitsema lapse eest võrdselt. Näiteks 9 kuud vanemahüvitisest võtaks ema ja 9 kuud oleks kodus isa.

Peale soo võrreldi tulemusi ka rahvusrühmade arvestuses (tabel 5). Ilmnes, et võrreldes eestlastega olid mitte-eesti naised kahtlevamad selle suhtes, kas mehed saavad hooldamisega seotud töökohtadel hakkama sama hästi kui naised. Võrreldes eesti ja mitte-eesti meestega arvasid eesti rahvusest naised sagedamini, et naised saavad tehnilisi oskusi nõudvatel töökohtadel sama hästi hakkama kui mehed. Kõrvutades kõigi teiste võrreldavate rühmadega (eesti ja mitte-eesti mehed ning mitte-eesti naised) olid eesti rahvusest naised sagedamini nõus ka sellega, et naise jaoks on majanduslik iseseisvus sama oluline kui mehe jaoks.

Mitte-eesti mehed, kelle vaateid võiks saadud tulemuste alusel pidada kõige n-ö stereotüüpsemateks, on samas mitte-eesti naistega võrreldes enam nõus sellega, et ema ja isa peaksid vanemapuhkust võrdselt jagama. Eesti rahvusest naiste ja meeste üldised arvamused ei erine.

Võrreldes eestlastega on mitte-eestlased sagedamini nõus väitega, et kodutööde eest peaks peamiselt vastutama naine. Pisut enam pooldavad seda seisukohta mitte-eesti mehed. Eesti rahvusest vastajate seas ilmnemiseks naiste ja meeste hinnangute vahel olulised erinevused: mehed nõustusid võrreldes naistega selle väitega märkimisväärselt enam.

Mitte-eestlased pooldavad ka sagedamini seisukohta, et pere peamine toitja peaks olema mees. Just mitte-eesti naised toetasid seda väidet kõige enam. Kõige vähem olid sellega nõus eesti rahvusest naised.

Tabel 5. Hinnangud väidetele viiepalliskaalal, kus „1” = „ei nõustu üldse” ja „5” = „nõustun täielikult” (aritmeetilised keskmised)

	Eesti mees	Eesti naine	Mitte-eesti mees	Mitte-eesti naine
Ühiskond, kus naised ja mehed on võrdsed, on hea ühiskond	4,33	4,38	4,40	4,37
Meheed saavad hooldamisega seotud töökohtadel sama hästi hakkama kui naised	3,47	3,55	3,40	3,19
Naised saavad tehnilisi oskusi nõudvatel töökohtadel sama hästi hakkama kui mehed	2,99	3,30	2,70	3,13
Naise jaoks on majanduslik iseseisvus sama oluline kui mehe jaoks	4,43	4,65	4,29	4,33
Ema ja isa peaksid vanemapuhkust (vanemahüvitist lapse 1,5-aastaseks saamiseni) võrdselt jagama	3,22	3,22	3,44	3,16
Koduste tööde tegemise eest peaks peamiselt vastutama naine	2,95	2,50	3,29	3,27
Mees peaks olema pere peamine toitja	3,62	3,36	3,96	4,01

Järgnevalt toome välja hinnangute olulised erinevused teiste analüüsivate tunnuste arvestuses. Vanuserühmade võrdluses ilmnemiseks olulised erinevused rühmade vahel kolme väite puhul. Võrreldes ülejäänud vanuserühmadega arvavad 30–49-aastased harvemini, et ema ja isa peaksid vanemapuhkust jagama võrdselt, samas kui selle seisukoha pooldajaid on kõige arvukamalt 15–19-aastaste seas. Seda, et koduste tööde tegemise eest peaks peamiselt vastutama naine, ning et mees peaks olema pere peamine toitja, pooldavad kõige vähem 30–39-aastased, kõige rohkem aga 50-aastased ja eakamad inimesed.

Hariduse arvestuses nõustusid madalama haridusega vastajad sagedamini nii sellega, et ema ja isa peaksid vanemapuhkust jagama võrdselt, kui ka sellega, et koduste tööde tegemise eest peaks peamiselt vastutama naine. Esmapilgul vastukäivad hinnangud võivad olla seotud sellega, et kõrgema haridusega inimesed hindavad töö- ja pereelu ühitamise võimalusi oma töökohal keerulisemaks kui

madalama haridusega inimesed (vt ptk 6.13), mistõttu eelistatakse, et vanemapuhkust kasutab üks lapsevanem.

Vastajad, kelle leibkonnas oli alla 18-aastaseid lapsi, olid sagedamini nõus väitega, et mehed ja naised saavad tehnilisi oskusi nõudvatel töökohtadel hakkama sama hästi. Samas olid alla 18-aastaste lastega inimesed harvemini nõus sellega, et koduste tööde tegemise eest peaks peamiselt vastutama naine ning et mees peaks olema pere peamine toitja.

Uute summamuutujate väljaselgitamiseks kasutasime faktoranalüüsi (vt lisa 3, faktormudel 2). Moodustus kaks faktorit. Esimesse faktorisse koondusid tunnused, mis kirjeldavad meeste ja naiste võimekust töötada traditsiooniliselt vastasugupoole pärusmaaks peetud elualadel ning (majandusliku) võrdsuse olulisust nii naiste kui ka meeste jaoks. Teise faktoriga seotud tunnused kirjeldavad seda, milline peaks olema naiste ja meeste rollijaotus peres (tabel 6). Kuna väitel „Ema ja isa peaksid vanemapuhkust (vanemahüvitist lapse 1,5-aastaseks saamiseni) võrdselt jagama” puudus teiste tunnustega märkimisväärne ühisosa, jäeti see tunnus faktormudelist välja.

Tabel 6. Faktormudel 2

I faktor	II faktor
<ul style="list-style-type: none"> Naised saavad tehnilisi oskusi nõudvatel töökohtadel sama hästi hakkama kui mehed Naise jaoks on majanduslik iseseisvus sama oluline kui mehe jaoks Mehed saavad hooldamisega seotud töökohtadel sama hästi hakkama kui naised Ühiskond, kus naised ja mehed on võrdsed, on hea ühiskond 	<ul style="list-style-type: none"> Mees peaks olema peamine pere toitja Koduste tööde tegemise eest peaks peamiselt vastutama naine

Uurimaks, kas eespool esitatud hinnangutel naiste ja meeste soorollide kohta võib leiduda ühisosa hinnangutega naiste ja meeste võimaluste kohta tööturul (vt ptk 6.8), moodustati eelkirjeldatud tunnuseid kasutades faktormudel (vt lisa 3, faktormudel 3).³⁰ Et tunnustel „Naised on sama pühendunud töötajad kui mehed”, „Mehed seavad elus sagedamini karjääri esikohale kui naised” ning

³⁰ Skaalad ühtlustati nii, et skaala madalaim väärtus tähistas täielikku väitega nõustumist, skaala kõrgeim väärtus aga täielikku mittenoustumist.

„Ema ja isa peaksid vanemapuhkust võrdselt jagama” puudus teiste tunnustega märkimisväärne ühisosa, jäeti need kolm tunnust faktormudelist välja.

Moodustus neli faktorit, mis kirjeldavad 55,5% alg tunnuste koguvariatiivsusest. Esimesse faktorisse koondusid väited, mis kirjeldasid naiste ja meeste töö erinevat väärtustamist ja tasustamist ning naiste topelttöökoormust. Esimese faktoriga oli veidi nõrgemalt seotud tunnus, mis kirjeldas hinnanguid sellele, kas meestel on olukorras, kus töökohti on vähe, suurem õigus tööle kui naistel. Teise faktorisse koondusid tunnused, mis puudutasid perekondlikku töö- ja rollijaotust („Mees peaks olema pere peamine toitja”, „Koduste tööde tegemise eest peaks peamiselt vastutama naine”), kolmandasse faktorisse väited „Naise jaoks on majanduslik iseseisvus sama oluline kui mehe jaoks” ning „Ühiskond, kus naised ja mehed on võrdsed, on hea ühiskond”, nõrgemalt aga tunnus „Mehed on paremad juhid kui naised”. Negatiivselt oli kolmanda faktoriga seotud tunnus „Mehed on paremad juhid kui naised”. Seega ei arva inimesed, kes peavad naiste majanduslikku iseseisvust naiste jaoks oluliseks ning pooldavad ka naiste ja meeste võrdsust ühiskonnas, et naised on meestega võrreldes paremad juhid.

Viimasesse, neljandasse faktorisse koondusid tunnused, mis kirjeldasid naiste ja meeste sobivust erinevatele ametikohtadele („Mehed saavad hooldamisega seotud töökohtadel sama hästi hakkama kui naised”, „Naised saavad tehnilisi oskusi nõudvatel töökohtadel sama hästi hakkama kui mehed”).

7.4. Tööandja suhtumine vanemapuhkuse kasutamisse / paindlikku tööaega

Ehkki töö ja perekond on muutuvad institutsioonid, on tõdetud, et just töökohal toimuvad muutused väga aeglaselt ning on sundinud inimesi kohanduma sellisel viisil, mis ei oleks võib-olla nende endi valik (Wharton 2005). Suhteid töökohal ning naiste ja meeste võimalusi tulla toime töö- ja pereelu kohustustega mõjutab paljuski tööandjate hoiak. Töö- ja pereelu ühitamise vajadused on sageli kõige teravamad (väike)laste vanematel. Olulisteks meetmeteks on siinkohal lastevanematele võimaldatavad mitmesugused puhkused ja ümberkorraldused töötamises, mis võimaldavad täita paremini pereeluga seotud kohustusi.

Et selgitada välja Eesti tööandjate suhtumist vanemapuhkuse kasutamisse ja lapsevanemate võimalustesse töötada paindlikult, esitati töö käivatele vastajatele nimekiri 15 olukorraga ning paluti hinnata tööandja suhtumist neisse

olukordadesse („Kas teie töökohas on raske ...”). Kasutusel oli skaala „ei ole raske”, „valmistab mõningaid raskusi”, „väga raske”, „ei puuduta minu töökohta” ning „ei oska öelda”. Ankeedis kasutati järgmisi termineid.

Vanemapuhkused – puhkused, mis võimaldavad vanematel tööelust teatud ajaks kõrvale jääda, nt rasedus- ja sünnituspuhkus, isapuhkus lapse sünni korral, vanemahüvitis ja lapsehoolduspuhkus.

Isapuhkus – ema rasedus- ja sünnituspuhkuse ajal või kuni lapse kahekuuseks saamiseni võimaldatav 10 tööpäeva pikkune puhkus, mille eest riik alates 2009. aastast enam tasu ei maksa. Küll aga on osa tööandjaid kehtestanud ise vastava puhkusetasu.

Lapsehoolduspuhkus – antakse lapse emale või isale kuni lapse kolmeaastaseks saamiseni. Lapsehoolduspuhkust võib anda ka lapse hooldajale, kui ema või isa kumbki seda puhkust ei kasuta. Pärast vanemahüvitise perioodi lõppemist makstakse lapsehoolduspuhkusel olijale lapsehooldustasu.

Vanemahüvitis – lapse sünnist kuni 18 kuu vanuseks saamiseni ühele vanemale makstav hüvitis, mis hüvitab tööst saamata jäänud tulu. Vanemahüvitist makstakse töötavale vanemale 100% ulatuses lapse sünnile eelnenud kalendriaasta sotsiaalmaksuga maksustatavast tulust ning mittetöötavale vanemale vanemahüvitise määras.

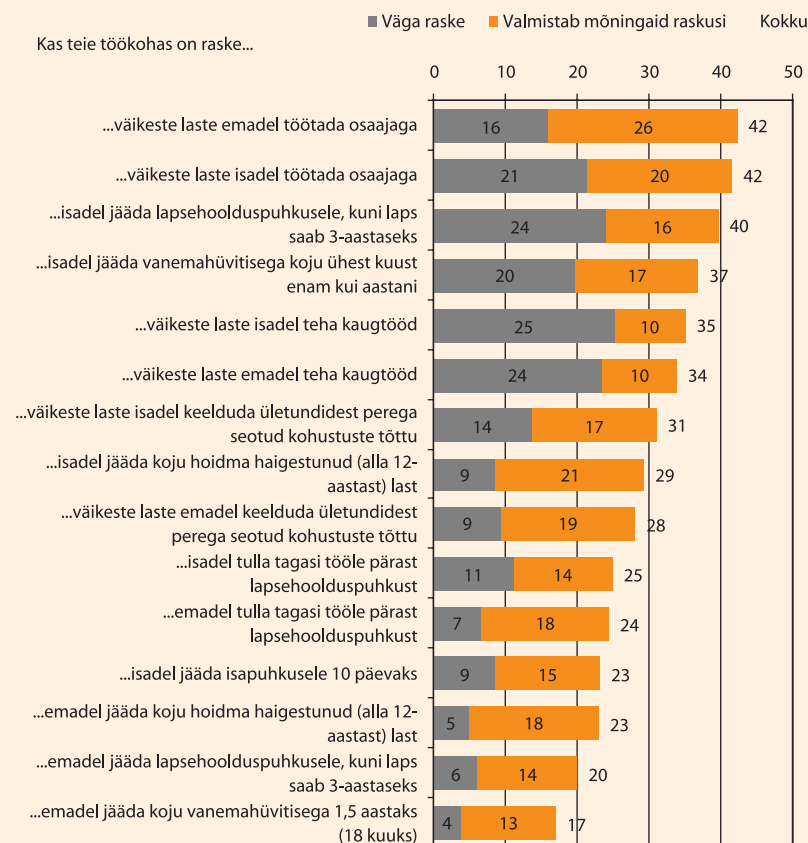
Kaugtöö – töötamine väljaspool tööandja tavalisi tööruume (kodus või kaugbüroos), olles samal ajal tööandjaga ühenduses nüüdisaegsete infotehnoloogia- ja sidevahendite kaudu. Kaugtöö võib olla koondunud ka spetsiaalsetesse keskustesse, kus pakutakse distantsilt ettevõtetele mitmesuguseid teenuseid.

Osaajaga töö – töötatud tundidest lähtudes võib töötajad jaotada täis- ja osaajaga töötajateks. Osaajaga töötajateks loetakse hoivatud, kes töötavad alla 35 tunni nädalas. Erand on ametid, kus on seaduse või asutuse kollektiivlepinguga kehtestatud lühendatud tööaeg (nt arstid).

Joonisel 44 on esitatud hinnangu „väga raske” ja „valmistab mõningaid raskusi” andnud vastajate osakaal kõigist tööl käivatest vastajatest. Vaadeldes hinnangu „väga raske” andnud vastajaid, selgub, et töötajate arvates suhtuvad Eesti tööandjad kõige negatiivsemalt lapsevanemate kaugtöösse ning väikelaste isadele osalise tööaja või lapsehoolduspuhkuse võimaldamisse. Liites kategooriad „väga raske” ja „valmistab mõningaid raskusi”, hindavad töötajad kõige keerulisemaks väikelaste emade või isade osaajaga töötamist (42%) ning väikelaste isade võimalusi jääda lapsehoolduspuhkusele kuni lapse kolmeaastaseks saamiseni (40%). Märkatav erinevus on töötajate arvates ka tööandjate suhtumises sellesse, kas

haige lapsega jääb koju ema või isa: emade puhul peetakse seda tunduvalt vastuvõetavamaks. Ehkki isadel on haige lapse eest keerulisem hoolitseda, peetakse seda samas kergemaks kui isade pikemat kojujäämist vanemahüvitise või lapsehoolduspuhkuse ajal. Seda toetab ka inimeste tegelik käitumine: meeste osakaal hoolduslehtede saajate hulgas on pidevalt kasvanud ja 2008. aastal olid 23% hoolduslehtede kasutajatest mehed (Eesti Haigekassa, 2008). Ka vanemahüvitise kasutajate seas on meeste osakaal pidevalt kasvanud, 2009. a määratud vanemahüvitise saajate seas oli mehi 8,5% (Sotsiaalkindlustusamet).

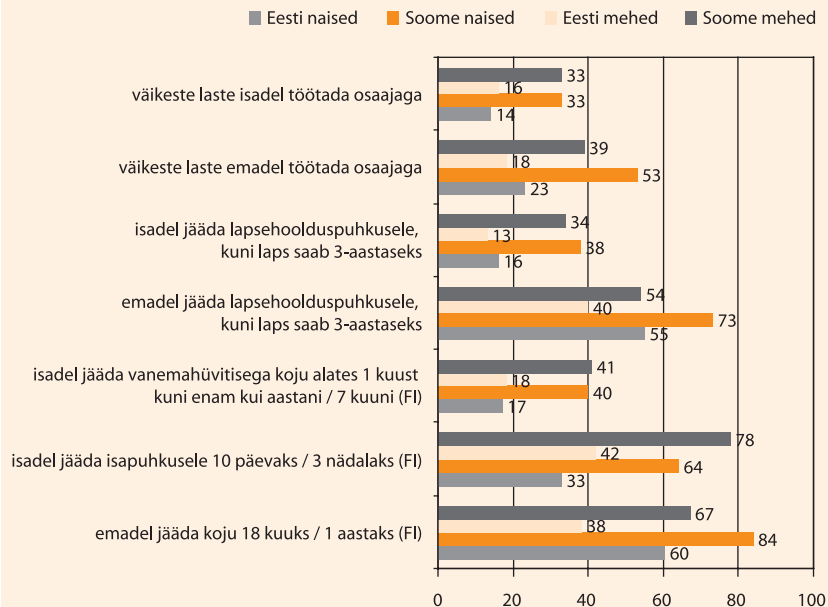
Joonis 44. Hinnangud vanemapuhkuse kasutamise ning lapsevanemate paindliku töötamise kohta vastaja töökohas (% , n = 834 vastajat, kes töötavad)

Hinnanguid tööandjate suhtumise kohta töö- ja pereelu ühitamise meetmete kasutamisse mõjutas ka vastaja sugu: võrreldes naistega hindasid mehed isade võimalusi jääda pikemaks perioodiks vanemahüvitisega koju või lapsehoolduspuhkusele lapse kolmeaastaseks saamiseni keerulisemaks. Seega peavad mehed ise isade kojujäämist keerulisemaks. Üks võimalik selgitus võib olla sooliselt segregeerunud organisatsioonide kultuur. Et mehed töötavad enamasti ülekaalukalt meestest koosnevates kollektiivides (vt ptk 6.2.2), siis pole ka nende organisatsioonide tööandjad harjunud sellega, et peavad vajaduse korral töötajale asendaja leidma. Ülekaalukalt naistest koosnevates organisatsioonides on tööandjad töötajate ajutise asendamise kohandunud. Naised arvasid meestega võrreldes sagedamini, et väikeste laste emadel on väga raske töötada osaajaga.

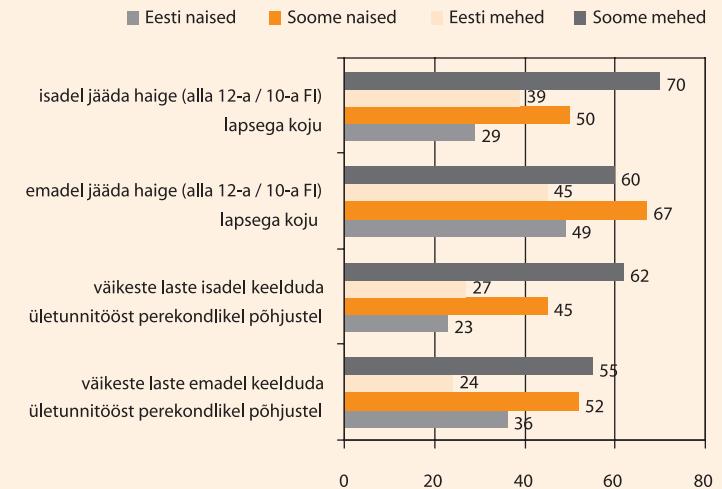
Vaatame järgnevalt hinnanguid tööandjate hoiakutele võrdluses Soomega (joonis 45). Sealsed õigusaktid ja õigused vanemapuhkusele on mõnevõrra teistsugused. Isadele antud puhkus kestab Soomes kolm nädalat, aga Eestis kümme päeva. Meie vanemahüvitise perioodiga sarnane hüvitise periood kestab Soomes veidi alla aasta. Lapsehoolduspuhkus kehtib ka Soomes kuni lapse kolmeaastaseks saamiseni.

Joonis 45. Kas teie töökohas on raske ....? Vastuste „ei ole raske” osakaal (%) Eesti (2009) ja Soome (2008) võrdluses

Üldiselt tuleb Eesti ja Soome võrdluses tõdeda, et Soome töötajad tajuvad oma tööandja suhtumist töö- ja pereelu ühitamise mitmesugustesse meetmetesse märkimisväärselt soodsamana kui Eesti töötajad (kõikide teemade puhul on keskmine erinevus 15–20 protsendipunkti). Sarnaselt Eestiga tajuvad Soome naised töö- ja pereelu ühitamise võimalusi soodsamana kui mehed. Ent huvitav on tõdeda, et sarnaselt Eestiga tajuvad ka Soome inimesed tööandjate väiksemat toetust meeste kodus olemisele ja osaajaga tööle (joonis 46). Mis puutub ületunnitöösse ja haige lapsega kodus olemisse, siis nende teemade puhul torkab kõige enam silma Soome ja Eesti meeste hoiakute erinevus. Soome meeste arvates on nende tööandjad tunduvalt soodsamalt meeletatud isade perekondlike kohustuste täitmisesse. Näiteks 62% Soome mehi usub, et nende kollektiivis on lihtne öelda ületunnitööst ära perekondlikel põhjustel ja sama arvab vaid 27% Eesti mehi. Kui Soome meestest on 70% seisukohal, et nende töökohas ei ole isadel raske haige lapsega koju jääda, siis samal seisukohal on üksnes 39% Eesti mehi. Üks võimalikke arvamuste erinevuse põhjusi võib olla Soome töökultuur, mis ei soosi ületunde ja kus väärtustatakse inimeste tervist enam kui Eestis.

Joonis 46. Kas teie töökohas on raske ...? Vastuste „ei ole raske” osakaal (%) Eesti (2009) ja Soome (2008) võrdluses

Seega võib kokkuvõtteks öelda, et Soome töötajad tajuvad oma tööandjate suhtumist vanemapuhkustesse, osaajaga töötamise ning haige lapsega kodus olemisse

soodsamalt kui Eesti inimesed. Ent mõlemas riigis on sarnane tendents, et isade pikem kodus olemine ja osaajaga töö on vähem soositud kui emade puhul.

Vaadates täpsemalt Eesti inimeste hoiakuid erinevate rühmade arvestuses, saab öelda, et väikelaste isade võimalusi jääda lapsehoolduspuhkusele või ühitada töö- ja pereelu paindlikult hindasid sagedamini keeruliseks kõrgema sissetulekuga mehed (sissetulek ühe pereliikme kohta). Samuti suhtusid isade võimalustesse jääda kuni lapse kolmeaastaseks saamiseni lapsehoolduspuhkusele keskmisest kahtlevamalt 15–24-aastased meesterahvad.

Võrreldes madalama haridusega inimestega pidasid kõrgharidusega vastajad emade jaoks keerulisemaks töölenaasmist lapsehoolduspuhkuse järel, osaajaga töötamist, kaugtööd, ületundidest keeldumist ning lapse haigestumise korral kojujäämist, isade jaoks peeti keeruliseks aga kaugtööd.

Analüüsid, millistesse sotsiaal-demograafilistesse rühmadesse kuuluvad annavad sagedamini eri olukordadele hinnangu „väga raske”, tuleb tõdeda, et võrreldes eestlastega pidasid tööandja suhtumist uuritud olukordadesse (eriti isade võimalusi puudutavates küsimustes) negatiivsemaks mitte-eestlased. Mitteeestlased pidasid võrreldes eestlastega sagedamini (vt ka tabelit 7) keeruliseks järgmisi tegevusi:

- isade isapuhkusele jäämine kümneks päevaks,
- emade lapsehoolduspuhkusele jäämine kuni lapse kolmeaastaseks saamiseni,
- emade või isade tööle naasmine lapsehoolduspuhkuse järel,
- väikeste laste isade kaugtöö tegemise võimalused,
- väikeste laste emade ületundidest keeldumine perega seotud kohustuste tõttu,
- emadel kojujäämine haigestunud (alla 12-aastase) lapse hoidmiseks.

Tabel 7. **Kas teie töökohal on raske ...? (% , n = 834 vastajat, kes töötavad)**

		Naised		Mehed	
		Eestlane	Mitte-eestlane	Eestlane	Mitte-eestlane
1. emadel jääda koju vanemahüvitisega pooleteiseks aastaks (18 kuuks)	Ei ole raske	70	51	39	38
	Valmistab raskusi	17	25	13	18
2. isadel jääda isapuhkusele kümneks päevaks	Ei ole raske	45	20	47	37
	Valmistab raskusi	13	23	30	34
3. isadel jääda vanemahüvitisega koju ühest kuust enam kui aastani	Ei ole raske	26	7	20	17
	Valmistab raskusi	27	28	48	45
4. emadel jääda lapsehoolduspuhkusele, kuni laps saab 3-aastaseks	Ei ole raske	64	46	37	43
	Valmistab raskusi	21	33	14	17
5. isadel jääda lapsehoolduspuhkusele, kuni laps saab 3-aastaseks	Ei ole raske	25	8	16	10
	Valmistab raskusi	27	33	51	53
6. emadel tulla tagasi tööle pärast lapsehoolduspuhkust	Ei ole raske	57	39	33	34
	Valmistab raskusi	26	34	19	22
7. isadel tulla tagasi tööle pärast lapsehoolduspuhkust	Ei ole raske	38	17	31	24
	Valmistab raskusi	16	26	29	35
8. väikeste laste emadel töötada osaajaga	Ei ole raske	29	17	21	15
	Valmistab raskusi	52	54	29	38
9. väikeste laste emadel teha kaugtööd	Ei ole raske	15	6	12	8
	Valmistab raskusi	37	44	24	40

10. väikeste laste isadel töötada osaajaga	Ei ole raske	16	11	16	16
	Valmistab raskusi	35	30	51	48
11. väikeste laste isadel teha kaugtööd	Ei ole raske	13	9	12	11
	Valmistab raskusi	31	32	37	46
12. väikeste laste emadel keelduda ületundidest perega seotud kohustuste tõttu	Ei ole raske	41	30	26	22
	Valmistab raskusi	33	38	19	29
13. väikeste laste isadel keelduda ületundidest perega seotud kohustuste tõttu	Ei ole raske	28	17	29	24
	Valmistab raskusi	26	28	35	36
14. emadel jääda koju hoidma haigestunud (alla 12-aastast) last	Ei ole raske	59	38	43	46
	Valmistab raskusi	27	38	14	18
15. isadel jääda koju hoidma haigestunud (alla 12-aastast) last	Ei ole raske	39	19	42	36
	Valmistab raskusi	22	30	34	36

Eesti ja mitte-eesti naiste arvamused tööandjate kohta erinevad märkimisväärselt. Mitte-eesti naised peavad oma tööandjate hoiakut vanemapuhkuse kasutamise ja lapsevanemate paindliku töötamise suhtes negatiivsemaks. Näiteks leidsid mitte-eesti naised oluliselt sagedamini kui eesti rahvusest naised, et nende töökohal valmistab nii vanemahüvitise ajal kui ka lapse kolmeaastaseks saamiseni kojujäämine raskusi, samuti ületunnitööst keeldumine ja haige lapse kodus põetamine. Miks just mitte-eesti naised nägid oma tööandjate hoiakuid töö- ja pereelu ühitamise suhtes nii negatiivsetena, on raske öelda. Edaspidise uurimise küsimusteks jääb, kas tegemist võib olla mitte-eesti rahvusest naiste üldise ebakindlusega tööelus ning oma ebasoodsa tööturupositsiooni tunnetamisega, mis peegeldub arvamuses tööandja hoiaku kohta, või asjaoluga, et nad töötavad eri organisatsioonides, või on nende töö- ja pereorientatsioon erinev. Mitte-eesti naiste seas oli ka rohkem neid, kes ei osanud oma tööandja seisukoha kohta midagi öelda. Rahvuste võrdluses võib öelda, et kõige kindlamalt tunnevad oma tööandja toetust ema (ja ka isa) rollile eesti rahvusest naised.

Võrreldes Eesti rahvusest meestega peavad oma töökohal töö- ja pereelu ühitamise võimalusi sagedamini raskeks mitte-eesti mehed. Eesti rahvusest mehed peavad oma tööandjaid selle suhtes mõnevõrra soodsamalt meelestatuks.

Kokkuvõttes võib öelda, et emad on lapse hooldamiseks kojujäämise ning perekondlike kohustuste tõttu töökoormuse vähendamise poolest isadega võrreldes teatavas eelisesisus. Osaajaga töötamist peetakse üldiselt üsna keeruliseks. Peaaegu sama keeruliseks peetakse ka isade kojujäämist nii vanemahüvitise kui ka lapsehoolduspuhkuse perioodil alla kolmeaastase lapse puhul. Et tööandjad peavad pere eest hoolitsemist pigem naiste kui meeste kohustuseks, suhtutakse naiste osaajaga töösse ning lapsehoolduspuhkusel olemisse soosivamalt kui meeste puhul. Märkimist vajab asjaolu, et meeste puhul peetakse haige lapsega kojujäämist tunduvalt keerulisemaks kui naiste puhul.

Neli aastat tagasi tehtud soolise võrdõiguslikkuse monitooringu ankeedis oli küsimus vanemapuhkuste kasutamise keerukuse ja paindliku töötamise võimaluste kohta sõnastatud teisiti kui seekord. Erinev oli nii skaala (vastusevariant „kuidas kunagi” asendati 2009. aastal variandiga „valmistab mõningaid raskusi”) kui ka hinnatavate olukordade sõnastus. Toona ütles 13% inimesi, et nende töökohas on naistel lapsehoolduspuhkust täies ulatuses kasutada raske (variandid „väga raske” või „kuidas kunagi”) ning 21% arvas, et seda on raske teha meestel. Lapsehoolduspuhkuse osalist kasutamist pidas naiste jaoks keeruliseks 12% ning meeste jaoks keeruliseks 20% inimesi. Lapse hooldamise tõttu osaajaga töötamist pidas naiste jaoks raskeks 26% ning meeste jaoks raskeks 25% vastajaid.

Üldistavalt võib öelda, et sarnaselt 2009. aastaga hinnati ka neli aastat tagasi lapsevanemate jaoks kõige problemaatilisemaks osaajaga töötamise võimalusi. Lapsehoolduspuhkuse kasutamist peetakse endiselt keerulisemaks isade jaoks.

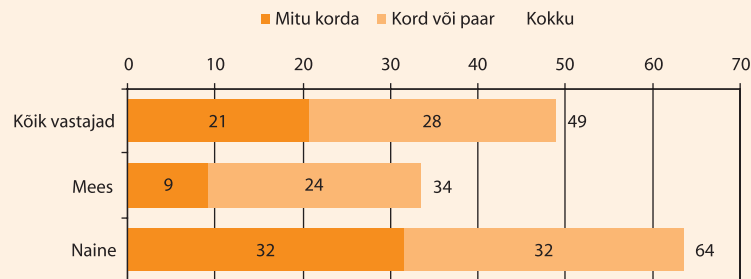
Lapse haigestumise korral töölt koju jäämine

Lapse haigestumise korral temaga koju jäämine on üks olulisi pereeluga seotud kohustusi. Üks põhjusi, miks väikeste lastega emad ei ole tööandjate jaoks nii atraktiivsed, on eeldus, et nad põetavad sageli kodus lapsi. Monitooring kinnitas, et lapse haigestumise korral jäävad töölt koju pigem emad kui isad: haige lapsega oli küsitlusele eelnenud kahe aasta jooksul koju jäänud 64% emasid ja 34% isasid (2005. a küsitluse andmetel oli töötavatest ja alla 12-aastaste lastega vastajatest küsitlusele eelnenud aasta jooksul koju jäänud 16% isasid ja 56% emasid) (joonis 47). Haigekassa andmetel on isade kojujäämine järjest kasvanud: 2008. a kasutasid 23% hoolduslehtedest mehed (Eesti Haigekassa 2008). Ent kojujäämine ei

olnud ka alla 12-aastaste lastega töötavate naiste puhul väga sage. Üks kolmandik naisi oli olnud haige lapsega aasta jooksul kodus kord või paar ning teine kolmandik mitu korda, ülejäänud kolmandikel juhtudest ei olnud naised koju jäänud.

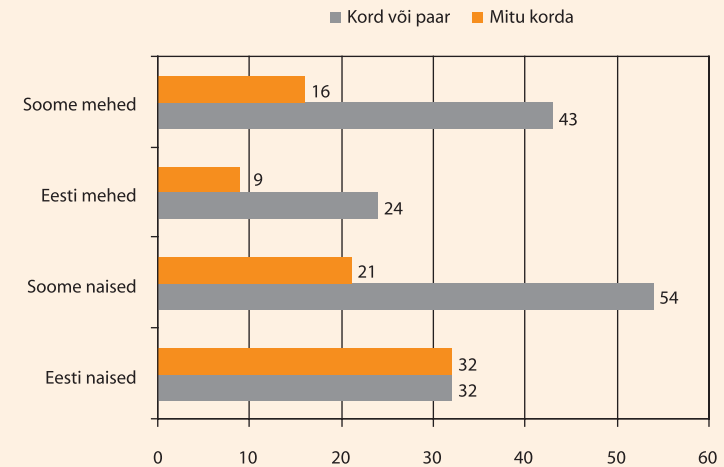
Joonis 47. Kas olete viimase kahe aasta jooksul lapse haigestumise tõttu töölt koju jäänud? (% , n = 239 vastajat, kes küsitluse ajal töötavad või on töötanud küsitlusele eelnenud 12 kuu jooksul ning kellel on alla 12-aastasi lapsi)

Võrdluses Soomega ilmneb, et sealsed vanemad on sagedamini haigete lastega kodus ning nende peredes jagatakse laste pöetamist emade ja isade vahel võrdsemalt kui meil. Kui Eestis tunnistas 24% alla 12-aastaste laste isasid, et nad on viimase kahe aasta jooksul olnud kord või paar haige lapsega kodus, siis Soomes oli selliseid isasid 43%. Mitu korda oli haige lapsega kodus olnud 9% Eesti mehi ja 16% Soome mehi (joonis 48).

Joonisel 49 on esitatud küsitlusele eelnenud kahe aasta jooksul lapse haigestumise tõttu töölt koju jäänud naiste ja meeste hinnangud põhjustele, miks just tema (mitte tema abikaasa (elukaaslane) või muu leibkonnaliige) jäi lapsega koju. Et mehi, kellelt seda küsimust küsiti, oli vaid 39, ei võimalda see teha kõnealuse sihtrühma kohta ulatuslikke järeldusi.

Joonis 48. Kas olete viimase kahe aasta jooksul lapse haigestumise tõttu töölt koju jäänud? Töötajad, kelle leibkonnas on alla 12-a lapsi, Eesti (2009) ja Soome (2008) võrdlus

Vaadeldes selgitusi, miks keegi haige lapsega koju jäi, tuleb märkida, et võrreldes meestega töid naised sagedamini välja, et nemad (aga mitte abikaasa või partner) oskavad haige lapse eest paremini hoolitseda (naistest ütles seda 31%, meestest mitte keegi). Üsna sageli nimetasid nii naised kui ka mehed asjaolusid, et nende töö võimaldas koju jääda³¹, et ei olnud muud võimalust haige lapse eest hoolitseda³², et rahaliselt oli selline tööjaotus perele kasulikum ning et teisel vanemal (või muul pereliikmel) ei olnud võimalik koju jääda. Kõige harvemini põhjendati otsust õiglase tööjaotusega.³³

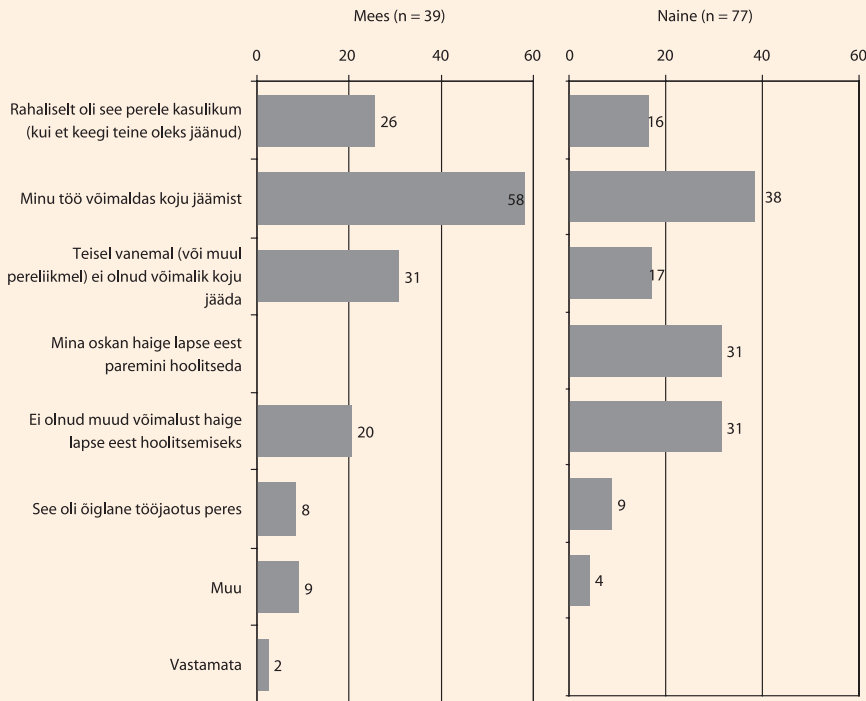
Muude põhjustena nimetati teise vanema puudumist („olen üksikema”, „olen üksikisa”), asjaolusid, et abikaasa (elukaaslane) ei saa üksi mitme lapsega hakkama, et probleemiks oli haige lapse transport koolist koju ning et abikaasa (elukaaslane) oli juba varem mitu korda haige lapsega töölt koju jäänud.

³¹ Selle all mõeldakse nii täielikult kojujäämist kui ka kodus võimaluste piires tööülesannete täitmist.

³² Näiteks ei ole mitte kedagi teist, ei lapse isa, vanavanemaid ega teisi lähedasi, kes oleks haiget last pöetanud.

³³ Näiteks on kokku lepitud, et selleks, et kummagi vanema või mõne teise leibkonnaliikme töö või muud kohustused ei kannataks, ollakse lapse haiguse korral kodus kordamööda.

Joonis 49. Miks just teie jäite lapsega koju? Valige kuni 2 kõige olulisemat põhjust (% , n = 116 vastajat, kes küsitluse ajal töötavad või on töötanud küsitlusele eelnenud 12 kuu jooksul, kellel on alla 12-aastasi lapsi ning kes on küsitlusele eelnenud kahe aasta jooksul lapse haigestumise tõttu töölt koju jäänud)

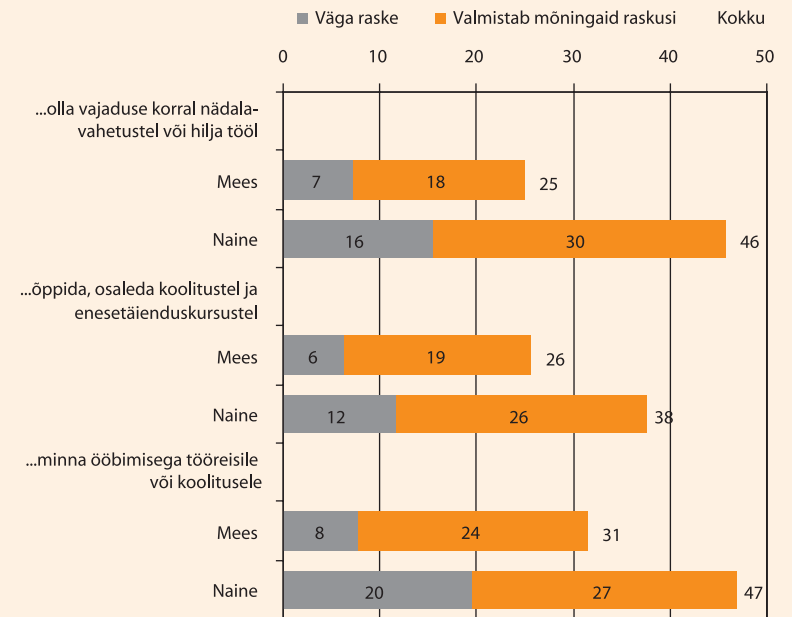

Perekondlike kohustuste mõju tööalasele karjäärile

Alla 18-aastaste laste olemasolu võib raskendada tööle pühendumist, sest peale töökohustuste täitmise on vaja pühendada enam aega ka perekonnale. Seepärast soovisime uurida just lastevanemate kogemusi töö- ja pereelu ühitamisega, esitades hindamiseks mitmesuguseid väiteid. Ületunnitöö või väljaspool kindlaks määratud tööaega töötamine, enesetäiendamine kursustel ja koolitustel ning tööga seotud lähetustel või õppereisidel käimine on kaalukad tegurid, mis mõjutavad inimeste arengut ja hakkamasaamist oma töökohal ning karjääri edenemist.

Küsitlusest ilmnes, et perekondlikud kohustused piiravad eelkõige naiste töövõimalusi. Võrreldes meestega tõdesid naised sagedamini, et neil on perekondlike kohustuste tõttu raske olla vajaduse korral väljaspool tööaega tööl, õppida või minna õõbimisega tööreisile või koolitusele (joonis 50). Perekondlike kohustuste all peeti silmas vajadust hoolitseda laste või teiste pereliikmete eest

Joonis 50. Kas teil on perekondlike kohustuste tõttu raske ...? (% , n = 316 vastajat, kes töötavad püsivalt või osalise ajaga ning kellel on leibkonnas alla 18-aastaseid lapsi)

Vajaduse korral nädalavahetustel või hilja tööl olemine valmistas kõige enam raskusi naistele vanuses 20–29 (66% pidas seda väga raskeks või see valmistas neile mõnikord raskusi). Meestest seevastu pidasid neid tegevusi kõige sagedamini raskeks 30–39-aastased (38%) (väga raske või valmistas mõningaid raskusi). Võrreldes eesti rahvusest naistega pidasid mitte-eesti naised õppimist, koolitustel ja enesetäienduskursustel osalemist sagedamini enda jaoks perekondlike kohustuste tõttu väga raskeks (25% vs. 6%). Madalama haridusega meestega võrreldes hindasid kõrgharidusega mehed sagedamini keeruliseks tööl ületundide

tegemist (41%) ja õõbimisega tööreisidele või koolitustele minemist (45%). See võib olla põhjendatav nii kõrgema haridusega meeste suurema pühendumusega kodule³⁴ kui ka sellega, et kõrgemat haridustaset nõudvas ametis võib tekkida sagedamini vajadus teha ületunde või minna õõbimisega tööreisile või koolitusele, mistõttu tajuvad kõrgema haridusega mehed seda perekondlike kohustuste tõttu sagedamini keerulisena.

7.5. Kokkuvõte

Kokkuvõtvalt võib öelda, et töö- ja pereelu ühitamise probleem on jätkuvalt teravam naiste jaoks, sest nende õõlul on suurem vastutus perekondlike kohustuste (nt laste eest hoolitsemine) eest. Võimalusi töö- ja pereelu paremini ühitada pakuks osajaga töö, mida võimaluse korral eelistaks 43% naisi. Samas peavad vastajad tööandjate suhtumist paindlikesse töövormidesse pigem tõrjuvaks. Näiteks praegusel töökohal hindas osajaga töötamist keeruliseks 42% õõl käivaid vastajaid, kaugtöö tegemist pidas keeruliseks umbes kolmandik. Meenutagem samuti, et käesoleva küsitluse andmetel töötab osajaga 15% naistõõtajaid (meestest 8%), mis on Euroopa Liidu keskmist arvestades õõna madal näitaja. Seega on õõõtajate seas huvi osajaga töõkohtade vastu märgatavalt suurem, kui selleks praegu võimalusi pakutakse. Töö- ja pereelu konfliktit tajuvad enam samuti naised selliste töõtamisega seotud aspektide puhul nagu ületunnitõõ, koolitustel ning õõõbimisega lähetustel või õõppereisidel käimine. Viimased on aga sageli töõkohal arenemise ja karjääritegemise seisukohast kaalukad ning mõjutavad otseselt inimeste edukust töõturul.

Nagu näha, tundub osajaga töö suurele osale naistele ahvatlev, sest see võib anda senisest parema võimaluse hoolitseda laste ja teiste lähedaste eest ning tegeleda oma huvialadega. Siiski tuleb juhtida tähelepanu asjaolule, et osajaga töõga seondub hulk riske. Osajaga töõ tähendab tihti väiksemat sissetulekut, mis omakorda mõjutab pikas perspektiivis nii töõtaja hetke majandusolukorda kui ka tulevast sotsiaalkindlustust (nt väiksem pension, töõtuskindlustus- või vanemahüvitis). Olukorras, kus Eesti üldine palgatase on suhteliselt madal, võib osajaga töõ tähendada isegi otseseid toimetulekuprobleeme. Teiste riikide kogemus näitab, et osajaga töõkohad on tavalised mitteperspektiivikatel elualadel ning osakoormus võib olukorras, kus täisajaga töõ on norm, tähendada sageli karjääritoppama jäämist.

³⁴ Nende kodustele ja lastega seotud tegevustele kuluv aeg on pikem kui kesk- ja põõharidusega meestel (Statistikaamet).

8. Pereelu

Järgnevas pereelu peatükis keskendume esmalt traditsioonilise peremudeli lagunemisega kaasnevale teemale – lastele, kes ei ela õõhes leibkonnas oma mõõlema bioloogilise vanemaga. Seejärel käsitleme kodutõõid ja sellega seotud alateemasid: nende töõde jagunemine naiste ja meeste vahel, kodutõõde eest vastutamine, koduste kohustuste koorma tunnetamine ning töõelu ja kodutõõde seose tunnetamine.

8.1. Väljaspool leibkonda elavad lapsed

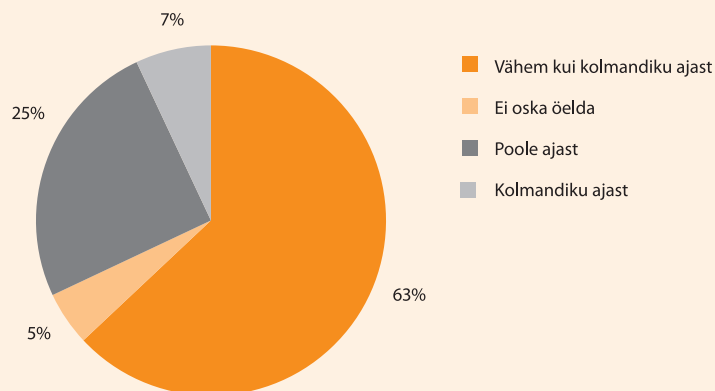
Traditsioonilise peremudeli kohaselt moodustavad perekonna omavahel ametlikus abielus olevad mees ja naine ning nende laps(ed). Selle mudeli nõõrgenemine on endaga kaasa toonud märkimisväärselt hulga õõksinda last (lapsi) kasvatavaid vanemaid. Eestis on registreeritud lahutuste määr teiste Euroopa riikidega võõrreldes õõks kõõrgemaid, kuid vabaabielude populaarsuse tõõttu puudub meil täõpne ülevaade sellest, kui palju perekondi tegelikult laguneb. Teame, et 13% Eesti lapsi elab õõhe vanemaga peres. Üksi last kasvatavatest vanematest on enamus naisi, vaid 7% õõksikvanematest on isad (Sinisaar ja Tammpuu 2009). Üksikvanemate olukorras, sh nende keskmisest kõõrgemas vaesusmääras, peegeldub muu hulgas Eesti õõhiskonna sooline (eba)võõrdsus ja vaesuse feminiseerumine. See on ka peamine põhjus, miks väljaspool leibkonda elavad lapsed on SVM-is õõks uurimisteema.

Kui õõksikvanemate materiaalse olukorra kohta on võimalik teavet saada, siis siiani on õõna väähe ülevaatlikku teavet selle kohta, kuidas kasvatavad lahus elavad vanemad lapsi ning kui palju aega veedavad lapsed nendest lahus elava vanemaga. Lapse seisukohast peetakse positiivseks sellist lahutusjäõrgse elukorralduse mudelit, kus vanemad jagavad ka pärast lahutust kohustust osaõõda laste kasvatamises. Eestis tehtud eelmised rahvastikukõõsitlused on näidanud, et meil on õõna laialt levinud mudel, mille kohaselt jääb lahutuse järeõl lapse hooldusõõigus emale ning isa ja lapse kontaktid katkevad, kuid selle kõõrvale on tasapisi tekkimas ka vanema ja lapse sidemete järjepidevusel põhinevad mudelid (Hansson 2007). Seepärast soovisime käesoleva uuringuga selgitada, kas ja kui võõrd veedavad koos aega ning millisel määõral osalevad lahus elavad vanemad – õõldjuhul isad – oma laste kasvatamisel.

Selgitamaks välja, millised on vanemate suhted oma muus leibkonnas elavate lastega, esitati uuringus küsimusi vastaja enda või tema abikaasa (elukaaslase) laste kohta, kes elavad leibkonnast eraldi muul põhjusel kui õpingute tõttu. 15–74-aastastest inimestest on 4% endal või nende abikaasal (elukaaslasel) alla 18-aastaseid lapsi, kes elavad poole või enama ajast mõnes muus leibkonnas. Keskmisest enam on selliseid vastajaid vanuserühmas 30–49 (9%), seadusliku perekonnaseisu järgi aga lahutatud inimeste seas (10%). Et valimisse sattus üsna vähe inimesi, kel kas endal või kelle abikaasal (elukaaslasel) on muus leibkonnas elavaid alaealisi lapsi (kokku 61 vastajat, neist 25 naist ja 36 meest), ei võimalda see teha nende vastajate hinnangute põhjal ulatuslikke järeldusi ega ka võrdlusi sotsiaal-demograafiliste rühmade arvestuses.

Vastajaist, kel on alaealisi lapsi, kes elavad kas poole või enamuse ajast muus leibkonnas, oli 60% inimestel üks selline laps, 23% inimestel kaks sellist last ning 2% inimestel üle kahe lapse. Pooled neist, kelle abikaasal (elukaaslasel) oli muus leibkonnas elavaid alaealisi lapsi, ütlesid, et tema abikaasal (elukaaslasel) on üks selline laps, kümnendik nimetas kahte last ning 3% enam kui kahte last. Tulemused selle kohta, kui suure osa ajast veedavad muus leibkonnas elavad lapsed koos selle vanemaga, kelle juures nad viibivad vähemuse ajast, on esitatud joonisel 51.

Joonis 51. Kui suure osa ajast hinnanguliselt see laps / need lapsed elab/elavad teie leibkonnas? (% , n = 61 vastajat, kellel kas endal või kelle abikaasal (elukaaslasel) on alla 18-aastaseid lapsi, kes elavad poole või üle poole ajast mõnes teises leibkonnas)

Vastajailt, kellel kas endal või kelle elukaaslasel (abikaasal) oli alla 18-aastaseid lapsi, kes elasid alla kolmandiku ajast vastaja või tema elukaaslase (abikaasa) leibkonnas, küsiti, kui tihti nad saavad selle lapsega / nende lastega kokku. Et kõnealuseid vastajaid oli valimis vaid 41, tuleb tulemuste üldistamisel arvestada suure veapiiriga. Vanematest, kelle alaealised lapsed elasid teises leibkonnas, kohtusid vähesed oma lastega igal nädalal, ligi pooled vähemalt kord kuus ning umbes kolmandik vanemaist kohtus oma lastega harvemini (või mitte kunagi).

Teises leibkonnas elavate laste ülalpidamist toetas 64% vanemaid (naistest, kellel oli teises leibkonnas elavaid lapsi, toetas neid 59% ja meestest 66%). Kuigi käesolevas uuringus ei vaadatud vanemate omavaheliste suhete ja lastega kohtumise sageduse seoseid, on mitu Eestis tehtud rahvastikuküsitlust näidanud, et laste võimalusi kohtuda lahus elava vanemaga mõjutavad lahutatud vanemate omavahelised suhted. Samuti on varasemate uuringute andmetel ilmnunud seos lahku läinud vanemate suhete iseloomu ning elatisraha maksmise vahel (Hansson 2007).

8.2. Kodutööde jagunemine

Pikka aega on ühiskonnas valitsenud arusaam, et tööturul tegutsemine on oluline ning kindlasti väärtuslikum kui see töö, mida tehakse kodus perekonna igapäevase toimimise nimel. Koduvälise töö eest makstakse palka, ent kodused tööd on sageli nähtamatud ning üldjuhul ei arvestata nende väärtust rahasse. Traditsiooniliselt seostatakse privaatsfääri ehk kodu naistega ning avalikkus sfääri ehk tööd meestega. Sellist jaotust on nimetatud ka eraldatud eluvaldkondade ideoloogiaks (*ideology of separate spheres*). Selle kohaselt nähakse tööelu kui konkurentsi, ratsionaalsuse ja saavutusega seotud sfääri. Neid omadusi omistatakse omakorda meestele. Vastupidiselt tööle nähakse kodus n-ö rahuadamat, mida iseloomustatakse kodususe, puhtuse ja allaheitlikkusega ning nende omadustega kirjeldatakse just naisi (Wharton 2005), kes on privaatsfääris ülekaalus.

Ehkki naised on juba aastakümneid Eestis aktiivselt tööturul osalenud, ei ole see toonud kaasa samaväärset muutust meeste osaluses kodus elus ja kodutöodes. Osalt on sellisel olukorral mitmesuguseid ajaloolisi põhjusi. Näiteks oli nõukogude perioodi naiste ja meeste võrdsuse propaganda paradoksaalne: kuigi avalikkuses rõhutati naiste ja meeste võrdväärsust tööelus ning naiste osalust tööturul samastati naiste emantsipatsiooniga, ei seadnud seesama ideoloogia küsimuse alla meeste rolle kodus. Vaikimisi seostati naisi pere ja laste kasvatamisega ning naistelt eeldati kogu vastutuse võtmist koduse elu ja majapidamise

eest (*reproduction*) (Einhorn 1993). Vaid riik oma teenustega (lastehoid, sööklad, selvepesulad jmt) võis olla nn naise abiline. Ent riiklikud teenused ei suutnud naisi nende perekonnaga seotud kohustustest siiski vabastada.

Seega iseloomustab paljude naiste igapäevaelu ka tänapäeva Eestis topeltkoorem (Einhorn 1993) või nn teine (töö)vahetus (*second shift*, mõiste võttis kasutusele Arlie Hochschild 1989. a). Sellest, et palgatöö kõrval kannavad Eesti naised lõviosa kodutööde koormast, annab tunnistust näiteks ajakasutusuring (2001), mille kohaselt teevad abielus või vabaabielus mehed päevas keskmiselt veidi enam kui tund aega kauem palgatööd (72 min) kui naised. Abielus või vabaabielus naised seevastu kulutavad päevas keskmiselt poolteist tundi (154 min) rohkem aega tasustamata majapidamistöödele ja laste eest hoolitsemisele (Statistikaamet).

Euroopa elukvaliteedi uuring (Anderson et al 2009) kinnitab samuti, et Eesti naiste ja meeste keskmine palgatööle kulutatud aeg ei erine väga märkimisväärselt: mehed veedavad palgatööl nädalas keskmiselt 41,4 tundi ja naised 38,6 tundi. Ühelt poolt kulutavad Eesti mehed (koos Norra, Poola ja Rootsiga) võrreldes teiste Euroopa meestega kõige enam aega kodutöödele ning lastega tegelemisele (sh haridusega seotud tegevused), keskmiselt 23–26 tundi. Teisalt on meie naiste ja meeste (koos Norra ja Hollandiga) tasustatud ja tasustamata töö ajakulu vahe kõige suurem Euroopas: Eesti naised tegelevad majapidamistööde ja lastega keskmiselt 40–48 tundi nädalas, ent erinevalt Norra ja eriti Hollandi naistest on Eesti naistel tunduvalt suurem palgatöö koormus (Anderson et al. 2009).

Viimase 10–20 aasta jooksul on Euroopas soolise võrdõiguslikkuse poliitika hakanud pöörama tähelepanu kodutööde ning laste eest hoolitsemisega seotud tegevuste jaotumisele naiste ja meeste vahel. On leitud, et pingutused, mis püüavad tagada naiste ja meeste võrdväarsust avalikus elus, ei ole andnud soovitud tulemusi ning selle põhjuseks on ebavõrdne tööjaotus eraelus. Seega on kodutööde jaotuses naiste ja meeste vahel hakatud nägema üht olulist tegurit naiste ja meeste võrdõiguslikkuse saavutamiseks avalikus elus.

Kes vastutab koduste tööde tegemise eest?

Selleks, et selgitada välja, milline on Eesti peredes valitsev kodutööde jaotus, esitati vastajaile, kes elasid enam kui üheliikmelistes leibkondades, 16 koduse töö nimekiri ning paluti öelda, kes peres enamasti nende koduste tööde ja toimetuste tegemise eest vastutab. Lisaks tavalistele kodustele töödele olid loetelus ka lastega seotud tegevused.

Kodutööde jagunemist meeste ja naiste vahel võrreldi uuringus lähtuvalt sellest, kes tööde eest vastutab. Selgitati välja, kas tööde eest vastutasid naine ja mees koos, vastaja ise (vastusevariant „enamasti mina”), vastaja koos lastega või mõni muu pereliige. Tulemuste analüüsis joonistuvad selgelt välja nn naiste- ja meeste-tööd ehk kodutööd, mille eest vastutavad enamikes peredes valdavalt mehed või naised (joonis 52).³⁵

Selgub, et enamikes Eesti peredes on naiste õlul näiteks pesu ja riiete korrashoid (80% peredes tegelevad sellega naised), igapäevane söögitegemine (70%), asjaajamine kooli ja lasteaia (63%), nõudepesemine (62%), iluaia eest hoolitsemine (61%), tubade koristamine (61%) ning igapäevane poes käimine (54%). Need on pidevad rutiinsed tegevused, mis on vajalikud leibkonnaliikmete igapäevase heaolu tagamiseks. Mõnevõrra on üllatav, et Eesti peredes on sagedamini naiste ülesandeks ka pere rahaasjade korraldamine, mida stereotüüpselt võiks pidada pigem meeste kohustuseks. Nn meestetöödeks võiks uuringu tulemusi vaadates lugeda näiteks kodused remonditööd ja auto sõidukorras hoidmise, millega vastavalt 79%-s ja 65% peredes tegelevad mehed. Need tööd on sellised, mida ei pea tegema iga päev ning mida ostetakse peredes sageli teenusena sisse. Siiski võib kodutööde jaotumisest järeldada, et enamiku (nimekirjas esitatud) igapäevaste kodutööde eest on vastutus peres naiste kanda.

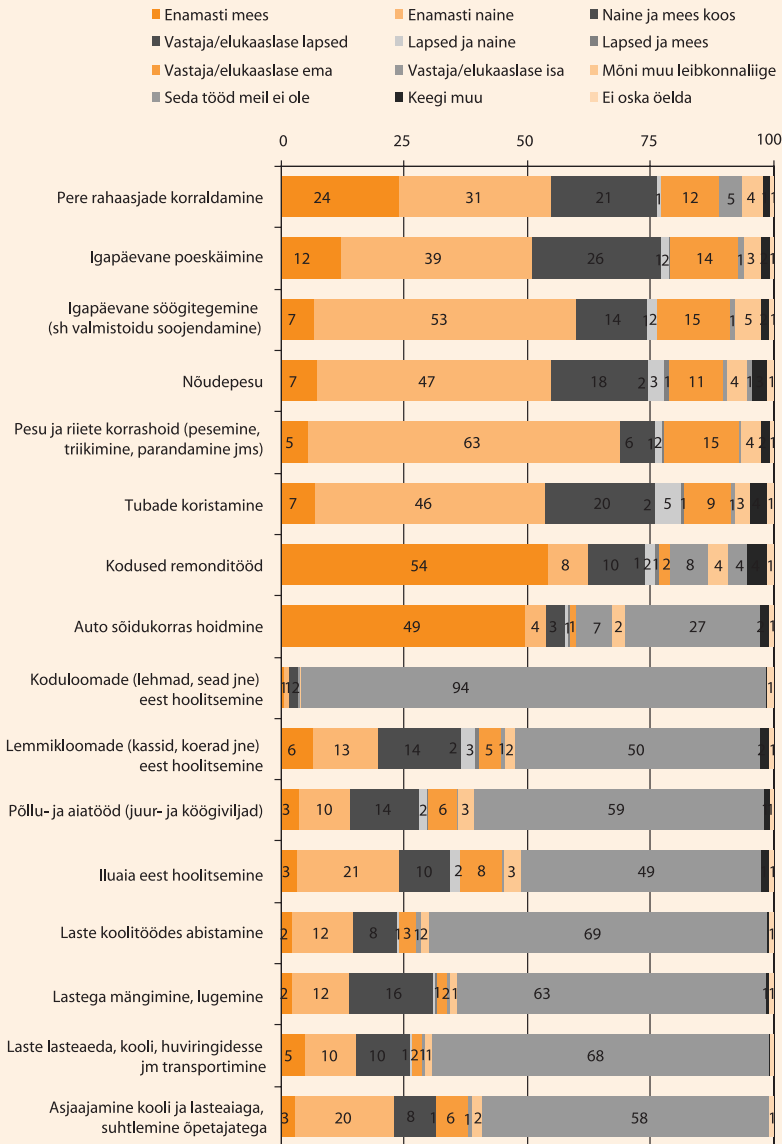
Vaid 6% vastajaid ütles, et nende peres on ühena kodutöödest päevakorras ka koduloomade eest hoolitsemine, mistõttu on nende osakaal, kes andsid vastuse „ei oska öelda”, märgatavalt suurem kui teiste ankeedis toodud kodutööde puhul.

Vanuserühmade arvestuses ilmnes ootuspäraselt, et alla 30-aastaste vastajate peredes (kellest paljud elavad veel koos vanematega), on keskmisest sagedamini vastutus koduste tööde eest vastaja või tema elukaaslase (abikaasa) vanemate kanda. Võrreldes eesti peredega on rahaasjade korraldamine mitte-eesti peredes (liigitus koduse suhtluskeele alusel) sagedamini naiste töö, nõudepesemine ja tubade koristamine aga meeste töö. Haridustasemetel võrdluses ilmnes, et kõrgeima ehk kõrgharidusega inimesed väitsid sagedamini, et peres vastutavad naine ja mees koduste tööde ja kohustuste eest (nt rahaasjade korraldamine, igapäevane poeskäimine ja söögitegemine, auto sõidukorras hoidmine) üheskoos.

Ka 2005. aasta soolise võrdõiguslikkuse monitooringu tulemused kinnitasid, et Eesti perede peresisene tööjaotus on üsna stereotüüpne ja igapäevaste kodutööde tegemise eest vastutab üldjuhul naine.

³⁵ Samas tuleb pidada silmas, et näiteks vastusevariant „lapsed ja naine” võib tähendada, et kodutöö eest vastutab naine koos poegade (seega pole tegemist tööga, mille eest peres vastutab ainult naispool). Samuti võivad kategooriad „vastaja/elukaaslase lapsed” ja „mõni teine leibkonnaliige” tähendada nii naist kui ka meest.

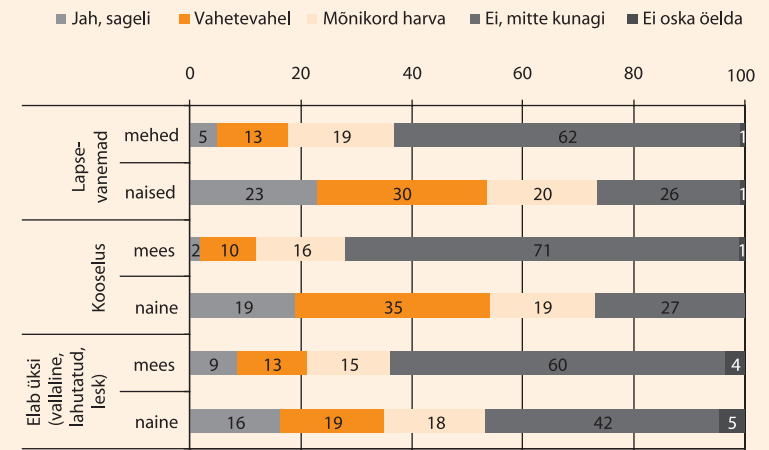
Joonis 52. Kes peres enamasti vastutab või muretsseb selle eest, et järgmised kodutööd ja toimetused saaksid tehtud? (% , n = rohkem kui üheliikmelises leibkonnas elavad vastajad, kellel on peres vastav töö olemas)

Kodutööde koorma tunnetamine

Sellest, et suurem osa kodutöid on naiste õlul ning et nad tunnetavad nn topeltkoormust, annab tunnistust ka asjaolu, et võrreldes meestega tajuvad naised sagedamini, et nende peal on liiga suur osa kodutöid (joonis 53). Kui meestest ütles 5%, et neile tundub sageli, et nende peal on liiga suur osa kodutöid, siis naistest arvas seda 18%. Kui aga liita juurde ka jaotus „vahetevahel”, siis on naiste ja meeste hinnangud tõesti erinevad: meestest tunneb 15% ja naistest 45%, et nende peal on sageli või vahetevahel liiga suur kodutööde koorem.

Joonis 53. Kas teile on mõnikord tundunud, et teie peal on liiga suur osa kodutöid? (% , n = kõik vastajad)

Naiste seas oli rahulolematum kodutööde jaotusega keskmisest suurem keskmistes vanuserühmades. Keskmisest tunduvalt sagedamini tunnetavad kodutööde koormat alaealiste laste emad ning kooselus (abielus ja vabas kooselus) elavad naised. Need rühmad kulutavad ühtlasi ka 1999. a ajakasutusuringu järgi tasustamata kodustele töödele, lastega tegelemisele ning abivajavate lähedaste hooldamisele kõige enam aega ning selle rühma erinevused sama rühma meestega on suured (Statistikaamet).

Keskmisest rahulolevamad olid kodutööde jaotusega vallaalsed inimesed (sest paljud neist elavad ükski, kodutöid pole kellegagi jagada). Samuti olid keskmisest rahulolevamad kaheliikmelistes leibkondades elavad inimesed ning need, kelle leibkonnas polnud alla 18-aastaseid lapsi. Statistiliselt oluline seos ilmneb ka

kooselu tüübi ja laste olemasolu vahel. Kooselus ja alla 18-aastaste lastega naised on keskmisest rahulolematud, mehed aga ei tunnetata üldjuhul (või tunnetavad harva), et nende õlul on liiga suur osa kodutööd.

Võrreldes 2005. aastaga pole hinnangud rahulolule kodutööde jaotusega oluliselt muutunud.

Kodutööd ja karjäär

Käesoleva peatüki sissejuhatuses tõdesime, et naiste rollid on viimastel aastakümnetel enam muutunud kui meeste omad ning töö- ja pereelu vastuolu on paljude inimeste jaoks väga reaalne. Ent kas praeguses olukorras võiks olla potentsiaali sugudevaheliste suhete muutuseks töö- ja pereelus? Kas ühiskonnas levinud hoiakud toetavad tasustamata tööde võrdväärsemat jaotust perekonnas? Kas mehed oleksid valmis osalema enam koduste tööde tegemises? Nendele küsimustele vastuste saamiseks palusime vastajail hinnata, kuivõrd nad nõustuvad mitmesuguste tööde ja pereelu puudutavate väidetega.

Esiteks uurisime, kas usutakse, et mehed on üldse suutelised koduseid töid naistega võrdväärselt tegema. Valdav osa eestimaalasi (83%) oli täiesti või pigem nõus väitega, et mehed suudavad koduseid töid teha sama hästi kui naised. Siiski olid mehed naistest sagedamini selle väitega täiesti nõus (52% vs. 44%) ning naised meestega võrreldes pisut enam sellele pigem või täiesti vastu (naised 19% ja mehed 13%). Seega usuvad mehed ise oma võimetesse kodutööd teha enam kui naised. Naiste hoiakud selle vastu, et mehed ei suuda majapidamistöid teha, võivad olla üheks põhjuseks, miks paljude koduste tööde eest vastutavad naised.

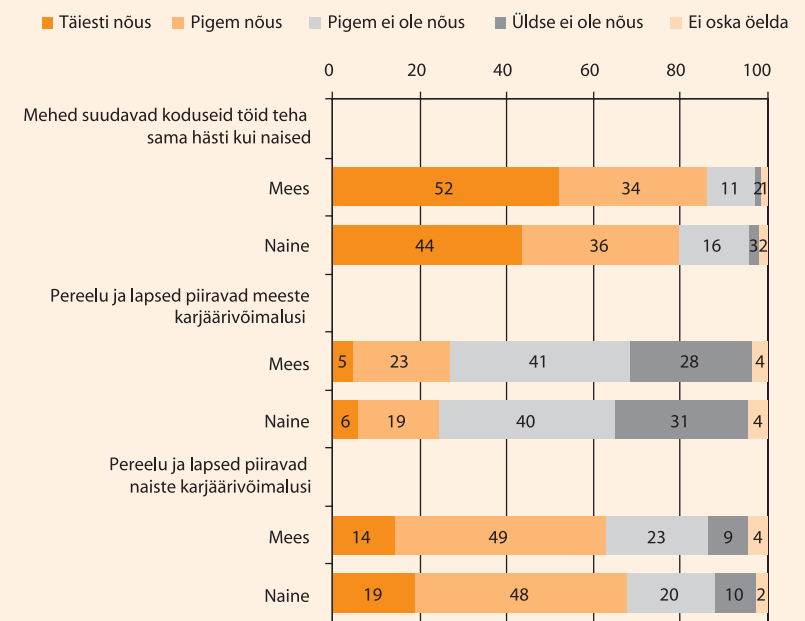
Vastajaid, kes arvasid, et mehed suudavad teha koduseid töid sama hästi kui naised (täiesti ja pigem nõus), oli keskmisest arvukamalt noorimas vanuserühmas (15–19-aastased, 88%), keskmisest vähem aga vanimas vanuserühmas (60–74-aastased, 75%). Naiste puhul on väitega nõustujaid keskmisest enam vabaabielus olevate vastajate seas (86%).

Uurisime ka arvamusi selle kohta, kas usutakse, et pereelu ja lapsed piiravad naiste ja meeste võimalusi tööelus edeneda ehk karjääri teha. Nende väidete puhul tulevad selgelt esile erinevad hoiakud naiste ja meeste võimaluste suhtes: eestimaalased peavad lapsi ja pereelu naiste tööedule sagedamini takistuseks. Meeste puhul ei nõustu üldse või pigem ei nõustu väitega, et lapsed ja pereelu piiravad nende karjäärivõimalusi, 70% vastajaid, nõustub (täiesti või pigem nõus) aga 27% eestimaalasi. Naised ja mehed on selles üsna samal meelel. Vastajaid,

kes arvavad, et pereelu ja lapsed piiravad meeste karjäärivõimalusi, oli nii naiste kui meeste seas kõige arvukamalt nooremates vanuserühmades: meesvastajatest 15–19-aastaste seas (38%), naisvastajatest 20–29-aastaste seas (35%).

Naiste võimalusi hinnates usub enamik Eesti elanikke, et perekond ja lapsed takistavad naiste karjäärivõimalusi (65% täiesti või pigem nõus), vastupidisel arvamusel on 31% eestimaalasi. Naised on meestest sagedamini täiesti nõus sellega, et pereelu ja lapsed piiravad naiste karjäärivõimalusi (19% naisvastajaid ja 14% meesvastajaid) (joonis 54). Sellega, et pereelu ja lapsed piiravad naiste karjäärivõimalusi, nõustuvad meestest eelkõige abielus olevad vastajad (69%), naistest aga mitte-eestlased (73%).

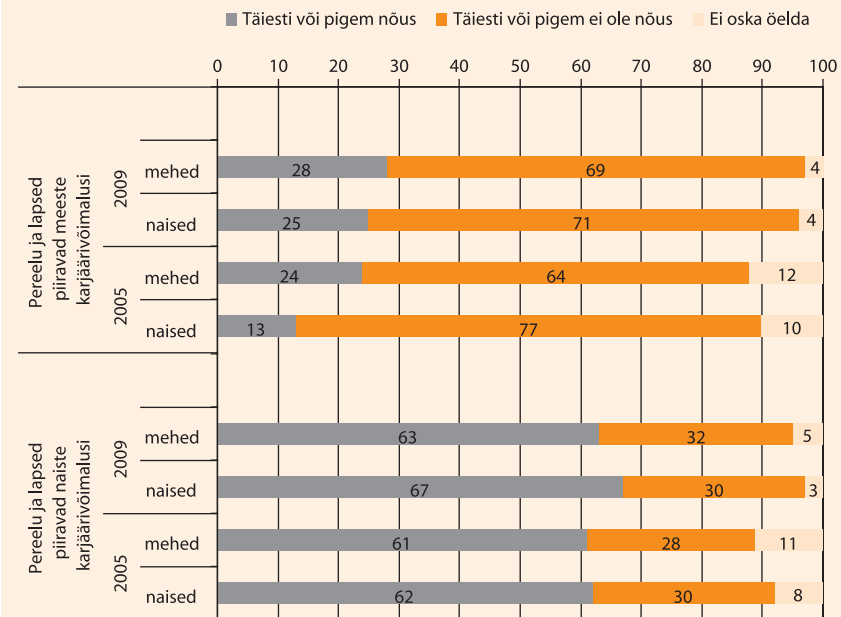
Joonis 54. Hinnangud tööd ja pereelu puudutavatele väidetele (% , n = kõik vastajad)

Võrreldes 2005. aastaga hindasid naised 2009. aastal pereelu ja laste olemasolu sagedamini karjääri takistavaks teguriks (vt joonist 55). Kui 2005. aastal arvas

13% naisi, et pereelu ja lapsed piiravad meeste karjäärivõimalusi ning 62% nägi selles takistusi naiste karjääri jaoks, siis 2009. aastal olid vastavad näitajad 25% ja 67%. Seega on naiste osakaal, kes peavad pereelu ja lapsi naiste jaoks karjääri piiravaks teguriks, suurenenud 5 protsendipunkti võrra, samas kui nende naiste osakaal, kes peavad sama tegurit meeste karjääri piiravaks, on suurenenud 12 protsendipunkti võrra. Võib vaid oletada, mis on selle muutuse taga, kas majanduslik olukord, inimeste suurenenud teadlikkus või muutused meeste ja tööandjate tegelikus käitumises.

Joonis 55. Hinnangud tööd ja pereelu puudutavatele väidetele, SVM 2005 ja 2009

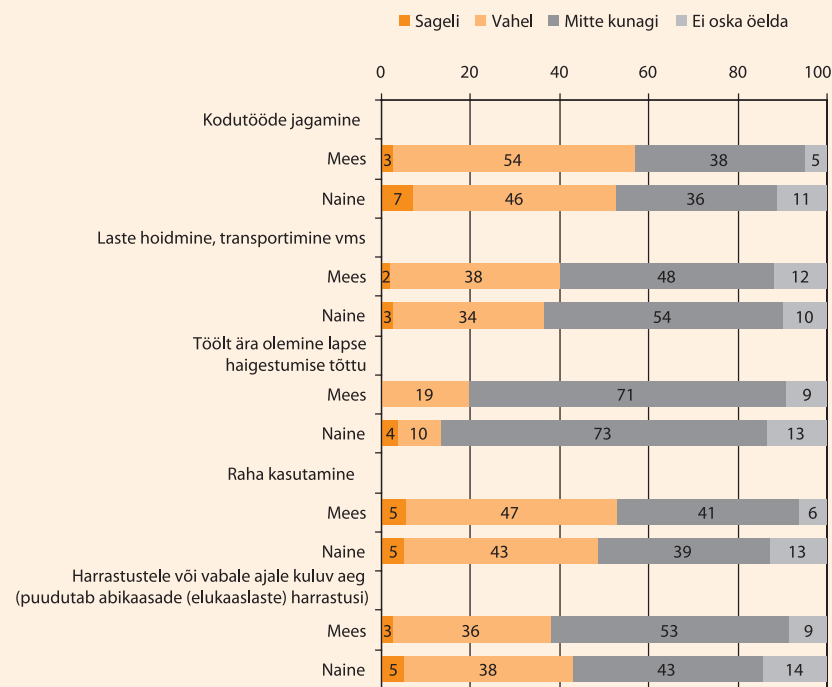
8.3. Erimeelsused kodutööde jagamises

On väidetud, et naiste massiline sisenemine tööturule Teise maailmasõja järgsel perioodil on olnud suurim muudatus, mis tööturul on aset leidnud (Wharton 2005). Naiste massilist sisenemist tööturule on arenenud riikides peetud suuremaks muutuseks kui meeste sisenemist, sest üleminek pere- ja kodukeskselt tootmiselt palgatööle toimus meeste puhul mõnevõrra stabiilsemalt. Mehed suundusid palgatööle pidevalt alates 19. sajandi lõpust kuni kogu 20. sajandi esimese poole. Naised sisenesid massiliselt tööturule olenevalt riigist mõnevõrra hiljem. Naiste ja meeste tööturule liikumise erinev kiirus on tähendanud ka ebavõrdset sotsiaalset muutust, mis – nagu iga teinegi tasakaalustamatu sotsiaalne muutus – on toonud kaasa pingeid ja konflikte naiste ja meeste vahel, seda nii töö- kui ka pereelus (Hochchild ja Machung 1989, tsiteeritud Wharton 2005). Seepärast on monitooringu üks teemasid uurida, millised pereelu aspektid ja mil määral on paarisuhtes olevate inimeste arvates nende omavaheliste konfliktide ja arusaamatuste põhjusteks.

Selgitamaks välja, kuidas tekitab olulisemate otsuste tegemine peres pingeid, paluti kooselus või abielus olevatel vastajatel hinnata, kas neil on oma (praeguse) abikaasaga (elukaaslasega) erimeelsusi sellistes töö- ja pereelu ühitamise aspektides nagu kodutööde jagamine, raha kasutamine või harrastustele ning vabale ajale kuluv aeg. Juhul, kui koos- või abielus vastajail oli peres alla 18-aastaseid lapsi, paluti neil anda hinnang ka selle kohta, kuidas tekitab erimeelsusi laste hoidmine ja transportimine; juhul, kui peres oli alla 12-aastaseid lapsi, paluti hinnata, kuidas tekitab erimeelsusi töölt ära olemine lapse haigestumise korral.

Ankeedi teemadest tekitasid vastajate sõnul kõige enam erimeelsusi kodutööde jagamine (meestest ütles 57%, et see tekitab sageli või vahel peres erimeelsusi, naistest 53%) ning raha kasutamine (naistest oli nõus 48%, meestest 52%). Harrastustele või vabale ajale kuluv aeg tekitas erimeelsusi 39% meeste ja 43% naiste arvates, laste hoidmine ja transportimine 37% naiste ja 40% meeste arvates, töölt ära olemine lapse haigestumise korral aga 14% naiste ja 19% meeste arvates (joonis 56). Seega tekitab aja ja raha kui ressursside jagamine peredes teiste teemadega võrreldes enim pingeid.

Joonis 56. Kas teil on abikaasaga (elukaaslasega) erimeelsusi järgmistes asjades? (% , n = 811 vastajat, kes on kooselus (abielus))

8.4. Otsuste langetamine perekonnas

Selgitamaks välja, kuidas langetatakse perekonnas olulisemad otsused – kas seda teevad sagedamini mehed, naised või hoopis partnerid koos –, esitati vastajaile seitse igapäevaelu puudutavat teemat ning paluti öelda, kes peres nende asjade üle otsustab.

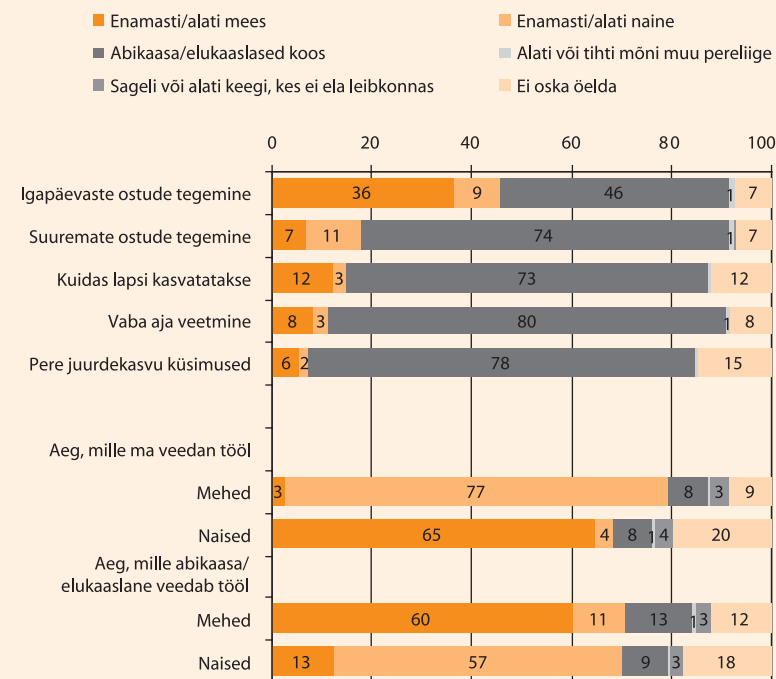
Ilmnes, et teemadeks, mille üle perekondades partnerid koos otsustavad, on sagedamini vaba aja veetmine (80% peredes teevad partnerid otsuse koos), pere juurdekasvu küsimused (78%), suuremate ostude tegemine (74%) ja laste kasvatamine (73%) (joonis 57). Rääkides peredest, kus nende teemade üle otsustab kas ainult või peamiselt üks abikaasast (elukaaslastest), on arvukamalt neid perekondi, kus otsuse teeb peamiselt või ainult mees. Igapäevaostude tegemise üle otsustavad 46% peredes partnerid ühiselt, kuid enam kui kolmandikus (36%) langetab otsuse kas enamasti või alati mees.

Vastajaid, kes ütlesid, et perekonnas otsustab igapäevaste ostude tegemise üle kas alati või peamiselt naine, oli keskmisest enam mitte-eesi rahvusest inimeste seas. Perekondades, kus leibkonna keskmine netosissetulek ühe leibkonnaliikme kohta on alla 3000 krooni, otsustab igapäevaste ostude üle sagedamini mees ning peredes, kus sissetulek on üle 7000 krooni leibkonnaliikme kohta, otsustavad keskmisest sagedamini kaks partnerit ühiselt.

Rääkides ajast, mille vastajad veedavad tööl, ilmnes, et valdavalt on otsuse tegemisel kaalukeeleks abikaasa (elukaaslane) arvamus ning vastupidi: abikaasa (elukaaslane) töögraafiku üle on otsustusõigus sageli vastajal (olenemata vastaja soost).

Vastajaid, kes teevad otsuse suuremate ostude, pere juurdekasvu või laste kasvatamise kohta partneriga ühiselt, oli keskmisest arvukamalt abielupaaride seas. Vaba aja veetmise suhtes langetavad sagedamini otsuse ühiselt abielupaarid, 20–29-aastased või alla 18-aastastega lastega vastajad.

Joonis 57. Kes otsustab teie peres järgnevate asjade üle? (% , n = vastajad, kelle peres on päevakorras järgnevad otsused)

Arvestades aga vastusevarianti „ei käi meie pere kohta” on pere juurdekasvu teema otsustamise teema üsna märkimisväärne. Nimelt väitis 41% mehi ja 29% naisi, et pere juurdekasvu üle otsustamise teema ei käi nende pere kohta, kusjuures kõikides vanuserühmades oli meeste seas enam neid, kes arvasid, et kõnealune teema ei käi nende pere kohta. Samuti ilmnisid erinevused naiste ja meeste vahel hinnangu „ei oska öelda” andnute arvus (13% vs. 6%). Seega võib kokkuvõttes öelda, et kolmandikus peredes pole laste saamine üldse kohane teema ning pooltes peredes otsustati pere juurdekasvu üle koos.

8.5. Kokkuvõte

Pereelu peatükis olid koos küllalt erinevad teemad, mis peegeldavad Eesti inimeste soolisi hoiakuid ja käitumist. Kooselud ei ole püsivad ning üha enam on leibkondi, kus ei ela mitte üksnes partnerite omavahelised lapsed. Leibkondades on kas ühe või teise vanema bioloogilised lapsed või kasvavad oma bioloogilised lapsed mõnes muus leibkonnas. Ligikaudu kümnendikul 30–49-aastastest inimestest elab oma laps mõnes muus leibkonnas.

Selgitamaks välja, kuidas on Eesti peredes jaotatud kodused tööd ning lastega seotud kohustused naiste ja meeste vahel, uuriti vastajatelt, kelle ülesanne on nende peres hoolitseda 16 erineva töö ja kohustuse eest. Võib tõdeda, et enamikes Eesti peredes vastutavad rutiinsete igapäevategevuste eest naised, näiteks hoiavad nad korras riided ja pesu (80%) ning teevad igapäevaselt süüa (70%). Peaaegu kahes kolmandikus peredes vastutavad naised ka kooli ja lasteaiaga asjaajamise, nõudepesu, tubade koristamise ning iluaia korrashoiu eest. Pooltes peredes käivad igapäevaselt poes samuti naised. Selgus, et Eesti peredes on pere rahaasjade korraldamine sagedamini naiste ülesandeks, ehkki seda võiks stereotüüpselt pidada pigem meeste kohustuseks. Nn meestetöödeks saab SVM-i tulemuste alusel lugeda näiteks kodused remonditööd (79%) ja auto sõidukorras hoidmise (65%), ehkki neid töid ei pea tegema igapäevaselt ning neid võidakse teenusena sisse osta. Kodutööde võrdväärset jaotust kohtab keskmisest enam kõrgema haridusega inimeste peredes, kus sagedamini vastutavad naine ja mees koos nii rahaasjade, igapäevaostude, söögitegemise kui ka auto sõidukorras hoidmise eest. Mitte-eesti peredes (liigitus koduse suhtluskeele alusel) on rahaasjade korraldamine sagedamini naiste töö, nõudepesu ja tubade koristamine aga meeste töö.

Viimase nelja aasta jooksul on suurenenud nende naiste osakaal, kes peavad pereelu ja lapsi nii naiste kui ka meeste karjääri piiravaks, seejuures on enam kasvanud nende naiste osakaal, kes arvavad, et lapsed piiravad meeste karjääri.

Aastal 2009 arvas iga kaheksas naine, et pere ja lapsed takistavad meeste karjääri ning enam kui iga teine naine, et pere takistab naiste karjääri. Nii naiste kui ka meeste hulgas on vähenenud nende arv, kellel ei ole arvamust pere ja laste mõju kohta tööalasele karjäärile.

Sellest, et suurem osa kodutöid on naiste õlul ning et nad tunnetavad nn topeltkoormat, annab tunnistust asjaolu, et naised tajuvad sagedamini, et nende peal on liiga suur osa kodutöid. Meestest tunneb peaaegu iga seitsmes (15%) ja naistest peaaegu iga teine (45%), et nende peal on sageli või vahetevahel liiga suur kodutööde koorem. Naiste seas oli rahulolematust kodutööde jaotumisega keskmisest suurem keskmistes vanuserühmades, alaealiste laste emade ja kooselus elavate naiste seas. Ligikaudu kaks kolmandikku alaealiste laste isasid pole kunagi tundnud, et nende peal on liiga palju kodutöid, sama on enda kohta tundnud vaid veerand emasid. Iga kaheksas kooselus mees ja iga teine kooselus naine on tundnud, et ta peab tegema liiga palju kodutöid. Need rühmad on muu hulgas samad, kes 1999. aasta ajakasutusuuringu järgi kulutavad tasustamata kodustele töödele ja lastega tegelemisele kõige enam aega ning kelle puhul on erinevused sama rühma meestega suured (Ajakasutusuuring 1999). Tuleb märkida, et võrreldes 2005. aastaga ei ole selles küsimuses hoiakud muutunud.

Uurisime, kas eestimaalaste hoiakud üldiselt toetavad naiste ja meeste vahelist tasakaalustatamat tööjaotust peres. Kontrollisime inimeste arvamusi erinevate väidete kohta. Meeste suurema kodutööde tegemise üks eeldusi on arvamus selle kohta, kas nad on üldse võimelised kodutöid tegema. Selgus, et enamus eestimaalasi (83%) oli täiesti või pigem nõus väitega, et mehed suudavad teha koduseid töid sama hästi kui naised. Keskmisest enam usuvad meeste suutlikkuse kodutöid teha mehed ise, kõige nooremad inimesed ning samuti vabaabielus olevad naised. Ent seda väidet toetavad vähem kõige vanema vanuserühma inimesed, kelle soorollid ja hoiakud on ilmselt koduse tööjaotuse puhul kõige traditsioonilisemad.

Valdavas osas peredes otsustavad partnerid koos vaba aja veetmise (80%), pere suuremate ostude (74%) ja laste kasvatamise (73%) üle. Pere juurdekasvu üle otsustati koos ligi pooltes peredes. Lisaks väitis 41% mehi ja vaid 29% naisi, et see teema ei käi nende pere kohta. Teatav erinevus oli samas küsimuses naiste ja meeste vahel (13% vs. 6%) ka selles osas, kas nad oskasid küsimusele vastata või mitte. Tuleb märkida, et peaaegu iga seitsmes inimene ei osanud öelda, kuidas otsustatakse nende peres pere juurdekasvu küsimuse üle. Igapäevaostude üle otsustavad veidi alla pooltes peredes partnerid ühiselt, kuid igas kolmandas peres teeb otsuse kas enamasti või alati mees. Keskmisest sagedamini otsustab igapäevaste ostude üle vaid naine mitte-eesti rahvusest vastajate seas. Madalama neto-

sissetulekuga (leibkonnaliikme kohta) peredes otsustavad igapäevaostude üle keskmisest sagedamini mehed, samas kui suuremate sissetulekute korral otsustatakse sagedamini igapäevaste ostude üle koos.

Enamus kooselus eestimaalasi (87%) on rahul oma suhtega abikaasa või elukaaslasega. Mehed on naistest enam oma suhtega täiesti või pigem rahul (92%).

Soolise ebavõrdsuse vähendamise ühe viisina on poliitikakujundajad viimastel aastatel näinud naiste ja meeste rollide võrdsustumist nii avalikus kui ka eraelus, sh koduste tööde tasakaalustatumat jagamist. Millised on peamised erimeelsuste teemad Eesti peredes? Võib öelda, et aja ja raha kui ressursside jagamine ning kodutööde jaotus on peredes võrreldes teiste teemadega kõige sagedasemad pingelikkad. Üle poolte abielus või kooselus naiste ja meeste jaoks põhjustab kodutööde jaotus sageli või vahel erimeelsusi (53% naisi ja 57% mehi). Kodutöödele järgnes tülid allikana raha kasutamine (naistest 48% ja meestest 53%), seejärel harrastustele või vabale ajale kuluv aeg (43% naisi ja 38% mehi) ning laste hoidmine ja transportimine (36% naiste ja 40% meeste arvates). Kõige vähem tülisid tekitab töölt äraolemine lapse haigestumise tõttu (13% naisi ja 19% mehi).

9. Naiste ja meeste esindatus poliitikas

Tänapäevane demokraatia on Eestis üles ehitatud esindusdemokraatia põhimõttest lähtudes: inimeste üldhuvid väljenduvad demokraatlikult valitud esindajate kaudu. Demokraatia põhimõtte kohaselt peaksid kõik ühiskonnarühmad olema võimu- ja otsustamispositsioonidel esindatud proportsionaalselt.

Hoolimata *de jure* võrdsusest ning asjaolust, et naised moodustavad üle poole Eesti rahvastikust, on naised poliitilises ja avalikus otsustusprotsessis vähemuses. Naiste ja meeste suhtarv poliitiliste ja majandusotsuste tipptasandil on üks rahvusvaheliselt enam jälgitavaid indikaatoreid, mis mõõdab ühiskonna arengutaset. Naiste vähest osa ühiskonnaelus, sh poliitikas, tõlgendatakse ajaloolistest ja sotsiokultuurilistest teguritest tingitud mahajäämusena, demokraatia puudumisena (Papp 2010, ilmumas). Naiste ja meeste tasakaalustatud osalemisena poliitilises ja avalikus otsustusprotsessis käsitletakse mõlema sugupoole vähemalt 40% esindatust ükskõik millises poliitilise või avaliku elu üle otsuseid tegevas organisatsioonis (Sotsiaalministeerium).

Eestis on naised eri poliitilistel tasanditel esindatud erinevalt. Kohalike omavalitsuste tasandil on naiste esindatus suurem kui riigi tasandil (parlamendis ja valitsuses). Näiteks kogu taasiseseisvumisaja on Eesti parlamendi liikmete seas olnud naisi alla neljandiku. Kuigi iga valimisega on see näitaja suurenenud, ei saa me siiski rääkida parlamendi tasandil sugude tasakaalustatud esindatusest. Valituks osutunud naiste osakaal on suurenenud ka kohalike omavalitsuste valimistel, ulatudes 2009. aastal 30%-ni (Vabariigi Valimiskomisjon).

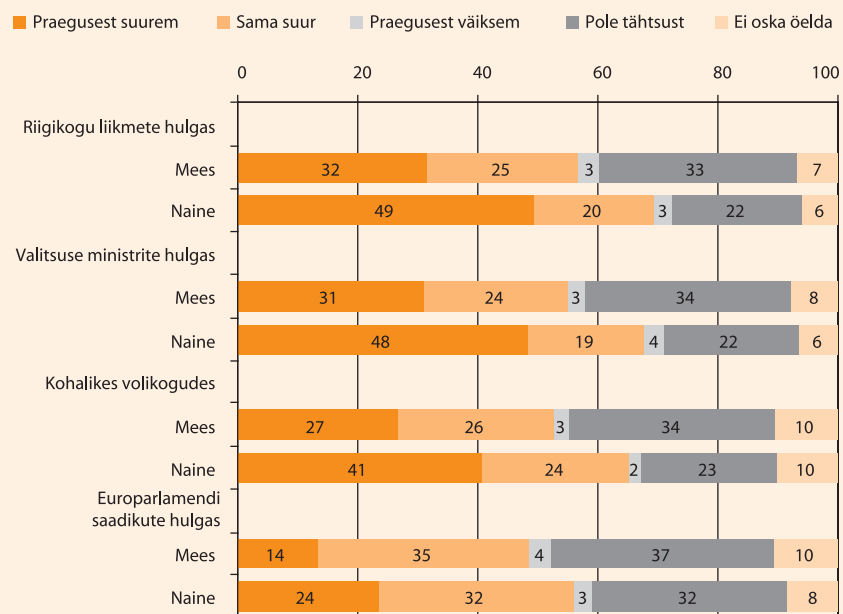
Poliitikateemat käsitledes oli monitooringus peamiseks küsimuseks see, kas inimesed tunnetavad, et poliitilises elus ehk otsustajate seas on sooline tasakaal paigas või oleks erinevate huvide paremaks esindamiseks vajalik naiste suurem esindatus.

9.1. Naiste osalus esinduskogudes

Esmalt küsisime naiste osaluse kohta eri tasandi valitavates kogudes. Juunis-juulis 2009, mil küsitlust tehti, oli Riigikogu 101 saadiku seas 22 naist, Vabariigi Valitsuse 13 ministri seas üks naisminister ning enne Euroopa Parlamendi viimaseid valimisi oli sealse kuue Eesti saadiku hulgas kolm naisterahvast.

Naiste osakaalu suurenemist eri tasandi poliitikute seas toetavad sagedamini naised (joonis 58).³⁶ Kõige vajalikumaks hindasid nii naised kui ka mehed naiste osakaalu suurenemist Riigikogu liikmete (naistest toetas naiste osakaalu suurenemist 49%, meestest 32%) ning valitsuse ministrite hulgas (naistest 48%, meestest 31%). Meeste hulgas oli naistest arvukamalt neid, kes arvasid, et Riigikogu liikmete ning valitsuse ministrite hulgas on naisi piisavalt või et naiste osakaalul eri tasandi poliitikute seas pole tähtsust.

Joonis 58. Milline peaks nende tasandite poliitikute hulgas olema naiste osakaal? (% , n = kõik vastajad)

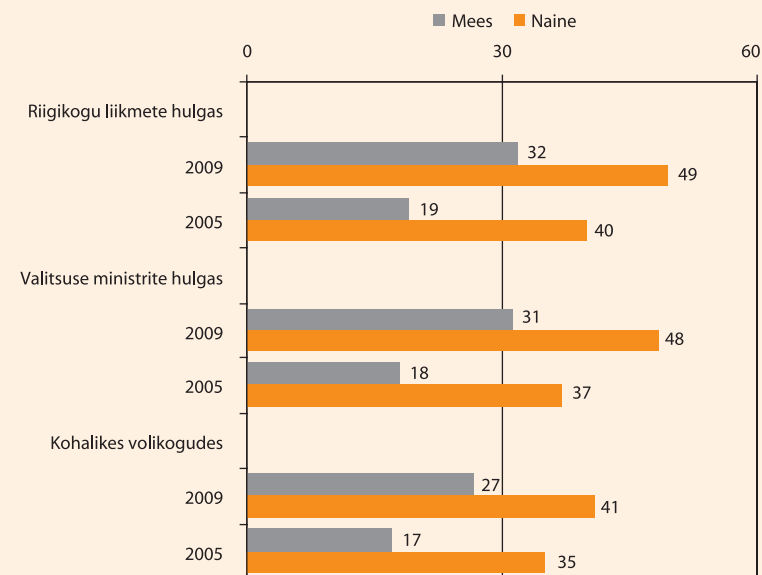

³⁶ Võrdluseks: sellega, et naiste suurem osalemine poliitikas on vajalik erinevate huvide paremaks esindamiseks, nõustus 85% naisi ja 71% mehi (vt ptk 9.2).

Meeste hulgas oli vastajaid, kes pidasid naiste osakaalu suurenemist Riigikogu liikmete seas vajalikuks, keskmisest enam 65–74-aastaste seas (46%). Naistest hindasid naiste osakaalu suurenemist Euroopa Parlamendi saadikute seas sagedamini vajalikuks 15–24-aastased (31%) ning mitte-eestlased (33%). Naiste osakaalu suurenemist kohalikes volikogudes pidasid eesti rahvusest naistega võrreldes sagedamini vajalikuks mitte-eesti naised (37% vs. 48%) ja pealinnas elavad naised (47%).

Võrreldes 2005. aastaga on nii naiste kui ka meeste seas kasvanud poolehoid naiste osakaalu suurenemisele poliitikute seas (joonis 59).

Joonis 59. Milline peaks nende tasandite poliitikute hulgas olema naiste osakaal? (Hinnangu „praegusest suurem” andnud vastajate %, n = kõik vastajad)

Uurimaks, mida tuleks ette võtta naiste osakaalu suurendamiseks poliitikas, esitati vastajatele viis võimalikku meedet ning paluti valida nende hulgast kõige sobivam. Peaaegu kolmandik (32%) inimesi arvas, et naiste osakaalu suurendamisele poliitikas aitaks kaasa väljapaistvate naissoost tipp-poliitikute lisandumine,

22% leidis, et parteid peaksid määrama naisi valimisnimekirjadesse võrdset meestega ehk teisisõnu pooldati nn parteisiseseid kvoote. Ülejäänud variandid, nagu valijate üleskutsumine hääletama naiste poolt, naistele Riigikogus teatud arvu kohtade eraldamine (kvoot) ning ainult naistele suunatud partei loomine, leidsid vähem poolehoidu.

Sobiva vastusevariandi puudumise korral oli vastajal võimalus valida „muu” variant ja lisada oma kommentaar. „Muu” variandi valis 6% vastajaid, kelle seas oli nii neid, kes arvasid, et naiste osakaalul poliitikas ei ole tähtsust (ja seega pole vaja mõelda ka selle suurendamisele), kui ka neid, kes arvasid, et poliitika pole naiste ala. Samas leidis vastajaid, kes pakkusid välja sisulisi põhjuseid või ettepanekuid, nt et naised peaksid olema ise aktiivsemad, tuleks teha avatud valimisnimekirjad, võtta vastu uus valimisseadus, naisi tuleks ühiskonnas senisest rohkem väärtustada.

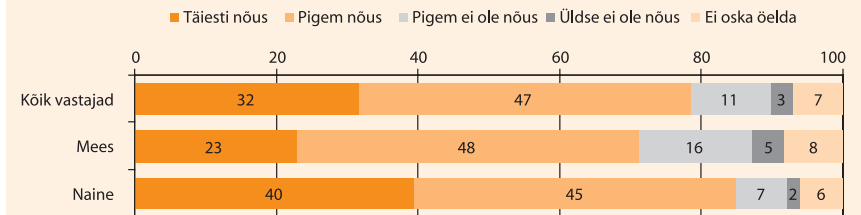
9.2. Erinevate huvide esindatus poliitikas

On väidetud, et Ida-Euroopa endistes sotsialistlikes riikides ehk nn uutes demokraatias valitseb arusaam, et liberaalne-demokraatlik poliitiline süsteem kombineerituna turumajandusega tagab inimeste isikliku jõukuse ja poliitilise võrdsuse. Seda, et poliitilisse ellu oleks kaasatud traditsioonilisest poliitilisest süsteemist väljaspool seisvaid inimesi, pole oluliseks peetud. Lisaks on naiste võrdset osalust tagavate meetmete rakendamist peetud seadusetuks ja vastuvõetamatuks (Jalušič ja Antič 2001). Nagu eespool mainitud, uurisime, kas inimesed tajuvad, et naiste vähene osalus poliitilises elus ei taga piisavalt erinevate huvide esindatust.

Üle kolme neljandiku eestimaalasi nõustub väitega, et naiste suurem osalemine poliitikas on vajalik erinevate huvide paremaks esindamiseks (joonis 60). Ootuspäraselt jagavad seda arvamust sagedamini naisterahvad, kellest 85% oli väitega täiesti või pigem nõus (meestest 71%). Mehed pidasid naiste suuremat osalemist poliitikas erinevate huvide parema esindatuse seisukohalt sagedamini ebavajalikuks (meestest 21%, naistest 9%). Võrreldes mitte-estlastega pidasid eestlased naiste osalemist poliitikas erinevate huvide paremaks esindamiseks sagedamini vajalikuks (eestlastest 81%, mitte-estlasest 71%). Kõige sagedamini hindavad naiste suuremat osalemist poliitikas vajalikuks eesti rahvusest naised (87%), kõige harvemini aga mitte-estli mehed (60%).

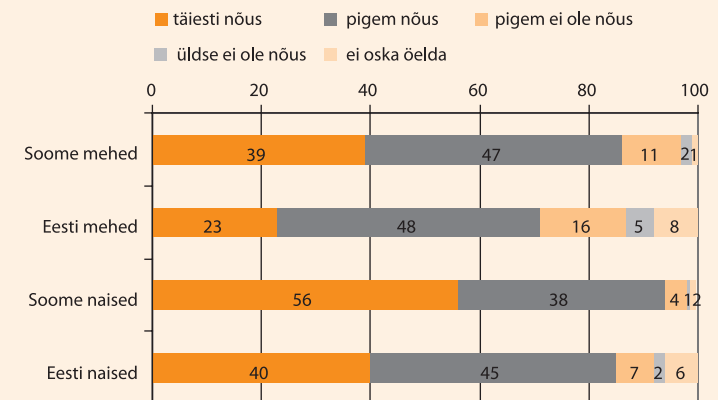
Naisvastajatest suhtusid vanuserühmade võrdluses naiste suuremasse esindatusse poliitikas kõige leigemalt 65–74-aastased, kellest pidas siiski üle kolme neljandiku (77%) vajalikuks naiste suuremat esindatust poliitikas erinevate huvide esindatuse seisukohast.

Joonis 60. Naiste suurem osalemine poliitikas on vajalik erinevate huvide paremaks esindamiseks (% , n = kõik vastajad)

Kui võrrelda eestimaalaste hoiakuid Soome elanikega, selgub, et naiste osalemise suurendamist erinevate huvide paremaks esindamiseks pooldab täiesti või pigem valdav osa nii Soome (90%) kui ka Eesti (78%) inimesi. Eesti inimesed on siiski võrreldes Soome elanikega selles mõnevõrra vähem veendunud. Mõlemas riigis ilmnesid hoiakute erinevused sugude vahel: nii Eesti kui ka Soome naised pooldavad oma maa meestest enam seda, et erinevad huvid on paremini esindatud siis, kui poliitikas osaleb enam naisi (joonis 61).

Joonis 61. Naiste suurem osalemine poliitikas on vajalik erinevate huvide paremaks esindamiseks, Soome ja Eesti võrdlus (Tasaarvori barometri 2008, SVM 2009)

9.3. Kokkuvõte

Poliitikateema kokkuvõtteks võib öelda, et ehkki naised peavad meestega kõrvutatuna naiste osakaalu suurenemist poliitikas vajalikuks sagedamini, on ka meeste seas nelja aasta jooksul sellele toetus suurenenud. Sellise muutuse taga võib olla ühtlasi suurenenud teadlikkus sellest, et naiste osalus poliitikas on väike ning ühiskonnale oleks selle kasv kasulik.

Põhjuseks, miks naised on poliitikas vähe, peetakse eelkõige väljapaistvate naissoost tipp-poliitikute vähesust. Naiste vähesus tipp-poliitikas võib eeskujude puudumise tõttu olla takistavaks teguriks naiste osakaalu suurenemisele poliitikas ka tulevikus (nn surnud ring). Naiste suuremat osalust poliitikas toetab eestimaalaste arusaam sellest, et seda on vaja erinevate huvide paremaks esindamiseks otsuste tegemise protsessis. Küsimuseks aga jääb, kas inimeste mõnevõrra kasvanud teadlikkus naiste suurema poliitilise esindatuse vajadusest realiseerub valijakäitumises ning poliitilises elus osalevate naiste ja meeste enda tegevuses nagu näiteks Põhjamaades, kus parteide poolt vabatahtlikult seatud kvootide kehtestamise ajendiks oli algul vastutulek valijate soovidele.

10. Turvalisus

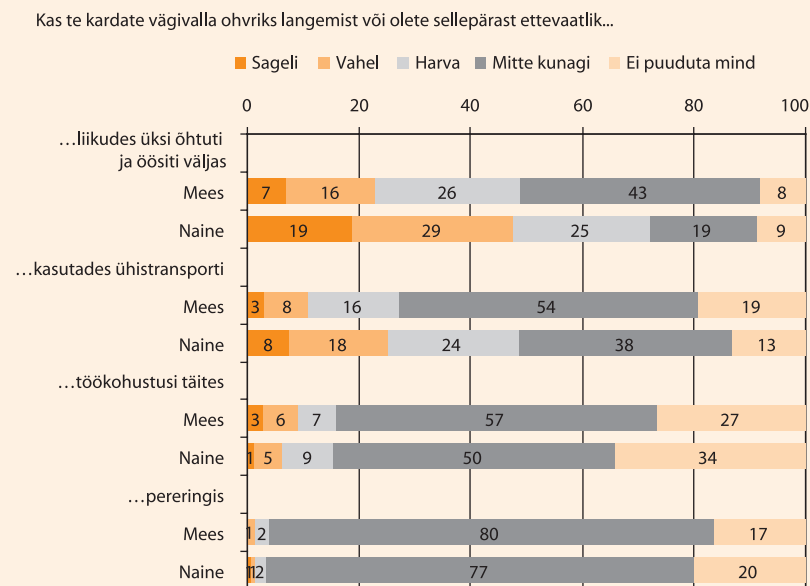
Turvalisuse peatükki on koondatud üsna erinevad monitooringus käsitlemist leidnud teemad, mille ühtseks jooneks on sooline vägivald selle erinevates ilmnevusvormides. Enamus turvalisusteemasid oli küsitlusankeedis esitatud ühes teemaplokis. Kuna need küsimused puudutasid vastaja jaoks delikaatseid teemasid, oli see küsimusteplokk isetäidetav, st küsitaja ulatas vastajale iseseisvaks täitmiseks paberankeedi. Turvalisuse teema alla on koondatud järgmised teemad: subjektiivne turvatunne eri elusituatsioonides (sh avalikus ruumis liikudes), sooline ja seksuaalne ahistamine, hoiakud laste ja partneri vastu füüsilise vägivalda tarvitamise suhtes ning suhtumine seksi ostmisse.

10.1. Turvatunne eri situatsioonides

Esmalt küsisime inimeste käest, kas ja kuidas nad kardavad langeda eri elusituatsioonides vägivalda ohvriks. Kui mehed kogevad vägivalda peamiselt avalikes kohtades ja kurjategijaks on valdavalt võõras inimene, siis naised väärkoheldakse peamiselt pereringis ja vägivaldseteks on naise elukaaslane või partner (Sotsiaalministeerium).

Rääkides isiklikust turvatundest, hindavad nii naised kui ka mehed kõige ebaturvalisemaks olukorraks (kus vägivalda ohvriks langemist kardetakse kõige enam) öhtuti ja öösi üksi väljas liikumist (joonis 62). Neid, kes ütlesid, et nad kardavad sageli, vahel või harva langeda selles olukorras vägivalda ohvriks, oli meeste seas 49% ja naiste hulgas 73%. Ühistransporti kasutades oli end ebaturvaliselt tundnud 27% mehi ja 50% naisi. Naistest tunnevad end ühistransporti kasutades kõige ebaturvalisemalt alla 50-aastased. Naiste ja meeste hinnangud turvatundele töökohustusi täites või pereringis peaaegu ei erine. Erandiks on vaid nende vastajate osakaal, kes ütlesid, et töökohustuste täitmisel pole nad kunagi kartnud langeda vägivalda ohvriks või et see ei käi nende töökoha kohta: naised vastasid sagedamini, et see ei puuduta neid ning mehed ei ole sagedamini mitte kunagi kartnud langeda vägivalda ohvriks töökohustusi täites.

Joonis 62. Hinnangud isiklikule turvatundele (% , n = kõik vastajad)

Teistest sagedamini leidsid 60–74-aastased inimesed, et nad ei saa anda hinnangut öhtuti ja öösiti üksi väljas liikumise ning töökohustuste täitmise turvalisusele, sest et see situatsioon ei puuduta neid.

Mitte-eestlased tunnevad end üksi öhtuti ja öösiti väljas liikudes sagedamini ebaturvalisemalt. Samuti tunnevad mitte-eesti naised end eesti naistega võrreldes sagedamini ebaturvalisemalt ühistransporti kasutades.

Elukeskkonna turvalisust piirkonniti uurides ilmnesid olulised erinevused. Võrreldes teiste piirkondadega hindavad öhtul ja öösiti üksi väljas liikumist ning ühistranspordi kasutamist ebaturvalisemaks pealinlased. Inimesi, kes hindavad öhtuti ja öösiti üksi väljas liikumist enese jaoks turvaliseks, oli keskmisest arvukamalt Põhja- ja Lõuna-Eestis. Vastajaid, kes polnud end kunagi ühistransporti kasutades ebaturvalisena tundnud, oli keskmisest arvukamalt Ida-Virumaal. Võrreldes suuremate linnade elanikega hindasid oma turvalisust öhtuti ja öösiti üksi väljas liikudes ning ühistransporti kasutades kõrgemalt väikelinnade ja maaelanikud.

10.2. Füüsilise jõu kasutamine perekonnas

Perevägivalda (kuhu on kaasatud ka näiteks lapsed ja/või vanemad) või paarisuhtevägivalda peetakse üheks sotsiaalseks probleemiks, millel on selge sooline iseloom. Ohvrite ja raskeid vigastusi saanute hulgas on ülekaalus naised, samas kui mehed domineerivad ründaja rollis (Sotsiaalministeerium). Et lähisuhtevägivald on üks varjatud teemasid, mis on inimeste jaoks enamasti tabu, on selle levikut keeruline mõõta. Käesolevas uuringus seadsime sihiks mõõta mõnda vägivaldaga seotud hoiakut, mis peegeldavad ühiskonnaliikmete suhtumist sellesse sotsiaalsesse probleemi. Seda, kuidas suhtutakse füüsilise jõu rakendamisse pereringis, selgitati välja kolme väite abil, mis mõõtsid suhtumist lapse füüsilise karistamisse, abikaasa (elukaaslase) füüsilisse korralekutsumisse ning valmidust sekkuda vägivaldsesse peretülisse.

Ankeedis olid kasutusel järgmised terminid.

Lapse füüsiline karistamine – täiskasvanu jõutarvitamine lapse vastu, nt tutistamine, laksu andmine, löömine pärast mõnda tegu, mida vanem heaks ei kiida. Samas näiteks ohusituatsioonis lapse kinnihoidmist ei loeta füüsiliseks karistamiseks.

Abikaasa (elukaaslase) füüsiline korralekutsumine – vägivalda kasutamine (nt löömine, tõukamine, mis teeb haiget) abikaasa (elukaaslase) vastu, kui mingi tema tegu või ütlus valmistab pahameelt.

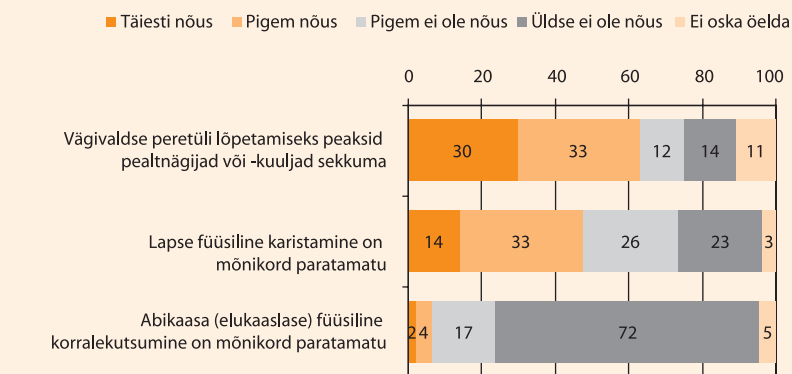
Vägivaldne peretüli – eeskätt tüli, kus kasutatakse füüsilist jõudu.

Sekkumine vägivaldsesse peretülisse – nt tülitsevate poolte poole pöördumine, nende lahutamine, politsei kutsumine vm tegevus, mis on suunatud konflikti lõpetamisele.

Kui paarisuhte- ja perevägivald on üldiselt tabud, siis alaealiste (ja eriti eelkooliealiste) laste füüsilise karistamine on Eesti ühiskonnas pikka aega olnud pigem norm kui erand. Alles 2000. aastate keskpaigast on avalikkuses hakatud arutama võimalusi keelata laste füüsilise karistamine ning sellega seoses on hakatud rääkima ka vanemahariduse vajalikkusest – sellest, kuidas vanemad oskaksid lapsi distsiplineerida ilma füüsilist vägivalda kasutamata. Samuti tõusis 2010. aasta alguses päevakorda laste füüsilise karistamise selgesõnaline keelustamine seaduses.

Tulemused näitavad, et füüsilise jõu kasutamist abikaasa (elukaaslase) suhtes valdavalt heaks ei kiideta, ent lapse füüsilise karistamise suhtes ollakse tolerantsemad (joonis 63). Suhtumine sellesse, kas lapse füüsiline karistamine on mõnikord paratamatu, on kahetine: peaaegu võrdselt on nii väitega nõustujaid (47%) kui ka mittenõustujaid (49%). Sellega, et abikaasa (elukaaslase) füüsiline korralekutsumine on mõnikord paratamatu, ei nõustu 89% vastajaid ja nõustub 6% vastajaid.

Joonis 63. Hinnangud füüsilist vägivalda perekonnas käsitlevatele väidetele (% , n = kõik vastajad)

Peretülisid on traditsiooniliselt peetud pere siseasjaks, millesse väljaspool olijatel ei ole õigust sekkuda. Seega on mõnevõrra üllatav tõdeda, et üle poole eestimaalasi nõustub täiesti või pigem sellega, et vägivaldse peretüli lahendamiseks peaksid pealtnägijad või -kuuljad sekkuma (63%). Samas on selle väite puhul teiste väidetega võrreldes kõige suurem nende osakaal, kes ei oska oma hinnangu anda (11%). Kui teiste väidete puhul naiste ja meeste hinnangud ei erine, siis peretülisse sekkumine on erand: võrreldes meestega jagavad naised sagedamini seisukohta, et vägivaldse peretüli lõpetamiseks peaksid pealtnägijad või -kuuljad sekkuma (naistest nõustub 68%, meestest 58%).

Järgnevalt vaatame eri rühmade hinnangute erinevusi. Lapse füüsilise karistamise suhtesid kõige negatiivsemalt 15–19-aastased, kellest lapse füüsilist karistamist pidas mõnikord paratamatuks 35%. See on ka rühm, kellel on ilmselt endal kõige värskem vägivallakogemus ohvri seisukohast. Keskmisest pooldavamalt suhtuvad lapse füüsilise karistamisse inimesed, kelle leibkonnas on vähemalt

kaks alaealist last. Seega pooldavad füüsilist karistamist kõige enam vanemad, kes on oma igapäevaelus hädas laste distsiplineerimisega.

Võrreldes meestega, kelle leibkonnas pole alaealisi lapsi, suhtuvad laste füüsilise karistamisse pooldavamalt alaealiste lastega meesterahvad. Naiste puhul on suundumus vastupidine: alaealiste lastega naised suhtuvad laste füüsilise karistamisse kriitilisemalt kui ilma lasteta naised (mis on seletatav sellega, et naiste seas, kelle leibkonnas pole alaealisi lapsi, on arvukalt eakaid). Võrreldes omavahel vastajaid, kelle leibkonnas oli alaealisi lapsi, suhtusid laste füüsilise karistamisse tolerantsemalt meesterahvad: meestest oli väitega, et lapse füüsilise karistamine on mõnikord paratamatu, täiesti või pigem nõus 54%, naistest 41%. Lapse füüsilist karistamist ei pooldanud 57% naisi ja 43% mehi, kelle leibkonnas oli alaealisi lapsi.

Abikaasa (elukaaslase) füüsilise korralekutsumisse suhtuvad mitte-eestlased eestlastest leebemalt. Eestlastest nõustus väitega, et abikaasa (elukaaslase) füüsilise korralekutsumine on mõnikord paratamatu, 4% ning mitte-eestlastest 12% (sealhulgas mitte-eesti naistest 12% ja meestest 13%).

Eakamate vastajatega kõrvutatuna nõustuvad nooremad inimesed sagedamini, et vägivaldse peretüli lõpetamiseks peaksid pealtnägijad või -kuuljad sekkuma, ning mida eakam oli vastaja, seda sagedamini pooldas ta mittesekkumist. Elukoha järgi oli vastajaid, kes sekkumist ei pooldanud, kõige arvukamalt maaelanike seas (selles rühmas oli ka eakaid kõige arvukamalt).

10.3. Isiklik kokkupuude soolise ja seksuaalse ahistamisega

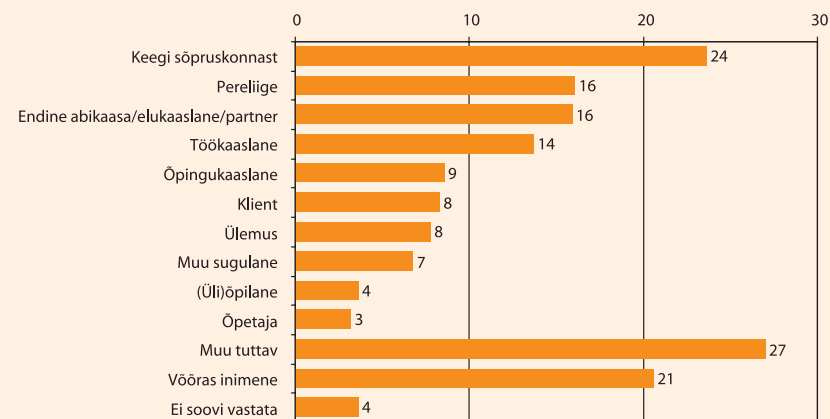
Võib ilmselt öelda, et sooline ja seksuaalne ahistamine on Eesti elanike jaoks 2009. aastal enamasti veel üsna tundmatud ja eristamatud mõisted ning teadlikkus nendest teemadest suhteliselt väike. Soolise ahistamise mõistegi lisati soolise võrdõiguslikkuse seadusse alles 2009. aastal.³⁷ Nii seksuaalne kui ka sooline ahistamine on soolise diskrimineerimise vormid. Nende ahistamise liikide puhul kasutatakse (sotsiaalse) soo või seksuaalsusega seotud käitumist teise inimese suhtes, mille eesmärk või tagajärg on vääriskuse alandamine.

³⁷ Soolise võrdõiguslikkuse seaduse § 3 lõike 1 punkt 6: „sooline ahistamine leiab aset, kui esineb sooga seotud soovimatu käitumine või tegevus, mille eesmärk või tegelik toime on isiku vääriskuse alandamine ja häiriva, ähvardava, vaenuliku, halvustava, alandava või solvava õhkkonna loomine.”

Küsitlusele eelnenud 12 kuu jooksul on ebamugaval ja soovimatul moel vastaja soole viitavaid vihjeid, märkusi või ettepanekuid vastassugupoole esindajailt kogunud 9% vastajaid (10% naisi ja 7% mehi). Nii naiste kui ka meeste hulgas on sellise kogemusega inimesi kõige enam alla 25-aastaste hulgas. 15–24-aastastest meestest on vastassugupoole esindajalt tuleva verbaalse soolise ahistamisega kokku puutunud 16%, samas vanuses naistest 20%. Kuna noored (alla 25-aastased) moodustasid suure osa vallalistest, oli vallaliste seas inimesi, kes olid keskmisest arvukamalt (15%) puutunud kokku vastassugupoolelt tulnud vihjete, märkuste või ettepanekutega, mis viitasid ebamugaval ja soovimatul moel vastaja soole.

Inimeseks, kes oli ebamugaval või soovimatul moel viidanud vastaja soole, oli paljudel juhtudel keegi vastaja lähikonnast (sõprus- või perekonnast) (joonis 64). Üsna sageli oli ebamugavaid märkusi teinud täiesti võõras inimene (21%) või muu tuttav (kes ei kuulu ei sõprade, pere, kolleegide, õpetajate, koolikaaslaste ega klientide hulka) (27%). Küllalt vähe vastajaid oli kogunud verbaalset ahistamist õpingukaaslaste/õpetajate või kolleegide/klientide poolt. Kuna suhteliselt vähe leidis inimesi, kellele vastassugupoole esindaja oli teinud ebamugavaid ja soovimatuid vihjeid, märkusi või ettepanekuid, on valimi suurusest tulenev juhtumite koguarv väike ning analüüsis pole seega võimalik välja tuua erinevusi sotsiaal-demograafiliste rühmade vahel.

Joonis 64. Kes olid inimesed, kes olid teinud küsitlusele eelnenud 12 kuu jooksul vihjeid, märkusi või ettepanekuid (nii suuliselt kui ka kirjalikult), mis viitasid ebamugaval ja soovimatul moel teie soole? (% , n = 136 vastajat, kes olid küsitlusele eelnenud 12 kuu jooksul eelmainituga kokku puutunud)

Olukordadega, kus sama sugupoole esindaja teeb kõnealuseid vihjeid, märkusi või ettepanekuid, on kokku puutunud 4% elanikke. Enam on selliseid olukordi kogunud naised (naistest 6%, meestest 2%). Verbaalset ahistamist teise naise poolt kogunud vastajaid on kõige enam 15–24-aastaste seas (13%).

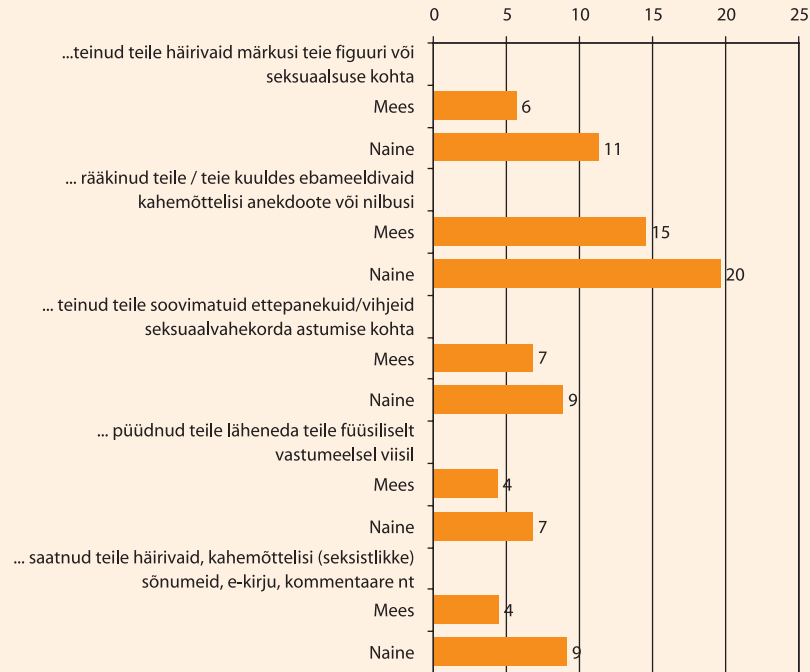
Edasi uuriti täpsemalt, milliste seksuaalse ahistamise vormide ja avaldumisviisidega on kõige enam kokku puutunud. Seksuaalset ahistamist peetakse argiteadvuses enamasti tööellu kuuluvaks nähtuseks: stereotüübi kohaselt on see eelkõige meesülemuse ebameeldiv seksuaalne tähelepanu naisalluva vastu. Siinsest uuringust aga ilmneb, et kuigi seksuaalset ahistamist tajub suhteliselt väike osa inimesi (veerand vastajaid on kokku puutunud ühe või enama seksuaalse ahistamise viisiga), on sellega üsna sarnasel määral kokku puutunud nii naised kui ka mehed. Viiendik naisi ja 15% mehi on kuulnud vastassugupoole esindajat rääkimas kahemõttelisi anekdoote või nilbusi, mis on kuulajale ebameeldivad (joonis 65).

Kümnendik (11%) naisi ja 6% mehi on vastassugupoole esindajalt kuulnud häirivaid märkusi oma figuuri või seksuaalsuse kohta. Peaaegu sama sageli ollakse kokku puutunud ka soovimatute ettepanekute või vihjetega seksuaalvahekorda astumise kohta (9% naisi, 7% mehi). Alla kümnendiku naisi ja mehi on puutunud kokku vastassugupoole esindajaga, kes on teinud katseid läheneda füüsiliselt vastumeelsel viisil või saatnud häirivaid kahemõttelisi sõnumeid, e-kirju või kommentaare.

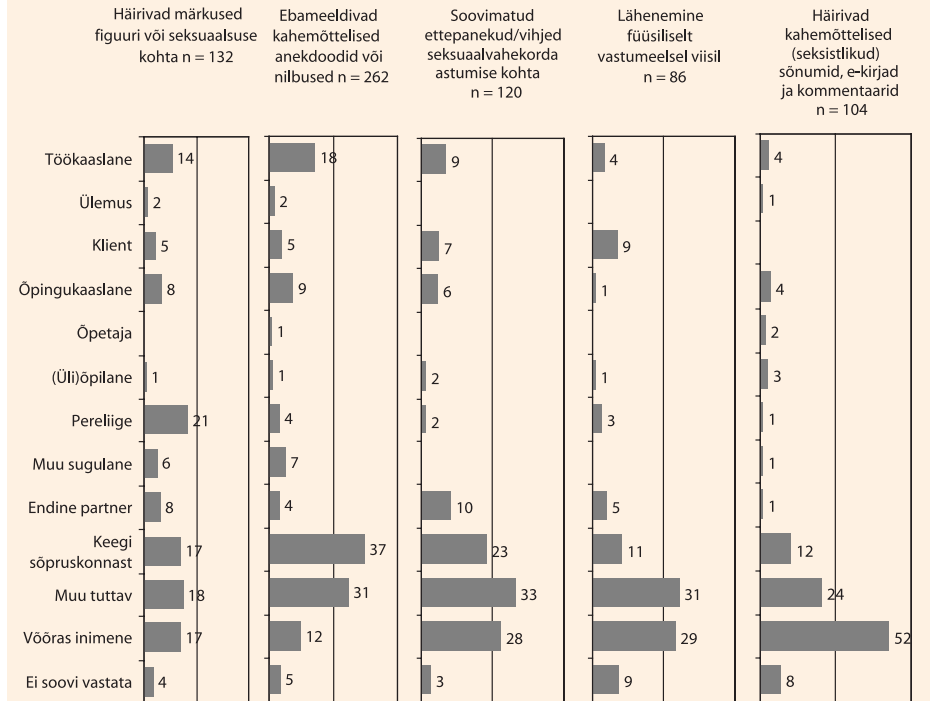
Naised olid meestega võrreldes enam kogunud häirivaid märkusi oma figuuri või seksuaalsuse kohta ning saanud kahemõttelisi sõnumeid, e-kirju või kommentaare. Võrreldes 2005. aastaga on 6 protsendipunkti võrra suurenenud naiste arv, kes on saanud küsitlusele eelnenud aasta jooksul vastassugupoole esindajailt kahemõttelisi sõnumeid, e-kirju või kommentaare. Üks põhjendusi võib siin olla nii mobiiliteenuste kui ka internetivõimaluste aktiivsem kasutamine.

Joonis 65. Kas vastaja on mõne vastassugupoole esindaja poolt küsitlusele eelnenud 12 kuu jooksul kogenud järgnevat: ... ? (% , n = kõik vastajad)

Kas keegi vastassugupoole esindaja on küsitlusele eelnenud 12 kuu jooksul...

Joonis 66. Kes oli vastassugupoole esindaja, kes küsitlusele eelnenud 12 kuu jooksul on teinud järgnevat: ... ? (% , n = vastajad, kes on vastava seksuaalse ahistamise vormiga küsitlusele eelnenud 12 kuu jooksul kokku puutunud)

Enda seksuaalse ahistamisega vastassugupoole esindaja poolt ollakse kõige enam kokku puutunud tuttavate kaudu, kes ei kuulu ei pereliikmete, sõprade ega töökollektiivi hulka, või võõraste inimeste kaudu (joonis 66). Võrreldes meestega on seksuaalse ahistamisega lähikonda mittekuuluva inimese poolt (st perekonna, sõprade ja sugulaste ringist väljaspool seisva inimese) enam kokku puutunud naised. Õpingukaaslaste poolse ahistamisega on kõige enam kokku puutunud 15–19-aastased vastajad.

Sama sugupoole esindaja poolt on sarnaseid olukordi küsitlusele eelnenud 12 kuu jooksul kogunud 3% elanikke, keskmisest sagedamini 15–19-aastased vastajad (8%).

10.4. Suhtumine prostitutsiooni

Prostitutsioon liigitatakse naistevastase vägivalda alla põhjusel, et seksitööstuses on ärakasutajad üldjuhul mehed ja ohvrid naised. Mitu Eestis tehtud uuringut kinnitab maailmas levinud trendi, et prostitutsiooniärise satuvad eeskätt ühiskonnas haavataval positsioonil olevad naised, kes on sageli olnud enne seda ise ärakasutamise ohvrid. Näiteks on Eestis prostitutsiooni kaasatud naiste seas palju mitte-eesti rahvusest ja alaealisi naisi. Samuti on paljudel prostituutidel sõltuvus kas alkoholist või narkootikumidest ning neid on enne prostitutsiooniärise satumist kas seksuaalselt või füüsiliselt väärkoheldud (Luht 2010, ilmumas). Kõik seksuaalsusse ja seksi ostmise puutuv on enamasti inimeste jaoks delikaatne teema ning seepärast on see teema lisatud turvalisust käsitlevasse isetäidetavasse teemaplokki.

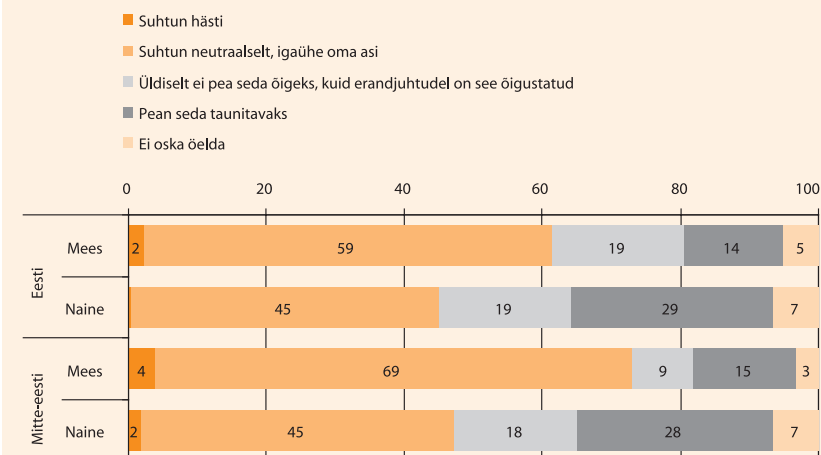
Prostitutsiooni puudutavaid hoiakuid uurides oli meil kaks põhiküsimust: kuidas suhtutakse prostitutsiooni ja kuidas seksi ostmise eest karistamisse.

Seksi ostmise prostitutsiooni kaasatud isikult

Seksi ostmise ei suhtuta kuigi pooldavalt, ent ka mitte väga negatiivselt. Üle poole (53%) eestimaalasi on seksi ostmise suhtes neutraalsel seisukohal, arvates, et see on igapäevane asi (joonis 67).

Naisterahvad peavad seksi ostmist sagedamini taunitavaks, mehed suhtuvad sellesse neutraalsemalt (taunitavaks peab naisvastajatest 29% ja meesvastajatest 14%). Samuti ilmnesid vastajate hinnangutes erinevused vanuserühmade järgi: 50-aastastest ja eakamatel peab seksi ostmist taunitavaks 32%, alla 50-aastastel aga vaid 17%.

Joonis 67. Kuidas suhtute sellesse, et on inimesi, kes ostavad prostituutilt seksi? (% , n = kõik vastajad)

Erinevate rahvuste arvestuses tuleb tõdeda, et kõige tolerantsemalt suhtuvad seksi ostmise mitte-eesti rahvusest mehed: neist suhtub peaaegu kolm neljandikku (73%) sellesse neutraalselt või hästi. Mitte-eesti meestele järgnevad oma pooldava arvamustega eesti rahvusest mehed (62%). Kõige vähem toetavad seksi ostmist mitte-eesti ja eesti rahvusest naised, neid on mõlemas rühmas alla poole (vastavalt 45% ja 47%).

Prostitutsiooni reguleerimine

Prostitutsiooni suhtutakse eri riikides riiklikul tasandil väga erinevalt. Euroopas on riike, kus prostitutsioon on seaduslik ja reguleeritud (nt Saksamaa, Holland) ja sellesse suhtutakse kui äritegevusse. Paljudes teistes riikides (sh Eestis) soovitakse prostitutsiooni piirata ning selleks on kasutusel mitmesugused meetmed (vahel ka samaaegselt). Tavaline viis on karistada prostituudi vahendajat – selline korraldus kehtib ka Eestis. Teine võimalus on karistada prostitutsiooniga tegelejaid. Need meetmed keskenduvad seksiäri pakkumispoole takistamisele. Üksikud riigid on aga asunud tegelema ka prostitutsiooniäri nõudluspoolega ehk hakanud karistama seksi ostjaid, ilma kelleta kogu süsteem ei püsiks (Luht 2010,

ilmumas). Järgmiste küsimuste eesmärk on mõõta Eesti inimeste suhtumist prostitutsiooni reguleerimisse.

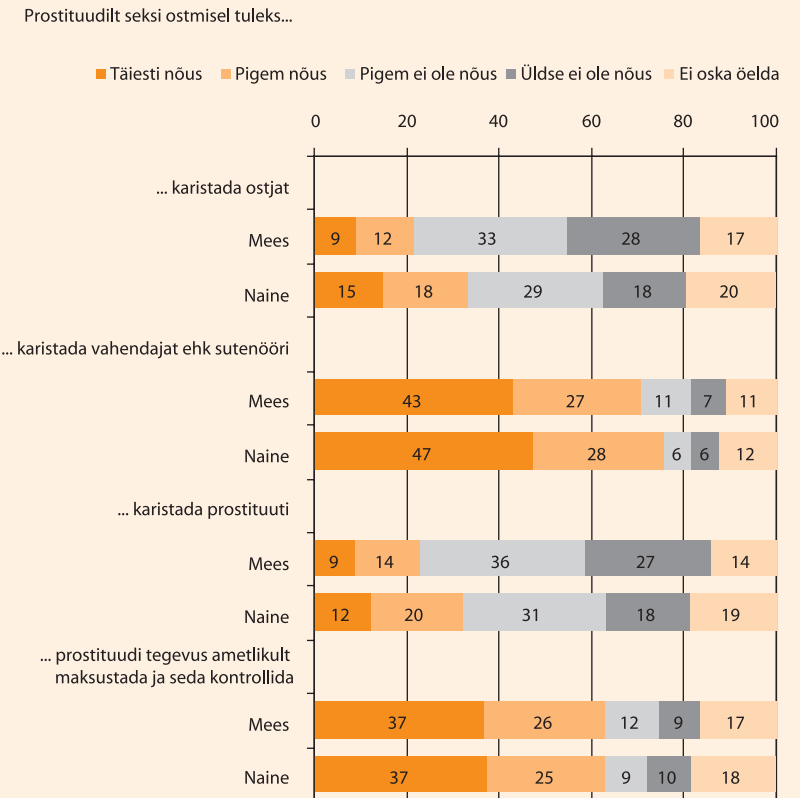
Prostitutsiooni kaasatult seksi ostmisele tuleks enamiku eestimaalaste arvates reageerida vahendaja karistamisega (joonis 68). Sellega, et karistada tuleks vahendajat, nõustub 70% mehi ja 75% naisi, prostituudi karistamise kiidab heaks 23% mehi ja 32% naisi ning ostja karistamise 21% mehi ja 33% naisi.

Vanuserühmade arvestuses on neid inimesi, kes peavad kas sutenööri, ostja või prostitutsiooni kaasatu karistamist õigeks, kõige arvukamalt vanimas vanuserühmas ehk 60–74-aastaste seas. Haridusrühmade võrdluses peavad prostitutsiooni kaasatu karistamist kõige sagedamini õigeks põhiharidusega inimesed. Võrreldes mitte-eestlastega nõustuvad eestlased sagedamini, et seksi ostmise eest tuleks karistada vahendajat.

Prostitutsiooni kaasatu tegevuse ametlikku maksustamist ja kontrollimist peab õigeks ligi kaks kolmandikku elanikke (63%). Naiste ja meeste arvamused selles küsimuses peaaegu ei erine, küll aga on selles suhtes kriitilisemad 15–19-aastased. Võrreldes põhiharidusega inimestega suhtuvad prostitutsiooni kaasatute tegevuse ametlikku kontrollimisse soosivamalt kõrgharidusega vastajad. Hinnanguid mõjutas ka vastaja rahvus: võrreldes mitte-eestlastega suhtuvad eestlased prostitutsiooni kaasatute tegevuse ametlikku maksustamisse positiivsemalt, samas kui mitte-eestlaste seas on enam neid, kes oma arvamust avaldada ei oska.

Need, kes suhtusid prostitutsiooni taunivalt, pidasid prostitutsiooni neutraalselt suhtuvate inimestega võrreldes sagedamini õigeks ka kõigi osapoolte karistamist, samas kui prostitutsiooni neutraalselt suhtuvad inimesed pooldasid sagedamini prostitutsiooni kaasatu tegevuse ametlikku maksustamist ja kontrollimist.

Joonis 68. Mida tuleks teha prostituudilt seksi ostmisel? (% , n = kõik vastajad)

10.4.3. Kes võib seksi osta?

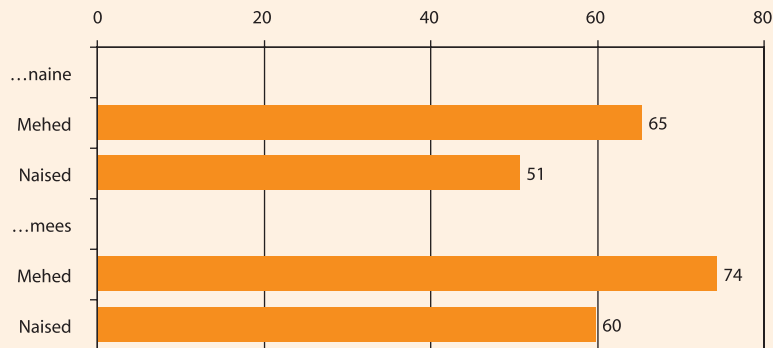
Kui valdav osa seksioostjaid on mehed, siis millised on ühiskondlikud hoiakud selle suhtes? Kas seksioostjatena aktsepteeritakse vaid mehi ning naisi taunitakse samas rollis?

Prostitutsiooni kaasatud isikult seksi ostmist peetakse naiste puhul sagedamini taunitavaks kui meeste puhul (joonis 69). Siiski arvab üle poole elanikke (58%), et naistel on õigus seksi osta, samas kui meestele peab seksi ostmist lubatavaks 67%. Võrreldes naissoost vastajatega suhtuvad seksi ostmisse neutraalsemalt mehed,

seada olenemata sellest, kas kliendiks ehk ostjaks on naine või mees. Võrreldes 40-aastaste ja eakamate inimestega suhtuvad nooremad inimesed seksi ostmisse liberaalsemalt. Kõige eitavam on seisukoht seksi ostmisse vanuserühmas 60–74.

Joonis 69. Kas naine või mees võib osta prostituudilt seksi? (hinnangu „jah” andnud vastajate %, n = kõik vastajad)

Mis te arvate, kas prostituudilt võib osta seksi...

Seksi ostmisse meeste poolt suhtuvad neutraalsemalt vabaabielus mehed. Võrreldes madalama sissetulekuga inimestega suhtuvad kõrgema sissetulekuga vastajad liberaalsemalt seksi ostmisse naiste poolt; kõrgema sissetulekuga naised on keskmisest tolerantsemad ka seksi ostmise suhtes meeste poolt. Samuti suhtuvad seksi ostmisse keskmisest neutraalsemalt inimesed, kelle leibkonnas on alla 18-aastaseid lapsi. Siin on pigem tegemist asjaoluga, et lapsevanemad on suhteliselt noored ning nende vaated seksi ostmisele on keskmisest neutraalsemad kui eakatel.

Inimestest, kes arvavad, et meestel on õigus osta seksi, nõustub 86% väitega, et ka naistel on sama õigus, samas kui neist, kes arvavad, et meestel pole seksi ostmise õigust, ütles vaid 0,6%, et naistel on selleks õigus.

10.5. Kokkuvõtte

Turvalisuspeatüki kokkuvõttes võib öelda, et ei naised ega ka mehed ei karda üldjuhul langeda oma pere- või tööelus vägivalda ohvriks. Küll aga peljatakse

avalikus ruumis nii õhtuti väljas liikuda kui ka ühistransporti kasutada ning seda tehes ollakse alati või sageli pigem ettevaatlikud. Tuleb märkida, et naised on seejuures meestest märgatavalt ettevaatlikumad: ligi pooled naised ja peaaegu neljandik mehi pelgasid sageli või vahetevahel õhtuti või öösiti väljas liikuda. Kui ühistranspordi kasutades on meestest alati või sageli ettevaatlik iga kümnes, siis naistest iga neljas.

Eestimaalaste suhtumine laste füüsilisse karistamisse on kahetine: pooled pooldavad seda ja pooled on selle vastu. Pigem on laste füüsilise karistamise poolt eakamad, lapsevanemad ja mehed. Abikaasa või elukaaslase füüsilisse korrakutsumisse on suhtumine märgatavalt taunivam: seda pooldab vaid 6% vastajaid. Ent teatud erinevus hoiakutes valitseb eesti rahvusest ja muudest rahvustest eestimaalaste vahel: vägivalda kasutamist aktsepteerivad enam mitte-eesti rahvusest inimesed. Tuleb samuti välja tuua, et soolised erinevused ei ole märkimisväärsed. Vägivaldsesse peretülisse sekkumine ei tundu eestimaalastele enam täieliku tabuna: peaaegu kaks kolmandikku Eesti inimesi arvab, et pealtnägijad peaksid vägivaldse peretüli lõpetamiseks sekkuma, kusjuures seda väidet pooldavad enam naised.

Nii soolist kui ka seksuaalset ahistamist on Eestis kogunud üsna vähe inimesi. Viimase aasta jooksul oli peaaegu iga kümnes vastaja (9%) puutunud kokku vastassugupoole esindajalt tulenevate ebamugavate või soovimatute vihjete, märkuste või ettepanekutega oma soo kohta. Nii naiste kui ka meeste seas oli selliste kogemustega inimesi kõige enam noorte, alla 25-aastaste hulgas. Naised olid puutunud selliste olukordadega kokku meestest veidi enam (20% naised ja 16% mehi). Paljudel juhtudel oli ahistajaks keegi vastaja sõpruskonnast või perekonnast.

Seksuaalset ahistamist peetakse argiteadvuses enamasti tööelu nähtuseks ning selle all mõistetakse eelkõige kõrgemal positsioonil oleva mehe ebaseadlikku seksuaalset tähelepanu naisalluva vastu. SVM-i tulemused näitavad, et kuigi seksuaalset ahistamist tajub Eestis veerand inimesi, on seda üsna sarnasel määral kogunud nii naised kui ka mehed. Viimase aasta jooksul on näiteks peaaegu iga viies naine ja iga seitsmes mees pidanud taluma vastassugupoole esindajat rääkimas kahemõttelisi anekdoote või nilbusi, mis on talle ebaseadlikud. Soovimatute ettepanekute ja vihjetega astuda seksuaalvahekorda on kokku puutunud 9% naised ja 7% mehi. Naised olid meestega võrreldes enam kogunud häirivaid märkusi oma figuuri või seksuaalsuse kohta ning saanud kahemõttelisi sõnumeid, e-kirju ja kommentaare. Võrreldes 2005. aastaga on 6 protsendipunkti võrra suurenenud naiste arv, kes on saanud küsitlusele eelnenud aasta jooksul vastassugupoole esindajalt kahemõttelisi sõnumeid, e-kirju või kommentaare. Üks põhjendusi

võib olla nii mobiiliteenuste kui ka internetivõimaluste kui meediumide aktiivsem kasutamine suhtluseks.

Rääkides naistevastasest vägivallast seksi ostmise teemal, tuleb tõdeda, et üldiselt on Eesti inimeste hoiakud seksi ostmise suhtes tolerantsed. Enamus eestimaalasi suhtub sellesse, et on inimesi, kes ostavad prostitutsiooni kaasatutelt seksi, neutraalselt. Kõige tolerantsemad on mitte-eesti mehed ning kõige vähem pooldavad seksi ostmist eesti ja mitte-eesti rahvusest naised. Samuti ollakse üsna neutraalsed selle suhtes, kas ostjaks on mees või naine. Üle poole (58%) vastajaid aktsepteerib naiste seksiostmist, kuigi meeste puhul ollakse veel tolerantsemad. Mehed aktsepteerivad samuti naistest enam seksi ostmist, seda nii nais- kui ka meesklientide puhul.

Prostitutsiooni vähendamise meetmetest toetati kõige enam prostitutsiooni kaasatud isiku ja sutenööri karistamist, kusjuures naised ja mehed on pigem sarnaste arvamustega. Peaaegu kolm neljandikku vastajaid arvab, et karistama peaks sutenööri ning peaaegu kaks kolmandikku, et prostitutsiooni kaasatuid. Noorimad vastajad ehk 15–19-aastased on selle meetme suhtes teistest kriitilisemad. Seksiostmisele ei ole väga suur toetus, ent ka mitte marginaalne: kolmandik naisi ja viiendik mehi usub, et seksiostmist peaks karistama.

11. Kokkuvõte

11.1. Tulemuste kokkuvõte

2009. aasta suvekuudel tegi Turu-uuringute AS Sotsiaalministeeriumi tellimisel järjekorras kolmanda soolise võrdõiguslikkuse monitooringu. Eelmine monitooring tehti 2005. aastal. Tegemist oli 15–74-aastaste eestimaalaste küsitlusuuringu, mille eesmärk oli selgitada välja inimeste hoiakuid ja kogemusi soolise võrdõiguslikkuse ja ebavõrdsusega seotud teemadel.

Et uuringuraport on väga mahukas ja kõik lugejad ei tööta seda kindlasti täielikult läbi, on järgnevalt esitatud olulisemad tulemused põhiteemade järgi. Eraldi alapeatükis (11.2) arutleme tulemuste üle laiemalt.

Meeste ja naiste positsioon ühiskonnas

Võrreldes naiste positsiooniga peavad peaaegu pooled eestimaalased meeste positsiooni Eesti ühiskonnas paremaks. Kõige teravamalt tunnetavad meeste positsiooni paremust ühiskonnas naised vanuses 30–39 aastat.³⁸ Neist nooremad naised tajuvad meeste ja naiste positsioone võrdsemana, sest haridusvaldkonnas, millega nad on meestest kauem seotud, on naiste positsioon õppuritena üldiselt hea. Samuti pole nooremad naised – võrreldes keskmiste või vanemate vanuserühmade naistega – veel kogenud sama palju lastest ja perekonnast tulenevaid kohustusi, mis piiravad nende võimalusi tööturul.

Soolisest võrdõiguslikkusest rääkides kiputakse sageli keskenduma naiste õigustele, pöörates vähem tähelepanu võimalustele, mida looks sooline võrdõiguslikkus meestele. Tuleb siiski tuua esile, et soolist võrdõiguslikkust ei peeta enam kasulikuks üksnes naistele: enamuse eestimaalasi (71% naisi ja 65% mehi) arvab, et soolisest võrdõiguslikkusest võidavad ka mehed. Sellega, et soolisest võrdõiguslikkusest tõuseb kasu ka meeste jaoks, nõustusid sagedamini noored mehed. Võrreldes eestlastega suhtuvad soolise võrdõiguslikkuse kasutegurisse meeste jaoks kahtlevamalt mitte-eestlased.

³⁸ Selles vanuserühmas on kõige suurem ka naiste ja meeste palgalõhe, samuti tunnetavad selles vanuses naised enim kodutööde koormat ning on enim seotud laste kasvatamise ja perekondlike kohustustega, mis võivad piirata nende võimalusi osaleda tööturul meestega samaväärselt.

Naiste võimalused tööelus

Üle poole vastajaid nõustus väitega, et naiste võimalused tööelus on halvemad kui meestel. Naised hindavad samas naiste võimalusi tööelus mõnevõrra madalamalt kui mehed. Valdav osa naised ja mehi pooldas väidet, et mehed töötavad enamasti kõrgema palgaga ametikohtadel. Ka sellega, et mehed ei nõustu tavaliselt töötama nii madala palga eest kui naised, ollakse enamasti nõus.

Töökohal kogetud sooliselt ebavõrdne kohtlemine väljendub vastajate hinnangul eelkõige töötasus (palga määramine, tõstmine, kärpimine). Samas näitas küsitlus, et võrreldes naistega on tööandjalt palka juurde küsinud sagedamini mehed. Siinkohal võib mõju avaldada asjaolu, et võrreldes meestega töötavad naised sagedamini avaliku sektori asutuses³⁹, kus isiklikud palgaläbirääkimised võivad olla keerulisemad kui eraettevõttes.

Nelja aasta jooksul on eestimaalaste hoiakutes toimunud mitu olulist muutust. Nii naiste kui ka meeste seas on vähenenud arvamus, et mehed seavad naistest sagedamini karjääri elus esikohale. Samuti on vähenenud nende meeste osakaal, kes peavad naiste tööd meeste omaga võrreldes vähem väärtustatuks või kes pooldavad väiteid, et naiste töökoormus on erinevalt meestest kahekordne ning et mehed ei nõustu tavaliselt töötama nii madala palga eest kui naised.⁴⁰ Seega võib öelda, et nelja aasta vältel on muutunud eelkõige meeste hoiakud, kes tajuvad naiste võimalusi tööturul meeste omadega võrreldes võrdsemana kui naised ise.

Kuigi Eestis on väikelaste vanemate sooline hõivelõhe üks Euroopa suurimaid, on Eestis naiste, sealhulgas alaealiste laste emade osalus aktiivses tööelus tänagi suurem kui paljudes teistes Euroopa riikides. Eesti puhul, kus endiselt domineerivad traditsioonilised rollihoiakud, loob see olukorra, kus naised tunnetavad nii perekonnast tööellu kui ka tööelust perekonda kanduvaid vastuolusid sagedamini kui mehed (Hansson 2000). Et naised teevad võrreldes meestega enam ka koduseid töid, on tulemuseks see, et palgatööd tegev naine töötab n-ö topeltkoormusega.

Üks lahendus ühitada töö- ja pereelu paremini on töötada osaajaga, ent soolise võrdõiguslikkuse seisukohast ei ole see kindlasti mitte ideaalne lahendus. Eestis

³⁹ Statistikaameti andmetel (2008. aasta keskmine) töötas 15–74-aastastest tööga hõivatud naistest avalikus sektoris 32,1%, samavanustest meestest 15,4%.

⁴⁰ Käesoleva küsitluse tulemused näitasid siiski, et võrreldes meestega kannavad naised suuremat vastutust koduste tööde eest ning tööel kaivate meeste sissetulekud on naiste omadega võrreldes keskmiselt kõrgemad.

on osaajaga töö võrreldes mitme teise ELi riigi ja ELi keskmisega veel üsna vähe levinud. Põhjuseks on nii töökorraldustavad kui ka meie ikka veel madal palgatase, mis muudab leibkondade toimetuleku osalise tööaja korral keeruliseks. Samas on huvi osaajaga töö vastu naiste seas suur: nii töötavate kui ka mittetöötavate naiste seas oli palju neid, kes võimaluse korral sooviksid töötada osaajaga (kokku 43%). Teisalt on osaajaga töö võimaluste puudumine loonud ilmselt olukorra, kus valikuvõimaluste puudumise tõttu töötatakse kas täiskoormusega või loobutakse töötamisest üldse. Siiski on nelja aasta jooksul suurenenud naiste seas nende hulk, kes eelistavad töötada täiskoormusega, seda ilmselt majanduslangusest tingitud vaeghõivatute osakaalu suurenemise tõttu. Samuti tuleb tõdeda, et töötajad tajuvad tööandjate suhtumist lastevanemate osaajaga töötamise väga tõrjuvana.

Oletust, et perekondlike kohustuste tõttu kipub kannatama pigem naiste kui meeste ametialane karjäär, kinnitab asjaolu, et võrreldes meestega hindasid naised väljaspool tööaega töötamist, õppimist või ööbimisega tööreisil või koolitusel käimist perekondlike kohustuste tõttu sagedamini keeruliseks. Võrreldes eelmise SVM-iga peavad naised pereelu ja laste olemasolu sagedamini nii naiste kui ka meeste karjääri takistavaks teguriks. Peaaegu kaks kolmandikku eestimaalasi on nõus väitega, et pere ja lapsed takistavad naiste karjääri ning naised on meestega võrreldes sagedamini täiesti nõus väitega, et lapsed ja pere mõjuvad nende karjäärile piiravalt. Keskmisest enam nõustuvad laste piirava mõjuga naiste karjäärile ka abielus olevad mehed ja mitte-eesti rahvusest naised.

Naised ja mehed juhtidena

Naiste ligipääsu otsustamisele ja juhupositsioonidele on pikka aega peetud üheks olulisimaks soolise võrdõiguslikkuse näitajaks. Eurostati andmetel on naiste esinatus (tipp)juhtide seas vähene nii Euroopas kui ka Eestis – hoolimata sellest, et Eestis on naiste seas kõrgharidusega inimesi enam kui meeste seas. Riia Arukaevu (2002) on Statistikaameti andmetele tuginedes järeldanud, et naiste puhul on omandatud hariduse ja töökohal vajaliku haridusliku ettevalmistuse mittevastavus suurem kui meestel, sest naiste haridus ei leia praktiliselt rakendust.

Käesoleva küsitluse andmetel nõustuvad pooled eestimaalased väitega, et ettevõtetele oleks kasulik, kui seal oleks juhtivatel kohtadel praegusest rohkem naisi. Samas jagab 43% eestimaalasi arvamust, et mehed on paremad juhid kui naised. Naistele ei pea tippjuhi positsiooni üldse sobivaks siiski üsna vähesed vastajad (6%). Võrreldes meestega usuvad naiste võimekusse juhina töötada enam naised ise.

Rollijaotus perekonnas

Eestis tehtud elanikeküsitlused ja 1999. aasta ajakasutusuuring on näidanud, et kõige harvem jaotatakse kodutöid töötava ema ja isa vahel võrdselt seal, kus neid töid on kõige rohkem – alaealiste lastega peredes. Käesoleva küsitluse tulemused näitavad, et kümne aasta jooksul pole olukord selles vallas palju muutunud: peredes kehtib üsna range sooline tööjaotus. Endiselt on vastutus enamiku igapäevaste ja rutiinsete koduste tööde eest tavaliselt pere naispoole kanda.

Sellest, et suurem osa kodutöid on naiste õlul ning et nad tunnetavad oma nn topeltkoormat, annab tunnistust ka asjaolu, et naised tajuvad sagedamini, et nende peal on liiga suur osa kodutöid. Meestest tunneb peaaegu iga seitsmes ja naistest peaaegu iga teine, et nende peal on sageli või vahetevahel liiga suur kodutööde koorem. Naiste seas oli rahulolematust kodutööde jaotumisega keskmisest suurem keskmistes vanuserühmades, alaealiste laste emade ja kooselus elavate naiste seas. Kui kooselus ja alaealiste laste emad tunnevad pigem, et nende peal on liiga suur kodutööde koorem, siis kooselus ja lastega mehed tunnevad seda harva. Tuleb märkida, et võrreldes 2005. aastaga ei ole selles küsimuses hoiakud muutunud.

Eelmised rahvastikuküsitlused on näidanud ka seda, et alla 35-aastased mehed ja naised pooldavad eakamatega võrreldes sagedamini võrdset rollijaotust kodus (Hansson, Tillemann ja Derman 2004, Kelam 1999). Rahvastikuprotsesside uurijad on aga arvamusel, et mitte-eestlaste hulgas toimuvad sellised demograafilise käitumise mudeli muutused võrreldes eestlastega aeglasemalt (Katus 1998). Ka siinse küsitluse tulemused kinnitasid, et stereotüüpsemad vaated naiste ja meeste töödele ja rollijaotusele iseloomustavad eestlastega võrreldes pigem mitte-eestlasi.

Naiste ja meeste arusaamad soorollidest on erinevad: võrreldes naistega on mehed enam nõus väitega, et pere peamine toitja peaks olema mees ning koduste tööde tegemise eest peaks peamiselt vastutama naine. Naised nõustuvad seevastu meestega võrreldes enam väitega, et naise jaoks on majanduslik iseseisvus sama oluline kui mehe jaoks ning et naised saavad tehnilisi oskusi nõudvatel töökohtadel sama hästi hakkama kui mehed. Seega iseloomustavad stereotüüpsemad vaated sagedamini mehi. Samas nõustub valdav osa nii naisi kui ka mehi hoiakuga, et mehed peaksid osalema laste hoidmises ja kasvatamises praegusest rohkem.

Küsitluse andmetel langetavad abikaasad (elukaaslased) Eesti peredes tähtsamad otsused valdavalt koos ning enamasti ollakse nõus sellega, et peres ei peaks suurema sissetulekuga pereliikmel olema suurem otsustusõigus ja et väiksema

sissetulekuga abikaasa (elukaaslane) ei peaks tegema rohkem koduseid töid. Võrreldes eelmise SVM-iga on 12 protsendipunkti võrra vähenenud inimeste arv, kes ei seosta suurt sissetulekut ja otsustusõigust peres.

Soolise ebavõrdsuse vähendamise ühe viisina on viimastel aastatel poliitikakujundajad näinud naiste ja meeste rollide võrdsustumist nii avalikus kui ka eraelus, sh koduste tööde tasakaalustatamat jagamist. Kehtivate rollide ümberkujundamine, aga ka säilitamine võib tekitada vastuolusid. Millised on erimeelsuste peamised teemad Eesti peredes? Võib öelda, et aja ja raha kui ressursside jagamine ning kodutööde jaotus on peredes võrreldes teiste teemadega kõige sagedasemad pingeallikad. Üle poole abielus või kooselus naiste ja meeste jaoks põhjustab kodutööde jagunemine sageli või vahel erimeelsusi. Kodutöödele järgnes tülide allikana raha kasutamine, seejärel harrastustele või vabale ajale kuluv aeg, laste hoidmine ja transportimine. Kõige vähem tülisid tekitab töölt ära olemine lapse haigestudes.

Üheks eelduseks meeste suuremas osalemises kodutööde tegemises on arvamus, et nad on võimelised kodutöid sama hästi tegema kui naised: enamus eestimaalasi oli sellega täiesti või pigem nõus. Keskmisest enam usuvad meeste suutlikkuse kodutöid teha mehed ise, kõige nooremad inimesed ning samuti vabaabielus olevad naised. Seda väidet toetavad vähem kõige vanemas vanuserühmas inimesed, kelle soorollid ja hoiakud on ilmselt koduse tööjaotuse puhul kõige traditsioonilisemad.

Valdavas osas peredes otsustavad partnerid ühiselt vaba aja veetmise, pere juurdekasvu ning suuremate ostude ja laste kasvatamise üle. Igapäevaostude üle otsustavad veidi alla pooltes peredes partnerid ühiselt, kuid igas kolmandas peres langetab otsuse kas enamasti või alati mees. Keskmisest sagedamini otsustab igapäevaostude üle vaid naine mitte-eesti rahvusest inimeste seas. Madalama netosissetulekuga (leibkonnaliikme kohta) peredes otsustavad igapäevaostude üle keskmisest sagedamini mehed, samas kui suuremate sissetulekute korral tehakse otsused sel teemal valdavalt koos.

Laste kasvatamine lahutuse järel

Eestis on alates 1990. aastatest vähenenud registreeritud abielude osakaal ning suurenenud vabaabielude arv. Sellega on seotud ka asjaolu, et üle poolte sündivate laste vanemad ei ole omavahel ametlikult abielus. Eestit iseloomustab ka lahutuste suur osakaal võrreldes abiellumistega, kordusabielude sagenemisega

tekinud uut tüüpi sugulussuhted ning ühe vanemaga (enam üksikemaga) perede arvu kasv. See on tõstnud päevakorda isata kasvamise probleemid.

Eestis on lahtuse korral tavapärase, et lapse hooldusõigus jääb emale ning isa ja lapse omavahelised kontaktid katkestatakse. Selle kõrvale on tasapisi tekkinud ka vanema ja lapse sidemete järjepidevusel põhinevad mudelid (Hansson 2007). Käesoleva küsitluse tulemused näitavad, et suurem osa lapsest lahus elavaid vanemaid veedab koos lapsega alla kolmandiku ajast. Muret tekitavaks võib pidada asjaolu, et oma laste ülalpidamist toetas rahaliselt vaid veidi üle poole lastest eraldi elavaid vanemaid.

Laste kasvatamine ja kooliharidus

Seoses hariduseluga räägitakse Eesti ühiskonnas üha enam sellest, et koolid feminiseeruvad, st nii õpetajate kui ka kõrgemate tasemete õppurite seas on ülekaalus naised. Kas ja milliseid (positiivse diskrimineerimise) meetmeid peaks tegema poiste ja noormeeste positsiooni parandamiseks? Ilmnes, et erikohtlemine leebemate nõuete näol nii esimesse klassi kui ka kõrgkooli astumisel ei ole Eesti inimeste arvates sobivad lahendused. Samas on ootused õppekavale ja aineõppele mõõdukad: pigem soovitakse paindlikkust ja õpilaste eripäraga arvestamist kui kõigi (nii tüdrukute kui ka poiste) rõhutatult ühesugust kohtlemist. Samas ei pooldata ka üht teise äärmusse kuuluvat lahendust ehk õppetöö soolist eraldamist tüdrukute ja poiste klasside näol.

Peale üldiste hoiakute uurisime õpilaste kokkupuuteid sooliselt ebavõrdse kohtlemisega. Selget ühesuunalist soolise ebavõrdsuse kogemist tasemeõppes inimeste hoiakud ei kinnita: vastajad on kogunud nii tütarlaste kui ka noormeeste eelistamist. Küll aga eristus teistest sagedasem korrarikumiste eest märkuste tegemine noormeestele, kes tajusid tütarlastest enam, et noormehi kutsutakse samasuguste tegude eest korralt sagedamini. Tuleb ka märkida, et nende osakaal, kes ei oska öelda, kas nad on koolis kogunud ebavõrdset kohtlemist, on märkimisväärselt suur: ligi viiendik. See võib viidata õppurite väiksele teadlikkusele soolisest ebavõrdsusest ja selle ilmingutest koolielus.

Teisalt näitavad hoiakud, et tüdrukutele ja poistele sobivate oskuste ja omaduste õpetamisel nii koolis kui ka kodus taastoodetakse hariduse ja kasvatusvaldkonnas soostereotüüpe. Kasvatamisel peetakse endiselt oluliseks traditsioonilisi soorolle, mille kohaselt on perekonnas kindel tööjaotus ning mehed on orienteeritud pigem avalikule ja naised kodusele elule. Poiste kasvatamisel lähtutakse paljuski traditsioonilisest meheliikuse mudelist ning neile olulisteks oskusteks peetakse

peale rahaga ümberkäimise veel tehnika ja autode käsitsemise oskust ning avalikus elus olulisi omadusi: läbilöögivõimet ja enesekehtestamist. Ka tüdrukute kasvatamisel kehtivad stereotüüpsed arusaamad, kusjuures ainus poistega sarnane ja üsna samaväärselt oluliseks peetav oskus on rahaga ümberkäimine. Ülejäänud oskused ja omadused, mida tüdrukute kasvatamisel oluliseks peetakse, on nn tüüpiliselt naiselikud: söögitegemine, kodu korrashoid ja oma välimuse eest hoolitsemine. Mehed pooldasid tütarlaste kasvatamisel keskmisest enam nn koduperenaise oskuste arendamist. Keskmisest stereotüüpsemad hoiakud olid üldiselt vanematel ja madalama haridusega vastajatel. Samuti väljendasid võrreldes eestlastega stereotüüpsemaid hoiakuid mitte-eesti rahvusest inimesed.

Hoolimata sellest, et vastajad tajuvad koolielu Eestis suhteliselt võrdõiguslikuna, tuleb tõdeda, et kasvatusvaldkonnas kehtivad meil tugevad soostereotüübid. Kuigi sooliselt eristatud koolielu ei pooldata, osutab käesolev monitooring siiski vajadusele tegeleda haridus- ja kasvatusvaldkonnas soostereotüüpide ning nende mõjuga. Samuti tuleb tähelepanu pöörata teadlikkuse suurendamisele ebavõrdsest kohtlemisest koolielus ja selle tagajärgedest.

Naiste ja meeste esindatus poliitikas

Lähtudes sellest, kui palju on Riigikogus ja valitsuse ministrite seas naispoliitikutid, võib pidada Eesti poliitikat jätkuvalt üpris meestekeskseks eluvaldkonnaks. Ehkki naiste alaesindatust tajuvad probleemsemana naised, on võrreldes 2005. aastaga suurenenud toetus naiste osakaalu suurendamisele poliitikas nii nais- kui ka meesvastajate seas.

Turvalisus

Nii naised kui ka mehed ei karda üldjuhul langeda oma pere- või tööelus vägivalda ohvriks. Naised tunnevad end enam ohustatuna avalikus ruumis: ükski õhtuti ja öösiti väljas liikudes ning ühistransporti kasutades. Ligi pooled naised ja peaaegu neljandik mehi pelgas sageli või vahetevahel õhtuti või öösiti väljas liikuda. Kui ühistransporti kasutades on alati või sageli ettevaatlik iga kümnes mees, siis naistest iga neljas. Kui iga teine naine tunneb end tänaval ohustatuna, tekitab see hulga küsimusi: kas tänavad on tõesti naistele ohtlikumad paigad kui meestele ning kui see tõesti nii on, siis kuidas saaks seda olukorda muuta? Teisalt, kui tegemist on pigem müüdigaga, siis mida teha, et seda lõhkuda?

Turvalisuse teema all uurisime ka inimeste hoiakuid laste füüsilisse karistamisse ja partneri füüsilisse korrarekutsumisse. Eestimaalaste suhtumine laste füüsilisse karistamisse on kahetine: pooled vastajad pooldavad ja pooled taunivad seda. Pigem on laste füüsilise karistamise poolt eakamad inimesed, lapsevanemad ja mehed. Abikaasa või elukaaslase füüsilisse korrarekutsumisse on suhtumine märgatavalt taunivam: vaid 6% inimesi pooldab sellist käitumist. Teatud erinevus valitseb eesti rahvusest ja teiste eestimaalaste hoiakute vahel: enam aktsepteerivad vägivalda kasutamist mitte-eesti rahvusest inimesed. Vägivaldsesse peretülisse sekkumine ei tundu eestimaalastele enam täieliku tabuna. Peaaegu kaks kolmandikku eestimaalasi arvab, et pealtnägijad peaksid vägivaldse peretüli lõpetamiseks sekkuma, ning seda pooldavad enam naised.

Soolise ahistamisega ei ole Eesti inimesed enda arvates palju kokku puutunud. Viimase aasta jooksul oli peaaegu iga kümnes vastaja saanud vastassugupoole esindajalt ebamugavaid või soovimatuid vihjeid, märkusi või ettepanekuid. Nii naiste kui ka meeste seas oli selliste kogemustega inimesi kõige rohkem noorte, alla 25-aastaste seas. Naised olid puutunud selliste olukordadega kokku veidi enam kui mehed. Paljudel juhtudel oli ahistajaks keegi vastaja sõpruskonnast või perekonnast.

Seksuaalset ahistamist peetakse argiteadvuses enamasti tööellu kuuluvaks nähtuseks ning selle all mõistetakse eelkõige kõrgemal positsioonil oleva mehe ebameeldivat seksuaalset tähelepanu naisalluva vastu. Ent meie uuringu tulemused näitavad, et seksuaalset ahistamist tajub Eestis veerand inimesi ning seda on üsna sarnasel määral kogunud nii naised kui ka mehed. Võrreldes 2005. aastaga on 6 protsendipunkti võrra suurenenud naiste arv, kes on küsitlusele eelnenud aasta jooksul vastassugupoole esindajailt saanud kahemõttelisi sõnumeid, e-kirju või kommentaare. Üks põhjusi võib seejuures olla ka mobiiliteenuste ja internetivõimaluste aktiivsem kasutamine.

Suhtumine seksi ostmisse

Rääkides naistevastasest vägivaldast seksi ostmise teemal, tuleb tõdeda, et üldiselt on Eesti inimeste hoiakud seksi ostmise suhtes tolerantsed. Enamus eestimaalasi suhtub sellesse neutraalselt, et on inimesi, kes ostavad seksi. Kõige tolerantsemad on mitte-eesti mehed ning kõige vähem pooldavad seksi ostmist eesti ja mitte-eesti rahvusest naised. Samuti ollakse üsna neutraalsed küsimuses, kas ostjaks on naine ja mees.

Prostitutsiooni vähendamise meetmetest toetati kõige enam prostitutsiooni kaasatud isiku ja sutenööri karistamist, kusjuures naised ja mehed on küllalt sarnasel arvamusel. Peaaegu kolme neljandiku vastajate arvates peaks karistama sutenööri ning peaaegu kahe kolmandiku (63%) arvates prostitutsiooni kaasatuid. Kõige nooremad vastajad ehk 15–19-aastased on selle meetme suhtes teistest kriitilisemad. Seksiostja karistamisele ei ole toetus väga suur, ent ka mitte marginaalne: viiendik mehi ja kolmandik naisi usub, et seksioستjaid peaks karistama.

Küsimusi edaspidiseks

2009. a SVM-i teemade seas on hulk väga huvitavaid tulemusi, mille selgitamine ja tõlgendamine võiks olla edaspidiste uuringute pärusmaa. Üks kõige olulisemaid ja üldisemaid küsimusi oleks selgitada välja, millised ühiskondlikud tegurid, kultuurilised mõjurid jmt mõjutavad eesti ja mitte-eesti rahvusest naiste ja meeste hoiakute erinevusi soolise võrdõiguslikkuse suhtes.

Täpsemalt võib küsida järgmist:

- Miks tunnetavad ebavõrdset kohtlemist tööelus enim keskmiste vanuserühmade ja vähemusrahvustest naised?
- Miks tunnetavad vähemusrahvusest naised oma tööandjate suhtumist töö- ja pereelu ühitamisse märgatavalt negatiivsemalt kui eesti rahvusest naised?
- Miks tunnetavad mitte-eesti rahvustest naised ja mehed keskmisest enam ebavõrdset kohtlemist teabe saamisel, erialaste teadmiste-oskuste hindamisel, edutamisel ja töösuhte iseloomu puhul? Kas tegemist võib olla sellega, et oma ebasoodsat positsiooni tajutakse näiteks rahvuse või keeleoskuse pärast, ent seda tõlgendatakse hoopis sooliselt ebavõrdse kohtlemisena?

Erinevad tõlgendused ja selgitused nende küsimuste kohta on kindlasti tarvili- kud edaspidiste teavitustegevuste kujundamisel ja täpsemal suunamisel sihtrühmadele.

11.2. Arutelu

Vastajad märkasid 2009. aastal soolist ebavõrdsust Eesti ühiskonnas mõnevõrra enam kui 2005. aastal: naiste ja meeste võrdõiguslikkuse ja ebavõrdsuse teemad on saanud Eesti inimestele tuttavamaks. Sellest annab tunnistust kas või asjaolu, et mitme SVM-i küsimuse puhul on viimase nelja aasta jooksul vähenenud nende

vastajate osakaal, kellel oma arvamus puudub. Samas näitas paljude teemade võrdlus Soomega, et meie inimeste teadlikkus soolise võrdõiguslikkuse küsimustest on siiski veel suhteliselt väike. Sama kinnitavad Eurobaromeetri (2010) tulemused: nende kohaselt peavad Eesti elanikud soolist ebavõrdsust meie ühiskonnas märgatavalt vähem levinuks kui Euroopa Liidu kodanikud keskmiselt. Eesti inimesed on kogenud soolist ebavõrdsust vähem kui näiteks Soome elanikud, ehkki mitme näitaja järgi on Eesti ühiskonnas sooline ebavõrdsus enam levinud.

Üldiselt kinnitavad SVM-i tulemused, et naised on meestest enam orienteeritud võrdõiguslikkusele ning tajuvad ühiskonnas ka ebavõrdsust enam. Teiste rühmade puhul ilmnisid kõige märkimisväärsamad erinevused eesti rahvusest ja mitte-eesti rahvusest inimeste hoiakute vahel. Kõige modernsemate vaadetega kalduvad olema eesti rahvusest naised ning kõige konservatiivsemate vaadetega naiste ja meeste rollidele ja soolisele võrdõiguslikkusele on mitte-eesti rahvusest mehed. Peab märkima, et mitte-eesti inimeste teadlikkus soolise võrdõiguslikkuse temast on väike: just nende seas oli märgatavalt enam vastajaid, kellel ei ole soolise võrdõiguslikkuse küsimustes seisukohta. Seevastu tunnetavad soolist ebavõrdsust kõige vähem ning naiste ja meeste võrdsetes võimalustes on ühtlasi keskmisest enam veendunud eesti rahvusest mehed.

Põlvkondadevahelised erinevused hoiakutes on samuti üsna sagedased. Inglehart ja Norris (2003) on toonud välja suundumuse, et nooremate inimeste hoiakud on üldjuhul enam eneseväljenduslike väärtuste poole kaldu kui vanemate põlvkondade hoiakud. Eneseväljenduslike väärtuste hulka kuuluvad näiteks erinevuste sallimine, mis väljendub muu hulgas naiste ja meeste eneseteostuse, seksuaalse vabaduse ning mitmesuguste perekonnavormide aktsepteerimises. Seega võib oletada, et sooline ebavõrdsus väheneb põlvkondade vahetudes. Käesoleva SVM-i tulemused kinnitavad üldjoontes (aga mitte alati), et noored on enam orienteeritud eneseväljenduslikele väärtustele, st enamasti toetatakse võrdsuse põhimõtet. Siin on aga huvipakkuv suundumus: noorte naiste ja meeste hoiakud erinevad omavahel ning on olukord, et eneseväljenduslike väärtuste toetamise kõrval on noorte – iseäranis noorte meeste – seas levinud hoiakud, mis toetavad tugevalt ja ühtlasi taastoodavad soostereotüüpe. Samuti ei taju noored soolist ebavõrdsust nii teravalt kui näiteks 30. ja 40. eluaastates inimesed.

Väärtuste ja konkreetsete hoiakute teatava vastuolu kohta võib tuua tööelu näite. Noored naised ja mehed usuvad keskmiselt kõige enam sellesse, et naised ja mehed on tööelus võrdsed, seega on poolehoid võrdõiguslikkusele üldiselt suur. Samas on levinud traditsioonilisi rolle pooldavad hoiakud: just kõige nooremad

vastajad (15–19-a) suhtuvad naiste ja meeste osalemisse ebatraditsioonilistes rollides kõige leigemalt. Nad pooldavad võrreldes teiste rühmadega kõige vähem naiste suuremat esindatust ettevõtete juhtkondades, meeste suuremat osalust sotsiaal- ja tervishoiutöötajate seas ning on kõige vähem entusiastlikud meeste suurema osaluse suhtes laste kasvatamisel. Seega ei nähta olulises eluetapis, kui paljud noored teevad oma tulevase eluala valiku otsuseid, naiste ja meeste ebavõrdsuses probleemi.

Huvitav on, et samal ajal näevad noored naisvastajad naisi ja mehi tööelus võrdväärsamana kui teised naised ja ka sama vanad mehed. Ühtlasi on nad oma võimaluste suhtes tööturul optimistlikult meelesstatud ning tajuvad vähe soolist ebavõrdsust. Noored naised (15–24-a) usuvad teiste naistega võrreldes näiteks kõige vähem, et tööandjad tasustavad mehi kõrgemalt, kuna tööandjad peavad mehi pere leivateenijateks, samuti ei usu nad eriti väidet, et mehed töötavad kõrgema palgaga ametikohtadel. Nad pooldavad ka kõige vähem väidet, nagu seaksid mehed karjääri enam esikohale kui naised, ning arvavad, et naised sobivad tippjuhtideks. Samuti ei poolda noored naised väidet, et mehed on paremad juhid kui naised. Võib oletada, et noorte naiste sellist optimismi toidavad nende vähesed kogemused tööturul ning laste ja pereelu puudumine.

Kui noored naised mõtleavad heauskselt, et neil on meestega tööturul võrdväärne roll, siis noored mehed esindavad kohati vägagi traditsioonilisi ja naiste suhtes vastandlikke hoiakuid. Ühest küljest on noortel meestel traditsioonilised hoiakud lastega perede elukorralduse suhtes: nad toetavad traditsioonilisi rolle, kus mees on leivateenija ja naine kodune. Keskmisest vähem pooldatakse naiste esindatust ettevõtete juhtkondades ning usutakse kõige enam, et mehed on paremad juhid kui naised. Veel usub valdav osa noori mehi (15–24-a), et mehed ei soostu töötama nii madala palga eest kui naised – sama meelt on ka kõige vanemad mehed (60–74-a).

Sarnaselt Eurobaromeetri (2010) tulemustega selgus, et just 15–24-aastased ja üle 55-aastased hindavad ebavõrdsuse levikut ühiskonnas kõige vähemaks. Keskmisest enam tajuvad naised – eelkõige eesti rahvusest ja keskmiste vanuserühmade (30–40-a) naised – ühiskonnas naiste ja meeste ebavõrdsust. Samuti on need naised kogenud oma elus ebavõrdset kohtlemist ning on võrdõiguslikult meelesstatud.

Kokkuvõtteks võib SVM-i tulemuste kohta öelda, et traditsioonilisi soorolle toetavad hoiakud ja stereotüübid on Eesti ühiskonnas ikka veel laialt levinud. Need väljenduvad selgesti kasvatuses ja perekondade tööjaotuses, aga ka inimeste käitumises tööturul. Teadlikkus soolisest võrdõiguslikkusest ja ebavõrdsusest

on jätkuvalt pigem väike. Nende kahe põhisuundumuse kõrval on siiski märgatav toetus võrdõiguslikemate hoiakute suunas. Suur hulk eestimaalasi toetab naiste karjääripüüdlusi ja eneseteostust avalikus ja tööelus, sh juhupositsioonidel. Tunnustatakse naiste majandusliku iseseisvuse olulisust, nende rolli perede toimetuleku kindlustamisel jmt. Märkimisväärne hulk inimestest aktsepteerib ning toetab meeste osalemist hoolitsemisega seotud töödes ja tegevustes – nii pereelus kui ka n-õ tavalistes naisteametites. Lisaks on üha enam hakatud tajuma perekondlike kohustuste piiranguid tööelus ka meestele. Kõige teadlikumad on ebavõrdsusest naised, eeskätt 25–40-aastased. Samuti on suured erinevused eesti rahvusest ja mitte-eesti rahvustest inimeste hoiakute vahel. Kõige enam toetavad stereotüüpseid soorolle ja hoiakud mitte-eesti rahvustest inimesed, eriti mehed.

Edaspidiseks ülesandeks SVM-i korraldamisel on kindlasti uuringutulemuste senisest tõhusam sidumine otsuste tegemisega. Oluline on täpsustada uuringu eesmärki ja ülesandepüstitust, et see vastaks poliitikakujundamise vajadustele. Teisalt tuleb jätkata monitooringu metodoloogia arendamist, et selgineksid peamised nn tuumindikaatorid, mis iseloomustavad ühiskondlikke muutusi ning püsiksid monitooringu eri lainetes muutumatud ja seega ajas jälgitavad.

Kirjandus

Aavik, K., Kajak, K. (2009). *Soo sotsiaalne konstrueerimine Eesti lasteaedades 7 Tallinna lasteaia vaatlusandmete põhjal: empiiriline uurimus*. ENUT, www.enut.ee/lisa/lasteaedade_uurimus.pdf, (31.05.2010).

Ajakasutusuuring. (2001). *Töö ja pereastad*. Tallinn: Statistikaamet.

Anderson, R., Mikulič, B., Vermeylen, G., Lyly-Yrjanainen, M., Zigante, V. (2009). *Second European Quality of Life Survey: Overview, European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions*. <http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef0902.htm>, (31.05.2010).

Anspal, S., Rõõm, T. (2010, ilmumas). *Sooline palgalõhe Eestis: empiiriline analüüs. Uuringuraport*. Tallinn: PRAXIS/Centar/Sotsiaalministeerium.

Arukaevu, R. (2002). Mehed ja naised Eesti tööturul – kas soolise võrdõiguslikkuse poliitikat on tarvis? Teoses M. Raudjärvi (toim) *Euroopa Liiduga liitumise mõju Eesti majanduspoliitikale*, Tallinn: Mattimar, 45–53.

Berger, P., Luckmann, T. (1966). *The Social Construction of Reality*. New York: Anchor Books.

Birkan, L. (2009). Kas koolis peaks tüdrukud ja poisid üksteisest lahutama? *SL Õhtuleht*. 19.03.2009. <http://www.ohhtuleht.ee/index.aspx?id=320778>, (31.05.2010).

Butler, J. (1990). *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. London & New York: Routledge.

Connell, R. W. (1995). *Masculinities*. Berkley: University of California Press.

Eesti Haigekassa majandusaasta aruanne 2008. http://www.haigekassa.ee/uploads/userfiles/Majandusaasta%20aruanne%202008_allkirjadega.pdf, (11.02.2010).

Einhorn, B. (1993). *Cinderella Goes to Market: Citizenship, Gender, and Women's Movements in East Central Europe*. London: Verso.

Eurobaromeeter. (2010). *Sooline võrdõiguslikkus EL-is aastal 2009: Eurobarometer 72.2 Eesti tulemused*. ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_326_fact_ee_ee.pdf, (31.05.2010).

- Euroopa Komisjon. (2010). *Report on Equality Between Women and Men 2010*. Luxembourg: Euroopa Komisjon.
- Flax, J. (1990). Postmodernism and gender relations in feminist theory. Teoses L. Nicholson (toim) *Feminism/Postmodernism*, New York: Routledge, 19–38.
- Hansson, L. (2000). Töö ja pereelu ühtesobitumisega seonduvatest probleemidest Eestis. Ainsaar, M. (toim), *Laste- ja perepoliitika Eestis ja Euroopas*. Tartu: Rahvastikuminiistri büroo.
- Hansson, L., Tilleman, K., Derman, N. (2004). Töö. Teoses L. Hansson (toim) *Valikud ja võimalused. Argielu Eestis aastatel 1993–2003*, Tallinn: TPÜ Kirjastus, 78–103.
- Hansson, L. (2007). Lahutusjärgsed pered tänapäevase perekonnamaastikul. *Haridus*, 5–6.
- Hansson, L. (2010, ilmumas). Töö ja pereelu ühitamine. Teoses R. Marling, L. Järviste, K. Sander (toim) *Teel tasakaalustatud ühiskonda II*, Tallinn: Sotsiaalministeerium.
- Hochschild, A., Machung, A. (1989). *The Second Shift: Working Parents and the Revolution at Home*. New York: Viking Penguin.
- ILO. (2000). *Naistöötajate õiguste ja soolise võrdsuslikkuse ABC*. Tallinn: ILO.
- Inglehart, R., Norris, P. (2003). *The Rising Tide: Gender Equality and Cultural change around the World*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jalušič, V., Antič, M. (2001). *Women-Politics-Equal Opportunities*. Ljubljana: Peace Institute Ljubljana.
- Järviste, L. (2008). Isadust toetavad poliitikameetmed Eestis ja Euroopas. *Poliitikaanalüüs. Sotsiaalministeeriumi toimetised*, 7, Tallinn: Sotsiaalministeerium.
- Karu, M., Kasearu K., Biin, H. (2007). *Isad ja lapsehoolduspühkus: uuringuport*. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus PRAXIS / Sotsiaalministeerium.
- Kask, U. (2006). Töötamine. Teoses *Naised ja mehed. Women and Men*, Tallinn: Statistikaamet, 26–28.
- Katus, K. (1998). *Rahvastikuareng. Sotsiaaltrendid*. Tallinn: Statistikaamet.
- Kaufman, M. (1994/2001). Mehed, feminism ja meeste vasturääkivad võimukogemused. *Ariadne Lõng*, 137–151.

- Kelam, A. (1999). Kodutööde jaotamine perekonnas. Teoses A. Narusk (toim), *Argielu Eestis 1990ndatel aastatel. Elanikkonnaküsitlustel „Eesti 93” ja „Eesti 98” põhinev sotsioloogiline ülevaade*. Tallinn: TPÜ Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut, 48–50.
- Kimmel, M. (2004). Introduction. *The Gendered Society Reader*. Oxford: Oxford University Press, 1–6.
- Koobak, R. (2008). Interseksionaalsusest ehk lugusid feministliku mõtte rändamisest. *Ariadne Lõng 1/2*.
- Kuurme, T. (2005/2006). Palgaarmee naisena sündinutele. *Ariadne Lõng 1/2*, 130–137.
- Luht, K. (2010, ilmumas). Inimkaubandus ja prostitutsioon – soolise ebavõrdsuse silmatorkavad ilmingud. Teoses R. Marling, L. Järviste, K. Sander (toim) *Teel tasakaalustatud ühiskonda II*, Tallinn: Sotsiaalministeerium.
- Maaailma Majandusfoorum. (2009). *The Global Gender Gap Report 2009*. <http://www.weforum.org/en/Communities/Women%20Leaders%20and%20Gender%20Parity/GenderGapNetwork/index.htm>, (27.04.2010).
- Masso, M. (2010, ilmumas). Mehed ja naised tööelus. Teoses R. Marling, L. Järviste, K. Sander (toim) *Teel tasakaalustatud ühiskonda II*, Tallinn: Sotsiaalministeerium.
- McNay, L. (1999). Gender and Narrative Identity. *Journal of Political Ideologies* 4 (3), 315–336.
- Mikk, J. (toim). (2002). *Soorollid õppekirjanduses*. Tartu: TÜ Kirjastus.
- Nieminen, T. (2009). *Gender Equality Barometer 2008*. Helsinki: Ministry of Social Affairs and Health.
- Ojakivi, M., Rand, E. (2009). Lukas paneks poisid ja neid eraldi õppima. *Eesti Päevaleht*, 17.03. <http://www.arileht.ee/artikkel/462264>, (31.05.2010).
- Papp, Ü.-M. (2010, ilmumas). Eesti võrdsuslikkuse teel: kokkuvõte. Teoses R. Marling, L. Järviste, K. Sander (toim) *Teel tasakaalustatud ühiskonda II*, Tallinn: Sotsiaalministeerium.
- Plantega, J., Remery, C. (2009). *The provision of childcare services. A comparative review of 30 European countries*. Luxembourg: Euroopa Komisjon.

Randoja, M. (2008). Põlis- ja immigrantrahvastiku tööelu kvaliteet. Teoses *Immigrantrahvastik Eestis. 2009. Immigrant Population in Estonia*, Tallinn: Statistikaamet, 100–111.

Rõöm, T., Kallaste, E. (2004). *Naised-mehed Eesti tööturul: palgaerinevuste hinnang 2004*. Poliitikaanalüüs 8. Tallinn: PRAXIS.

Sepper, M.-L., Albi, K. (2010, ilmumas). Mitmene diskrimineerimine – mõistet õigusliku raamistiku ja õiguskaitsevahenditeni. Teoses R. Marling, L. Järviste, K. Sander (toim) *Teel tasakaalustatud ühiskonda II*, Tallinn: Sotsiaalministeerium.

Sinisaar, H. Tammpuu, P. (2009). Ühe vanemaga pered: probleemid, vajadused ja poliitikameetmed. *Poliitikaanalüüs. Sotsiaalministeeriumi toimetised*, 4. Tallinn: Sotsiaalministeerium.

Sotsiaalministeerium. (2009). *Tervis, töö ja sotsiaalelu 2000–2008*, Tallinn, 50–57.

Töötukassa. (2010). Registreeritud töötud soo ja vanuse lõikes kvartali lõpu seisuga. <http://www.tootukassa.ee/index.php?id=11328>, (27.04.2010).

Valdimarsdottir, F. (2006). Nordic experiences with parental leave and its impact on equality between women and men. *TemaNord*, 531, Copenhagen: Nordic Council of Ministers.

Vooglaid, Ü. (2005). Teadlane soovib eraldi poiste ja tüdrukute klasse, *Postimees*, 2.03. <http://www.postimees.ee/020305/esileht/159055.php>, (31.05.2010).

West, C., Zimmerman, D. H. (1991). Doing Gender. Teoses J. Lorber ja S. A. Farrell (toim) *The Social Construction of Gender*, London: Sage Publications, 13–37.

Wharton, A. (2005). *The Sociology of Gender: An Introduction to Theory and Research*. Oxford: Blackwell Publishing.

Andmebaasid:

Eurostat <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>.

Sotsiaalministeerium. Soolise võrdõiguslikkuse kompetentsikeskus,

<http://gender.sm.ee/index.php?09790295>.

Statistikaamet www.stat.ee.

Vabariigi valimiskomisjon www.vvk.ee.

LISAD

Lisa 1 Valimivea piirid

Veapiiritabel 95% usaldusnivool

Üldkogumi suurus 1 042 808		48% või 52%	40% või 60%	35% või 65%	30% või 70%	25% või 75%	20% või 80%	15% või 85%	10% või 90%	5% või 95%	3% või 97%	2% või 98%
Vastuste osakaal (%) / valimi suurus	10	30,99%	30,36%	29,56%	28,40%	26,84%	24,79%	22,13%	18,59%	13,51%	10,57%	8,68%
	20	21,91%	21,47%	20,90%	20,08%	18,98%	17,53%	15,65%	13,15%	9,55%	7,48%	6,14%
	30	17,89%	17,53%	17,07%	16,40%	15,49%	14,31%	12,78%	10,74%	7,80%	6,10%	5,01%
	40	15,49%	15,18%	14,78%	14,20%	13,42%	12,40%	11,07%	9,30%	6,75%	5,29%	4,34%
	50	13,86%	13,58%	13,22%	12,70%	12,00%	11,09%	9,90%	8,32%	6,04%	4,73%	3,88%
	60	12,65%	12,40%	12,07%	11,60%	10,96%	10,12%	9,03%	7,59%	5,51%	4,32%	3,54%
	70	11,71%	11,48%	11,17%	10,74%	10,14%	9,37%	8,36%	7,03%	5,11%	4,00%	3,28%
	80	10,96%	10,73%	10,45%	10,04%	9,49%	8,77%	7,82%	6,57%	4,78%	3,74%	3,07%
	90	10,33%	10,12%	9,85%	9,47%	8,95%	8,26%	7,38%	6,20%	4,50%	3,52%	2,89%
	100	9,80%	9,79%	9,60%	9,35%	8,98%	8,49%	7,84%	5,88%	4,27%	3,34%	2,74%
	110	9,34%	9,34%	9,15%	8,91%	8,56%	7,47%	6,67%	5,61%	4,07%	3,19%	2,62%
	120	8,95%	8,94%	8,76%	8,53%	8,20%	7,16%	6,39%	5,37%	3,90%	3,05%	2,50%
	130	8,59%	8,59%	8,42%	8,20%	7,88%	6,88%	6,14%	5,16%	3,75%	2,93%	2,41%
	150	8,00%	8,00%	7,84%	7,63%	7,33%	6,40%	5,71%	4,80%	3,49%	2,73%	2,24%
	200	6,93%	6,93%	6,79%	6,61%	6,35%	6,00%	4,95%	4,16%	3,02%	2,36%	1,94%
	500	4,38%	4,38%	4,29%	4,18%	4,02%	3,79%	3,13%	2,63%	1,91%	1,49%	1,23%
	700	3,70%	3,70%	3,63%	3,53%	3,21%	2,96%	2,64%	2,22%	1,61%	1,26%	1,04%
	1000	3,10%	3,10%	3,03%	2,95%	2,84%	2,48%	2,21%	1,86%	1,35%	1,06%	0,87%
	1500	2,53%	2,53%	2,48%	2,41%	2,32%	2,02%	1,81%	1,52%	1,10%	0,86%	0,71%

Lisa 2

Haridustaseme mõisted

Vastajate rühmitamisel haridustaseme alusel kasutati järgmisi kategooriaid.

Alghariduseta – vastaja pole koolis käinud või on seda teinud, kuid pole algharidusele vastavat kooliastet lõpetanud.

Algharidus – vastaja kõrgeim lõpetatud üldhariduskool on:

6 klassi ajavahemikus 1930–1944 (arvestatakse ka õhtualgkooli täiskasvanutele),

4 klassi ajavahemikus 1945–1971,

3 klassi ajavahemikus 1972–1989,

6 klassi 1990. aastal või hiljem.

Põhiharidus – vastaja kõrgeim lõpetatud üldhariduskool on:

kutsekeskkool aastail 1920–1940,

1940. aastani tegutsenud reaalkool või progümnaasium,

mittetäielik keskkool või 7 klassi aastani 1961,

vähemalt 8 klassi üldhariduskoolis aastail 1962–1989,

põhikool või vähemalt 9 klassi üldhariduskoolis 1990. aastal ja hiljem,

kool, mis andis keskerihariduse põhihariduse baasil,

erikool, mis andis põhihariduse.

Keskharidus – vastaja on lõpetanud 10-, 11- või 12-klassilise keskkooli, gümnaasiumi, reaalkooli, üldharidusliku kolledži või saanud keskhariduse puudega laste koolis või kinnises erikoolis. Siia ei kuulu inimesed, kes on kutseõppes omandanud keskhariduse koos kutsega või keskerihariduse põhihariduse baasil.

Kutseharidus põhihariduseta (sh alghariduseta) – vastaja on saanud dokumendi ettevalmistuse kohta kutseõppes. Ta on saanud ainult kutsehariduse, ilma et ta oleks sealsamas omandanud põhi- või keskhariduse. Kutseharidusena ei arvestata täiendus- ega ümberõpet, töökohal väljaõpet, huviharidust (sh keeltekursusi või rahvaülikooli) ega autokoole.

Kutseharidus põhihariduse baasil – vastaja on saanud dokumendi ettevalmistuse kohta kutseõppes. Ta on saanud ainult kutsehariduse, ilma et ta oleks sealsamas omandanud põhi- või keskhariduse. Kutseharidusena ei arvestata täiendus- ega ümberõpet, töökohal väljaõpet, huviharidust (sh keeltekursusi või rahvaülikooli) ega autokoole. Inimene on läbinud kutsekeskhariduse õppekava õppeasutuses, kus õppuri nõutav haridustase sisseastumisel oli põhiharidus.

Kutseharidus keskhariduse baasil – vastaja on saanud dokumendi ettevalmistuse kohta kutseõppes. Ta on saanud ainult kutsehariduse, ilma et ta oleks sealsamas omandanud põhi- või keskhariduse. Kutseharidusena ei arvestata täiendus- ega ümberõpet, töökohal väljaõpet, huviharidust (sh keeltekursusi või rahvaülikooli) ega autokoole. Inimene on läbinud kutsekeskhariduse õppekava õppeasutuses, kus õppuri nõutav haridustase sisseastumisel oli keskharidus.

Keskeri-/tehnikumiharidus pärast põhiharidust – vastaja on lõpetanud tehnikumi, kommertskooli, kõrgema põllumajandus- või aianduskooli, merekooli või mõne muu õppeasutuse keskerihariduse õppekava järgi, kus õppuri nõutav haridustase sisseastumisel oli põhiharidus.

Keskeri-/tehnikumiharidus pärast keskharidust – vastaja on lõpetanud tehnikumi, kommertskooli, kõrgema põllumajandus- või aianduskooli, merekooli või mõne muu õppeasutuse keskerihariduse õppekava järgi. Ta on lõpetanud kutsekeskhariduse õppekava järgi õppeasutuse, kus õppuri nõutav haridustase sisseastumisel oli keskharidus.

Kõrgharidus (diplom või bakalaureus) – vastajal on kas diplom või bakalaureusekraad. Tal on bakalaureusekraadi tõendav diplom (alates 1992. aastast), st ta on läbinud instituudi, akadeemia, ülikooli või mõne muu õppeasutuse kõrghariduse taseme õppekava. / Inimesel on kõrgharidust (enne 1992. aastat) tõendav diplom, st ta on läbinud instituudi, akadeemia, ülikooli või mõne muu õppeasutuse kõrghariduse taseme õppekava.

Magister – vastajal on magistriskraad. Siia kuuluvad ka need, kes on läbinud internatuuri, üheaastase õpetajakoolituse pärast bakalaureuseõpet või lõpetanud integreeritud õppe (integreeritud õppe lõpetamine on võimalik alates 2002. aastast).

Doktor (varem teaduste kandidaat) – vastajal on kandidaadi- või doktorikraad. Siia kuuluvad ka residentuuri lõpetanud inimesed.

Lisa 3 Faktoranalüüsi tulemused

Faktormudel 1

Kommunaliteetide tabel

	Esialgssed kommunaliteetidid	Kommunaliteetidid pärast faktorite eraldamist
Mehed töötavad enamasti ametikohtadel, kus on kõrgemad palgad	1,000	,485
Mehed ei nõustu tavaliselt töötama nii madala palga eest kui naised	1,000	,530
Tööandjad tasustavad meestöötajaid naistöötajatega võrreldes tavaliselt kõrgemalt, pidades mehi pere toitjateks	1,000	,572
Naiste tööd väärtustatakse tavaliselt vähem kui meeste tööd	1,000	,528
Mehed on paremad juhid kui naised	1,000	,522
Naised on sama pühendunud töötajad kui mehed	1,000	,553
Naistel on kahekordne töökoormus: erinevalt meestest töötavad nad nii kodus kui ka tööl	1,000	,370
Kui töökohti on vähe, on meestel suurem õigus tööle kui naistel	1,000	,448

Faktorid on moodustatud peakomponentide meetodil.

Kirjeldusvõimet iseloomustav tabel							
Komponent	Algsed omaväärtused		Mudelisse valitud peakomponendid		Peakomponentide omaväärtused ja kirjeldusvõime pärast faktorite pööramist		Kumulatiivne kirjeldusvõime
	Peakomponentide omaväärtused	Kumulatiivne kirjeldusvõime	Peakomponentide omaväärtused	Kumulatiivne kirjeldusvõime	Peakomponentide omaväärtused	Kumulatiivne kirjeldusvõime	
1	2,637	32,964	2,637	32,964	2,592	32,396	32,396
2	1,370	50,091	1,370	50,091	1,416	17,695	50,091
3	,848	60,687					
4	,780	70,443					
5	,735	79,626					
6	,652	87,771					
7	,524	94,325					
8	,454	100,000					

Faktorid on moodustatud peakomponentide meetodil.

Pööratud faktormatriks^a

	Komponent	
	1	2
Töötajad tasustavad meestöotajaid naistöotajatega võrreldes tavaliselt kõrgemalt, pidades mehi pere toitjateks	,740	,154
Mehed ei nõustu tavaliselt töötama nii madala palga eest kui naised	,728	-,025
Naiste tööd väärtustatakse tavaliselt vähem kui meeste tööd	,724	,061
Mehed töötavad enamasti ametikohtadel, kus on kõrgemad palgad	,677	,162
Naistel on kahekordne töökoormus: erinevalt meestest töötavad nad nii kodus kui ka tööl	,578	-,188
Mehed on paremad juhid kui naised	,085	,717
Naised on sama pühendunud töötajad kui mehed	,242	-,703
Kui töökohti on vähe, on meestel suurem õigus tööle kui naistel	,362	,563

Faktorid on moodustatud peakomponentide meetodil.

Algfaktorite pööramisel on kasutatud ortogonaalset Varimax-pöoret.

Faktormudel 2

Kommunaliteetide tabel

	Eslagsed kommunaliteetidid	Kommunaliteetidid pärast faktorite eraldamist
Ühiskond, kus naised ja mehed on võrdsed, on hea ühiskond	1,000	,409
Mehed saavad hooldamisega seotud töökohtadel sama hästi hakkama kui naised	1,000	,450
Naised saavad tehnilisi oskusi nõudvatel töökohtadel sama hästi hakkama kui mehed	1,000	,487
Naise jaoks on majanduslik iseseisvus sama oluline kui mehe jaoks	1,000	,440
Koduste tööde tegemise eest peaks peamiselt vastutama naine	1,000	,697
Mees peaks olema pere peamine toitja	1,000	,731

Faktorid on moodustatud peakomponentide meetodil.

Kirjeldusvõimet iseloomustav tabel						
Komponent	Algsed omaväärtused		Mudelisse valitud peakomponendid			Peakomponentide omaväärtused ja kirjeldusvõime pärast faktorite pööramist
	Peakomponentide omaväärtus	Kirjeldusmäär alg-tunnuste koguväär-tiivsusest	Peakomponentide omaväärtus	Kirjeldusmäär alg-tunnuste koguväär-tiivsusest	Kumulatiivne kirjeldusmäär	Kumulatiivne kirjeldusmäär
1	1,836	30,593	1,836	30,593	30,593	29,502
2	1,378	22,962	1,378	22,962	53,555	53,555
3	,895	14,911			68,466	
4	,767	12,787			81,253	
5	,591	9,851			91,103	
6	,534	8,897			100,000	

Faktorid on moodustatud peakomponentide meetodil.

Pööratud faktormatriks ^a	Komponent	
	1	2
Naised saavad tehnilisi oskusi nõudvatel töökohtadel sama hästi hakkama kui mehed	,684	-,136
Naise jaoks on majanduslik iseseisvus sama oluline kui mehe jaoks	,663	,014
Mehed saavad hooldamisega seotud töökohtadel sama hästi hakkama kui naised	,661	-,115
Ühiskond, kus naised ja mehed on võrdsed, on hea ühiskond	,632	,097
Mees peaks olema pere peamine toitja	,069	,852
Koduste tööde tegemise eest peaks peamiselt vastutama naine	-,146	,822

Faktorid on moodustatud peakomponentide meetodil. Algfaktorite pööramisel on kasutatud ortogonaalset Varimax pööret.

Faktormudel 3

Kommunaliteetide tabel		
	Esialgseid kommunaliteetidid	Kommunaliteetidid pärast faktorite eraldamist
Mehed töötavad enamasti ametikohtadel, kus on kõrgemad palgad	1,000	,490
Mehed ei nõustu tavaliselt töötama nii madala palga eest kui naised	1,000	,520
Tööandjad tasustavad meestöötajaid nais-töötajatega võrreldes tavaliselt kõrgemalt, pidades mehi pere toitjateks	1,000	,591
Naiste tööd väärtustatakse tavaliselt vähem kui meeste tööd	1,000	,549
Mehed on paremad juhid kui naised	1,000	,471
Naistel on kahekordne töökoormus: erinevalt meestest töötavad nad nii kodus kui ka tööl	1,000	,493
Kui töökohti on vähe, on meestel suurem õigus tööle kui naistel	1,000	,405
Ühiskond, kus naised ja mehed on võrdsed, on hea ühiskond	1,000	,467
Mehed saavad hooldamisega seotud töökohtadel sama hästi hakkama kui naised	1,000	,714
Naised saavad tehnilisi oskusi nõudvatel töökohtadel sama hästi hakkama kui mehed	1,000	,610
Naise jaoks on majanduslik iseseisvus sama oluline kui mehe jaoks	1,000	,523
Koduste tööde tegemise eest peaks peamiselt vastutama naine	1,000	,664
Mees peaks olema pere peamine toitja	1,000	,717

Faktorid on moodustatud peakomponentide meetodil.

Kirjeldusvõimet iseloomustav tabel	Algsed omaväärtused			Mudelisse valitud peakomponendid			Peakomponentide omaväärtused ja kirjeldusvõime pärast faktorite pööramist		
	Peakomponentide omaväärtused	Kirjeldusmäär	Kumulatiivne kirjeldusmäär	Peakomponentide omaväärtused	Kirjeldusmäär	Kumulatiivne kirjeldusmäär	Peakomponentide omaväärtused	Kirjeldusmäär	Kumulatiivne kirjeldusmäär
1	2,762	21,246	21,246	2,762	21,246	21,246	2,623	20,177	20,177
2	2,038	15,677	36,922	2,038	15,677	36,922	1,626	12,507	32,685
3	1,373	10,565	47,488	1,373	10,565	47,488	1,539	11,838	44,523
4	1,041	8,009	55,497	1,041	8,009	55,497	1,427	10,975	55,497
5	,897	6,896	62,393						
6	,781	6,006	68,399						
7	,751	5,774	74,173						
8	,687	5,287	79,460						
9	,642	4,941	84,401						
10	,560	4,308	88,710						
11	,527	4,053	92,762						
12	,489	3,763	96,525						
13	,452	3,475	100,000						

Faktorid on moodustatud peakomponentide meetodil.

Pööratud faktormaatriks ^a	Komponent			
	1	2	3	4
Tööandjad tasustavad meestöötajaid naistöötajatega võrreldes tavaliselt kõrgemalt, pidades mehi pere toitjateks	,761	,029	-,096	,041
Naiste tööd väärtustatakse tavaliselt vähem kui meeste tööd	,741	-,019	-,018	,011
Mehed ei nõustu tavaliselt töötama nii madala palga eest kui naised	,717	,001	,078	-,005
Mehed töötavad enamasti ametikohtadel, kus on kõrgemad palgad	,693	,071	-,069	,001
Naistel on kahekordne töökoormus: erinevalt meestest töötavad nad nii kodus kui ka tööl	,542	,100	,369	-,228
Kui töökohti on vähe, on meestel suurem õigus tööle kui naistel	,405	,336	-,356	,044
Mees peaks olema pere peamine toitja	,105	,827	,133	-,065
Koduste tööde tegemise eest peaks peamiselt vastutama naine	-,059	,799	-,120	-,090
Naise jaoks on majanduslik iseseisvus sama oluline kui mehe jaoks	,033	,010	,679	,247
Ühiskond, kus naised ja mehed on võrdsed, on hea ühiskond	,025	,073	,639	,230
Mehed on paremad juhid kui naised	,136	,400	-,536	,072
Mehed saavad hooldamisega seotud töökohtadel sama hästi hakkama kui naised	-,073	-,042	,100	,835
Naised saavad tehnilisi oskusi nõudvatel töökohtadel sama hästi hakkama kui mehed	,056	-,084	,238	,737

Faktorid on moodustatud peakomponentide meetodil.

Algfaktorite pööramisel on kasutatud ortogonaalset Varimax-pöoret.

Summary

Gender Equality Monitor 2009

Gender equality means equal rights, obligations, liability and opportunities for men and women. Gender inequality conversely, is rather widespread, despite the fact that men and women have legally-enshrined equal rights, obligations, liabilities and opportunities. The gender pay gap, higher poverty rates among women and fewer women in the ranks of decision makers are evidence of this disparity. Nevertheless, men's rights, obligations, liabilities and opportunities are restricted in several areas of life (for instance in family life). This is in turn a reason behind men's lower health levels and quality of life indicators.

In every society gender inequality reveals itself within the labour market. Gender stereotypes and attitudes prevalent in different life spheres influence women's and men's position in the work life and labour market. For instance, what is regarded as appropriate and desirable in boys and girls' upbringings is later replicated as the gender-segregated labour market. Moreover, the division of domestic chores and the double burden that women face has an effect on women's ambitions and ability to have a career. Furthermore the prevalence of sexual harassment and attitudes toward prostitution clearly reflect the gendered power relations in a society. In addition to the former, domestic violence has also had an impact on people's physical and mental health and coping. It also influences violence victims' capability to work at and cope with a job. Thus the dominant gender stereotypes and attitudes have a direct or indirect impact on a persons' self-actualisation in their work life.

What kinds of attitudes and opinions about women's and men's equality and inequality are prevalent in Estonian society? A population survey, "Gender Equality Monitor" (GEM) was carried out in summer 2009 to map Estonians' attitudes, opinions and experiences regarding women's and men's equality. 1517 people aged 15-74 were interviewed in the course of the survey. The objective of the current report is to describe the results of GEM and when possible compare them with the results of GEM 2005 and an analogous survey from Finland (Tasa-arvobarometri 2008). The GEM 2009 was supported by the European Social Fund programme "Advancing gender equality 2008-2010".

The greater part of the report focuses on work and the reconciliation of work and family life. Moreover, the following themes are covered: the education and socialisation of children, economic independence and politics and safety (including attitudes toward domestic violence, prostitution, gender and sexual harassment).

The most important conclusions are that awareness of gender equality are low in Estonian society. That said, there have been slight improvements compared with 2005. The most stereotypical views toward the roles of women and men are prevalent in the upbringing of children and division of domestic work. Also an image of men as the main breadwinners in families is widespread. All that is closely tied with the behaviour of men and women in the labour market, as the division of labour at home has its impact on opportunities for managing one's working life.

A positive tendency toward attitudes supporting gender equality nevertheless exists. Women's career aspirations (including as managers) and self-actualisation is rather well-supported. People in Estonia also tend to understand the importance of women's material independence and their role in supporting families' incomes. A notable proportion of inhabitants also accept and support men in care-related roles – at jobs as well as in families. Moreover, an increasing number of people, both men and women, see the family and family-related obligations as a restriction to a career.

In general, one can conclude that women notice and experience more gender disparity than men. Also, women are more in favour of equality. There are marked differences in attitudes between the people of Estonian and non-Estonian nationalities. Whereas people from non-Estonian nationalities hold more traditional and stereotypical attitudes to

Varem ilmunud toimetised

- 5/2009 Vigastused Eestis. – Teemaleht.
- 4/2009 Ühe vanemaga pered: probleemid, vajadused ja poliitikameetmed. – Poliitikaanalüüs.
- 3/2009 Töövaldkonna areng 2008. – Trendide kogumik.
- 2/2009 Mittetavapärane töökorraldus Eesti ettevõtetes. – Poliitikaanalüüs.
- 1/2009 Eesti rahvastiku tervisekaotus. – Teemaleht.
- 7/2008 Mitte-eestlastele suunatud tööturuprojektide tulemused. – Poliitikaanalüüs.
- 6/2008 Isadust toetavad poliitikameetmed Eestis ja Euroopas. – Poliitikaanalüüs.
- 5/2008 Töövaldkonna areng 2007. – Trendide kogumik.
- 4/2008 Abielu ja vaba kooselu: trendid, regulatsioonid ja hoiakud. – Poliitikaanalüüs.
- 3/2008 Eesti Euroopa võrdlustes. – Artiklite kogumik.
- 2/2008 Sotsiaalvaldkonna arengud 2000–2006. – Trendide kogumik.
- 1/2008 GLBT-inimeste ebavõrdne kohtlemine Eestis. – Poliitikaanalüüs.
- 9/2007 Isad ja lapsehoolduspuhkus Eestis. – Poliitikaanalüüs.
- 8/2007 Eesti tööealise elanikkonna väljarände eelistused. – Poliitikaanalüüs.
- 7/2007 Lasterikaste perede toimetulek ja vajadused. – Poliitikaanalüüs.
- 6/2007 Mitteaktiivne rahvastik kui potentsiaalne tööjõuallikas. – Teemaleht.
- 5/2007 Prostitutsiooni varjatud pool: räägivad seksi ostjad. – Uuringuraport.
- 4/2007 Töölepingu seaduse halduskoormus. – Poliitikaanalüüs.
- 3/2007 Eesti teismeliste vägivaldatõlgendused. – Uuringuraport.
- 2/2007 Mees sotsiaaluuringu subjektina. – Artiklite kogumik.
- 1/2007 Puuetega inimeste toimetulek ja vajadused. – Poliitikaanalüüs.
- 8/2006 Vaesus ja selle mõõtmine. Vaesuse suundumused Eestis. – Poliitikaanalüüs.
- 7/2006 Tööturu riskirühmad: vanglast vabanenud töötud. – Teemaleht.
- 6/2006 Tööturu riskirühmad: vanemaealised töötud. – Teemaleht.
- 5/2006 Tööturu riskirühmad: noored töötud. – Teemaleht.
- 4/2006 Tööturu riskirühmad: puudega töötud. – Teemaleht.
- 3/2006 Tööturu riskirühmad: mitte-eestlased. – Teemaleht.
- 2/2006 Tööturu riskirühmad: pikaajaliselt töötud. – Teemaleht.
- 1/2006 Sooline ebavõrdsus: hoiakud ja olukord Eestis. – Poliitikaanalüüs.

Tegemist on igati olulise raportiga, mis annab ülevaate soolise võrdõiguslikkuse monitooringu tulemustest tuues esile ühelt poolt soolise segregatsioon hariduses, tööturul ning teisalt hoiakud ja hinnangud naiste ja meeste võimalustele ja võrdsusele erinevates elusfäärides: töö- ja pereelus (sh nende ühitamisel), poliitikas, haridussüsteemis jne. Seega on tegemist raportiga, mis peegeldab eestimaalaste hinnanguid ja arusaamu soolise võrdõiguslikkuse hetkeolukorrast ühiskonnas.

Kairi Kasearu

Tartu Ülikool, Sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut

Uuringuraport on Sotsiaalministeeriumi eelretsenseeritav toimetiste sari, mille eesmärk on esitada sotsiaal-, töö- ja tervise poliitikaga seonduvaid uuringuid ning aidata sellega kaasa teadmistepõhise poliitika kujundamisele.